

GOVERNMENT OF INDIA
ARCHÆOLOGICAL SURVEY OF INDIA
ARCHÆOLOGICAL
LIBRARY

ACCESSION NO. 1600

CALL No. SaSN/

Bup

B.P.

D.G.A. 79

i. VIDAGDHA MADHAWA
 ॥ श्री गुरुः ॥

ii. RAJADEVA GOSWAMI

iii. Sanskrit

114. AG 10.
1600

~~KĀVYAMĀLA. 81.~~

THE

VIDAGDHA-MĀDHAVA

OF 1597-

S'RĪ RŪPADEVA GOSVĀMĪ.)

WITH A COMMENTARY.

EDITED BY

PANDIT BHAVADATTA S'ĀSTRĪ.

2nd Pandit, Government College, Ajmer,
Son of

MAHĀMAHOPĀDYĀYA PANDIT S'IVADATTA

Head Pandit and Superintendent, Sanskrit Department,
Oriental College, Lahore,

AND

KĀS'INĀTH PĀNDURANG PARAB.

Second Edition.

PUBLISHED BY

PĀNDURANG JĀWĀJĪ,

PROPRIETOR 'NIRNAYA SĀGAR' PRESS,

BOMBAY.

1937.

Price 1½ Rupee.

Publisher:- Pandurang
Printer:- Ramchandra Yeshu Sirc

**CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.**

Acc. No. 1600

Date 4-6-59

Call No. 5a B.N. Ruk/Bsp
A.P.

1054
काव्यमाला. ८१.

श्रीरूपगोस्वामिप्रणीतं

वेदग्धमाधवम् ।

सटीकम् ।

पुरमहाराजाश्रितमहामहोपाध्यायपण्डितदुर्गाप्रसादः

केदारनाथकृपाङ्गीकृतशोधनकर्मणा

महोपाध्यायपण्डितशिवदत्तशर्मतनूजपण्डितभवदत्तशास्त्रिणा,

मुम्बापुरवासिपरबोपाह्वपाण्डुरङ्गात्मजकाशीनाथशर्मणा च

संशोधितम् ।

द्वितीयावृत्तिः ।

तच्च

मुम्बय्यां

पाण्डुरङ्ग जावजी

येतैः स्वीये निर्णयसागराख्यमुद्रणालयेऽङ्कयित्वा प्राकाश्यं नीतम् ।

१९३७

मूल्यं ११ सप्तमहो रूप्यकः ।

काव्यमाला ।

श्रीरूपदेवगोखामिरचितं

विदग्धमाधवम् ।

सैटीकम् ।

प्रथमोऽङ्कः ।

सुधानां चान्द्रीणामपि मधुरिमोन्माददमनी

दधाना रागादिप्रणयधनसारैः सुरभिजाश्च ।

अथ 'तैर्दर्शनीयावयवैरुदारविलसद्वासेक्षितवामसूक्तैः । हृतात्मनो हृतप्राणांश्च भक्तिरनिच्छतो मे गतिमर्षी प्रयुक्ते ॥' इति श्रीभागवतीयपद्यनिबद्धप्रसिद्ध्यर्थक-
तत् श(१).....निर्देश्यैरैरेव दर्शनीयावयवोदारविलसत्तादिभिर्हृतमनःप्राणा
भक्तिरसिकाले एव । कीदृशाः । दर्शनीयावयवाः तयनानन्दकानि श्रीमद्भगवद्विज्ञानि । एवं
कीदृशानि वा तानि । उदारविलसद्वासेक्षितवामसूक्तानि परमानन्ददायकलीलविशेष-
वसुन्दरमन्दहासालोकरमणीयनर्मभङ्गीव्यञ्जकानि वाक्यानीति श्रोतृजिज्ञासावां-
सत्वा परमरसिकचूडामणिः सोऽयं ग्रन्थकृच्छ्ररूप आत्मनाविर्भावितश्रीविदग्धमा-
धवनाटकेनैव तानि दर्शनीयभगवद्विज्ञानि उदारविलसत्समन्दहासालोकरमणी-
यनर्मभङ्गीव्यञ्जकवाक्यानि च अभिनेतुकामः समुचितनान्दीप्रयोगेण परममङ्गलं
सफलप्रयोजनमौलिभूतं वस्तु निर्दिशति—[सुधानामिति ।] इति लीलारूपसि-

१. एतन्नाटकस्य कर्तुर्नाम मूलपुस्तकदर्शनेन न कुप्राप्तुमशक्यते, तथापि प्रथम-
पृथिव्याख्यायां 'सोऽयं ग्रन्थकृच्छ्ररूप आत्मनाविर्भावितश्रीविदग्धमाधवनाटकेनैव—'
इति लेखोपलब्धेन, अग्रे 'सुधधारोऽयं श्रीरूपगोखामी' इति लेखेन च ग्रन्थकर्तुर्नाम
व्यक्तमभूत्. परं चानेन कविवरेण निधीकं सटीकं वा नाटकं निर्मितमिति संदिग्धमेव,
टीकाकर्तुः पृथक्कामानुपलम्भात्. २. को हस्याटीकायाः कर्तेति तु न सम्बन्धया निधी-
कते, परं च मूळटीकायां रचनायां भेददर्शनेन, 'अथ पाठान्तरे तु श्रीरूपगोखामिनः
'आख्यपुस्तकेऽदृष्टत्वाच्च संमतम्' इति टीकाकर्तुर्लेखेन चानुनीयते मूलकृतः कवयनाम्
श्रीरूपगोखामिदिति.

समन्तात्संतापोद्गमविषमसंसारसरणि-

प्रणीतां ते तृष्णां हरत्तु हरिलीलाशिखरिणी ॥ १ ॥

अपि च ।

अनर्पितचरीं चिरात्करुणयावतीर्णः कलौ

समर्पयितुमुन्नतोऽज्ज्वलरसां स्वभक्तिश्रियम् ।

हरिः पुरट्सुन्दरद्युतिकदम्बसंदीपितः

सदा हृदयकन्दरे स्फुरत्तु वः शचीनन्दनः ॥ २ ॥

(नान्वयान्ते)

शरिणी ते तव तृष्णां हरत्तु । 'शिखरिणी रसात्प्रवृत्तमेदयोः' इति विश्वः । तृष्णा
कीदृशीम् । समन्तात्सर्वतः संतापानामाध्यात्मिकादीनामुद्गमो यस्यां एषंभूता यः
समन्ताद्विषमा देवनरस्यावरत्नप्रापकलक्षणा संसाररूपा सरणिः पन्था तत्प्रणीताम् ।
तत्पर्यटनजनितामित्यर्थः । हरिलीलाशिखरिणी कीदृशी । चन्द्रसंभन्धिनीनां
मुधानां मधुरिमोन्मादहेतुना य उन्मादः अहमेव सर्वतो माधुर्यशालिनीति
चोऽहंकारस्तं दमयितुं शीलं यस्याः सा । पुनः कथंभूता । राधादीनां प्रणया एव
वनधाराः कर्पूरस्रवः सुरमितां सौगन्ध्यं पक्वे मनोहारित्वं दधाना । 'सुगन्धो
य मनोहे च वाचवत्सुरभिः स्मृतम्' इति विश्वः ॥ १ ॥ अथ यत्प्रेरणया तह-
शापूर्वनाटकनिर्माणे शक्तिस्तस्य महाप्रभोः परमाभीष्टदेवस्य स्फूर्तिमाश्लिष्यति-
अनर्पितेति । महाप्रभोः स्फूर्तिं विना हरिलीलारसास्वादानुपपत्तेरिति भावः ।
वः शुष्माकं हृदयरूपगुहायां शचीनन्दनो हरिः पक्वे सिंहः स्फुरत्तु । यः शचीन-
न्दनः कलौ स्वभक्तिश्रियं स्वभजनसंपत्तिं करुणया समर्पयितुमवतीर्णः । कथंभू-
ताम् । अनर्पितचरीं केनापि न अर्पितपूर्वाम् । ननु कपिलदेवादिभिः स्वमात्रादिभ्यो
मगवद्भजनं पूर्वं किं नोपदिष्टम्, तत्राह—सकलरससद्भावेऽपि सज्जत मुञ्जज्वल-
रसो यस्यां तां स्वभक्तिश्रियम् । तथा चोऽज्ज्वलरसप्रधाना मक्तिर्नोपदिष्टेति भावः
कथंभूतः । पुरटात्सुवर्णादपि सुन्दरद्युतिसमूहेन संदीपितः । एवं सति पर्वतक-
न्दरायां वसितः सिंहो यथा तत्रस्थान् हस्तिनो नाशयति, तथा शुष्माकं हृदय-
कन्दरायां वसितः शचीनन्दनश्चक्रपविहः ह्रोगरूपहस्तिनो नाशयतीति च्यवि-
॥ २ ॥ नान्वयश्रुत्यप्येकद्वयस्थान्ते सूत्रधार आहति शेषः । सुवधारोऽत्र श्रीक

सूत्रधारः—अलमतिविस्तरेण । ओ मोः, समाकर्ण्यताम् । अ-
हं स्वप्नान्तरे समादिष्टोऽसि भक्तावतारेण भगवता श्रीशंकरदेवेन,
या—‘अये ताण्डवकलापण्डित, इह किल बल्लवीचक्रचेतोवृत्तिसक-
रीविहारमकरालयस्य निरवद्यवेणुवादनविद्यासाध्यायसिद्धीनां प्रथमा-
व्यापकस्य सुगन्धिपुष्पावलीसौन्दर्यतुन्दिलायामरविन्दबान्धवनन्दिनी-
तीरान्तकाननलेखायामवलम्बितमत्तपुंस्कोकिललीलस्य परमानन्दवर्धिनि

पगोस्वामी । अत्र श्लोकद्वयमेवास्तु, अतिविस्तरेणालमिति सर्वत्र नाटकस्यादौ
प्रस्तावनामाकाङ्क्षार्थनार्थं सूत्रधारस्येयमुक्तिः । नान्दीलक्षणं नाटकचन्द्रिकायाम्—
‘प्रस्तावनायास्तु मुखे नान्दी कौर्या शुभावदा । आशीर्नमस्तु निदेशान्यत-
नान्विता ॥ अष्टभिर्दशभिर्बुक्ता किं ॥ द्वादशभिः पदैः । चन्द्रनामाङ्किता प्रायो
‘अत्रत्यपदोऽञ्जल ॥ मञ्जलं चक्रमलचक्रोरकुमुदादिकम् ॥’ इति । प्रस्तुतस्य
भावतरणं प्रस्तावना । प्रस्तुतस्य राधामाधवयोः संमोहरूपार्थस्य अवतरणम् ।
नाट इति प्रसिद्धमित्यर्थः । अत्रेयं सुधानामिति द्वादशपदा नान्दी ॥ शंकरदेवे-
नेति । ब्रह्मकुण्डतीरवर्तिता गोपीश्वरनाम्ना । स्वप्ने शंकरादेशमेवाह—यथेति ।
अये तस्यकलयां पण्डित श्रीरूप, नन्दनन्दनस्य प्रेमातिशयेन आकृष्टहृदयो रसि-
त्संप्रदायः वृन्दावनविलोकनोत्कण्ठया केचित्तीर्षसनीये नानादिग्देशतः सांप्रतं स-
न्निविता । आगतवानित्यर्थः । ‘लीलप्रेम्णा प्रियाविक्रयं माधुर्यं वेणुरूपयोः ।
स्यसाधारणं प्रोक्तं गोविन्दस्य चतुष्टयम् ॥’ इति भक्तिरसाभूतसिन्धूचक्षुःशिरसा अद्या-
द्यावपिरेव शुभचतुष्टयेर्नन्दनन्दनं निश्चिनष्टि । तत्रापि अनुत्प्रेम्णा प्रियानां स्व-
विक्रयं तन्मूलकमेवान्यदुपनयमिति प्रथमं तेनैव निश्चिनष्टि—बल्लवीति । बल-
वीचक्रसूत्रस्य चेतोवृत्तिरूपमन्तर्या विहारार्थं मकरालयस्य समुद्रस्वरूपस्य । नेपुण्य-
माह—विदोषवेणुवादनविद्याया अभ्ययनरूपसिद्धीनां प्रथमाव्यापकस्य । जीलायास्तु
सुरातः सकाशाद्भजमात्रं एव पूर्णतमत्वेऽपि वृन्दावनेऽतिवैशिष्ट्यमाह—सुग-
न्धीति । सुगन्धिपुष्पावलिसौन्दर्येण तुन्दिलं वा यमुनातीरान्ते काननलेखा
मन्त्रिणी तस्यामवलम्बिता मत्तपुंस्कोकिलस्वेव लीला यस्य । रूपमाधुर्यमाह—पर-
मानन्देति । परमानन्दवर्धिनि गोवर्धनमित्यग्रे संभूतः पूर्णः बन्ध्यामुदस्येव

गोवर्धनमितम्बे संभृतनव्याम्बुदाढम्बरस्य किशोरशिरोमणेर्नन्दनन्दनस्य
मेमभराकृष्टहृदयो नानादिदेशतः सांप्रतं रसिकसंप्रदायो वृन्दावनवि-
लोकनोत्कण्ठया केशितीर्थोपकण्ठे समीपिवान् । स च धन्यः

कृतं गोपीवृन्दैरिह मगवतो मार्गेणमभू-

दिहासीत्कालिन्दीपुलिनवलये रासरमसः ।

इति श्रावं श्रावं चरितमसकृद्गोकुलपते-

र्लुठसुद्धान्णोऽसं कथमपि दिनानि क्षपयति ॥ ३ ॥

सदिदानीमेतस्य भक्तवृन्दस्य मुकुन्दविश्लेषोद्दीपनेन बहिर्भवन्तः
प्राणाः कामपि तस्यैव कैलिसुधाकलोलिनीमुल्लासयता परिरक्षणीया भ-
वता । मत्कृपैव ते सामग्रीं समप्रयिष्यति' इति । तेनाद्य जगद्गुरोरस्य
निदेशमेवानुवर्तिष्ये ।

(प्रविश्य)

पारिपाश्विकः—भाव, भवता निबद्धस्य विदग्धमाभवनाम्नो न-

आढम्बरो विक्रमो यस्य । किशोरशिरोमणेरिति कैशोरे नित्यस्थितिं यो-
क्षयति । स च रसिकसंप्रदायो धन्यः । कृतं गोपीत्यादि । इह स्थले गोपी-
वृन्दैर्मगवतः कृष्णस्य धन्वेणमभूत् । एवमिह रासजन्यरमसो हर्ष आसीत् । इति
गोकुलपतेरसकृच्चरितं श्रुत्वा श्रुत्वा लुठध्वं रसिकसंप्रदायः श्रीकृष्णविरहेण कथ-
मपि दिनानि क्षपयति यापयति ॥ ३ ॥ तत्तस्मादिदानीं तस्य श्रीकृष्णस्यैव कामपि
कैलिसुधारुपां कलोलिनीं नदीं उल्लासयता आविर्भावयता भवता एतस्य भक्तवृन्दस्य
यः कृष्णविश्लेषस्तस्य उद्दीपनेन बहिर्भवन्तः प्राणाः परिरक्षणीयाः । तादृशली-
लाप्रमथं संपादयितुं सामग्रीं समप्रयिष्यति पूरयिष्यति । 'समग्रं सकलं पूर्णमक्षय्यं
स्वादूननम्' इत्यमरः । अस्य महादेवस्याज्ञां पालयिष्यामीत्यर्थः । तादृशरसिक-
सभास्ये प्रविश्य पारिपाश्विक आह । परितः पार्श्वं चरतीति पारिपाश्विकः सूत्र-
कारस्य शिष्यरूपो नटः । भाव हे विद्वन् । 'नाट्योक्तौ भावो विद्वानयावुकः' इत्य-
मरः । तादृशनवीननाटकस्य प्रयोगानुसारेण गृहीता मूमिका राविक्रमधुमद्वल्लभ-

चीननाटकस्य प्रयोगानुसारेण गृहीतभूमिकाः कुशीलवा रत्नप्रवेशाय
तत्रभवन्तमनुज्ञापयन्ति ।

सूत्रधारः—मारिच, निर्मितः किमिति तत्कटकपरिपाटीभिर्वर्णि-
कापरिमहः । (क्षणं विस्तृत्य ।) भवतु ।

ममास्मिन्संदर्भे यदपि कविता नातिललिता

मुदं वास्यन्त्यस्यां तदपि हरिगन्धाद्बुधगणाः ।

अपः शालग्रामास्तुवनगरिमोद्वारसरसाः

क्षुधीः को वा कौपीरपि नमितमूर्धा न पिबति ॥ ४ ॥

पारिपाक्षिकः—भाव, रत्नलक्ष्मीकौशलस्तुतिभिरेव सम्मानम्य-
र्थयामहे, यदमी विद्यादिभिर्देवानपि तानुपालब्धुमुत्सहन्ते, किमुत
नटानस्मान् ।

चित्तवेषभूषा वैरेवंभूताः कुशीलवा नटा रत्ने नृत्यभूमौ प्रवेशार्थं तत्रभवन्तमित्ये-
कपदं पूज्यं भवन्तं अनुज्ञापयन्ति विज्ञापयन्ति ॥ तदनन्तरं सूत्रधार आह—
मारिचेति शिष्यरूपकिचिद्वृत्तनटस्य संबोधनम् । तथा चोक्तं भरतेन—‘मान्यो
भावेति विज्ञेयः किचिद्वृत्तस्तु मारिचः’ इति । विदग्धनाथकनाटकपरिपाटीभिर्वर्णि-
कापरिमहः राधिकामधुमन्त्रलाघुचितवेषभूषापरिमहः युष्माभिः किं निर्मितः । क्षणं
विस्तृत्य सहसा कृतं चेत् भवतु इत्युक्त्वा आह—[ममेति ।] ममास्मिन्नाटककृ-
तसंदर्भे कविता नातिललिता न मनोहरा, तथापि हरिगन्धादस्यां कवितायां बुधगणा
मुदं वास्यन्ति । तत्र दृष्टान्तः—शालग्रामस्नानेन जातो यो गरिमोद्वारः गरि-
मन्नामस्त्येन सरसाः कौपीरपि अपः कूपसंभ्रम्यपि जलं को वा क्षुधीः नमितमूर्धा
न पिबति ॥ ४ ॥ पारिपाक्षिक आह—हे भाव, यद्यप्यस्माकं शृङ्गे कौशलं
नास्ति, तथापि नृत्यलक्ष्म्याः कौशलस्तुतिभिरेव सम्मानं वयमभ्यर्थयामहे । युष्माभिः
कूपनास्मिन्शृङ्गे कौशलं स्वीक्रियतामिति प्रार्थनामादौ करिष्याम इत्यर्थः । यद्यस्म-
दमी सभ्याः विद्यादिभिर्देवानपि उपालब्धुं न्याकर्तुमुत्सहन्ते ॥ सूत्रधार आह—
मारिच, यथैव य उपचारः अन्यभर्माणामन्यत्रारोपः । तथा च देवतातिरस्कर-
णान्तरीयभर्माणां भक्तजने आरोप इत्यर्थः । तत्र चर्यया कृतं भक्तम् ।

सूत्रधारः—मारिष, कृतमेतया वृथोपचारचर्यया । यतः ।

अप्रेक्ष्य क्लममात्मनो विदधति प्रीत्या परेषां प्रियं
लज्जन्ते दुरितोद्यमादिव निजस्तोत्रानुबन्धादपि ।

विद्यावित्तकुलादिभिश्च यदमी यान्ति क्रमाजप्रतां

रम्या कापि सतामियं विजयते नैसर्गिकी प्रक्रिया ॥ ५ ॥

(समन्तादवलोक्य । सहर्षमुचैः ।) हंहो बल्लवसिंहप्रियाः, भगवद्धर्मज्ञगो-
ष्ठीगुरुणामपि युष्माकं समक्षं किमप्येष विवक्षमाणस्ताण्डविको निरप-
त्रपाणां पद्मीमारोदुमुपक्रमते । तदिमां क्षमध्वं चापल्यरमटीम् ।
(इति सप्रणामं पश्यन् ।)

अभिव्यक्ता भूतः प्रकृतिरूपरूपादपि बुधा

विधात्री सिद्धार्थान्हरिगुणमयी वः कृतिरियम् ।

पुलिन्देनाप्यग्निः किमु समिधमुन्मथ्य जनितो

हिरण्यश्रेणीनामपहरति नान्तःकलुषताम् ॥ ६ ॥

व्यर्थमित्यर्थः । 'युगपर्याप्तयोः कृतम्' इत्यमरः । यथा । [अप्रेक्ष्येति ।]
दुरितोद्यमात् दुरितोत्पादकपरदारपरप्रव्यहरणोद्यमात् सज्जना लज्जन्ते, तथैव
सकलजना निजस्तोत्रानुबन्धादपि लज्जन्ते । क्रमादिति । विद्यारोनात्माधिकवेड-
धिकैव नमता एवमधिकतरत्वेऽधिकतरा अधिकतमत्वेऽधिकतमेति दिक् ॥ ५ ॥
आनेधने संबोधने हंहोशब्द इति । बल्लवसिंहस्य गोपश्रेष्ठस्य कृष्णस्य प्रियाः
भक्त्याः । भगवद्धर्मज्ञसमाया गुरुणां युष्माकं एष ताण्डविको नटः विवक्षमाणः
बल्लुमिच्छन् । 'बल्लु' व्यक्त्यां 'गानि' इत्यसत् । निरपत्रपाणां निर्लज्जानाम् ।
इति सप्रणामं पश्यन्सन् सूत्रधार आह—[अभिव्यक्ता इति ।] प्रकृत्या
सम्भावेन लघुस्वरूपान्मत्ताः सकलतादभिव्यक्ता इयं हरिगुणवर्णनमयी कृतिः
सिद्धममाधवनाटकप्रकारेण यो युष्माकं सिद्धार्थान् सिद्धमनोरथान् विधात्री ।
प्रीत्यर्थं कृतः । धरस्वती तु तदेवमसहमाना तं स्तौति । अकृष्टो कृतिं लघु शीघ्रं
कुर्यादिति निरुपमसीति । निबध्नातीत्यर्थः । तत्र दृष्टान्तः—अतिनीचजातिना
पुलिन्देनपि समिधं कस्मिन्मास्य जनितोऽग्निः सुवर्णश्रेणीनां अन्तःकलुषतां किं
अपहरति । तथा च युष्माकं प्रणामार्थित्वा दुःखमेव कृतिरपहरत्येवेत्यर्थः ॥ ६ ॥

तदिदानीमभीष्टदेवं मगवन्तमनुस्मृत्य नृत्यमाधुरीमुल्लासयामि ।
(इत्यञ्जलिं बद्धा ।)

प्रपन्नमधुरोदयः स्फुरदमन्दवृन्दाटवी-

निकुल्लमयमण्डपप्रकरमध्यवद्धस्थितिः ।

निरङ्कुशकृपाम्बुधिर्व्रजविहाररज्यन्मनाः

सनातनतनुः सदा मयि तनोतु तुष्टिं प्रभुः ॥ ७ ॥

पारिपाश्विकः—भाव, पश्य ।

भक्तानामुदगादनर्गलधियां वर्गो निसर्गोज्ज्वलः

शीलैः पल्लवितः स बल्लवधूबन्धोः प्रबन्धोऽप्यसौ ।

लेभे चत्वरतां च ताण्डवविधेर्वृन्दाटवीगर्भभू-

र्मन्ये मद्भिधपुण्यमण्डलपरीपाकोऽयमुन्मीलति ॥ ८ ॥

तत्त्वरस रसमाधुरीपरिवेषणाय ।

इत्युक्त्वा सूत्रधारः अञ्जलिं बद्धुं तन्नेत्रेण मगवतोऽप्रवक्ष्य सनातनस्य च स्वस्तिम्
तुष्टिमाधिवयति—[प्रपन्नमिति ।] सनातनी नित्या तनुर्यस्य सः कृष्णः मयि
तुष्टिं तनोतु । कथंभूतः । प्रपन्नो मधुरस्य शृङ्गाररसस्य उदयो यस्यसात् । यस्य
श्रीकृष्णस्य धारणापन्नः शृङ्गाररसोदय इत्यर्थः । पुनश्च तादृशकुलमण्डपसमूहमध्ये
बद्धा स्थितिर्यस्य । अग्रजपक्षे सनातननाम्नी तनुर्यस्य । प्रपन्नेषु अनेषु मधुर-
कृपामय उदयो यस्य । व्रजविहारेण व्रजभ्रमणेन रज्यन्मनाः ॥ ७ ॥ पारि-
पाश्विक आह—[भक्तानामिति ।] अनर्गलधियां भक्तानां वर्गः समूहः खल-
पत एवोज्ज्वलः इत्यत्र क्रियासंबन्धं विनैव छेदः । एतेन भक्तानामिति तत्राप्य-
नर्गलधियामिति पात्रवैशिष्ट्यमुक्तम् । एवं बल्लवधूबन्धोः श्रीकृष्णस्य असौ
विदग्धमाधवस्वरूपप्रबन्धोऽपि शीलैः स्वभावोत्पल्लवगरेः पल्लवितः विलसितः ।
अथा चात्र प्रन्ये सुवर्मेव वर्णेन स्वभावोत्पल्लवकारमयमित्यर्थः । एतेन वस्तुवै-
शिष्ट्यमुक्तम् । एवं वृन्दाटव्या रसपीठस्वरूपा धर्मभूमिः ताण्डवविधेर्वृन्दा-
विमलचत्वरतामङ्गणतां अर्भादुल्लसकतां लेभे । एतेन देशवैशिष्ट्यमुक्तम् ।
तत्त्ववैशिष्ट्यं तु वक्ष्यते—‘सोऽयं वसन्तः’ (१११०) इत्यादिना ॥ ८ ॥ तत्त्वं-

सूत्रधारः—मारिष, नीरसावलीवैमुख्याद्विशङ्कमानो मन्थर
इवासि ।

पारिपार्थिकः—भाव, कृतमत्र शङ्कया । यतः ।

उदासतां नाम रसानभिज्ञाः कृतौ तवामी रसिकाः स्फुरन्ति ।

क्रमेलकैः काममुपेक्षितेऽपि पिकाः सुखं यान्ति परं रसाले ॥ ९ ॥

तदारभ्यतां सामाजिकचेतश्चमत्काराय गान्धर्वव्रजविद्या ।

सूत्रधारः—मारिष, पश्य पश्य ।

सोऽयं वसन्तसमयः समयाय यस्मि-

न्यूर्णं तमीश्वरमुपोदनवानुरागम् ।

गूढग्रहा रुचिरया सह राधयासौ

रज्जाय संगमयिता निशि पौर्णमासी ॥ १० ॥

स्मात् हे सूत्रधार, रसमाधुरीपरिवेषणाय लरल । कालदेशपात्रवस्तुनां वैशिष्ट्ये
सति विलम्बो न युक्तः । सूत्रधार आह—हे मारिष, मत्कृतनाटकस्य श्रीकृष्णो
षट्त्वर्षीनां कट्टकिर्घटितपरकीयारसप्रधानवर्णनमयरासच्छब्दवर्णेनैतत्साधुसभा-
मध्यप्रविष्टानां नीरसश्रेणीनां वैमुख्यान्मुखपरावर्तनाद्विशङ्कमानोऽहम् ॥ [उदेति ।]
नाम प्राकाश्ये । रसानभिज्ञाः उदासतां उदासीना भवन्तु । नवनाटकरूपकृतौ
तु रसिका एव स्फुरन्ति । क्रमेलकैः सदैः कामं यथेष्टं उपेक्षितेऽपि रसाले
भावे परं केवलं पिका एव सुखं यान्ति ॥ ९ ॥ अथात्र पौर्णमास्या देवधारिण्या
नव्या अन्तःपटमध्यस्थितायाः नृसभ्यौ प्रवेशार्थमर्घ्यद्वयबोधकपथं सूत्रधार
आह—[सोऽयमिति ।] यस्मिन्वसन्तसमये असौ पौर्णमासी तिथिः निशि
पूर्णतम्या रजन्या ईश्वरं चन्द्रं रुचिरया राधया विशाखानक्षत्रेण सह संगम-
यिता राजाय शोभार्थम् । 'राधा विशाखा' इत्यमरः । प्रतिवेशाखपूर्णिमायां प्रायो
विशाखानक्षत्रस्य संभवात् । चन्द्रं कीदृशम् । उपोदः प्राप्तो नवोऽद्भुततो रागो
रुक्मिणी येन । पौर्णमासी कीदृशी । चन्द्रज्योत्स्नातिष्ठयेन गूढा ग्रहा यस्याम् ।
पौर्णमासी पौर्णमासी तं अस्मिन् पूर्णमीश्वरं श्रीकृष्णं रुचिरया शोभनया

(नेपथ्ये)

अये नर्तकसामन्तसार्वभौम, कथं भवतः कर्णपूरीभूता आदं
निगूढेयं संदर्भमञ्जरी, यदहं राघव्या सार्वभौमेश्वरं तं संगमयिष्यामीति ।

सूत्रधारः—(सविस्मयं नेपथ्याभिमुखमवलोक्य ।) अहो, कथमित
एव भगवती पौर्णमासी । पश्य पश्य ।

बहन्ती काषायाम्बरमुरसि सान्दीपनिमुनेः

सवित्री सावित्रीसमरुचिरलं पाण्डुरकचा ।

सुरर्षेः शिष्येयं परिजनवती नन्दभवना-

दितो मन्दं मन्दं स्फुटमुदजवीर्यं प्रविशति ॥ ११ ॥

तदावामप्यग्रतः करणीयं वर्णिकाङ्गीकारमालोचयावः ।

(इति निष्क्रान्ता ।)

प्रस्तावना ।

राघव्या सह संगमयिता । रक्षाय कौतुकरहस्यमाविष्कर्तुं गूढो ग्रह आग्रहो यस्याः
सा ॥ १० ॥ एतत्पद्यध्वनेन सूत्रधारस्य राघव्या सह श्रीकृष्णसङ्गरूपद्विती-
यायैऽभिप्रायं बुद्धान्तःपटमध्ये स्थिता नटरूपा पौर्णमासी आह । नेपथ्ये
अन्तःपटमध्यरङ्गभूमौ वर्तमाना नटी आह्वेति शेषः । अये नर्तकसामन्तेषु नर्त-
कसेनापतिषु मध्ये सार्वभौम सर्वभूमौ विवित । अतिरूपाय हस्यः । यदहं
राघव्या सह ईश्वरं संगमयिष्यामीति मम गूढा संदर्भरूपपुष्पमञ्जरी भवतः कर्ण
कर्णपूरीभूता । तथा च मम एतादृशाभिप्रायस्त्वया कथं श्रुत इत्यर्थः ॥ नेपथ्या-
भिमुखं रङ्गशालाद्वाराभिमुखमालोक्य सूत्रधार आह । 'नेपथ्यं रङ्गभूमौ स्थापेपथ्यं
च प्रसाधने' इति निधः । बहन्तीति । उरसि वक्षःस्थले काषायाम्बरं बहन्ती
पौर्णमासी मन्दं मन्दं यथा स्वात्तथा इतो नन्दभवनात् उदजवीर्यं पणशालायाः
पण्यानं प्रविशति । कर्णभूता । सान्दीपनिमुनेः सवित्री माता । पुनश्च सावित्री
अङ्गणः कीं तत्समरुचिः । अलं अतिशयेन श्वेतकेशा । सुरर्षेर्नारदस्य शिष्येयं
सान्दीपनीप्रसूतिपरिजनवती ॥ ११ ॥ तत्तत्सदृशं हे नट, आवागमे करणीयं

(ततः प्रविशति सपरिजना पौर्णमासी ।)

पौर्णमासी—(‘अथे नर्तकसामन्त-’ इति पठित्वा ।) हन्त वत्से नान्दीमुखि, किमपि कमनीयं गायता स्फुटमानन्दितासि नटेन्द्रेण ।

नान्दी—मञ्जवादि, किं कस्य बहत्वं एवम् ।

पौर्णमासी—

संभाव्यते फलमलम्बितमूलपुष्टे-

सुतादृशं क मम भाग्यतरोर्वरोरु ।

येनानयोः सुभाग्योरुचिता भवेयं

शृङ्गारमाञ्जलिकयोर्नवसंगमाय ॥ १२ ॥

१ भगवति, किं सख ययार्थमेतत् ।

सधिकामधुमश्रुतचित्रवेषभूषाङ्गीकारं अन्तःपदमध्ये यत्वा आलोचयाम
इत्युक्त्वा समामन्यत्सूत्रधारवदेति निष्क्रान्ता ॥ ‘अर्थस्य प्रतिपादस्य तीर्थः प्रस्ता-
नतोऽप्येते’ । राधामाधवयोः सूत्ररूपप्रतिपादार्थस्य चाद इति प्रसिद्धः तीर्थः प्रस्ता-
नत्वा उच्यते ॥ पौर्णमासी ततः प्रविशति । ततो वदति । एवमेव सर्वत्र प्रव-
सान्दानो वदतिक्रियया संबन्धः । कमनीयं यथा स्यात्तथा । ‘बहन्ती कथा-
याम्बरम् (१।११) इति पद्यं गायता नटेन्द्रेण सूत्रधारेणाहमानन्दितासि ॥
सूत्रया सह कृष्णं पौर्णमासी संगमयितेति सूत्रधारवाक्यं किं यथार्थमित्यर्थः ॥
संगमयितव्य इति । हे वरोरु नान्दीमुखि, मम भाग्यरूपपृष्ठस्य राधामाधवयोः
सूत्रधारवद्वैतस्य तादृशं फलं क संभाव्यते । कर्मभूतस्य । न लम्बितं न प्रापितं
सुखं प्रवेक्ष्य कर्म पुष्टिं येन भाग्यतद्वशा तस्य । तथा च मम भाग्यरूपस्य
सूत्रधारवद्वैतस्य तादृशं फलं संभाव्यत इत्यर्थः । येन सुखे लम्बयितुं
संभाव्यत इत्यर्थः । सूत्रधारमाञ्जलिकयोरनयो राधाकृष्णयोर्नवसंगमायाहमुचिता
इति । सूत्रधारमाञ्जलिकयोः तादृशं फलं संभाव्यत इति । ‘प्रवर्धते’ इति

नान्दी—भैभवदि, जइ विसहाणुणन्दिणी राहिआ तुए कण्हेण संगमणिज्जा, तदो संगमाणुऊलवासं गोउलं उज्झिअ सान्तणुवाससण्णे भाणुतित्थे किंति एसा संगोविअ रक्खिदा आसी ।

पौर्णमासी—वत्से, नृशंसतः कंसमूपतेः शङ्कया ।

नान्दी—भैभवदि, तहवि कहं रण्णाविण्णादा राह्वा ।

पौर्णमासी—राधासौन्दर्यधृन्दमेव विज्ञाने निदानम् । यतः ।

लोकोत्तरा गुणश्रीः प्रथयति परितो निगूढमपि वस्तु ।

पिहितामपि प्रयत्नाद्यनक्ति कस्तूरिकां गन्धः ॥ १३ ॥

नान्दी—भैभवदि, जसोआधत्ताए मुहराए अत्तणो णत्तिणी रा-
हिआ गोउलमज्जे आणीअ जडिलापुत्तस्स अहिमण्णुओ हत्थे उव्वा-
हिदा त्ति, तादिसं जेव्व असमज्जसं आपडिदम् । अं कण्हादो अण्णेण
पुरिसेण तादिसीणं करपंसं असज्जम्, ता कहं तुमं णिच्चिन्ता विअ
दीससि ।

१ भगवति, यदि दृष्यमानुनन्दिनी राधिका त्वया कृष्णेन संगमनीया,
तदा संगमानुऊलवासं गोकुलं त्यक्त्वा सान्तनुवाससंज्ञे भानुतीर्थे किमित्येष
संगोप्य रक्षितासीत् ।

२ भगवति, तदपि कथं राज्ञा विज्ञाता राधा ।

३ भगवति, यशोदाधान्या मुखरया आत्मनो जन्त्री राधिका गोकुलमण्य
आनीय जडिलापुत्रस्याभिगमन्योर्हस्ते उद्वाहितेति, तादृशमेवासमज्जसमापति-
तम् । यस्मात्कृष्णतोऽन्येन पुरुषेण तादृशीनां करस्पर्शनं असज्जम्, तस्मात्कथं
स्थं निश्चिन्तेव दृश्यसे ।

अङ्क ॥ १२ ॥ सान्तनुवाससेति । सान्तोवास इति प्रसिद्धः सान्तनुवासग्रामः तं
वृक्षंसेति । 'नृशंसो घातुकः क्रूरः' इत्यमरः ॥ लोकोत्तरेति । गुणश्रीर्गुण-
संपन्नः । यस्मात्पिहितामपि कस्तूरिकां गन्ध एव व्यनक्ति ॥ १३ ॥ उव्वाहि-

पौर्णमासी—तस्यैव हेतोः ।

नान्दी—कहं विभ ।

पौर्णमासी—(विहस्य ।) तद्वञ्चनाधर्षमेव स्वयं योगमायया मि-
थ्यैव प्रत्यायितं, तद्विधानामुद्वाहादिकम् । नित्यमेव एव खलु ताः
कृष्णस्य ।

नान्दी—(सहर्षम् ।) तौ नूनं तुभं निश्चिन्तासि संवृत्ता, जं एसा
अञ्ज गोकुलमज्जे आणीदा ।

पौर्णमासी—वत्से, सत्यं ब्रवीषि । कंसतश्चिन्ता मे शैथिल्यमि-
वोपलब्धा, किं ■ दुष्टाभिमन्युतः स्फुटमन्या सांप्रतमजनिष्ट ।

नान्दी—^३केरिशी सा ।

पौर्णमासी—

बल्लवीनवलतासु रक्षिणं कृष्णभृङ्गमधिगत्य मत्सरी ।

राधिकापुरटपद्मिनीमयं नेतुमिच्छति पुनर्वनान्तरम् ॥ १४ ॥

१ कञ्जमिव ।

२ तज्जूनं त्वं निश्चिन्तासि संवृत्ता, यदेवाद्य गोकुलमज्ज्य आनीता ।

३ कीदृशी सा ।

इति । तथा च कंसस्य राधया सह विवाहसङ्क्रामावेनाधुना भीतिर्न कार्येति
भावः ॥ ता नूद्यमिति । तज्जूनं वादमतिशयेन निश्चिन्ता अस्ति संवृत्ता
निश्चिन्ता संवृत्ता अस्ति । निश्चिन्ता बभूवेत्यर्थः । यदेवाद्य गोकुलमज्ज्य आनीता ॥
सांप्रतमिति । सांप्रतं अन्या शङ्का अजनिष्ट ॥ केरिशी सेति । शङ्केति
शेषः ॥ बल्लवीति । पक्षे मत्सरी अभिमन्युः । कृष्ण एव भृङ्गस्तु कृष्णवर्ण-
श्च । पुरटपद्मिनी कदम्बवर्णा पद्मिनीम् । वनान्तरं मधुवनम् । मधुरासि-
म् । कदम्बवर्णा पक्षे कदम्बानकत्वेन वदन्त्यः, शिष्टस्तथा च जलान्तरमित्यर्थः

नान्दी—तत्थवि जोअमाआ ज्ञेव्व समाहाणं करिस्सदि ।

पौर्णमासी—पुत्रि, को जानाति खतत्रायास्सस्याश्चरितम्, यदी-
द्वेऽर्थे सा तटस्थायते ।

नान्दी—अण्णो वा एत्थ कोवि उदाओ स्थि जेज एसो पडि-
वद्धो भवे ।

पौर्णमासी—वत्से, तत्र मया प्रतिभुवा भवन्त्या युक्तिमाधुरीमे-
दुरेण वागर्गलेन निसर्गादगम्भीरोऽयं विष्कम्भितोऽस्ति ।

नान्दी—(सहर्षम् ।) मैअवदि, कंसस्स गोमण्डल्लङ्घक्खो गोष्ण-
कण्णो कण्हाणुसारिणा चन्दावलीचरित्तेण कुदो न कुप्पह ।

पौर्णमासी—पुत्रि, राजकुलोपलब्धेन गौरवेण गर्वितोऽयं व्यक्त-
मपि तत्र श्रद्धान्ति ।

नान्दी—कंहं कण्हेण पढमंसे संगमो संवुत्तो ।

१ तत्रापि योगमायैव समाधानं करिष्यति ।

२ अन्यो वात्र कोऽप्युपायोऽस्ति येन प्रतिबद्धो भवेत् ।

३ भगवति, कंसस्य गोमण्डलाध्यक्षो गोवर्धनः कृष्णानुसारिणा चन्दाव-
लीचरित्रेण कसाह कुप्यति ।

४ कथं कृष्णेन प्रथमांशे संगमः संवृत्तः ।

॥ १४ ॥ अदिति । ईदृशे एतादृशे अर्थे कार्यसंपादने तटस्थैव भवति न
समाधत्ते । कचिदभिसारादौ तादृश्यदर्शनादत्रापि संभाव्यते चेति पौर्णमास्या
हृदयम्, ततश्चान्तरान्तरा तस्यास्तादृश्यं ■ रसपुष्पार्थं सङ्ग्रामधीप्रयोजकमिति
संगमनीयम् । अत्र पाठान्तरं तु श्रीरूपगोस्वामिनः स्वाक्षरपुस्तकेऽदृष्टत्वात्
संमतमिति । (प्रतिबद्धो भवेदिति । सधुरागमनाधिवृत्तो भवेदित्यर्थः) ॥
वत्से इति । कृष्णेन सह राधाया दर्शनसंभावनापि न भविष्यति इत्यत्रार्थे
'आमिव' इति प्रसिद्धया प्रतिभुवा भवन्त्या मया क्षिप्तेन वाक्पुरुषार्गलेन स्वाम-

पौर्णमासी—पुत्रि, संगमे खलु गाढानुरागितैव दृती नभूव ।
मदुघमानां केवलमञ्जनिष्ट पिष्टपेषिता ।

नान्दी—अञ्जे, तुह कहं एरिसी भावविसेसभाविदा गाढानुरा-
इदा उप्पण्णा, जं अप्पणो अहिइदेअहि अणुप्पण्णे कण्हे उज्जहणीं
सज्झिअ पढमं खेअ गोउळं लद्धासि ।

पौर्णमासी—पुत्रि, गुरुपावानामुपदेशप्रसादेन ।

नान्दी—एत्थ वसन्तीं तुमं महाभागो संदीवणी किं कखु
आणादि ।

पौर्णमासी—अथ किम् । यतस्तेन मधुमङ्गलामिधः स्वपुत्रो
ममात्र परिचर्यार्थं प्रेषितः ।

नान्दी—मधुमङ्गलो तु ए [IV] अणुगृहीदो जं एसो णन्दणअ-
णिन्दीअरचन्दस्स सहअरदा महसवे णित्तो ।

१ आर्ये, तव कथमीदृशी भावविशेषभाविता गाढानुरागितोत्पन्ना, यदात्म-
जोऽमीदृदेवेऽनुत्पन्ने कृष्णे उज्जयिनीं त्यक्त्वा प्रथममेव गोकुलं लब्धासि ।

२ अथ वसन्तीं त्वां महाभागः संदीपनिः किं खलु जानाति ।

३ मधुमङ्गलस्त्वया सुष्ठु अनुगृहीतो यदेव नन्दनयनेन्द्रीवरचन्द्रस्य सह-
चरता महोत्सवे नियुक्तः ।

अथ अगम्यतीरोऽयमभिमानुः विष्कम्भितोऽस्ति । मयुरागमनाच्चिह्नितोऽस्ती-
त्यर्थः । अयमिति । अयं गोवर्धनमल्लस्तत्कृष्णेन सह संगमने व्यक्तमपि च
अद्यापि । कार्य इति । कृष्ण श्रीकृष्णस्योत्पत्तेः पूर्वमेव तव वसतिस्थानं
सज्जयिनीं त्यक्त्वा कथं गोकुलं लब्धासीत्यर्थः । पुत्रीति । पुत्रीरक्षसस्य
जन्म अविध्यतीत्युपदेशरूपप्रसादेन ॥ अथेति । अथ किम् । स
अविध्यतीत्यर्थः । सति सति सति सति भाग्यहीनार्था तादृशमनुभवति

पौर्णमासी—पुत्रि, मम सर्वस्वरूपाया राधायाः कृष्णेऽनुराग-
विस्ताराय त्वं च नियुज्यसे ।

नान्दी—(सानन्दम् ।) भगवदि, अतिभूमिं गतो से कृष्णे मनु-
रागो ।

पौर्णमासी—कथमेतल्लक्षितम् ।

नान्दी—यदा कदापसङ्गे यथा कृष्णेपि नामं शुणादि, तदा
रोमाञ्चिता कंषि भावं विन्दह ।

पौर्णमासी—पुत्रि, युक्तमिदम् । तथा हि ।

तुण्डे ताण्डविनी रतिं वितनुते तुण्डावलीलब्धये

कर्णकोडकडम्बिनी धटयते कर्णावुदेभ्यः स्पृहाम् ।

चेतःप्राक्पणसन्निनी विजयते सर्वेन्द्रियाणां कृतिं

नो जाने जनिता कियद्भिरमृतैः कृष्णेति वर्णद्वयी ॥ १५ ॥

१ भगवति, अतिभूमिं गतोऽस्याः कृष्णेऽनुरागः ।

२ यदा कथाप्रसङ्गे यथा कृष्णेति नाम शृणोति, तदा रोमाञ्चिता कमपि
भावं विन्दति ।

न करोषीति भावः ॥ तदेवाभिप्रेत्याह—पुत्रीति ॥ भगवदीति । अतिभूमिं
अत्युत्कर्षम् ॥ जदेति । विन्दति प्राप्नोति ॥ तुण्डे इति । कृष्णेति वर्णद्वयी
यदा तुण्डे मुखे ताण्डवं नाळं तत्कुर्वती नदीव भवति, तदा सा तुण्डावलीलब्धये
रतिं वितनुते, किमेकेन मुखेन तुण्डसमुद्भवेभ्यस्ते तर्हि मुखेन कृष्णकीर्तनं
क्रियत इति भावः । कर्णकोडे कडम्बिनी अङ्गुरती । जाताङ्गुरेत्यर्थः । चेतः-
प्राक्पणोति । कर्णद्वारा चित्ते प्रवेशभावादिन सर्वेन्द्रियाणां कृतिं व्यापारं विजयते
प्रसक्तमिति । आनन्दतिष्ठयेन प्रभवो आगत इति भावः । तत्कर्णार्थेऽन्येका पदा-

नान्दी—अजे, दोहिं ललिदाचिसाहाहिं सहीहिं सद्धं राहा सूरं
माराहेहि । चन्दाबली उण पउमासेब्बापहुदीहिं सद्धं चण्डिअम् । ता
तकेमि देअदापसाअभिप्पादिओ इमाणं ईरिसो कण्हे अणुरावो ।

पौर्णमासी—

दैवतसेवा केवलमिह वनयात्रानुसारिणी मुद्रा ।

अजस्रभुवां तु कृष्णे सहजः प्रेमा स जागर्ति ॥ १६ ॥

नान्दी—सद्धं राहाए साहाविअं चेअ पिम्मं तत्त्ववि सहीणं
कोसलं उहीअणम् ।

पौर्णमासी—पुत्रि, मदिरा संदिश्यतामालेख्यविचक्षणा विशाखा
यथेयं स्वसखीनेत्रारविन्दयोरानन्दनाय नन्दसूनोः प्रतिच्छन्दं निर्माति ।

नान्दी—जैह आणवेदि मअवदी ।

१ आर्ये, द्राम्यां ललिताविशाखाम्यां सखीभ्यां सार्धं राधा सूर्यमाराध-
यति । चन्द्रावली पुनः पञ्चाशैव्याप्रभृतिभिः सार्धं चण्डिकाम् । तस्मात्तर्क-
यामि देवताप्रसादनिष्पादित आसामीदृशः कृष्णेऽनुरागः ।

२ सत्त्वं राधायाः स्वाभाविकमेव प्रेम तथापि सखीनां कौशकमुदीपनम् ।

३ यथाज्ञापयति भगवती ।

मयार्ये संकर्मस्य विधातुः ॥ १५ ॥ दैवतेति । आसां वनयमनार्थं दैवतासेवने
कुलमात्रमित्यर्थः ॥ १६ ॥ पुत्रीति । आलेख्यं चित्रं तस्मिन् विचक्षणा विशाखा
आलेख्येन संदिश्यताम् । संपूर्णो विषयातुः 'संदिश्या' इत्यर्थे प्रसिद्धः । 'प्रतिच्छन्दं'

पौर्णमासी—मयापि भोदकवृन्ददानापदेशाद्वृन्दाटवीमध्यमासाय राधेति मङ्गलाक्षरमाधुर्येण माधवकर्णयोर्द्वन्द्वमानन्दनीयम् ।

नान्दी—अज्जे, पेक्ख एसो राममधुमङ्गलसिरिदामपहुदीहिं सह-
अरेहिं सद्धं गोउलादो णिक्कमिअ वुन्दावनं गच्छन्तो कण्हो सिणिद्धेहिं
पिदरेहिं जसोआनन्देहिं लालिज्जइ ।

पौर्णमासी—(विलोक्य । सहर्षम् ।)

अयं नयनदण्डितप्रवरपुण्डरीकप्रभः

प्रभाति नवजागुदन्नजविडम्बिपीताम्बरः ।

अरण्यजपरिष्क्रियादमितदिव्यवेषादरो

हरिन्मणिमनोहरद्युतिभिरुज्ज्वलाङ्गो हरिः ॥ १७ ॥

तदहं भोदकसंपादनाय गच्छेयम् । त्वं विशाखां याहि ।

(इति निष्क्रान्ते ।)

विष्कम्भकः ।

(ततः प्रविशति यथानिर्दिष्टः कृष्णः ।)

श्रीकृष्णः—(पुरस्तादवलोक्य । सानन्दम् ।)

श्रेणीभूतवपुःश्रियामभिमुखे गोमण्डलीनां कमा-

दासां स्फाटिकगण्डशैलपटलीपाण्डुत्विषां व्याजतः ।

१ आर्ये, पश्यैव राममधुमङ्गलश्रीदामप्रभृतिभिः सहचरैः सार्व गो-
लात्रिष्कम्भ्य वृन्दावनं गच्छन्कृष्णः सिग्धाभ्यां पितृभ्यां यशोदानन्दाभ्यां
लाल्यते ।

चित्रपटम् ॥ मयेति । अपदेशात् छलात् ॥ **अयमिति** । अयं श्रीकृष्णः
प्रभाति । जागुदं कुङ्कुमं तस्य व्रजः समूहः । परिष्क्रिया अलङ्कारः । 'अलङ्कार-
स्त्वामरणं परिष्कारो विभूषणम्', 'गास्तमर्तं भरतमद्भुतगर्भो हरिन्मणिः' इत्य-
मरः ॥ १७ ॥ **विष्कम्भक इति** । 'मवेद्विष्कम्भको भाविभूतवस्त्वंशसूचकः' ॥

मयेति । यथानिर्दिष्टः कृष्णः प्रविशति । कृष्णः सानन्दं आह—श्रेणीति ।

शब्दे जातगुणा पुरंदरपुराचस्कन्द मन्दाकिनी

चन्दारण्यविहारिधन्ययमुनासेवाप्रमोदार्थिनी ॥ १८ ॥

नन्दः—वत्स, साधु वर्णितम् । किं तु गोष्ठलक्ष्मीरपि पृष्ठतः
प्रेक्ष्यतामिति । (परावृत्त ।)

विशालैर्गोशालैर्बहुशिलरशास्त्राविततिभिः

परीतैः संवाचीकृतसविष्मम्भोधिगहनम् ।

समृद्धाभागोवर्धनकटकमाकालियहृदं

श्रियं निभद्रोष्ठं स्फुरति परितस्तावकमिदम् ॥ १९ ॥

कृष्णः—सखे मधुमङ्गल, दूरमनुयातोऽस्मि तातेन । तदविलम्ब-
मन्धया सार्धं गोष्ठं प्रविश्यताम् ।

यशोदा—ज्वाड, किंति अवरण्ये वि गोष्ठं न सुमरसि, जं परमा-
दरेण भय रन्ध्रदाहं यच्चहं सीचलीहोन्ति मिदृष्णाहं ।

१ जात, किमित्यपराधेऽपि गोष्ठं न स्मरसि, यत्परमादरेण मया
रन्ध्रितानि प्रत्यहं शीतलीभवन्ति मिदृशानि ।

गोमण्डलीनां व्यावृतः मन्दाकिनी स्वर्गज्ञ इन्द्रपुरादभिमुखे चस्कन्द । आगते-
स्त्वयः । इति सङ्के । कथंभूता । चन्दारण्यविहारिण्या यमुनायाः सेवाजन्यप्रमोद-
एव अर्थो यस्यः सा ॥ १८ ॥ विशालैरिति । बहूनां शिलराणां गृहप्राची-
प्राङ्गानां गृहप्रान्तानां विटतयो वित्तरास्त्राभिः परीतैः व्यातैः गोशालैः संवाची-
कृतं संकीर्णकृतं सविष्मं समीपं यस्य तत् । पुनः कीदृशं गोष्ठम् । भागोवर्धनकटकं
गोवर्धनसिन्धुममिव्याप्य । 'कटकोऽस्त्री नितम्बोऽदेः' इत्यमरः । आकालियहृदं
आकालियहृदपर्यन्तम् । समृद्धां समृद्धिमतीम् । श्रियं शोभाम् । निभद्रं धारयत्
प्रसन्नम् ॥ १९ ॥ यच्च इति । अतेन दूरमनुयातोऽस्मि । मिता दूरं मम ।

मधुमङ्गलः—गोकुलेस्सरि, सुणाहि । (इति संसृतेन ।)

गोभ्यः शपे किमपि दूषणमस्य नास्ति

(इति आग्रुपक्रमे कृष्णः सल्लोभमेनं पश्यति ।)

मधुमङ्गलः—

सामिर्वदेष रमसादभिकृष्यमाणः ।

कुञ्जं निश्चत्यधिककेलिकलोलुप्तकामिः

(इति नागसमाप्तौ ।)

कृष्णः—(सापन्नप्रभात्मगतम् ।) व्यक्तमेव बालिशो बल्लवीभिरिति
वक्ष्यति । तदेनं संज्ञया निवारयामि । (इति शिरस्तिरो ध्रुजवति ।)

मधुमङ्गलः—भो वयस्स, किंति मं निवारयसि जं मिथिदं
अज्ज अज्जाया अगदो एदं निष्णविस्सम् ।

कृष्णः—(खपतम् ।) हन्त, लज्जानाले जास्ममियाहं पातितोऽसि ।

मधुमङ्गलः—

पीताम्बरस्त्वरितमम्ब सुहृद्दयामिः ॥ २० ॥

कृष्णः—(सानन्दमात्मगतम् ।) कथमन्यदेवास्य हृद्गतम् ।

यशोदा—बैच्छ मधुमङ्गल, सच्चं ललिदापहुदीओ ओववाकि-
आओ अ मह इदं कहेन्ति ता डिम्भए इवम्हि ।

१ गोकुलेधरि, शृणु ।

२ भो वयस, किमिति मां निवारयसि यन्निश्चितमय आर्षाया अज्ज
इदं विज्ञापयिष्यामि ।

३ वयस मधुमङ्गल, सत्यं ललिताप्रसूतयो गोपबालिकाश्च मम इदं
कथयन्ति तद्धिम्मैर्हतासि ।

पञ्चादागच्छतीत्यर्थः ॥ गोभ्य इति । गोभ्यः शपे गवां क्षपणं करोमि । तानि-
प्रक्षिप्तानिः । रमसात् इर्ष्यात् । कुञ्जं प्रविशतीति योज्यम् । 'रमसो हृदयैर्गम्योः'
इति विश्वः ॥ २० ॥ व्यक्तमिति । बालिशो मूर्खः । 'संज्ञा स्याचेतना नाव-

नन्दः—कुटुम्बिनि, कश्चिदनुरूपा निरूपितास्ति गोकुले काचि-
द्भालिका यामुद्गाहयामो वत्सम् ।

यशोदा—अज, दुग्धमुहस्य वच्छस्स दाणिं को वत्तु उवाहाओ-
सरो ।

मधुपङ्गलः—(अपवार्य १) वैधस्स, सत्वं दुग्धमुहोऽसि जं दुद्ध-
द्दाहं गोवकिसोरीसहस्साहं तुज्झ मुहं पिबन्ति ।

(कृष्णः स्निग्धं करोति १)

नन्दः—वत्स, पश्य पश्य ।

अहह कमलगन्धेरत्र सौन्दर्यधृन्दे
विनिहितनयनेयं त्वन्मुखेन्दोर्मुकुन्द ।

कुञ्जकलशमुखाभ्यामम्बरक्रोपमम्बा

तव मुहुरतिहर्षाद्वर्षति क्षीरधाराम् ॥ २१ ॥

(इति कृष्णबालिङ्गव सानन्दम् १)

जितचन्द्रपरागचन्द्रिकानलदेन्दीवरचन्दनश्रियम् ।

परितो मयि शैत्यमाधुरीं वहति स्पर्शमहोत्सवस्तव ॥ २२ ॥

१ आर्य, दुग्धमुखस्य वत्ससेदानीं कः खलु उवाहावसरः ।

२ वयस्य, सत्यं दुग्धमुखोऽसि यदुग्धलुब्धानि गोपकिसोरीसहस्राणि
तव मुखं पिबन्ति ।

इत्याद्यैवार्थसूचना इत्यमरः ॥ हन्तेति । 'ज्यत्सोऽस्यनीक्ष्यकरी स्यात्' इत्य-
मरः ॥ अपेति । रहस्यमन्यसौ यस्मिन्मृतं कथ्यते तत्र अपवार्येति नाव्योक्तिः ।
तथा च यशोदामश्रावयित्वैव कृष्णं प्रत्याह । यथोक्तम्—'रहस्यं कथ्यतेऽन्यस्य
परावृत्त्यापवारितम्' इति ॥ अहहेति । कमलसेव गन्धोऽस्येति । 'उपमानाश्च'
इति इच्च समाधान्तः । अम्बरं वक्ष्यम् । क्रोपं क्रोपयित्वा । आशीकृत्येत्यर्थः ।
'क्षीरे क्रोपे' इति कस्युल ॥ जितेति । चन्द्रपरागस्य कर्पूरस्य । नल्लस्य वीर-

कृष्णः—तात, बुभुक्षाकृष्टमपि मत्प्रतीक्षया स्वयं तस्मिन्ने गोक-
दम्बकम् । तन्निवर्तेतां तत्रमवन्तौ ।

नन्दः—यथाह वत्सः । (इति सजेहं कृष्णमवलोकयन्सभायौ निष्क्रान्तः ।)

कृष्णः—(पुरोऽवलोक्य ।)

सुगन्धौ माकन्दप्रकरमकरन्दस्य मधुरे

विनिस्यन्दे बन्दीकृतमधुपवृन्दं मुहुरिदम् ।

कृतान्दोलं मन्दोन्नतिभिरनिलैश्चन्दनगिरे-

र्ममानन्दं वृन्दाविपिनमतुलं तुन्दिलयति ॥ २३ ॥

रामः—श्रीदामन्, पश्य पश्य ।

वृन्दावनं दिव्यलतापरीतं लतास्तु पुष्पस्फुरिताग्रभाजः ।

पुष्पाण्यपि स्फीतमधुव्रतानि मधुव्रताश्च श्रुतिहारिगीताः ॥ २४ ॥

कृष्णः—सखे मधुमञ्जल, भवद्विधानामासत्तिशंसिभिर्वैशीगीतैरा-
नन्दयामि वृन्दाटवीवास्तव्यान् । (इत्यधरे वेषं विन्यस्यति ।)

रामः—(साक्षर्यम् ।) हन्त, परस्परविपर्यस्तस्वभावानामपि भावानां
धर्मविपर्ययः पश्यत ।

जातस्तम्भतया पयांसि सरितां काठिन्यमापेदिरे

ग्रावाणो द्रवभावसंवलनतः साक्षादमी मार्दवम् ।

गमूलस्य ॥ गोकदम्बकं गोकमूहः । तत्र पूर्वभवच्छन्दप्रयोगः सादरमुष्मदर्थे ॥
सुगन्धाविति । कथंभूतं वृन्दविपिनम् । माकन्दप्रकरश्च आम्रसमूहस्य गो-
मकरन्दस्तस्य सुगन्धौ मुहुर्वन्दीकृतं मधुपवृन्दं येन । तथा च बन्दीजनो गुणवन्तं
शेवानं यथा स्तौति तथैव अमरगणोपि तुन्दिलयति वर्धयति । भवदिति ।
भवद्विधानामासत्तिशंसिभिः भवद्विधा अत्र आचक्ष्य निकटं प्राप्ता इति शंसिभि-
र्वैशीगीतैर्वृन्दाटवीवास्तव्यां वास्तव्यं येषां तान्यक्षिमृगादीन् ॥ हन्तेति । परस्पर-
जन्योन्यम्, विपर्यस्तः प्रतिकूलः स्वभावो येषां तेषां भावानां वस्तुनां
धर्मविपर्ययः स्वप्रतिकूलवर्मिणि स्वधर्मं समर्थं तद्धर्मग्रहणम् ॥ जातेति ।

स्थैर्यं वेपथुना जहुर्मुहुरगाज्जाड्याद्वृत्तिं जङ्गमां

वंशीं चुम्बति हन्त यामुनतटीकीडाकुडुम्बे हरौ ॥ २५ ॥

मधुमङ्गलः—ही ही अचरिअम् ।

पउरउरगलन्दच्छीरकल्लोलिणीहिं

णअकुसुमलदाणं हन्त सेअं कुणन्ती ।

पिविअ महुअरवंशीणादपीअसपूरं

फुरइ गरुअसौवसत्थम्भिदा वेणुपत्ती ॥ २६ ॥

(इति कृष्णं हस्तेन चालयन् ।) ओ पिअवअस्स, कीस णिअमरं गम्वाएसि ।
एदाए अेअ वेणुजादीए एसा उम्मादिआ पइदी । एत्थ उण णिमि-
त्तमेत्तं ववु तुमम् ।

(आकाशे ।)

रुक्मवन्धुमृतश्चमत्कृतिपरं कुर्वन्मुहुस्तुम्बुरं

ध्यानादन्तरयन्सनन्दनमुस्तान्विसापयन्नेधसम् ।

१ ही ही आश्चर्यम् ।

प्रचुरतरगलच्छीरकल्लोलिनीभि-

नेधकुसुमलतायां हन्त सेकं कुर्वती ।

गीत्वा मधुरवंशीनादपीयूषपूरं

स्फुरति गुरुसौख्यस्तम्भिता वेणुपङ्क्तिः ॥

ओ अचरिअस्स, कस्माभिर्गरं गर्वायसे । एतस्मा एव वेणुजातेरेकोम्मादिका
प्रकृतिः । अथ पुनर्निमित्तमात्रं खलु त्वम् ।

जुनातटसेअन्निअधुनाः कुडुम्बे प्रतिपाल्ये हरौ वंशीं चुम्बति सति ॥
अचरिअम् । अलोहिनी इति ॥ अचरिअम् । एत्थं नारदस्य सहचरम् ॥

औत्सुक्यावलिभिर्विले चट्टलयन्मोगीन्द्रमाधूर्णय-

न्निन्दजण्डकदहभित्तिमभितो बभ्राम वंशीध्वनिः ॥२७॥

रामः—(सहर्षम् । ऊर्ध्वमवलोक्य स्वगतम् ।) कथं मेघान्तरितोऽयं
सुरर्षिः पद्यमुपवीणयामास ।

(पुनराकाशे कलकलः ।)

मधुमङ्गलः—(ऊर्ध्वमवलोक्य । समयम् ।) अलवम्हृणं अलवम्हृ-
णम् । मो मो, पलायम्ह पलायम्ह ।

श्रीदामा—वातल, किंति गिरगलं पलवसि ।

मधुमङ्गलः—(ऊर्ध्वमवलोक्य । समयम् ।) धरे मुख गोआलिधा,
ण पेक्खसि । एसो समारुढहंसो गण्णेण भुजङ्गधारिणा केणपि
वेतालेण सद्धं चउम्हुहो को वि जक्खो रक्खसो वा आभच्छदि ।
(पुनर्वीक्ष्य तोत्कम्पम् ।) ही माणहे, एदे अ अच्छीहिं पूरितसत्त्वङ्गं कम्पि
दान्णं अमोकदुअ अवरे असुरा गअणं आकमन्दि । ता संकेमि हृद-
कंसस्स किंकरा हुविस्सन्दि । (इति सत्रासं कृष्णकक्षान्तरे शिरस्तिरयति ।)

कृष्णः—(स्वगतम् ।) कथमेते वेणुनादमाधुरीमिराकृष्टाः पयोद-
वीथीमवगाहन्ते दिशामधीशाः । (इति पुनर्वेणुं कणयति ।)

१ अत्रहृण्यमग्रहृण्यम् । मो मोः, पलायामहे पलायामहे ।

२ वातल, किमिति निरर्गलं प्रलपसि ।

३ अरे मुखं गोपाल, किं न पश्यसि । एष समारुढहंसो नभेन भुजङ्ग-
धारिणा केनापि वेतालेन सार्धं चतुर्मुखः कोऽपि यद्यो राक्षसो वागच्छति ।
ही मन्यामहे, एते चाक्षिभिः पूरितसर्वाङ्गं कमपि दानधमप्रेकृत्य अपरेऽसुरा
गगनमाक्रमन्ति । तच्छङ्के हतकंसस्य किंकरा भविष्यन्ति ।

उपवीणयामास वीणया जगौ । 'सखापपात्र-' इत्यादिना णिच् ॥ अत्रहृण्यं अवच्य-
वधम् । 'अत्रहृण्यमवधोक्तौ' इत्यमरः ॥ ही माणहे इति । ही विस्मये । माणहे
मान्यमहे ॥ सत्रासमिति । भयात्कृष्णस्य कक्षान्तरे मधुमङ्गलः शिरस्तिरयति

मधुमङ्गलः—(विलोक्य सोच्छ्वासमात्मगतम् ।) **रैरे** दुष्टदानवा
वयस्सस्स वेणुसहमेतेण विम्वला भविअ सज्जसेण मुज्झन्ति । ता
जीहदो म्हि । (इति साटोपं परिक्रम्य प्रकाशम् ।) **रे रे** दुष्टा असुरा,
चिद्धं चिद्धं । एसो हं सावेण चावेण वा तुम्हाणं मुण्डाईं खण्डेमि ।
(इति दण्डमुद्यम्य सुदुरूषं कूरेति ।)

रामः—(विहस्य ।) वयस्य, मैवं ब्रवीः । एतौ भगवन्तौ हरहिर-
ण्यगर्भौ । सव्यतश्चाभी पुरंदरादयो वृन्दारकाः ।

मधुमङ्गलः—सुहृ । (समाश्रय्य ।) भो, जाणन्तेण केअ मए एवं
पडिहसितम् । तदो तुम्हेहिं कखु रक्खसबुद्धीए भीलुपहिं पलाइदं
पउत्तम् ।

कृष्णः—(क्षित्वा ।) हंहो देवानांप्रिय, निजामेव आत्मतां तेषु
संक्रमयसि ।

रामः—पश्यत पश्यत ।

अष्टाभिः श्रुतिपुटकैर्नववैणवकाकलीं कलयन् ।

शतघृतिरपि घृतिमुक्तो मरालपृष्ठे सुहृल्लठति ॥ २८ ॥

(आकाशे पुनर्वोणागीतिः ।)

उदिते हरिवक्त्रेन्दौ वेणुनादसुधामुचि ।

हन्त रुद्रसमुद्रेण स्वमर्यादा विलङ्घिता ॥ २९ ॥

१ एते दुष्टदानवा वयस्सस्स वेणुशब्दमात्रेण विम्वला भूत्वा साध्वसेन
मुज्झन्ति । तज्जीवितोऽस्मि । रे रे दुष्टा असुराः, तिष्ठत तिष्ठत । एनोऽहं
सापेन चापेन वा युष्माकं मुण्डानि खण्डयामि ।

२ सुहृ । भोः, जानतैव मयेदं परिहसितम् । ततो युष्माभिः सह राक्ष-
सबुद्ध्या भीरुभिः पलायितुं प्रवृत्तम् ।

निष्क्रम्य करोति ॥ हंहो इति । हे देवानांप्रिय । पश्यो ह्ययं ॥ अष्टाभि-

रामः—

सोत्कण्ठं मुरलीकलापरिमलानाकर्ष्य घूर्णत्तनो-

रेतस्याक्षिसहस्रतः सुरपतेरश्रूणि ससुर्भुवम् ।

चित्रं वारिषरान्विनापि तरसा यैरथ धारामयै-

दूरात्पश्यत देवमातृकमनूद्वन्दाटवीमण्डलम् ॥ ३० ॥

कृष्णः—(स्वगतम् ।) पुराणानाममीषां पुरस्ताद्विहारे संकुचन्ति मे चेतोवृत्तयः । तदग्रे यामि । (इति तरुणमन्तरमासाद्य प्रकाशम् ।) सखे मधुमङ्गल, पश्य माधवीयां वनमाधुरीम् ।

कचिद्भङ्गीगीतं कचिदनिलमङ्गीशिशिरसा

कचिद्वल्लीलासं कचिदमलमल्लीपरिमलः ।

कचिद्दाराशाली कनकफलपालीरसमरो

हृषीकाणां वृन्दं प्रमदयति वृन्दावनमिदम् ॥ ३१ ॥

मधुमङ्गलः—भो वयस्स, एता पदुहमङ्गभयंकरिण किं मे कौतू-
हलं तुज्झ वृन्दाटईए । अहं खलु चउव्विहेहिं अण्णेहिं सखिन्दिअ-
हारिणीं गोउलेसरीए रसवहं जेध दहूण रज्जेमि ।

१ भो वयस्य, एतस्मदुहमङ्गभयंकर्या मे कौतूहलं तव वृन्दाटव्या ।
अहं खलु चतुर्विधैरनैः सर्वेन्द्रियहारिणीं गोकुलेश्वर्या रसवतीमेव दृष्ट्वा
रज्यामि ।

रिति । नवा नूतनाम् । नूतनवृत्तिर्नवा । मरालस्य हंसस्य ॥ सोत्कण्ठमिति ।
मुरलीकलायाः परिमलान्विमर्दान् । मुरलीवैदग्ध्यातिशयानित्यर्थः । 'परिमलो
न्निमर्देऽपि स्यान्मनोहारिगन्धवत् । रत्नो निमर्दो विकसदेहरागादिसौरभे ॥' इति
मिश्रः । देवमातृकं वृष्यम्बुपालितम् । 'देशो नद्यम्बुवृष्यम्बुसंपन्नग्रीहिपालितः ।
स्याध्वरीमातृको देवमातृकश्च यथाक्रमम् ॥' इत्यमरः । सखे इति । माधवीयां
यावनो वसन्तः कृष्णश्च तत्संबन्धिनीम् । कचिदिति । मयी मान्यम् । मन्दा-

कुष्णः—वयस्य, वन्दस्व वृन्दादवीमेव । स्फुटमस्याः पुराणवल्लरी-
भिरपि तवाभीष्टं फलमुल्लासयितुं समर्थ्यते ।

मधुमङ्गलः—भो प्रियवयस्य, तुमं सच्चवादिति सर्वलोपहिं भ-
गिज्जसि । ता इमस्स तुज्झ वञ्चणस्स मए परीच्छा कादेव्वा । (इत्यञ्जलि-
वच्चा ।) भो वल्लरीए, एसोहं वन्दामि । नुहुक्खिदो मे वञ्चस्सो । ता
देन्तु खण्डलङ्कुमाहं ।

(प्रविश्य मोक्षपात्रहस्ता पौर्णमासी ।)

पौर्णमासी—चन्द्रानन, गृहाण रसज्ञामोदकानमूनोदकान् ।

रामः—(सस्मितम् ।) वयस्य, दृष्ट्वा जरद्वल्लरीवदान्यता ।

पौर्णमासी—संकर्षण, जरद्वल्लरीवदान्यतेति भण्यताम् ।

कुष्णः—आर्ये, केयं जरद्वल्लरी ।

पौर्णमासी—चन्द्रमुख, मुखरा ।

कुष्णः—तया किमकाण्डे खण्डलङ्कुकानि समर्पितानि ।

पौर्णमासी—नप्प्री तावदेतया अभिमन्योः पाणौ परिणायिता ।
तदुत्सवानिरूपः समुदाचारोऽयमनुससे ।

कुष्णः—केयं नप्प्री ।

१ भोः प्रियवयस्य, त्वं सत्यवादीति सर्वलोकैर्मण्यसे । तदेतस्य तव
वचनस्य मया परीक्षा कर्तव्या । भो वल्लर्यः, एषोऽहं वन्दे । नुमुक्षितो मे
वयस्यः । तददन्तु खण्डलङ्कुकानि ।

निरुक्तं शैल्यमित्यर्थः । 'समो कनकदाहिनी' इत्यमरः । द्वयीकाणां श्रवणनास्ति-
संभवात्समनामिन्द्रियाणाम् ॥ भो प्रिय इति । तथा च एतस्याः सकाशात्
खण्डलङ्कुकानि संभावयन्ति नास्ति । अतः खनाग्रं तत्प्रायंते सर्वे हस्तिष्वन्वीक्ष-
मिष्वेव नक्तं कृणो नुसुधारोपः कृत इति भावः ॥ चन्द्रामन इति । रसज्ञाया
विज्ञाया रसज्ञे ॥ नप्प्रीति । परिपूर्वं नीम् विवाहात्मकस्ततो हेतुमण्यो
विवाहोत्सवमिति भावः ॥ नप्प्रीति । परिपूर्वं नीम् विवाहात्मकस्ततो हेतुमण्यो

पौर्णमासी—राक्षसिधाना काचिदानन्दकौमुदी ।

कृष्णः—(सरोमग्नम् । स्वगतम् ।) श्रुतं नूनमम्बयोः संवादे शश्व-
दस्याः सौष्ठवम् । (इति कम्पमानो त्रीळां नाटयति ।)

पौर्णमासी—(स्वगतम् ।) कृष्णं विक्रमवेक्ष्य नूनं रामः सव्या-
जमसौ सव्यतः प्रयाति ।

कृष्णः—(पुनरात्मगतम् ।) विक्रियां संगोपयितुं प्रसङ्गान्तरमङ्गीकु-
र्याम् । (प्रकाशम् ।) आर्ये, अद्य मधुवासरे त्वयापि काचिन्महोत्सवल-
क्ष्मीरलंकृत्यताम् । पश्य जरद्वल्लीश्रेणीरियं फुल्ला पल्लविता च ।

पौर्णमासी—(सस्मितम् ।) नागर, तवैव महोत्सवानामवसरोऽयं
संवृत्तः । यदत्र पुष्पाणां पल्लवानां च तृष्णया बल्लवानां विलसिन्यः
समेप्यन्ति ।

कृष्णः—(सस्मितं विर्यगवेक्ष्य ।) आर्ये, ततः किम् ।

पौर्णमासी—(विहस्य ।) विलासिन्, स्ववासनानुसारादन्यथा मा
शङ्किष्यः । परमेवमभिप्रायासि । ततस्तासां शून्येषु सद्यसु सस्मिन्स्ते
सुखमपहर्तव्यानि गव्यानि ।

कृष्णः—धूर्ते, किं परिहस्यते । पश्य कोमलमङ्गरीभवचिन्व-
तीनां बल्लवीनां मण्डलेन खण्डितानि ये वृन्दाटवीक्षासिखिटपानि ।
तदेतास्ते निवारणीयाः ।

त्रीळां नाटयतीति । पुलककम्पाभ्यामुत्पन्ना कञ्जमभिनयति । विलक्षेति ॥
विलक्षं विसयान्वितम् । 'विलक्षो विसयान्वितः' हलन्तरः । अद्येति । महो-
त्सवस्य फलक्ष्मीः शोभा अलंकृत्यां भूषितीकृत्याम् । तत्सलीकरेणैव शोभापि
भूषिता भविष्यतीत्यर्थः ॥ विलासिन्निति । तासां बल्लवीनां शून्येषु शब्देषु ते

पौर्णमासी—मोहन, नव्यस्तवकोत्तंसिना भवतैव समुल्लासितोऽयं कुसुमेषुरागो बल्लवीनाम् । ताः कथमितो निवार्यताम् ।

कृष्णः—(सित्वा ।) अयि बलाकावलक्षकेशि, कथोपक्रमाद्वक्रमेव पन्थानमधिरूढासि । यदपराधिकास्तपि बल्लवीषु पक्षपातं न मुञ्चसि ।

पौर्णमासी—सुन्दर, संप्रति सराधिकाः खलु बल्लव्यः कथमपराधिकाः सन्तु । तेन ते प्रियस्य पुत्रागस्यापि सुमनस्तेयं दृष्टेन करिष्यन्ति ।

कृष्णः—(स्नगतम् ।) हन्त, कथं मनोहारिणी सैव दैवात्पुनरावर्त्तते राधिकावार्ता ।

मधुमङ्गलः—(स्नगतम् ।) कैहं राहीति गाममेसएण उन्मणाएदि एसो । (प्रकाशम् ।) भो वयस्स, मा वखु इमाए उवरि णिब्भरं सतिण्णो होहि ।

कृष्णः—(सप्रणयरोषम् ।) धिक्वाचाल, कुत्राहं सतृष्णः ।

मधुमङ्गलः—भो, मा कुप्पह । सरसाए मनोहरालीए उवरि ति भणामि ।

१ कथं रावेति नाममात्रेणोन्मनायत एषः । भो वयस्स, मा खल्वेतस्या उपरि निर्भरं सतृष्णो भव ।

२ भो, मा कुप्यः । सरसाया मनोहरन्त्या उपरीति भणामि ।

तत्र मधुमङ्गलप्रवृत्तिसंक्षिप्तिः सुखं गव्यान्वपहर्तव्यानि ॥ नन्द्येति । मधुपुष्प-स्तवकोत्तंसमात्रस्य तादृशमात्मनापि कर्तुं बल्लवीनां कुसुमेषु राग आग्रहो जात इति प्रकटोऽर्थः । वस्तुतस्तु कुसुमेषु कन्दर्पस्तम्भगतदादेशः ॥ जयसीति । बलाका वकपङ्क्तिः सा इव पल्लवा धवलाः केशा यस्याः हे तथाविधे । जरया तत्र एतादृशं पालित्यं जातं तदपि कर्मकर्मठताकौशलमिति भावः । अपराधिकाषु अपराधकर्त्रीषु । पक्षपातं साहाय्यम् ॥ सुन्दर इति । सराधिका राधिक्या सह वर्तमानाः । अपराधिका अपगता राधिका यन्मनस्त्राविधाः कथं सन्तु । पुत्रागस्य प्रियस्य, पक्षे पुत्रप्रेमेष्वस्य तत्र । सुमनसां पुष्पाणाम्, शोभनमनसस्य ॥ मनो-हरीत्येति । मनोहरस्यभोदकमेव्य उपरीति प्रकटोऽर्थः । मनोहरा आली

कृष्णः—सखे, आन्तोऽसि । नेमानि मनोहराख्यानि किंतु
मौक्तिकाख्यानि लङ्घुकानि ।

मधुमङ्गलः—(विहस्य ।) 'पियवअस्स, ण कखु अहं भमिसीले
राहाचके वड्डामि । कुदो भमिस्सम् ।

पौर्णमासी—(स्वगतम् ।) सत्यं परिहस्यते बहुना, वदेष भांदोद्व-
सचेतोवृत्तितया वैलक्ष्यभागमिलक्ष्यते तदद्य पूर्णकामासि । (प्रकाशम् ।)
सुन्दर, कृतमत्रोत्कण्ठया । सा विष्णुपदवीथीसंचारिणी राधा नृलोके
केन लभ्यताम् ।

कृष्णः—(संक्षिप्तम् । विष्णुपदवीथीमवेक्ष्य राममनुसर्पन् ।) आर्य, व्य-
तीतेयं मध्याह्नमर्यादा । ततः कालिन्दीतीरेऽवतीर्य समापयन्तु भवन्तः
पशून्नामापानीयतृष्णाम् । स्वदयन्तु च स्वादूनि लङ्घुकानि । मया तु
सुहृत्तमाभ्यां श्रीदामसुबलाभ्यां सह मुहूर्तमप्रतो विश्रमितव्यम् ।

(रामः सखिभिः सह निष्क्रान्तः ।)

पौर्णमासी—(स्वगतम् ।) मयापि प्रतिच्छन्दस्य सिद्धिमवधारयितुं
गन्तव्यम् । (इति कृष्णमभिनन्द्य परिक्रामति ।)

१ पियवयस, न खल्वहं अमिशीले राधाचके वर्ते । कुतो अमिष्यामि ।

सखी राधा तस्या उपरीति वास्तवः । राहाचक्क इति । राधानक्षत्रोपलक्षितचक्रे
ज्योतिष्यके इति प्रकटोऽर्थः । अमिदायित्वादाधैव चक्रं तस्मिन्निति वास्तवः । तत्र
लमेव वर्तमानो लक्ष्यसे इति भावः ॥ सत्यमिति । भावेन बहुता उद्धता
चेतोवृत्तिर्यस्य । तत्त्वेन राधाचक्रं ज्ञातुमहमुत्कण्ठे इति चेत् । कृतमत्रोत्कण्ठयेति
अत्र राधाचके विषये उत्कण्ठया कृतं अलमिति प्रकटोऽर्थः । अत्र राधायासु-
त्कण्ठया किं कार्यमिति वास्तवः । सा तव स्वतःसिद्धेति भावः ॥ विष्णुपदेति ।
अस्त्रशस्त्रव्यवहारिणी राधा तद्यामनक्षत्रमिति प्रकटोऽर्थः । विष्णोस्त्व एव पद-
संचारिणी राधेति वास्तवार्थः । नृलोके केन लभ्यतामिति विवाहमात्रमभिमन्योः
संभोगस्तु तत्रैवेत्यर्थः ॥ मयेति । प्रतिच्छन्दस्य चित्रपटस्य । नाटके सर्वत्र

कृष्णः—(पदान्तरे स्थित्वा ।) सखे श्रीदामन्, किं दृष्टपूर्वा ते जगदपूर्वा राधा ।

(श्रीदामा सलज्जस्मितं मुखमवाधयति ।)

सुबलः—वयस्स, दिदृष्टपूर्वेति किं एतच्च भणसि । णं इमस्स वहिणी न्हु एसा ।

कृष्णः—तदेहि । क्षणमत्र कदम्बसंवाधे रोचसि निविश्य राधानुभावनादुद्वेगि चेतो वंशीवादनविनोदेनान्यतः क्षिपामि ।

(इति निष्क्रान्ताः ।)

पौर्णमासी—(परिक्रम्य पुरः पश्यन्ती सानन्दम् ।) कथमित एव वयस्यया विहस्यमाना विक्रीडति मे वत्सेयं राधिका । (इति उत्तान्तरे स्थित्वा ।)

बलादक्ष्णोर्लक्ष्मीः कवलयति नय्यं कुवलयं

मुखोल्लासः फुल्लं कमलवनमुल्लङ्घयति च ।

दक्षां कष्टामष्टापदमपि नयत्याक्षिकरुचि-

विचित्रं राधायाः किमपि किल रूपं विलसति ॥ ३२ ॥

सदेतयोर्निर्मलनर्मगोष्ठीप्रतिबन्धं परिहरन्ती वीरुचिरुद्धेनाधुना विशाखां यासि ।

(इति निष्क्रान्ताः ।)

१ वयस्य, दृष्टपूर्वेति किमेतावद्भणसि । नूनमेतस्य भगिनी खल्वेषा ।

परिक्रमणं केवलं गमनमेव ॥ पठेति । पदान्तरे प्रदेष्टान्तरे । 'प्रदं व्यवसित-
श्रीदामासलज्जस्मितमुखं' इत्यमरः । ते तत्र दृष्टपूर्वा । सुबलवाक्येन सलज्जः
सन् बलदेवविकटे किंचिन्मित्रेण श्रीदामानं प्रस्थाप्य सुबलं गृहीत्वान्यत्र गच्छन्
श्रीकृष्ण आह—तदेहीति । कदम्बैः संवाधे संकीर्णे । रोचसि पुलिने ॥ बला-
दिति । बलवत्वं क्षणम् । तत्क्षणमेतयोः सञ्चालितयोर्मैर्दर्शने सति निर्मलपति-

(ततः प्रविशति ललितचानुगम्यमाना राधिका ।)

राधिका—हँला ललिदे, किं करोदि अज्जिआ ।

ललिता—सहि, तुह सुरदेअस्स पूआकिदे एसा तमालतले वेदिअं जिम्मादि ।

राधिका—(पुरोऽवलोक्य ।) हँला ललिदे, सहेमि सा जेअ एसा घुन्दाडई जाए माहुरी तुए पुणो पुणो मम वण्णीअदि ।

ललिता—हँला, सा जेअ एसा कण्हस्स लीलाखखवाडिआ ।

राधिका—(सौख्यव्यगात्मगतम् ।) अहो मधुरत्तं दोणं अण्छराणम् ।
(प्रकाशम् ।) सहि, कस्स चि भणासि ।

ललिता—(साकृतसितम् ।) हँला, भणामि कण्हस्स चि ।

राधिका—(पुनः खगतम् ।) हँन्त, जस्स नामावि रामाचित्तं इत्थं

१ हला ललिते, किं करोस्याहो ।

२ सखि, तव सूर्यदेवस्य पूजाकृते एषा तमालतले वेदिकां निर्मासि ।

३ हला ललिते, शङ्के सैवैषा घृन्दाटवी यस्या माधुरी त्वया पुनः पुन-
र्मम वर्ण्यते ।

४ हला, सैवैषा कृष्णस्य लीलावृक्षवाटिका ।

५ अहो मधुरत्वं द्वयोरक्षरयोः । सखि, कसेति भणसि ।

६ हला, भणामि कृष्णसेति ।

७ हन्त, यस्य नामापि रामाचित्तमित्यं मोहयति स सल्ल कीदृशो वा

हंसमोक्षी न भविष्यति । अतस्तत्प्रतिबन्धं परिहरन्ती अहम् ॥ हलेति । हला
हे सखि । 'इण्णे इणे इत्याह्वानं नीचां चेटीं सखीं प्रति' इत्यमरः ॥ आर्या

मोहैदि सो कखु कीदिसो वा णामि ति । (इति सावहित्यं प्रकाशम् ।)
हला, इमाइं णिउज्जोवरि पुञ्जिदाइं गुञ्जाफलाइं विहणिस्सम् ।

ललिता—(सपरिहासम् । संस्कृतेन ।)

देहं ते भुवनान्तरालविरलच्छायाविलासास्पदं

मा कौतूहलचञ्चलाक्षि लतिकाले प्रवेशं कृथाः ।

नव्यामञ्जनपुञ्जमञ्जुलक्ष्मिः कुञ्जेचरी देवता

कान्तां कान्तिमिरङ्कितामिह बने निःशङ्कमाकर्षति ॥३३॥

राधिका—(किञ्चिद्भीतेव परब्रह्म सनमीक्षितम् ।) सहि ललिदे, ताए
देवताए णूणं तुमं आउट्टिदासि जं एइं जाणासि ।

ललिता—(विहस्य ।) हँला, मं कीस एसा आउट्टुदु । ण कखु
अहं तुमं विअ कन्तीहिं अङ्किदा ।

(नेपथ्ये वंशीध्वनिः ।)

राधिका—(निःसम्ब सचमत्कारं स्वगतम् ।) अँम्महे, इमस्स मोहण-
सणं शइस्स । (इति वैवश्यं जाटयति ।)

ललिता—(विलोक्य स्वगतम् ।) हुं, एसा कोमलाङ्गी कुरङ्गी पदमं
आले णिवडिदा ।

नामीति । हला, इमानि कुञ्जोपरि पुञ्जितानि गुञ्जाफलानि विचेष्ट्यामि ।

१ सहि ललिते, तथा देवतया नूनं त्वमाकृष्टासि यदिदं जानासि ।

२ हला, मां कथादेशाकर्षतु । न खल्वहं त्वमिव कान्तिमिरङ्किता ।

३ आश्चर्यम्, अस्य मोहनत्वं शब्दस्य ।

४ हुं, एसा कोमलाङ्गी कुरङ्गी प्रथमं जाले निपतिता ।

शब्दः १ सावहित्यमिति । साकारगोपनं यथा स्वात्तया आह ॥ वेदमिति ।
भुवनानामन्तराले मध्ये विरल्य अनुपलभ्यमाना यादृच्छायाः कान्त्यवस्थायां विलास-
स्पदं विहारस्थलम् । कौतुकेन गुञ्जावयनार्थं चञ्चले अक्षिणी यस्याः हे तथाभूते ॥
किञ्चिदिति । परमञ्जु गुञ्जावयनाभिप्रेत्य भूत्वा ॥ स्वपीति । अपि संभावना-

राधिका—(प्रयत्नेन धैर्यमाश्रम्य । स्वगतम् ।) अवि नाम नं सहा-
मिअपूरं उगिरन्तं जणं पेविस्सत्तम् ।

ललिता—(उपसृत्य ।) हँला राधे, अत्थि मदुवरि तुइ विमुद्ध-
बुद्धी ।

राधिका—हँला, कीस एत्वं मणासि । तुमं जेव तत्थ
पमाणम् ।

ललिता—कंधेदु पिअसही किंति अकाण्डे विवसा अस्सि तुम् ।

राधिका—(सलज्जम् । संस्कृतेन ।)

नादः कदम्बविटपान्तरतो विसर्प-

न्को नाम कर्णपदवीमविशन्न आने ।

हा हा कुलीनगृहिणीगणगार्हणीयां

येनाद्य कामपि दशां सखि लम्पितासि ॥ ३४ ॥

ललिता—हँला, एसो मुरलीरवो ।

१ अपि नाम एनं शब्दामृतपूरमुद्गिरन्तं जनं प्रेक्षिष्ये ।

२ हला राधे, अस्ति मदुपरि तव विमुद्धबुद्धिः ।

३ हला, कस्मादेवं मणसि । त्वमेव तत्र प्रमाणम् ।

४ कथयतु प्रियसखी किमित्त्वकाण्डे विवशासि त्वम् ।

५ हला, एष मुरलीरवः ।

याम् । नाम प्रकाश्ये । कदापि भाग्यवशात् जनं दृश्यामीत्यर्थः ॥ विमुद्धेति ।
मिथ्या बुद्धिरित्यर्थः । प्रश्नोऽयं अस्ति वा नस्ति वेति सत्यं कथयतमित्यर्थः । नाह
इति । कदम्बविटपमभ्यादित्तुर्पन्निक्षेपेण चरुत् श्रोमि नादः कर्णमिश्रतः ।
३ वि०मा०

राधिका—(सव्ययम् । संस्कृतेन ।)

अजडः कम्पसंपादी शस्त्रादन्यो निकृन्तनः ।

तापनोऽनुष्णताधारः कोऽयं वा मुरलीरवः ॥ ३५ ॥

(इत्युद्देशं चटयन्ती ।) हेला, गाहं मुरलीणावस्स अणहिण्णा । ता
अलं विप्रलम्मेण । फुडं एसो केण वि महानागरेण कोवि मोह-
णमन्तो पदीअदि ।

(प्रविश्य निम्रपदहस्ता विधाखा ।)

विधाखा—(राधासम्भारयन्ती स्वगतम् ।) दौर्णि अण्णादिस्सी एसा
लक्खीअदि । ता णूणं कण्हस्स वंसिआए ङंसिदा । होदु । पुच्छि-
स्सम् । (इत्युपसृत्य प्रकथयति । संस्कृतेन ।)

क्षोणीं पङ्किलयन्ति पङ्कजरुचोरक्ष्णोः पयोबिन्दवः

आसास्ताण्डवयन्ति पाण्डुवदने दूरादुरोजांशुकम् ।

मूर्ति दन्तुरयन्ति संततममी रोमाञ्चपुञ्जाश्च ते

मन्ये माधवमाधुरी श्रवणयोरभ्यासमभ्यासयौ ॥ ३६ ॥

१ हला, गाहं मुरलीनादस्त्रानभिधा । तदलं विप्रलम्मेन । स्फुटमेव
केनापि महानागरेण कोऽपि मोहनमन्त्रः पठ्यते ।

२ इदानीमन्यादृशी एषा लक्ष्यते । तन्नूनं कृष्णस्य वंशिकया दृष्टा ।
अवतु । प्रकथयामि ।

सं गाहं अहं न जाने येन नादेन प्रयोजककर्त्रा ॥ अजड इति । अजडो हिम-
मिश्रः । निकृन्तनश्छेदकः । 'कृती छेदने' इत्यपि धातुरस्ति । न उष्णतां धार-
यतीत्यनुष्णताधारः ॥ होलेति । विप्रलम्मेन प्रतारणावाक्येन ॥ प्रकथयामीति ।
प्रश्नं करिष्यामि ॥ क्षोणीमिति । पङ्किलयन्ति पङ्कलिकुर्वन्ति । ताण्डवयन्ति
अञ्जलयुक्तं कुर्वन्ति । श्रवणयोरभ्यासमभ्यासयौ इति मनुष्यो वक्त्र । दन्तुर-

राधिका—(अनाकर्णितकेनैव सोत्कम्पम् ।) ललिदे, पुणो एसो सो
ज्जेव कोवि सद्दो विक्रमदि ।

ललिता—(संस्कृतेन ।)

एष स्यैर्यमुजङ्गसङ्घदमनासङ्गे विदग्धेश्वरो

ब्रीडाव्याधिधुरानिधूननविधौ तन्वङ्गि धन्वन्तरिः ।

साध्वीगर्धभराम्बुराशितुल्यकारम्भे तु कुम्भोद्भवः

कालिन्दीतटमण्डलीषु मुरलीतुण्डाङ्गनिर्घावति ॥ ३७ ॥

राधिका—सैहि, जादा मह हिअए कवि गुरुई वेअणा । ता
गदुअ सुपिस्सम् ।

विशाखा—हँला राहे, तुह वेअणाविद्धंसणं किंवि एदं ओसहं
मह हत्थे वद्धदि । ता सेवेहि णम् ।

राधिका—विशाखे, एहि । अङ्गणोवकण्ठे फुल्लकर्णिवारमण्ड-
लीच्छाअं अज्झासिअ पेक्खम्ह ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे ।)

इति वेणुनादविज्जसो नाम प्रथमोऽङ्कः ।

१ ललिते, पुनरेष स एव कोऽपि शब्दो विक्रमते ।

२ सखि, जाता भम हृदये कापि गुर्वी वेदना । तद्गत्वा स्वप्नाभि ।

३ सखि राधे, तव वेदनाविध्वंसनं किमप्येतदौषधं मम हस्ते वर्तते ।
सत्सेवसैतत् ।

४ विशाखे, एहि । अङ्गणोपकण्ठे फुल्लकर्णिकारमण्डलीच्छायामग्रास्य
प्रेक्ष्यावहे ।

यन्ति कण्टकितां कुर्वन्ति । अभ्यासं निरुद्धम् ॥ अनाकर्णितेति । अनाकर्णित-
केन । नाव्योक्तावश्रुतेनेत्यर्थः । तथा च विशाखावाक्यं श्रुतमश्रुतं कृतमिति सोत्कम्पं
यस्या स्यात्तथा आह—पुनरिति ॥ एष स्यैर्येत्यादि । स्यैर्यरूपसर्पसमूहस्य
दमनासक्तौ विदग्धेश्वरो गच्छः ॥ विशाखे इत्यादि । शयनगृहस्याङ्गणनिकटे ॥
इति विदग्धभाष्ये प्रथमोऽङ्कः ॥

द्वितीयोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति नान्दीमुखी ।)

नान्दीमुखी—आदिद्वन्दि तत्तहोदीए पौर्णमासीए, जधा—अह
णन्दीमुहि, सुदं मए णिळमरा असुत्थसरीरा मे वच्छा राही । ता
मदुळ जाणीहि से तत्तं ति । तदो मुहराघरं गमिस्सम् । (इति परि-
कम्य पुरः पश्यन्ती ।) कहं इव जेव्व कन्दन्ती मुहरा आगच्छइ ।

(प्रविश्य ।)

मुखरा—हँसी हँसी । हृदम्हि मन्दमाहणी ।

नान्दीमुखी—अज्जे मुहरे, कीस रोअसि ।

मुखरा—(विलोक्य ।) वैच्छे, राहीसंदावेण ।

नान्दीमुखी—“केरिसं चेद्धई राही ।

मुखरा—वैच्छे, बाउला भविअ किंवि पलवइ । (इति संस्तेन ।)

कूराणामलिनां कुलैर्मलिनया कृत्यं न मे मालया

बालाहं किमु नर्मणस्तव पदं दूरीभव प्राङ्गणात् ।

१ आदिद्वन्दि तत्तहोदीए पौर्णमासीए, यथा—अयि नान्दीमुखि, श्रुतं
मया निर्भरा असुत्थशरीरा मे वत्सा राधा । तद्वत्वा जन्तीसुखास्तत्त्वमिति ।
ततो मुखरागृहं गमिष्यामि । कथमित एव कन्दन्ती मुखरा आगच्छति ।

२ हा धिक् हा धिक् । हतासि मन्दमाहिनी ।

३ आर्ये मुखरे, कस्माद्रोदिषि ।

४ वत्से, राधासंतापेन ।

५ कीदृशं चेष्टते राधा ।

६ वत्से, बाउला भूत्वा किमपि प्रलपति ।

तद्विधानं चित्रपटं दृष्ट्वा अत्युन्मत्ताया राधायाः प्रलापदिकं पौर्णमासीमुखरायाः
आशात्परम्परया श्रुत्वोद्दिग्धा बभूवुः । एतन्मध्ये पौर्णमासी कथं राधिकाऽस्वस्थ-
शरीरा जातेति विज्ञेयेन श्रातुं नान्दीमुखी तद्विकटे प्रस्थापयति—तत इति ।

इत्यादीनि दुरक्षराणि परितः स्वप्ने तथा जागरे

जल्पन्ती जलजेक्षणा क्षपयति क्लेशेन रात्रिदिवम् ॥ १ ॥

नान्दीमुखी—(स्वगतम् ।) उवसगकिदा ण कखु एरिसी पलाव-
मुदा । ता दिडिआ विकमिदं एत्थ कण्हविलासेण ।

मुखरा—वैच्छे, अहं गदुअ भजवदीं विण्णविस्सम् । तुमं वेद-
सीकुअं उवसम्पिअ राहिअं पेच्छ ।

(इति निष्पन्नन्ते ।)

(ततः प्रविशति सखीभ्यामुपास्यमाना राधा ।)

राधा—(सौद्वेगं स्वगतम् ।) हँदहिअअ, जस्स पडिच्छन्ददंसणमे-
सादो ईरिसी दुरुहसंगमा उवत्थिदा दे अवत्था तत्थ नि पुणो राअं
वहसि ।

उमे—हँला राहिए, आमयेहिन्तो विलम्बणो दे वेअणाणुवन्वो
लक्खीअदि । ता फीस अम्हेसु तत्तं ण कथेसि ।

(राधिका निःश्वस्य वक्तुं व्यावर्तयति ।)

१ उपसर्गकृता न खल्लीदृशी प्रलापमुद्रा । तद्विद्या विज्ञानतमत्र कृष्ण-
विलासेन ।

२ वत्से, अहं गत्वा भगवतीं विज्ञापयिष्यामि । त्वं वेतसीकुञ्जमुपसृत्य
राधिकां पश्य ।

३ हतदृश्य, यस्मिन् प्रतिच्छन्ददर्शनमात्रत ईदृशी दुरुहसंगमा उपस्थिता
तेजस्व्या तत्रापि पुनः रागं वहसि ।

४ हला राधे, आमयेभ्यो विलक्षणस्ते वेदनानुबन्धो लक्ष्यते । तत्कक्षा-
दस्मासु तत्त्वं न कथयसि ।

रात्रमनला पूज्यया । परिश्रम्य गत्वा ॥ दुरक्षराणीति । तथा च यदि कुल-
जया राधाया मुखादेतादृशाक्षराणि दैवादभ्ये जनाः श्रोष्यन्ति तदा पुरुषान्तर-
संगममेव कल्पयिष्यन्तीति मतः ॥ उवसगमेति । उपसर्गोऽत्र ग्रहवैमुष्यम् ॥
तत इति । सखीभ्यां कलिताविशाखाभ्याम् ॥ दुरुहसंगमेति । तथा च

विशाखा—(पुरोऽभियम्य । संसृतेन ।)

चिन्तासंततिरथ कृन्तति सखि स्वान्तस्य किं ते घृति
किं वा सिञ्चसि ताग्रमम्बरमतिस्वेदाम्मसां डम्बरम् ।
कम्पश्चम्पकगौरि लुम्पति वपुःस्यैर्यं कथं वा बला-

सद्यं ब्रूहि न मङ्गला परिजने संगोपनाङ्गीकृतिः ॥ २ ॥

राधिका—(वाचयम् ।) अहं निहुरे विसाहे, तुमं एवं पृच्छन्ती
वि ण लज्जसि ।

विशाखा—(सशङ्कम् ।) हँला, कहिं पि अवरद्धग्निं वि ण सुमरामि ।

राधिका—अहं निक्किवे, कीस एव्वं भणसि । सुमरिअ पेक्ख ।

विशाखा—हँला, गरुण वि पणिहाणेण ण मे सुमरणं होदि ।

राधिका—उम्मसे, गहणे इमस्सि अच्चाहिदाणलकुण्डे तुमं
जेव्व मह पक्खेवणी ।

विशाखा—कंघं विअ ।

राधिका—(सेष्यम् ।) अहं मिच्छासरले, आलेक्खगदमुजङ्गस-
क्किणि, चिट्ठ चिट्ठ । (इति सवैवयं संसृतेन ।)

१ अयि निहुरे विशाखे, त्वमेवं पृच्छन्त्यपि न लज्जसे ।

२ हँला, कहिंचिदप्यपराधासीति न स्मरामि ।

३ अयि निष्कृपे, कसादेवं भणसि । स्मृत्वा पश्य ।

४ हँला, गुरुणापि प्रणिधानेन न मे स्मरणं भवति ।

५ उन्मत्ते, गहने एतस्मिन्नत्याहितानलकुण्डे त्वमेव मम प्रक्षेपणी ।

६ कथमित्त्र ।

७ अयि मिथ्यासरले, आलेख्यगतमुजङ्गसक्किणि, तिष्ठ तिष्ठ ।

अथैतादृशवद्वयसह संगमं कुत्राप्यदृष्टव्यं इत्यर्थः ॥ उमे इति । उमे
सख्यो आह्वतः ॥ चिन्तेति । डम्बरे समूहः । ताग्रं रज्जवर्णं किं कथं सिञ्चसि
संस्कारितेषां कारणं वद इति भावः ॥ उन्मत्ते इति । गहने गभीरे । अत्याहिते
विपद्भेदेऽनलकुण्डे ॥ इत्येति । केन प्रक्षरेणाहं प्रक्षेपणीत्यर्थः ॥ अयीति ।

वितन्वानस्तन्वा मरकतरुषीनां रुचिरतां

पदानिष्क्रान्तोऽमृदुतशिलिशिलण्डो नवयुवा ।

(इत्यर्थोक्तौ वाक्स्वप्नं नादयति ।)

(सख्यौ सञ्जयज्ञमन्योन्यं पश्यतः ।)

राधिका—

सुखं तेन क्षित्वा किमपि हसतोन्मादितमतेः

शशी वृषो वह्निः परमहह वह्निर्मम शशी ॥ ३ ॥

ललिता—हंला, किं एसो सिविण्णस्स विलसो ।

राधिका—(संस्कृतेन ।)

किं स्वप्नस्य विलक्षणा गतिरियं किं जागरस्याथवा

किं रात्रेरुपसत्तिरेव रमसादहः किमहाय वा ।

इत्वं श्यामलचन्द्रिकापरिचयस्पन्देन संदीपितै-

रन्तःक्षोभकुलैरहं परिवृता प्रज्ञातुमज्ञामवम् ॥ ४ ॥

विशाखा—(साकृतम् ।) हंला राहे, णूणं एसो दे चित्तविज्जमो
जेव कसणिओ ।

१ हला, किमेष स्वप्नस्य विलासः ।

२ हला राहे, नूनमेष ते चित्तविज्जम एव क्षणिकः ।

मुञ्चः कायुकः ॥ भुवमित्यादि । किमप्यनिर्वचनीयं यथा स्यात्तथा हसता
तेन यूना कर्ता उन्मादिता मतिर्यस्यास्तथाभूताया मम शशी वह्निर्हेतुः । तदुदीप-
कत्वेन तापकत्वात् । अहह खेदे । वह्निर्मम शशी । तथा तदपेक्षया मरुदयस्व-
वहेरतिशयाधिक्येन स तु मभिकटे शशीवाभाति । अथवाह्लादकत्वाद्बहिरेव मम
शशी । बहौ प्रवेशः कर्तव्य इति भावः ॥ किमिति । किमियं स्वप्नस्य विलक्षणा
गतिः । अतो हेतो रमसाद्वेगात्किं रात्रेरुपसत्तिरियम् । किं शीघ्रमेव रात्रिरुपसत्ते-
त्यर्थः । किं वा जागरस्य विलक्षणा गतिः । अतो हेतोः किं वाक्यं शीघ्रमेव

राधिका—(साम्बस्यम् ।) अहं जनीसद्धे, विरमेहि । कीस
अप्पणो दोसं शम्पिटुं पडत्तासि । (इति संस्कृतेन ।)

कृतां भक्तिच्छेदैर्धुसृणधनचर्चामधिवह-

न्युनलब्धो लुब्धः प्रियकतरुमूले चटुलधीः ।

ल्यन्त्याः साक्षेपं नहि नहि नहीति सितमुखो

हठान्मे दुर्लीलः स किञ्च भुजवल्लीदलमघात् ॥ ५ ॥

ततश्च ।

दरोन्मीलनीलोत्पलदलरुचस्तस्य निविडा-

द्विरुद्वानां सद्यः करसरसिजस्पर्शकुतुकात् ।

वहन्ती क्षोभाणां निवहमिह नाज्ञासिधमिदं

कं वाहं का वाहं चकर किमहं वा सखि तदा ॥ ६ ॥

(इति वैदश्यं नाटयन्ती स्वगतम् ।) अहं दुट्टहिअअ मकड, कण्हो वैण-
विओ सामलकिसोरो ति तिणेषु पुरिसेसु राजं वहन्तो वि तुमं ण
लज्जसि । ता दाणिं अप्पाणं वावादिअ पामरं तुमं हदासं करिस्सम् ।

१ अयि अविशस्ते, विरम । कस्मादात्मनो दोषमाच्छादयितुं प्रवृत्तासि ।

२ अयि दुष्टहृदय मर्कट, कृष्णो वैणविकः श्यामलकिशोर इति त्रिषु
पुरुषेषु रागं वहदपि त्वं न लज्जसे । तदिदानीमात्मानं व्यापद्य याम्नां त्वां
हताशं करिष्ये ।

रूपसत्तिरियम् । किं क्षीघ्रमेव दिनमुपसप्तसमिलयर्थः । इत्यभेदेन प्रकारेण स्वप्नजगत्सौ
गन्निदिवसौ च प्रकर्षेण ज्ञातुमज्ञानवम् । यतोऽहं श्यामलेत्यादि ॥ कृताभि-
त्यादि । मत्स्या अङ्गुल्यादिवैशित्रीनिर्विभागेन ये छेदास्तेः कृतां कङ्कुमचर्च-
वाह्यदो वहन् । प्रियकः कदम्बः ॥ दरोन्मीलदिति । तस्य करसरसिजस्पर्श-
कुतुभदेतोः विरुद्वानां उत्पन्नानां क्षोभाणां निवहं वहन्ती अहं इदं न अज्ञा-
सियम् । तस्य कीदृशस्य । दर ईषदुन्मीलतां नीलोत्पलानां दलेषु रुच इव रुचः
अप्यसौ सखि । स्वर्शकुतुभतकीदृशम् । निविडात् । व्यापद्य नाशयित्वा ॥

ललिता—हन्त, हतमम्महंसचिवस्स वसन्तस्स विष्फुज्जिदेण
दूसिदा एदे परिसरा दीसन्ति । ता किं एत्थ सरणम् ।

राधिका—(संस्कृतेन ।)

विक्रीडन्तु पटीरपर्वततटीसंसर्गेणो मास्ताः

खेलन्तः कलयन्तु कोमलतरां पुंस्कोकिलाः काकलीम् ।

संरम्भेण शिलीमुखा ध्वनिभृतो विध्यन्तु भन्मानसं

हास्यन्त्याः सखि मे व्यथां परममो कुर्वन्ति साहायकम् ॥ ७ ॥

उमे—(साक्षम् ।) हेला, एदाहिं घोरचिन्ताहिं कीस किलिम्मसि ।

अम्हेहिं तकिदं अदिमेत्तदुल्लहो ण क्खु दे हिअमद्धिदो अत्थो ।

राधिका—(निःश्वस संस्कृतेन ।)

इयं सखि सुदुःसाध्या राधाहृदयवेदना ।

कृता यत्र चिकित्सापि कुत्सायां पर्यवस्यति ॥ ८ ॥

१ हन्त, हतमन्मथसचिवस्स वसन्तस्स विस्फूर्जितेन दूषिता एते परिसरा
दृश्यन्ते । तत्किमत्र शरणम् ।

२ हला, एताभिर्घोरचिन्ताभिः कक्षात्काम्यसि । अस्माभिस्तर्कितमतिमा-
त्रदुर्लभो न खलु ते हृदयस्थितोऽर्थः ।

इत्येति । विस्फूर्जितेन विक्रमेण । परिसराः भ्रष्टाः । “सरणं शरणं शरणं”
इत्यमरः । तथा च कोऽत्र रक्षिता भविष्यतीत्यर्थः ॥ विक्रीडन्त्यति । पटीर-
पर्वतो मत्स्याचलः । संरम्भेण धोवेन । ध्वनिभृतः शिलीमुखाः भ्रमराः । व्यथां
हास्यन्त्याः लक्ष्यन्त्याः साहायकं साहाय्यम् । तथा च मर्कटानिलादिरूपोद्दीपनैः
क्रूरणैः शीघ्रमेव प्राणेषु विनष्टेषु मम चिराय दुःखं न भविष्यतीति भावः ॥ इत्य-
मिति । कुत्सायामिति । वेदनाया अनिवृत्तौ चिकित्सकस्यैव निन्दा सादित्यर्थः ।
तथा च मुख्यत्रये एकक्षण एव वासनाबला मम एकपुरुषानयनेऽपि वेदना न

तां विष्णवेमि इमस्मि ओसरे जघा सुदिदं एकं लतापाशं लहेमि
तथा सिणेहस्स निक्खिदिं करेव ।

उभे—(अन्यथम् ।) हैला, एवं दारुणं भगन्ती मा कसु सहीणं
जीविदं लुम्पेहि । णं पञ्चासण्णा दे अहीडसिद्धी ।

राधिका—सहीओ, ण जानीम इमाए हवराहीए हिअजदुद्धव-
णम्, जं एवं मन्तेव ।

उभे—कथिदं जेव सच्चं पिअसहीए ।

राधिका—णैहु णहु, गुरुई लज्जा निवारेदि ।

सख्यौ—हैला, अप्पसआसादो वि गुरुओ अम्हेसु तुह सिणेहो
लवखीअदि । ता नहिरज्जाए लज्जाए को एत्थ अणुरोहो ।

राधिका—(संस्कृतेन ।)

एकस्य श्रुतमेव लुम्पति मतिं कृष्णेति नामाक्षरं

सान्द्रोन्मादपरम्परामुपनयत्यन्यस्य वंशीकलः ।

१ तर्हि विज्ञापयाम्येतस्मिन्नवसरे यथा सुदृढमेकं लतापाशं लभेय तथा
जेहस्स निष्कृतिं कुरुय ।

२ हला, एवं दारुणं भगन्ती मा खलु सखीनां जीवितं लुम्प । नूनं
प्रत्यासज्जा तेऽभीष्टसिद्धिः ।

३ सख्यः, न जानीथ एतस्माद्दतराघाया हृदयदुष्टत्वम्, यदेवं मन्त्रयथ ।

४ कथितमेव सर्वं प्रियसख्या ।

५ नहि नहि, गुरवीं लज्जा निवारयति ।

६ हैला, आत्मसकाशतोऽपि गुरुशय्योत्तव जेहो लक्ष्यते । तद्दहिरज्जाया
लज्जायाः कोऽत्रानुरोधः ।

ह्लास्यति । गूढाभिप्रायः पश्चाद्यक्षीभविष्यतीति भावः ॥ तर्हीति । तेन पश्येन
कण्ठं निबध्य प्रणाल्यलज्जा इति भावः ॥ सख्य इति । दुष्टत्वं पश्चाद्यक्षीभ-

एष सिग्धवनद्युतिर्मनसि मे लभः सकृद्वीक्षणा-

त्कष्टं विकृष्टरुषत्रये रतिरमून्मन्ये मृतिः श्रेयसी ॥ ९ ॥

उभे—(सद्वर्षम् ।) हँला, कथं तुम्हादिसीपं गोकुलसुन्दरीपं गोकुल-
ल्लिन्दणन्दणं उज्जिअ अपरस्सि अपुराओ संभवदि । ता सुणाहि ।
एको जेव एसो महाणाअरो कण्हो ।

राधिका—(सोच्छ्वासमात्मगतम् ।) हिअअ, समास्सस समास्सस ।
दाणिं जादा तुह जीअलोअणिवासलालसा ।

उभे—(संस्कृतेन ।)

सा सौरभोर्मिपरिदिग्धदिगन्तराणि

वन्ध्यं जनुः सुतनु गन्धफली विभर्ति ।

राधे न विभ्रमभरः क्रियते यदङ्गे

कामं निपीतमधुना मधुसूदनेन ॥ १० ॥

नान्दीमुखी—(परिक्रम्य ।) कैहं अगदो जेव एसा राही ।
(स्तुपस्थल ।) अअदु अअदु पियसही ।

राधिका—(सावहित्वम् ।) सँहि, कुसलं भववदीए ।

१ हला, कथं युष्मादृशीनां गोकुलसुन्दरीणां गोकुलेन्द्रनन्दनं त्यक्त्वा
अपरस्मिन्ननुरागः संभवति । तच्छृणु । एक एवैव महानागरः कृष्णः ।

२ हृदय, समाश्वसिहि समाश्वसिहि । इदानीं जाता तव जीबलोकनि-
वासलालसा ।

३ कथमग्रत एवैषा राधा । जयतु जयतु प्रियसखी ।

४ सखि, कुशलं भगवत्याः ।

विष्यति ॥ प्रियसख्या राधया ॥ सेसि । गन्धफली चम्पकः । मधुसूदनो अम्बरः
कृष्णश्च । व्यपदेशेन तव सौन्दर्यादीनां कृष्णसंभोगं विना नैकल्यमित्युक्तं भवति ॥

नान्दीमुखी—तुह उल्लाहत्तणे जादे (इति राधां निभात्य खंगतम् ।)
 मंपेक्खिअ वेअ मए पढमं निट्ठिदम् । तथावि पुच्छिस्सम् ।
 (प्रकाशम् । संस्कृतेन ।)

न मुग्धे वैदग्धीगरिमपरिदिग्धा तव मति-
 विरामो नेदानीमपि वपुषि बाल्यस्य वयसः ।

कमप्यन्तःश्लोभं प्रथयसि तथापि त्वमथवा
 सखि ज्ञातं वृन्दावनमदनविस्फूर्जितमिदम् ॥ ११ ॥

ललिता—अह अलिआसक्किणि, सीदलदक्खिणाणिलहेतुअं
 कम्पपुलअं पेक्खिअ कीस दूसहं परिवादं देसि ।

नान्दीमुखी—(स्मितम् । संस्कृतेन ।)

रोमाञ्चः परिचेष्यते कथमयं नास्माभिरुत्कम्पवा-

न्दुष्कीर्तिं नहि दक्षिणाय मरुते दाक्षिण्यशून्ये वद ।

एतन्मन्मथकोटिसंभ्रमभरैर्वम्रम्यते सुभ्रुवः

स्वान्ते नागरचक्रवर्तिनयनप्रान्तस्य लीलयितम् ॥ १२ ॥

तौ सखं कहेहि । कदा एदाए पञ्चवस्वीकिदो गोउल्लाणन्दो ।

१ तव उल्लाहत्वे जाते अग्रेष्वैव मया प्रथमं निट्ठितम् । तथापि
 श्रक्ष्यामि ।

२ अयि अलीकाशक्किणि, शीतलदक्षिणानिलहेतुकं कम्पपुलकं प्रेक्ष्य
 कस्मादुत्सहं परिवादं ददासि ।

३ तत्सत्यं कथय । कदा एतया प्रत्यक्षीकृतो गोकुलानन्दः ।

सचेति । उल्लाघो निर्व्याधिः । 'वल्लाघो निर्गतो भदात्' इत्यमरः । निट्ठितम् ।

निर्व्याधितमित्यर्थः । श्रक्ष्यामि प्रश्नं करिष्यामि ॥ नेति । परिदिग्धा परिचिता तव

मतिः । यतः ॥ विराम इत्यादि । प्रथयसि प्रकटयसि । वृन्दावनमदनो मदन-

श्लोशल एव तस्मिन् विस्फूर्जितं पराक्रमः ॥ रोमाञ्च इति । उत्कृष्टकम्पवान् रो-

माञ्चः कथं लीलासिभिरस्माभिर्न परिचेष्यते । हे दाक्षिण्यशून्ये, दक्षिणाय दक्षि-

मर्त्येऽपि न दक्षिणाय, पक्षे ननु दक्षिणाय । मन्मथकोटिः ये संभ्रमभराद्विन्मतावेगादिशया-

विशाखा—एवं जेदम् ।

नान्दीमुखी—(संस्कृतेन ।)

दरविचलितबाल्या वल्लभा बान्धवानां

विहरसि सुवने त्वं पत्युरामोदपात्री ।

अहह पशुपरामाकामिनो मोहनत्वं

त्वमपि यदमुनान्तर्बाह्यमुन्मादितासि ॥ १३ ॥

तौ अहं भगवदीं तुवरेदुं गमिस्सम् । (इति निष्क्रान्ता ।)

राधिका—(विस्मय । संस्कृतेन ।)

सा कल्याणी कुल्युवतिमिः शीलिता धर्मशैली

द्रागस्माभिः कथनविनयोत्फुल्लमुल्लङ्घनीया ।

(इत्यर्धोक्ते । पुनः सोत्कण्ठम् ।)

हा इमङ्गीपरिमलकलाकर्मठोऽयं कथं वा

हातुं शक्यः पशुपनगरीनागरीनागरेन्द्रः ॥ १४ ॥

(ततः प्रविशति नान्दीमुखीमुद्धराभ्यामनुगम्यमाना पौर्णमासी ।)

पौर्णमासी—मुखरे, किमदुःसाधवत्त्वा तर्किता त्वया राधा ।

१ एवमेतत् ।

२ तदहं भगवतीं स्वरयितुं गमिष्यामि ।

सौहेतुभिः । लीलायितं लीला धम्मन्त्यते ॥ एवमिति । मायाप्रावेष्टमेतच्छब्देन
कृष्णनामश्रवणमुरलीश्रवणचित्रपटदर्शारिरूपपूर्ववृत्तान्तं सर्वं विशाखया कथितमिति
ज्ञाप्यते ॥ दरेति । दर ईषद्विचलितं बाल्यं यस्याः । पत्युः प्रीतिपात्री । मोहनत्वं
मोहकत्वम् । येन अमुना मोहनत्वेन ॥ सेति । सा कल्याणीति पुत्रीभूतजगत्-
ज्यवतीत्वेऽप्यस्यालतोऽप्यधिकपुत्रीभूतविशिष्टप्रेमभरस्य प्रायल्याहज्जांसस्य वैवि-
ध्यमिष्यत्यर्थः । धर्मशैली धर्मातुःशीलनम् । अविनयेनोत्फुल्लं यथा स्यात्तथा कथं उक्ते-

मुखरा—भैजवदि, मुणाहि । (संस्कृतेन ।)

अमे वीक्ष्य शिखण्डखण्डमचिरादुत्कम्पमालम्बते
गुह्यानां च विलोकनान्मुहुरसौ सासं परिक्रोशति ।

नो जाने जनयन्पूर्वनटनक्रीडाचमत्कारितं

बालयाः किल चित्तमूमिमविशत्कोऽयं नवीनो ग्रहः ॥१५॥

पौर्णमासी—(लग्नतम् ।) सोऽयमुद्गण्डस्य नवानुरागराशेः कोऽपि
चण्डिमा । (प्रकाशम् ।) मुखरे, साधु विज्ञातम्, यदत्र दानवकुलाव-
त्तंसाः कंसादयो राक्षसन्विष्यन्ति तेन कोऽप्ययमज्ञनाग्रहो बालमा-
निवेश ।

मुखरा—भैजवदि, को एव पडिधारो ।

पौर्णमासी—अपि दानवरेर्दृष्टिरेव ।

मुखरा—भैजवदि, कुडिला खलु अडिला एवं गाहिणन्दिस्सदि ।

पौर्णमासी—मुखरे, सा खलु भद्रिरा संदिश्यताम्—‘अटिले,
मा शङ्किष्ठाः । कृष्णमात्मविषयैव संघटयिष्यामि’ इति ।

(मुखरा नमस्कृत्य निष्क्रान्ता ।)

१ भगवति, शृणु ।

२ भगवति, कोऽयं प्रतीकारः ।

३ भगवति, कुडिला खलु अडिला इदं नामिनन्दिष्यति ।

अनीना । परिमलः प्रकाशस्तत्र या कल्य वैदग्ध्यं तत्र कर्मतोऽयम् । न दुःखाणां
भावा यस्यास्तथाभूता कथितार्कित इत्यर्थः ॥ कोऽप्ययमिति । पक्षे अज्ञनात्
अग्रहो यस्य स कृष्णः ॥ सा खल्विति । सा अटिल त्वया मदिरा संदिश्यताम् ।
अनीना—आत्मविषये सद्यं कृष्णं राक्षसिके घटयिष्यामि, न तु नन्दपु-

पौर्णमासी—(उपसृत्य ।) वत्से, निजाभीष्टलाभेन कृतार्थीभूयाः ।

(राधा सावहित्थं श्रणमति ।)

पौर्णमासी—(स्वगतम् ।)

भजन्त्याः सत्रीडं कथमपि तदाडम्बरघटा-

भपद्मेतुं यन्नादभिनवमदामोदमधुरा ।

अधीरा कालिन्दीपुलिनकलमेन्द्रस्य विजयं

सरोजाध्याः साक्षाद्बदति हृदि कुञ्जे तनुवनी ॥ १६ ॥

(पुनर्निरूप्य जनान्तिकम् ।) हन्त नान्दीमुखि, निर्भस्वगीरभेमोर्मिनिर्मित-
मनःक्षोभा किमप्येषा विचेष्टते । तदियमवधार्यतामनुरागवीरस्य कापि
दुर्विबोधगभीरविक्रमवैचित्री । तथा हि ।

प्रत्याहृत्य मुनिः क्षणं विषयतो यस्मिन्मनो धित्सते

बालासौ विषयेषु धित्सति ततः प्रत्याहरन्ती मनः ।

यस्य स्फूर्तिलवाय हन्त हृदये योगी समुत्कण्ठते

सुगन्धेयं बत पश्य तस्य हृदयानिष्कान्तिमाकाङ्क्षति ॥ १७ ॥

नान्दीमुखी—यैअवदि, ईरिसस्स भाअस्स विण्णाणे मूढप्पि ।

पौर्णमासी—वत्से, सत्यमात्य । दुर्गमोऽयं गाढानुरागविवर्तः ।

श्रूयताम् ।

१ भगवति, ईदृशस्य भावस्य विज्ञाने मूढासि ।

अम् । इति हेतोर्जटिले, त्वं मा शङ्किषाः ॥ भजन्त्यार इति । कालिन्दीपुलिनक-
लमेन्द्रस्य कृष्णस्य राधाया हृदयरूपकुञ्जे विजयं पराक्रमं तनुरेव वती वदति सू-
चयति । वनीत्यल्पविषयकायां स्त्रीत्वम् । राधायाः कीदृश्याः । तदाडम्बरघटां
भपद्मेतुं संगोपयितुं यन्नाद् भजन्त्याः । वन पक्षे इति कुम्भस्थमदस्य व्यासोदेन
अधुरा । जनान्तिकं एवमन्ते ॥ वत्स इति । विवर्तो विचारविशेषः ॥ श्रीका-

पीडाभिर्नवकालकूटकुटुतागर्वस्य निर्वासनो

निःस्पन्देन मुदा सुधामधुरिमाहंकारसंकोचनः ।

प्रेमा सुन्दरि नन्दनन्दनपरो जागर्ति यस्यान्तरे

ज्ञायन्ते स्फुटमस्य वक्त्रमधुरास्तेनैव विक्रान्तयः ॥ १८ ॥

तदेहि । आश्रयस्याः परीक्षेवहि । (स्फुटमस्य ।) वत्से, किमपि प्रष्टव्यासि ।

यतिः प्रेमोदात्तः सुचरितकथा गोकुलपुरे

प्रसिद्धा ते शुद्धे जनिरपि च लक्ष्मीवति कुले ।

अपूर्वा कुर्वाणा भतिमिह महासाहसमयी

सुहृद्भ्यस्त्वं लज्जामपि किमिव राधे न भजसि ॥ १९ ॥

(राधिका कतयमभिनीय सलज्जं ललिताकर्णमूले लगति ।)

ललिता—अज्जे, विण्णवेदि राहो । (इति संसृटेन ।)

दोषोद्धारं त्वमपि कुरुष्व हा मयि व्याकुलायां

पादेऽभ्यस्ते भगवति श्रपे नापराध्यामि साध्वि ।

१ आर्वे, विज्ञापयति राधा ।

भित्तिस्यादि । पीडाभिः कटुतागर्वस्य निर्वासनं निःसारणं भूतः मुदा आनन्दानां निःस्पन्देन क्षरणेन सुन्दरि नान्वीमुखि, जागर्तीति स्वरूपलक्षणकथनं सदा आपदेन तिष्ठति । न तु प्रेम्णः स्थापः संभवतीत्यर्थः । तेनापि ज्ञायन्ते केवलमनुभूयन्ते, न तु वक्तुं शक्यन्ते । तद्वचकथन्दाभावादिति भावः । वक्त्रमधुराः अस्म्यमात्रुर्यस्य वक्त्र एव मार्गः कथितादृशज्ञानानुभवैकमात्रगोचर इत्यर्थः । अज्जे, अयं प्रेमा प्रसोत्तराभ्यां न ज्ञातुं शक्यः । किं तु कथंचिदतिशारयेनैतत्संभाव्यं प्रेम्णवेदाश्रयः स्यात्तदा कष्टकवेधस्य व्यवधादृश्यानुसारेण शक्तिरेव व्यवधाय इत्यस्य ज्ञानं स्यादिति तेनात्मनस्तथाभावे मत्वया यत्तिलव्यमिति ॥ कृतिरिति । यतिः प्रेम्णा उदात्तः प्रफुल्लः । गोकुलपुरे तुल्य सुचरितकथा प्रसिद्धा । शुद्धे जनिरपि च कुले तुल्य जनः । दोषोद्धारमिति । कर्मप्रोत्सर्गं दलयिष्ये-

पणैः कर्णोत्पलवलयिभिस्ताव्यमानोऽपि घूर्तो

न श्यामात्मा मम तनुपरिष्वङ्गरङ्गं जहाति ॥ २० ॥

पौर्णमासी—(स्वर्णमिवालोच्य ।) मुग्धे, किमन्यां प्रौढमुद्रां नोद्-
ण्डयसि ।

राधा—(सरोधम् । संस्कृतेन ।)

क्रोशन्त्यां करपल्लवेन बलवान्सद्यः पिधत्ते मुखं

धावन्त्यां मयभाजि विस्तृतभुजो रुन्धे पुरः पद्धतिम् ।

पादान्ते विलुठत्यसौ मयि मुहुर्दद्याधरायां रुषा

मातश्चण्डि मया शिखण्डमुकुटादात्माभिरक्ष्यः कथम् ॥ २१ ॥

पौर्णमासी—(स्वगतम् ।) निष्कम्पतया बद्धभूलोऽयं प्रेमपलाशी ।
(प्रकाशम् ।)

त्वया नीतो वामः फलकमिलदङ्गो मधुरिपुः

सुखाशाभिः क्रीडाकुतुकिनि कुतो नेत्रपदवीम् ।

कुक्कूलमिज्वालापटलकटुकेलिर्यदधुना

दशेयं दन्त त्वां ज्वलयति हिमानीव नलिनीम् ॥ २२ ॥

राधा—(कृष्णमुद्दिश्य क्षोणालम्भमात्मगतम् ।)

शिशिरस्य दृशौ दृष्ट्वा दिव्यं किशोरमितीक्षितः

परिजनगिरां विश्रम्भात्त्वं विलासफलाङ्कितः ।

वैद्यनशीलैः पणैः धर्मादुत्पलपत्रैस्ताव्यमानोऽपि ॥ मुग्ध इति । अन्यां लब्धैः
फूलकारादिरुपां प्रौढमुद्रां कथं न उद्ण्डयसि ॥ क्रोशन्त्यामिति । मातश्चण्डि-
तयाप्यविचारेण मां अत्रेव कुण्ठयसि । किं वक्तव्यम् ॥ निष्कम्पेति । प्रेमपलाशी
प्रेमवृक्षः ॥ त्वयेति । वामः प्रतिकूलः किं ॥ मनोहर इति ज्ञात्वा सुखाशाभिः
कुतो नेत्रपदवीं नीत इति । कुक्कूलं गुणानलः अतितापकत्वविवक्षया अभिस्तस्य
ज्वाल्मसमूहेन कटुः केलिः खेला यस्याः एवमभूता दशा ॥ शिशिरयेति ।
परिजनगिरां विश्रम्भादिति । तर्हि परिजना एव तव दुःखदा इति चेत्तत्राह—

शिव शिव कथं जानीमस्त्यामवक्रधियो वयं

निबिडवडवावह्निज्वालाकलापविकासिनम् ॥ २३ ॥

पौर्णमासी—(समेहमालोक्य ।) वत्से, क्षणमेकान्ते निविश्य
पुष्पेषु लेखो निर्मायिताम्, यथायं कृष्णाय स्वसखीभ्यां समर्प्यते ।

(राधा सखीभ्यां सह निष्कान्ता ।)

पौर्णमासी—(परिक्रम्य ।) नान्दीमुखि, कृष्णोऽपि नातिदूरे
मविष्यति, यदत्र दक्षिणतो नैचिकीनिकुरम्बस्य हम्बारवाडम्बरोऽय-
मम्बरमाक्रमति । तदहं क्षानार्थं व्रजामि ।

(इति निष्कान्ते ।)

(ततः प्रविशति कृष्णः ।)

कृष्णः—(सोद्वेगम् ।)

यदवधि तदकस्मादेव विस्मायिताक्षं

नवतडिदभिरामं धाम साक्षाद्भूव ।

तदवधि चिरचिन्ताचक्रसत्ता विरक्तिं

मम मतिरूपभोगे योगिनीव प्रयाति ॥ २४ ॥

अवक्रधियो वयमिति । बहुवचनेन यथाहं तथैव मत्परिजना अपि सरल एव
त्वामेतादृशं तेऽपि कथं जानीयुरतस्त्वमेव दुःखद इत्यर्थः ॥ पूर्वरागे जाते नाविक्र
कन्दर्पलेखं मास्यं च नायकस्य दूतीद्वारा समर्पयतीति कामशास्त्रीत्या पौर्णमा-
स्याह—वत्स इति । पुष्पेष्विति सप्तम्यन्तम् । तथा च पुष्पेषु लिखनं कृत्वा
कन्दर्पहस्ते सखीद्वारा समर्पय । एवं कन्दर्पलेखश्च अर्घ्यद्वयमपि प्रकरणिकम् ॥
‘नैचिकी’ इत्यमरः । मम मत्प्राप्तकृत्यं वर्तते तस्मादहं क्षानार्थं
व्रजामीति ॥ यदवधीति । योगिनीनेति । ब्रह्मसाक्षात्कारे याते सतीत्यर्थः ॥
पुष्पेषु पुष्पावन्तं चम्पकवृक्षमनुसृत्य राविक्र स्मृलाकटा । तदनन्तरं तस्या
हम्बारवाडम्बरोऽयमम्बरमाक्रमति । तत्सरणतः रङ्गमन्यार्थं प्रसिद्धतस्य

(पुरोऽनुसृत्य ।) हन्त, रञ्जनमाख्यमुपनेतुं प्रस्थितो वयस्यः कथं विलम्बते ।

(प्रविश्य माख्यहस्तः)

मधुमङ्गलः—कथं अज्ज दुम्भणापदि पिअवअस्सो । होदु ।
पसङ्गदो जाणिस्सम् । (इति परिक्रम्य कृष्णं पश्यन् । खगतम् । संस्कृतेन ।)

फुल्लमसूनपटलैस्तपनीयवर्णा-

मालोक्य चम्पकलतां किल कम्पतेऽसौ ।

शङ्के निरङ्गनवकुङ्कुमपङ्कगौरी

राधास्य चित्तफलके तिलकीबभूव ॥ २५ ॥

(इत्युपसृत्य ।) ओ, गेण्ह । (इति माख्यं निवेदयति ।)

कृष्णः—(अनाकर्णितकेनैव ।)

कनकाद्रिनिकेतकेतकीकलिकाकल्पकलेवरद्युतिः ।

हृदि सा मुदिरालिमेदुरे चपला मां किमलंकरिष्यति ॥ २६ ॥

मधुमङ्गलः—(खगतम् ।) फैलिदं मे तकेण । (प्रकाशमुच्यते ।) ओ
पिअवअस्स, संसुहे विक्कोसन्दं वि कीत्त मं ण पेच्छसि ।

१ कथमद्य दुर्मनायते प्रियवयस्यः । भवतु । प्रसङ्गतो शास्त्रामि ।

२ ओः, गृहाण ।

३ फलितं मे तर्केण । ओः प्रियवयस्य, संसुखे विक्रोशन्तमपि कसान्ध्यं न पश्यसि ।

मधुमङ्गलस्य कृष्णः स्मरति—हन्तेति ॥ फुल्लेति । फुल्लमसूनैः करणैः सुवर्ण-
वर्णा चम्पकलताम् । निरङ्गो निर्मलः । तिलकशब्दोऽत्र श्रेष्ठार्थकः । तथा च
श्रीकृष्णस्य चित्तरूपपटे सर्वा एव मण्डान्तर्यो यद्यपि लिखिता भवन्ति तथापि
तासां भण्ये राधिका तु तिलकीबभूव । नत्वन्यत्र एतादृशचिन्तापरो मम वयस्यः
कदापि दृष्ट इति । राधावर्णस्य सादृश्यं कुङ्कुमस्य, तत्सादृश्यं कनकस्य, तत्सादृश्यं
चम्पकलतायाः, तामपि दृष्ट्वा कम्पते । अहो रागोद्रेक इति भावः ॥ अनाकर्णित-
केन अलुल्लस्यता । मधुमङ्गलस्य वाक्यमभुत्वैवाह—कनकेति । मुदिरालिमेदुरे

कृष्णः—(सावहितम् ।) सखे, चम्पकलताया लावण्याकृष्टेन मया नोपदृष्टोऽसि ।

मधुमङ्गलः—सचं वेध मणासि, किं संचारिणीए चम्पक-
लताए ।

कृष्णः—सखे, काममसंभाव्यश्चम्पकलतायाः संचारः ।

मधुमङ्गलः—वयस्स, वस्यं विरमेदु वक्कत्तणम् । उज्जुअं कहेहि
कहं सुण्णहिअथोसि ति ।

कृष्णः—(सखितम् ।) सखे, मालां विना ।

मधुमङ्गलः—बालं चि मण ।

कृष्णः—मुषेयं ते विशङ्का ।

मधुमङ्गलः—(वस्कृतमाश्रित्य ।)

न जानीषे मूर्ध्निक्षयतमपि शिखण्डं यदखिलं

न कण्ठे यन्मास्यं कलयसि पुरस्तात्कृतमपि ।

तदुसीतं वृन्दावनकुहरलीलाफलम हे

स्फुटं राधानेत्रममरवरवीर्योन्नतिरिधम् ॥ २७ ॥

१ सत्यमेव भवसि, किं तु संचारिण्याश्चम्पकलतायाः ।

२ वयस्य, क्षणं विरमतु वक्तव्यम् । उज्जु कथय कथं शून्यहृदयोऽसीति ।

३ बालमिति भण ।

मधुमङ्गलमिति । हृदि वक्षसि । चम्पका विष्णुत् । क्षणमात्रस्पर्सेऽप्यहं कृतार्थो
भवामीति श्रवः ॥ संचारिण्याः संचारं कर्तुं शीलं यस्यास्तस्याः ॥ शून्यहृद-
योऽसीति । शून्यमना असीत्यर्थः ॥ कृष्णस्तु हृदयपदं वक्षःस्थलपरमित्यभिप्रे-
त्य—मालामिति ॥ नेत्यादि । अमरो हि दानपन्थलोद्धरो गण्डे वसन्

कृष्णः—(स्वगतम् ।) कथं निखिलमेव तर्कितं धूर्तेन । त्वत्वं प्रसार्य । (प्रकाशम् ।) सखे, यथार्थमात्य । तदाकर्ण्यताम् ।

मम राधा निसर्गस्थं प्रतीपमनयन्मनः ।

महाज्यैष्टीव सहसा प्रवाहं सौरसैन्धवम् ॥ २८ ॥

मधुमङ्गलः—गूणं अच्छीणं दे पञ्चवस्तीभूदा एसा ।

कृष्णः—अथ किम् । सुबलतः सा परिचिक्वे च । (इत्यौत्सुक्यमभिनीय ।)

अमद्भूवल्लीकैः प्रतिदिशमपाङ्गस्य चलनैः

कुरङ्गीभ्यो भङ्गीभरमुपदिशन्तीमिव दृशोः ।

ततस्तां बिम्बौष्टीं कलयति मयि क्रोधविकटो

मनोजन्मा पौष्पं धनुस्नुपमं सज्जमकरोत् ॥ २९ ॥

मधुमङ्गलः—अविनाम संवुत्तं अण्णोण्णदंसणम् ।

कृष्णः—नहि नहि ।

तस्याः सखे मुखतुषारमयूखबिम्बे

दूरान्ममाक्षिपदवीमधिरूढमात्रे ।

१ नूनमक्ष्णोस्ते प्रत्यक्षीभूतैषा ।

२ अपिनाम संवृत्तमन्योन्यदर्शनम् ।

हस्तिनमुद्वेजयतीति लोकप्रसिद्धिः ॥ अलं प्रतार्येति । ‘अलंस्त्वानोः प्रतिषेधयोः प्राचाम्’ इति क्त्वाप्रत्ययः । प्रतारणं न कर्तव्यमित्यर्थः । ममेत्यादि । निसर्गस्थं स्वभावस्थं मनः प्रतीपं अस्वस्थं अनयत् । अकरोदित्यर्थः । सुरसिन्धुरगता । ‘सिन्धुर्ना सरिति स्त्रियाम्’ इत्यमरः । तस्याः प्रवाहं महाज्यैष्टी यथा प्रतीपं नयति । अन्यपूर्णिमाभ्योऽपि तद्दिने समुद्रस्य क्षोभोद्रेकेणोद्बलत्वे तरङ्गावधातिताया गङ्गायाः स्रोतः परावर्तते ॥ (उद्धोतं विचारितम् ॥) अथ किम् । त्वदुक्तं भूतमेवेत्यर्थः । अमदित्यादि । प्रतिदिशं अमद्भूवल्लीकैः अपाङ्गस्य चलनैः करणेः दृशोर्भङ्गीभरं कुरङ्गीभ्य उपदिशन्ती उपदेशं कुर्वन्ती ताम् ॥ अपिनामेति प्रश्नः ॥ तस्या

निर्वन्धतः शयथकोटिभिरम्बयाहं

नीतः क्षणादहह सन्ननि भोजनाय ॥ ३० ॥

मधुमङ्गलः—वैअस्स, चिट्ठन्ति बहुलाओ बल्लवसुन्दरीओ, तदवि
कीस तुमं एकाए राहीए णिब्भरं अणुरज्जसि ।

कृष्णः—सखे, राधायामसाधारणी कापि माधुरी । तथा हि ।

तस्याः कान्तिद्युतिनि वदने मञ्जुले चाक्षियुग्मे

तत्रास्माकं यदवधि सखे दृष्टिरेषा निविष्टा ।

सत्यं ब्रूमस्तदवधि मवेदिन्दुमिन्दीवरं वा

स्मारं स्मारं मुखकुटिलताकारिणीयं हृणीया ॥ ३१ ॥

मधुमङ्गलः—दंसैणदो पढमं ज्जेव तत्थ तुज्झ राओ भए तक्किदो
त्थि । ता किं ति लावण्णोवाहिओ ति भणासि ।

कृष्णः—सखे, सत्यमात्थ । स्वचित्ताभिनिवेशादेव तस्यां कोऽपि
महिमोद्गाहः प्रतीयते । तथा हि ।

यत्र प्रकृत्या रतिरुत्तमानां तत्रानुमेयः परमोऽनुभावः ।

नैसर्गिकी कृष्णमृगानुवृत्तिर्देशस्य हि स्थापयति प्रशस्तिम् ॥ ३२ ॥

१ वयस्य, तिष्ठन्ति बहुला बल्लवसुन्दर्यः, तदपि कक्षात्वमेकसां राधायां
निर्ममनुरज्जसि ।

२ दर्शनतः प्रथममेव तत्र तव रागो भया तर्कितोऽस्ति । तत्किमिति
लावण्योपाधिक इति भण्यसि ।

इति । निर्वन्धतोऽस्मादिकं शीतलीभवति, अतोऽवश्यमेवागन्तव्यमिति दृष्टेन ॥

तस्या इति । कमनीया द्युतिर्यस्य तथाभूते वदने वदनसादृश्यार्थमिन्दुं स्मृत्या
नेत्रसादृश्यार्थमिन्दीवरं च स्मृत्या हृणीया पृष्ठा लज्जा वा मुखकुटिलताकारिणी
भवेत् ॥ यत्रेति । प्रकृत्या स्वभावेनैव, न तु शुणाद्युपाधिभिः । उत्तमानामेव, न
प्रकृतीनाम् । कृष्णमृगस्य अनुवृत्तिः संचारः नैसर्गिकी, न तु केनापि बध-

(नेपथ्ये ।)

सहि सारिए, दिट्टो तुए एत्थ बल्लविन्दणन्दणो ।

कृष्णः—सखे, नेदीयानयं सुकुमारीकण्ठध्वनिरुदञ्चति । तदत्र तूष्णीमास्वहे ।

(सखः प्रविशतो ललिताविशाले ।)

ललिता—पेक्खं एसो दिट्ठिआ पुरतो कण्हो । ता उपसप्पम्ह ।
(इत्थुमे तथा कृत्वा ।) जअदु जअदु गोउलणन्दो ।कृष्णः—सखि ललिते, शब्दे मनोहारिकुसुमपत्रभादात्तुमद्य वृन्दा-
टवीमध्येऽवतीर्णासि ।ललिता—विण्णादं वि ण्णं आधारेण संगोवेसि जं दादुंति ण
भणासि । ता गोण्ह णं कण्णिआरकोरअपत्तम् । (इत्यनङ्गलेखं कृष्णकरेऽ-
र्पयति ।)कृष्णः—(स्नगतम् ।) चेतः, समाश्वसिहि समाश्वसिहि । त्वद-
भीष्टवीजस्याकुरोऽयमिति शब्दे ।मधुमङ्गलः—भोदि ललिदे, किं इमिणा अक्षराणां पत्रेण ।
सक्षराणां पत्रं समप्पेहि ।

१ सखि सारिके, दृष्टस्त्वयात्र बल्लवेन्द्रनन्दनः ।

२ परस्यैव दिष्ट्या पुरतः कृष्णः । तदुपसर्पिवः । जयतु जयतु गोकुला-
नन्दः ।३ विज्ञातमपि नूनमाकारेण संगोपयसि यदात्तुमिति न भणसि । तद्-
द्वाणैतत्कर्णिकारकोरकपत्रम् ।

४ भवति ललिते, किमेतेनाक्षराणां पत्रेण । शर्कराणां पत्रं समर्पय ।

ललिता ॥ आकारेणेति । दातुमिति पदस्य पूर्वे 'आ' इत्थुपसर्गस्याधिकप्रयो-
गेण संगोपयसीत्यर्थः । अथवा आकारेण इतितेन + वाक्चत्तुयेणेत्यर्थः । 'आका-

कृष्णः—सखे, वाचय पत्रम् । कदाचिदेतन्नः कर्णरसायनस्य पात्रीभवति ।

मधुमङ्गलः—भो वयस्स, दिष्टा तुम्ह गोआलजादीए वदा-
ण्णादा । पं अम्ह अम्हणजादि जेव्व गौरएण वन्दामि, जं तर्हि
दिअहे जण्णिअबम्हणीहिं छउविहेण अण्णेण भोइव न्ह । (इति लेखं
वाचयति ।)

धरिअ प्रतिच्छन्दगुणं सुन्दर मम मन्दिरे तुमं वससि ।

तह तह रुणसि वलितं जह जह चइदा पलाएमि ॥ ३३ ॥

कृष्णः—सखे, दुरधिगमार्था तावदियं गाथा । तेन पुनर्भण्यताम् ।

(मधुमङ्गलस्तथा करोति ।)

कृष्णः—(सानन्दं खगतम् ।) कुलस्त्रियो हि धर्ममीरवो भवन्ति ।

तदुपेक्षया भावनिष्ठां निष्ठकृत्यामि । (इति संरम्भमभिनीय प्रवक्ष्यम् ।)

हंहो, पश्यत पश्यत ।

स्त्रिगैरेभिः सस्मिमिरस्त्रिलैर्धेनुवृन्दानुसारी

नारीवार्ताविमुखहृदयः काननान्ते चरामि ।

१ भो वयस, दृष्टा युष्मद्गोपालजातेर्वदान्यता । नन्वसाक्षात्प्राणव्याप्तिमेव
गौरवेण वन्दे, यत्तस्मिन्दिवसे याज्ञिकप्राज्ञाणीभिश्चतुर्विधेनाग्नेन भोजिताः सः ।

धृत्वा प्रतिच्छन्दगुणं सुन्दर मम मन्दिरे त्वं वससि ।

तथा तथा रुणसि वलितं यथा यथा चकिता पलाये ॥

रस्त्रिज इति तम्' इत्यमरः । उभाकप्यर्थौ प्राकरणिकौ ॥ भवतीति । तथा च
एतत्पत्रेणास्माकं किं प्रयोजनम् । भोजनोपयोगि खण्डनिर्मितदीर्घाकारमिष्टान्नरूपं
पत्रं देहीत्यर्थः ॥ धृत्वेति । प्रतिच्छन्दं चित्रपटम् । वलितं बल्युक्तं यथा स्ना-
तया रुणस्तीत्यर्थः ॥ पुनर्भण्यतामिति । तस्य वाक्याधुर्वसात्पृथग पुनरास्ता-
दुतायम् । प्रकटं त्रौदासीन्यव्यजनार्थम् । ममात्र झटित्यनुसंधानमपि न भव-
तीति उपपत्तिरु ॥ धर्ममीरवो भवन्तीति । धर्तोऽधर्ममयजन्योपेक्षन्

मा सैरिष्यस्तदपि यदिमा दूषयन्ति प्रकामं

तद्विज्ञप्तिं द्रुतमिह जरद्वोपगोष्ठां करिष्ये ॥ ३४ ॥

(इति कृत्रिभामर्षेण द्रुतं परिक्रामति ।)

मधुमङ्गलः—(स्मितमाश्रित्य ।) भो बम्हचारिसिहामणे, स्वर्णं
णिवट्टिअ इमाओ दुम्मुहगोइआओ पञ्चुत्तरेण णिज्जित्तिअ विट्ठावेहि ।
अहं कखु एदं सखं धिट्ठाणं वुत्तन्तं गोउलेसरीए विण्णविस्सम् ।
(इति पाणो धृत्वा व्यावर्तयति ।)

(इति परस्परमवेक्ष्य वैलक्ष्यं नाटयतः ।)

कृष्णः—सखि विशाखे, चातुरक्षिकं प्रेक्षणमपि नास्ति । कुत-
स्तावत्परितो रोधनम् । तदनुयामि । केनाप्यपरेण नागरेण तस्याः
स्वान्तमुच्चालितम् ।

विशाखा—(संस्कृतमाश्रित्य ।)

कस्ताहज्जमण्डलेऽथ वलते शक्यो गरीयानसौ

येनोच्चालयितुं बलात्कुलवतीचेतोगिरिभ्रामणीः ।

इत्यस्माभिरवक्रविक्रमलवादुत्क्षिप्तगोवर्धनो

हेतुस्त्वं किल पङ्कजाक्ष यदुमिस्तत्रासि निष्प्रकृतः ॥ ३५ ॥

मधुमङ्गलः—अइ वाआलिए, चिट्ठ चिट्ठ । दिट्ठो मए उक्खि-

१ भो ब्रह्मचारिसिहामणे, स्वर्णं निवर्त्य इमा दुर्मुखगोपिकाः प्रत्युत्तरेण
निर्जित्य विद्रावय । अहं खल्विदं सर्वं धृष्टानां धृतान्तं गोकुलेभ्यै विद्राप-
यिष्यामि ।

२ अयि वाचालिके, तिष्ठ तिष्ठ । दृष्टो मया उत्क्षिप्तदण्डमण्डलैर्गोपैर्गोव-
र्धनो धृतः । त्वं कस्तादेकमेव प्रियवयसं संभावयसि ।

भाष्यस्य निष्ठां निर्धारयामीत्यर्थः ॥ वैलक्ष्यं विस्मयम् ॥ सखीति । चातुरक्षिकं
द्वयोर्द्वयोरक्षोर्भवं चातुरक्षिकम् । सप्यात्मादित्वाद्दृक् ॥ कस्तादृशमिति । चेत्

सदण्डमण्डलेहिं गोवेहिं गोवङ्गुणो धरिदो । तुमं कीस एकं जेव
पिअवअरुसं संभावेसि ।

कुष्णः—ललिते, अलमतिप्रसङ्गेन । तन्निवर्तस ।

ललिता—सुन्दर, सर्वगोउलसुहकारिणो वि तुवत्तो कथं सा
एका जेव दुक्खं अरिहदि वरिमसि ।

कुष्णः—

सङ्गी मे मधुमङ्गलो न सहते धर्माध्वनो विच्युतिं

श्रीदामा परिमार्गयन्मम नहि च्छिद्राणि निद्रायति ।

कंसः शास्ति स्वलः क्षितिं कथमतो मुखे विधेयं मया

निःशङ्कं कुलसुन्दरीपरिभवज्वालामहासाहसम् ॥ ३६ ॥

ललिता—(सामर्थम् । संस्कृतेन ।)

अन्तःक्लेशकलङ्किताः किल कथं यामोऽथ यान्यां पुरीं

नायं वञ्चनसंचयप्रणयिनं हासं तथाप्युज्झति ।

अस्मिन्संपुटिते गभीरकपटैराशीरयल्लीविटे

हा मेघाविनि राधिके तव कथं प्रेमा गरीयानभूत् ॥ ३७ ॥

(इति रोदिति ।)

१ सुन्दर, सर्वगोकुलसुहकारिणोऽपि त्वत्तः कथं सा एकैव दुःखमर्हति
वरीयसि ।

एवमिदमपि गिरिशेष्ठः । अवको दुर्बोधो यो विक्रमस्तस्य लयात् ॥ वरी-
यसि(?) ॥ निद्रायति । 'द्वै स्वप्ने' ॥ अन्तःक्लेशेति । अन्तःक्लेशेन कलङ्कितावि-
क्षिताः सत्यः । सुखोरनन्तरमप्ययं क्लेशः स्थास्यत्येवेति भावः । वञ्चनसमूहस्य
प्रणयिनं करणशीलं हासम् । तथापीत्यकारण्यं व्यज्यते । अन्यास्तां प्रेमा भवतु
कान्वादीकृतधियां, मेघादिन्यास्तव तु न युज्यते इति भावः । गभीरकपटैः संपुटिते

मधुमङ्गलः—अहं मुद्धे, सकलसत्त्वविसारजो जस्स अम्हारिसो जमखो होइ सोवि किं एदं वम्भं अदिकमिस्सइ । ता जलं वणरु-दिदेण ।

विशाखा—(स्नगतम् ।) 'जं राहीए गुञ्जावलिचं कण्हस्स देन्ती हं इज्झिदं लक्खेमि । (प्रकाशम् । संस्कृतेन ।)

उदीर्णरागेण करन्वितान्तरा परिस्फुरत्कृष्णमुखी गुणाञ्चिता ।
गुञ्जावली मञ्जुतरावलम्बतां साराधिकेयं तव कण्ठसंगमम् ॥ ३८ ॥
(इति कण्ठे स्नयमर्पयति ।)

कृष्णः—(स्निग्धा सकपटेर्ष्यम् ।)

रागिणमपि सुकठोरं सुवृत्तमपि भुहुरुदीर्णमालिन्यम् ।

युवतीनामिव भावं नहि गुञ्जाहारमिच्छामि ॥ ३९ ॥

(इत्यज्ञानत्रिव कण्ठादवतार्य रङ्गणमालिकामर्पयति ।)

विशाखा—(स्नगतम् ।) इमस्स भमो वि अम्हाणं मङ्गलो संवुत्तो ।
(इति वस्त्रेण संवृणोति ।)

१ अयि मुग्धे, सकलशास्त्रविशारदो यस्यास्मादृशोऽमाल्यो भवति सोऽपि किमिमं धर्ममतिक्रमिष्यति । तदलं वनरुदितेन ।

२ नूनं राधाया गुञ्जावलीं कृष्णाय ददती अहमिज्झितं लक्षयामि ।

३ एतस्य भ्रमोऽप्यस्माकं मङ्गलः संवृत्तः ।

व्याप्ते आमीरपल्लीनां अमनागरीणां विटे कामुके ॥ उदीर्णोति । सारेण अधिक इयं मञ्जुतरा गुञ्जावली तव कण्ठसंगमं अवलम्बताम् । पक्षे सा प्रसिद्धा राधिक गुञ्जावलीव मञ्जुतरा सख्यवलम्बताम् । उदीर्णं उद्धृतो रागः रक्षिमा प्रेम च तेन करन्वितं व्याप्तं अन्तरं बहिः, पक्षे अन्तःकरणं च यस्याः । 'अन्तरमवकाशावधि-परिचानान्तर्धिमेदतादर्थ्यं । छिन्नास्मीयविनाबहिरवसरमध्येऽन्तरात्मनि च ॥' इत्यमरः । परितः स्फुरन् कृष्णः कृष्णवर्णः, पक्षे कृष्णोति नाम च मुखे यस्याः ॥ रागिणमिति । इष्टान्तपक्षे बहिः प्रकाशाभावेन सात्वतशक्त्यम् । सुवृत्तं वर्तु-

ललिता—हृल, गोविआकोडिमुअङ्गस्स इमस्स अवस्सल्लिदं
अअरिअं बभूचरिअं दिट्ठिआ पअडीभूदम् । ता अम्हेवि गदुअ तं
अत्थाणापुराणीं राहिअं णिवट्ठावेम्ह ।

विशाखा—सहि, जुत्तं मन्तेसि ।

(इत्युभे परिक्रामतः ।)

ललिता—विशोहे, तुमं गदुअ इमाए रङ्गणमालिकाए पिअसहीं
आसासेहि । अहं वल्लु एदं वुत्तन्तं भअवदीए विणिवेदिस्सम् ।

(इति निष्क्रान्ते ।)

मधुमङ्गलः—भो, आदरिज्जन्तं वि अप्पाणं कीस आदरावेसि ।
इदं वल्लु पच्चादावपवताहिरोहणस्स अहिरोहिणीणिम्माणं दाव ।

कृष्णः—सखे, सत्यं ब्रवीषि । साहसिक्यं हसितेनैवानुष्ठितम् ।

मधुमङ्गलः—पेक्ख गोईजुअलं जेतपहं अदिक्कमिदम् ।

१ हल, गोपिकाकोटिमुअङ्गस्स एतस्स अस्सल्लितमाश्चर्यं प्रक्षार्य दिष्ट्वा
प्रकटीभूतम् । तत् आवामपि गत्वा तामस्थानानुराणिणीं राविकां निवर्तयावः ।

२ सखि, युक्तं मन्त्रयसि ।

३ विशाखे, त्वं गत्वा एतया रङ्गणमालिकया प्रियसखीमाश्चसिहि ।
अहं खल्विदं वृत्तान्तं भगवत्यै विनिवेदिष्यामि ।

४ भोः, आद्रियमाणमप्यात्मानं किमित्यादरयसि । इदं खलु पश्चात्ताप-
पर्वताधिरोहणस्याधिरोहिणीनिर्माणं तावद् ।

५ पश्य गोपीयुगलं नेत्रपथमतिक्रान्तम् ।

प्रकारम्, पक्षे सुचरित्रमपि मालिन्यं वक्रिमा ॥ सखीति । अयं भावः—यथा-
स्थान्तरो रागो वर्तते तदा राविकां निवर्तयाव इत्युक्त्वा भावयोर्गमने सखेतस्य
वैकल्यं भविष्यति तत्तद्वाचां परावर्तयिष्यते किं वा स्वयमेव तस्याः प्राप्त्युपायमनु-
सरिष्यति ॥ भो इत्यादि । 'निःश्रेणिस्त्वधिरोहणी' इत्यमरः । 'सिद्धी' इति
शब्दार्थः ॥ साहसिक्यं सहस्रं प्रवर्तनम् ॥ पश्येति । तत्परावर्तनार्थं मां प्रति न

कृष्णः—(साञ्जतापम् ।)

श्रुत्वा निष्ठुरतां ममेन्दुवदना प्रेमाङ्कुरं भिन्दती

स्नान्ते शान्तिधुरां विधाय विधुरे प्रायः पशच्चिष्यति ।

किं ॥ पामरकामकार्मुकपरित्रस्ता विमोक्ष्यत्यसू-

न्हा मौग्ध्यात्फलिनी मनोरथलता मृद्वी मयोन्मूलिता ॥ ४० ॥

मधुमङ्गलः—^१दाणिं किं एतत् शरणम् ।

कृष्णः—सखे, प्रत्यनङ्गलेखं विना नान्यत्पश्यामि शरणम् ।

मधुमङ्गलः—किं^२ एतत् लेहसाह्वनम् ।

कृष्णः—वशीकारक्रियाप्रशस्तो रसवान् जवानिर्योसः ।

मधुमङ्गलः—पैहि । उद्धमहाडहमण्डितं नातिदूरे प्रस्कन्दनतीर्थं गच्छेद्गृह ।

(इति निष्क्रान्तौ ।)

(ततः प्रविशति विशाखाया प्रबोध्यमाना राधा ।)

राधा—(सखेदम् । संस्कृतेन ।)

यस्योत्सङ्गमुखाशया शिथिलिता सुर्वी गुरुभ्यस्वपा

प्राणेभ्योऽपि सुहृत्तमाः सखि तथा यूयं परिक्लेशिताः ।

१ इदानीं किमत्र शरणम् ।

२ किमत्र लेखसाधनम् ।

३ पैहि । उद्धमहाडवीमण्डितं नातिदूरे प्रस्कन्दनतीर्थं गच्छावः ।

वक्तव्यमिति भावः ॥ श्रुत्वेति । विधुरे दुःखिते स्नान्ते शान्तिधुरां विधाय । मृद्वी जाताङ्कुरत्वात् कोमला ॥ पश्येति । प्रस्कन्दनतीर्थं मदनमोहनस्य निकटं ज्ञेयम् ॥ ततः प्रविशतीति । अत्र संगत्यर्थं कथा रचनीया । विशाखा राधा-
धिकृत आगत्य श्रीकृष्णमुखान्निर्गतमुपेक्षाबोधकवाक्यमभ्रावयित्वा, अपि तु स्नेह-
कल्पितं तदनुरागबोधकवाक्यं आवयित्वा, निर्माल्यमालम् च दर्शयित्वा, आनन्द-

धर्मः सोऽपि महान्मया न गणितः साध्वीभिरध्यासितो

धिग्वैर्यं तदुरेक्षितापि यदहं जीवामि पापीयसी ॥ ४१ ॥

विशाखा—(सर्वप्रथमम् ।) सहि, समास्सस समास्सस । (इति
रक्षणमालं प्रागेऽर्पयति ।)

राधिका—(संज्ञा लब्धा ।) हला, किं एदं अचरिषं जं समोहणं
वि पवोहेदि ।

विशाखा—(माल्यं निवेद्य । संस्कृतेन ।)

अङ्गोत्तीर्णविलेपनं सखि समाकृष्टिक्रियायां मणि-

र्मन्त्रो हन्त मुहुर्वशीकृतिविधौ नामास्य वंशीपतेः ।

निर्मास्यसगियं महौषधिरिह खान्तस्य समोहने

नासां कस्मिसृणां गृणाति परमाचिन्त्यां प्रभावावलीम् ॥ ४२ ॥

राधिका—(स्वगतम् ।) एवंगुणेण इमिणा उवेक्स्वदं वि णं
हृदसरीरं कथं अज्जवि णिल्लज्जाहं धारेमि । ता कालिअहृदपवेसो-
वाजं अणुसरिस्सम् । (प्रकाशम् ।) विसाहे, विण्णवेदि गुरुअणं जं
बारहाइअतित्वं गदुअ सूरं अच्चिदुक्कामहि ।

१ सखि, समाश्चसिहि समाश्चसिहि ।

२ हला, किमिदमाश्चर्यं यत्समोहनमपि प्रबोधयति ।

३ एवंगुणेनानेनोपेक्षितमपि इदं हृत्तरीरं कथमद्यापि निर्लेज्जाहं धार-
यामि । तत्कालियहृदप्रवेशोपायमनुसरिष्यामि । विशाखे, विशापय गुरुजनं
कालदशादित्यतीर्थं गत्वा सूर्यमर्चयितुं कामासि ।

मूर्च्छां प्राप्नुयामास । क्षणानन्तरं विशाखाया मुखस्याप्रसन्नतां दृष्ट्वा कृष्णस्योपेक्षैव
निर्धारिता । एवं तदङ्गसंबन्धि माल्यं च केनचिन्मिषेणानीतमिति निश्चितम् ।
अतः सखेदमाह—संस्कृतेनेति ॥ इत्येति । यन्माल्यं पूर्वक्षणे मोहनजनकमपि
मूर्च्छां प्रबोधयति ॥ अङ्गोत्तीर्णेति । आसां मयिमन्त्रमहौषधीनां कः परमा-

विशाखा—साधु सुमराहदं प्रियसहीर जं अज्जाए अटिलाए वि
हवं खेन्व दाणि आदिह्मिहि । ता एहि ।

(इत्युभे परिश्रामतः ।)

राधिका—(सव्यामोदम् ।)

भे परिहरह मुउन्दो तहवि दुरासा विरोहिणी दहई ।

मह सहि गहीरणीरा सरणं बहिणी किदन्तस्स ॥ ४३ ॥

विशाखा—हैला, पेक्ख पस्थाने मङ्गलसूचनाहं सउणाहं । ता
एवं मा भण ।

राधिका—(पुरो दृष्ट्वा ।) हैला, कथमेसा पुवदिसामुहे आआलिआ
संथा दीसइ ।

विशाखा—णं क्खु संथा । पेक्ख पक्कन्दणे सूरस्स बल्लहा परि-
फुल्लिदा उडुराह रेइदि । ता इमस्स अग्घं कादुं णं अवचिण्ह ।

(इत्युभे तथा कुरुतः ।)

(ततः प्रविशति बहूना सह कृष्णः ।)

कृष्णः—सखे, सेयं राधाधरकान्तिचत्करी जवाराजिः ।

मधुमङ्गलः—अदो णं णिप्पीडिअ णिन्माहि पच्चणङ्गलेहम् ।

१ साधु आरितं प्रियसख्या यदार्यया अटिलयापि हृदयेवेदानीमादि-
शसि । तदेहि ।

२ मां परिहरति मुकुन्दसुखदपि दुराशा विरोहिणी दहति ।

मम सखि गमीरनीरा शरणं मयिनी कृतान्तस ॥

३ हैला, पश्य प्रस्थाने मङ्गलसूचनानि शङ्कनानि । तदेवं मा भण ।

४ हैला, कथमेषा पूर्वदिशामुखे आकालिकी संथा दृश्यते ।

५ न खलु संथा । पश्य प्रस्कन्दतीर्थे सूर्यस बल्लभा प्रफुल्लिता उडुराजी
संश्रुति । तदस्या अर्घ्यं कर्तुमेतदवचिन्वः ।

६ अत एतन्निष्पीड्य निर्माहि प्रत्यनङ्गलेखम् ।

कृष्णः—(परिक्रम्य सविस्मयम् ।)

एषा नान्तिकवर्तिनी सुरगिरैरैलावृती हन्त मू-
रमे किं कलयामि काञ्चनरुचाभुद्गारगौरीर्दिशः ।

आं ज्ञातं मणिनूपुरध्वनिभरादालीजनालंकृता

कान्तीनां कुलदेवता विलसितुं वृन्दाटवीं विन्दति ॥ ४४ ॥

मधुमङ्गलः—हन्त भो, मग्निजन्तम्मि बाउरासाहणे कुरङ्गी
सखं हस्तं गदा ।

कृष्णः—(सानन्दम् ।) सखे, साधु विशातम् । तदत्र वृक्षान्तरितौ
शृणुवः किमसौ प्रसूति ।

(इति तथा स्थितौ ।)

राधिका—(विशाखामालम्ब्य सासम् ।) हूला, एसो जनो कथाप-
सक्ते सखं सुमरिदधो ।

विशाखा—(सबाध्यम् ।) सँहि, अच्छीणधीरत्तणादिगुणा भणि-
ज्जसि । ता किंति एवं उषिग्गासि ।

राधिका—सँहि, णिम्भुणीकिदम्हि तेण धुत्तेण । (इति संस्तुतेन ।)

तस्योस्तटमण्डलं धृतिनदीरोचक्रियापण्डितं

वक्रेन्दुः कुलधर्मपङ्कजवनीसंकोचदीक्षाप्रती ।

१ हन्त भोः, शृण्यमाणे बागुरासाधने कुरङ्गी स्वयं हस्तं गता ।

२ हूला, एष जनः कथाप्रसक्ते सखं स्मारितव्यः ।

३ सखि, अच्छीणधीरत्वादिगुणा भण्यसे । तत्किमित्येवमुद्भिधासि ।

४ सखि, निर्गुणीकृतासि तेन धूर्तेन ।

निन्त्या प्रमाणावर्त्तं न गृणाति । अपि तु सर्व एव ॥ एषेति । सुरगिरैः सुमेरोः
ऐलावृती इत्यवृतसंबन्धिनी भूरेषा हन्त निश्चितं न भवति । तत्किं काञ्चनकान्ती-
नाभुद्गारेण गौरीः पीतवर्णा दिशः कस्मात्पश्यामि । निश्चिन्त्याह—नेयं स्यावरभूमिः,
अपि तु मणिनूपुरध्वनिभरादेतोः । आं ज्ञातमिति ॥ 'बागुरा मृगबन्धिनी' इत्य-
मरः ॥ सहीति । जनेति शेषः । तस्योर इति । धृतिनद्या वेगनिवृत्तिरूप-

दोर्यूपौ नितरमुदञ्चितचिरजीडाभिचाराध्वरौ

हा कष्टं निखिलंगिला सखि दशोर्मजीभुजजी तु सा ॥ ४५ ॥

कृष्णः—प्रिये, त्वन्माधुर्येण माधवश्च जडीकृत्य निर्गुणामवस्थां नीतोऽयम् ।

राधिका—(आकस्मिके अचालि बद्धा । संकल्पेन ।) हन्त मो बकीहन्तः,

गृहान्तः खेलन्त्यो निजसहजबाल्यस्य बलना-

दभद्रं भद्रं वा किमपि नहि जानीमहि मनाक् ।

वयं नेतुं युक्ताः कथमशरणां कामपि दशां

कथं वा न्याय्या ते प्रययितुमुदासीनपदवीम् ॥ ४६ ॥

कृष्णः—प्रिये, कः सखि जिजीविषुर्जीवातुभूतायां सिद्धौषधि-
क्तायामुदास्ते ।

राधिका—(निःश्वस्य ।) हेला, एसा प्रिया मे एकावली तुए
अप्पणो कण्ठे धारणिज्जा । (इति कण्ठदेहवलीमुत्तारयति ।)

विशाखा—(हस्यभिवार्य ।) हेला, एवं अणुचिह्नन्ती किंति मं
दहसि जं ललितं पडिक्खिअ गिरुज्जमग्निह् । (इति रोदिति ।)

१ सखि, एसा प्रिया मे एकावली त्वया आत्मनः कण्ठे धारणीया ।

२ हेला, एवमनुसिंहन्ती किमिति मां दहसि यल्ललितां प्रतीक्ष्य निरुद्यमासि ।

रौप्यक्रियायां पण्डितम् । तथा च धैर्यस्य वेगनिवृत्तौ फलतोऽधैर्यमेवाभासीति
मानः । कुलधर्मरूपपद्मवनीसंकोचनदीक्षार्थां व्रती । यूपः यज्ञाय पशुधन्वस्तम्भ-
विशेषः । उदञ्चित सद्रतः चिरं जीवाया अभिचारलिपये धाम्बरो बान्ध्याम् । शत्रु-
बन्धोद्देश्यकयागोऽभिचारयागः । दशोर्मजीभुजजी तु निखिलंगिला निखिलं
मिलन्ती ॥ कृष्णः मधुमङ्गलं श्रावयित्वा नीचैराह—प्रिये इति ॥ हन्तेति । मो
बकीहन्तः पूतनाधातिन्, बाल्यमारभ्यैव तव स्त्रीकवेऽभ्यासो वर्तत एवेत्यर्थः ॥
गृहान्तरिति । बलनाहलवत्त्वात् । यदि चाशरणामेतां दशां नीता वयम् ।

राधिका—(संस्कृतेन ।)

अकारुण्यः कृष्णो यदि मयि तवमाः कथमिदं

मुधा मा रोदीर्मे कुरु परमिमासुत्तरकृतिम् ।

तमालस्य स्कन्धे विनिहितभुजावल्लिरिरियं

यथा वृन्दारण्ये विरमविचला तिष्ठति तनुः ॥ ४७ ॥

कृष्णः—(साक्षम् ।) सखे, दृष्टानुरागस्य साविष्ठता ।

राधिका—(स्वगतम् ।) तुवरावेदि मं कावि घणुकृष्टम् । (प्रकाशम् ।)

हला, सूरमन्त्रिण किं पि अब्भस्थिदुकामाग्नि । ता जाव सिगाणं

कदुञ्च णिवुत्ता भवे ताव तुमं एत्थ पुप्फं अवचिणेहि । (इति तीर्थाभि-

मुखं द्वित्राणि पदानि गत्वा पुनरात्मगतम् ।) हन्त, सो तिल्लोकमोहनो मुख-

चन्दो पुणो मए ण दिट्ठो । (इति सोत्कण्ठं निहत्य प्रकाशम् ।) हला,

प्रसीद प्रसीद । वंसेहि तं षडिच्छन्दम् ।

विश्रास्ता—सैहि, णत्थि एत्थ चित्तफलम् ।

१ स्वरयति मां कापि घनोत्कण्ठम् । हला, सूर्यमर्चयित्वा किमप्यन्यर्थ-

यितुकामाकि । तथावत्स्नानं कृत्वा निवृत्ता भवेयं तावत्त्वमत्र पुष्पमवचिनु ।

हन्त, स त्रैलोक्यमोहनो मुखचन्द्रः पुनर्मया न दृष्टः । हला, प्रसीद प्रसीद ।

दर्शय ममं प्रतिच्छन्दम् ।

२ सखि, नास्त्यत्र चित्रफलकम् ।

अधुना उदासीनपदवीं प्रपयितुं प्रकटयितुं किं न्याय्या न्यायोचिता । तस्मादस्यार्क-

वमर्षमेव तव व्यवसाय इति भावः ॥ अकारुण्य इति । यदि कृष्णोऽकारुण्यः

तव कर्म मयि आगः अपराधः । तस्मान्मुखा व्यर्थं मा रोदीः । किं तु मे उत्तर-

कृतिं श्रमस्यागमनन्तरे अन्त्येष्टिकर्म । सा सूतारकृतिर्नान्यजनस्येव करणीया । किं

तु तमालस्येत्यादि । तमालस्य स्कन्धे विनिहिता भुजरूपलता यस्या एवमभूता मम

सखिः यथा वृन्दारण्ये प्रदाडविचला सती तिष्ठति तथा करणीया ॥ साविष्ठतेति ।

राधिका—(सव्यथम् ।) तैदो पणिहाणेण णं पञ्चक्लीकरिस्सम् ।
(इति ध्यानं नाटयति ।)

कृष्णः—सखे, पीतमपीतपूर्वमुन्मादकं ओत्रमाध्वीकम् । तद-
गतो गच्छावः ।

(इत्युभौ तथा कुसतः ।)

विशाखा—(विलोक्य सानन्दं ससंभ्रमम् ।) संहि, दिट्ठिआ तुज्झ
सुहज्झाणेण फलिदम् । ता झत्ति उग्घाडेहि लोअणम् ।

(राधिका हसं दरोन्मील्य चमत्कारं नाटयति ।)

विशाखा—(संस्कृतेन ।)

यदर्थं संकीर्णे पतसि हतकन्दर्पकदने

मृदुं वा दुर्वारे ज्वलयसि तनुं प्रेमदहने ।

अखण्डेनापीडं सखि नवशिखण्डेन कलय-

न्विलासी सोऽयं ते स्फुरति पुरतो जीवितपतिः ॥ ४८ ॥

राधिका—अम्महे सिविणस्स माधुरी ।

विशाखा—अविसद्धे, एसो दे अपुडो सिविणो जो णिहण
विणा वि णिप्पणो ।

१ ततः प्रणिधानेनैतं प्रत्यक्षीकरिष्यामि ।

२ सखि, दिष्ट्या तव सुखध्यानेन फलितम् । तज्झदिति उक्तादय-
लोचनम् ।

३ अहो स्वप्नस्य माधुरी ।

४ अविश्रब्धे, एष तेऽपूर्वः स्वप्नो यो निद्रया किनापि निभन्नः ।

‘अन्तिकनाटयोर्नेदसाधौ’ इति वाक्यस्य साधादेशः । तथा चानुरागस्यातिशयत्व-
मित्यर्थः । यन्मृतेऽपि मत्सदृशवर्णे तमालवृक्षे संयोगवासनेत्यहो रागस्य परा-
काष्ठेति भावः ॥ यदर्थमिति । संकीर्णे व्यापके । अखण्डेन नवशिखण्डेन ।

कृष्णः—

असौ दृग्भङ्गीभिः कुसुमशरमङ्गीकृतशरं
सृजन्ती दन्तीन्द्रकमणकमनीयालसगतिः ।
अदूरे रम्भोरुहद वदनबिम्बस्य सुषमा
समारम्भादम्भोरुहमधुरिमाणं दमयति ॥ ४९ ॥

राधिका—(कृष्णे दृग्भङ्गं नर्तयन्ती स्वगतम् ।) साधु रे ह्रिदय,
साधु दिदृक्षा मुहुत्तं विलम्बितम् ।

कृष्णः—(स्मिता ।) धूर्ते विशाखिके, समन्तान्मृग्यमाणा दिदृक्षा
स्वमग्न दृष्टासि । यदद्य भवत्या रूपसादृश्यादशकिमगुञ्जादारेण मां
प्रतार्य दुर्लभा मे रङ्गणमालिकापनीता ।

मधुमङ्गलः—भो, णं राहीए कण्ठादो दीसन्तीं अप्पणो रङ्गण-
मालिकं सजं जेब्ब आअडिअं गेण्ह ।

कृष्णः—सखे, जानतापि भवता किमिदमन्याय्यमुपन्यस्तम् । न
खलु स्वप्नेऽपि मया कामिनीस्पर्शः सूर्यते ।

राधिका—(स्वगतम् ।) हैमस्त परिहासो वि एसो संकिदाए मम
सखो पडिमादि ।

विशाखा—(विहस्य ।) अयि वराङ्गनातरङ्गिणीणं महासागर, चिद्ध

१ साधु रे हृदय, साधु । दिदृक्षा मुहुत्तं विलम्बितम् ।

२ भो, एनां राधायाः कण्ठतो दृश्यमानमात्मनो रङ्गणमालिकां स्वय-
मेवाकृष्य गृहाण ।

३ एतस्य परिहासोऽप्येष शङ्किताया भग्न सत्यः प्रतिपाति ।

४ अयि वराङ्गनातरङ्गिणीनां महासागर, तिष्ठ तिष्ठ । इदानीमपीमानि
दृश्यन्ते तव अङ्गेषु तासां चिह्नानि ।

आपीठं विरोधतंसम् । कलयन् धारयन् ॥ अस्माविति । कुसुमशरं कन्दर्पम् ।
कम्भूतम् । अङ्गीकृतशरम् । इतिपादभिक्षेपादपि कमनीया अलसा गतिर्यस्याः ॥
समारकिमेति । गुञ्जाहारस्य निष्ठितत्वमानीतम् ॥ अयीति । इमावि चिह्नानि

विद्व । दाणिं वि इमां दीसन्ति तुज्ज अज्जेसु ताणं विण्णइं । (इति संसृतेन ।)

आकृष्टानि कटाक्षमङ्गिभिरलं गोपाङ्गनानां त्वया

रक्तान्यत्र मनांसि यानि निमिषोन्मुक्तानि नेत्राण्यपि ।

सान्येतानि भवान्नवाञ्जनतनो गुञ्जावलीनां छला-

त्पिच्छानां च सदा प्रसाधनधिया संवारयन्नन्दसि ॥ ५० ॥

कृष्णः—(सहर्षमात्मगतम् ।)

प्रमदरसतरङ्गस्यैरगण्डस्थलायाः

सरधनुरनुबन्धिभ्रूलतालास्यभाजः ।

भदकलचलभृङ्गीभ्रान्तिमङ्गी दधानो

हृदयमिदमदाह्वीत्यक्षमलाक्ष्याः कटाक्षः ॥ ५१ ॥

(नेपथ्ये ।)

पैत्तिपि विसाहे ।

कृष्णः—कथमकाण्डे जरापाण्डुरेयं जटिला ।

(प्रविश्य ।)

जटिला—(पुरो दृष्ट्वा स्वगतम् ।) कैहं एत्थ कण्ठो । (प्रक्षयम् ।)

विसाहे, किंति इमां धूषगन्धरक्तचन्दनां तुष्ट विसुमरिदां ।

१ नपि विशाखे ।

२ कथमत्र कृष्णः । विशाखे, किमित्येतानि धूपगन्धरक्तचन्दनानि त्वया विसृतानि ।

इत्यन्ते इत्यन्वयः । आकृष्टेत्यादि । हे मवाञ्जनतनो, गुञ्जावलीनां छलात्गोपाङ्ग-
नानां रक्तानि मनांसि, एवं पिच्छानां छलनिमिषोन्मुक्ताणि स्वप्रसाधनभाभरणं
सन्मुखा वारयन् ॥ प्रमदेति । मत्तचलभृङ्गीनां भ्रमो यतस्तदाहमङ्गी दधानः
कटाक्षः । प्रसाधनधियुक्ते भविषी नृपतः ॥ कथमित्यादि । जरायां पाण्डुरा-

कृष्णः—(खगतम् ।)

चन्द्रिकां चन्द्रलेखायाश्चकोरे पातुमुद्यते ।

पिधानं निदधे हन्त शरदम्भोधरावली ॥ ५२ ॥

(प्रकाशम् ।) मातुर्मातुलानि, प्रणमामि ।

जटिला—मोहन, बल्लवकिशोरीउले अवङ्गदिट्टी होहि ।

मधुमङ्गलः—(विहस्य ।) भो दधीचिहङ्गककसे, एसो सबदो उदारदिट्टी खेअ मज्झ पिअवअस्सो । तुमं वखु केअरच्छी । ता खप्पाणं आसंसेहि ।

जटिला—भो किशोरीभुजङ्ग, कीस तुमं आवदोसि ।

कृष्णः—आर्ये, लोकोत्तरानुरागचमत्कारिणीयं सुजवालक्ष्मीः कं वा नाकर्षति ।

जटिला—(खगतम् ।) गूर्णं भववदीर्घ विज्ञापहावसंभावविदा हमस्स एत्थ उवसत्ती । (प्रकाशम् ।) मोहन, श्रुति इदो गच्छेहि ।

१ मोहन, बल्लवकिशोरीकुले अवङ्गदिट्टिर्भव ।

२ भो दधीच्यस्थिकर्कशे, एव सर्वदोदारदृष्टिरेव मम प्रियवयसः । त्वं खलु केकराक्षी । तदा आत्मानमार्शिषय ।

३ भो किशोरीभुजङ्ग, कस्मात्त्वमागतोऽसि ।

४ नूनं भगवत्या विद्याप्रभावसंभाविता अस्मान्प्रोपसृचिः । मोहन, श्रुति इतो गच्छ ।

श्वेतवर्णा ॥ चन्द्रिकामिति । जरापाण्डुरलाच्छरदम्भोधरस्थानीया जटिल ॥ भो दधीचीति । भो दधीच्यस्थिकर्कशे । वज्रादपि कठोरे इत्यर्थः । काकमङ्गलक्षी त्वं आत्मानमेवाशीर्वादं कुरु । येन तव दृष्टेर्वैकृत्यं दूरीभवतीत्यर्थः ॥ आर्ये इति । सुभुजवानां शोभुष्पाणां लक्ष्मीः शोभा । पक्षे सुभुजवो यशोव्यञ्जकविद्विषेधो यस्याः सा । इयं राधैव लक्ष्मीस्तनुल्यत्वात् । यद्वा शोभामयीत्वात् । कीदृशी । त्वेकोत्तरो योऽनुगतो रागो रक्तिमा तेन चमत्कारिणी । पक्षे स्पष्टम् ॥ श्रुतिमिति । सुखपरा भगवत्या अत्युर्वमुक्तं मम विद्याप्रभावेण स्वतः श्रुत्यैव

कृष्णः—अयि जल्पाकि वृद्धे, किमित्याकुलासि । स्वच्छन्दतो गच्छेयम् ।

जटिला—(झटिलं विलोक्य । संस्कृतेन ।)

निर्घौतानां निखिलधरणीमाधुरीणां धुरीणा

कल्याणी मे निवसति बधूः पश्य पार्श्वे नदीढा ।

अन्तर्गोष्ठे चटुल नटयज्ञत्र नेत्रत्रिभागं

निःशङ्कस्त्वं भ्रमसि भविता नाकुलत्वं कुतो मे ॥ ५३ ॥

कृष्णः—सृष्टाशक्तिनि वृद्धे, मा प्रलापं कृथाः । यावदेतां ते बधू-
माकर्णयं तावन्मान्यां भावयामि ।

जटिला—विंसाहे, किं ति एत्तिन विलम्बितासि ।

विशाखा—(स्मिता ।) अज्जे, णं दुल्ललितं कुरङ्गं पेक्खन्ती
विम्हिदम्हि । (इति सदृष्टिक्षेपम् ।)

अकरुण भुक्तिश्च चङ्गं कुरङ्ग प्रेम्णेण संगदं हरिणीम् ।

विहलं कूट्णचटुलो तुमं वणादो वणं भ्रमसि ॥ ५४ ॥

१ विशाखे, किमित्येतावद्विलम्बितासि ।

२ आर्ये, एतं दुर्ललितं कुरङ्गं पश्यन्ती विस्मितासि ।

अकरुण त्यक्त्वा चङ्गं कुरङ्ग प्रेम्णा संगतां हरिणीम् ।

विफलं कूर्दनचटुलस्त्वं वनाद्वनं भ्रमसि ॥

सद्मा तव बधूनि कटे प्रेषयिष्यामि, न ■ नन्दपुत्रम्, तदेवाधुना कृतमित्यर्थः ॥

अयीति । जल्पाकि बहुमाधिवि ॥ निर्घौतानामिति । निर्घौतानां कालिताना-

नाम् । सादृश्यामिति यावत् । यावदेतां तव बधून्मिति श्रुतं तावन्मान्यां माननीयां

भावयामि । न तु प्रकारान्तरम् । पक्षे मा अन्यां नान्यरीयाम् । स्वीयमित्यर्थः ॥

अज्जे इति । सापदेशं वचनं कृष्णं प्रति । कुरङ्गं हरिणम्, पक्षे कुत्तितं रात्रिं

यस्य तम् ॥ अकरुण इति । चङ्गं मनोहरम् । 'त्यङ्गचक्षो मनोहरे' इति

जटिला—अह अत्थाणदुग्गहे, मुच्च कुरस्सकोदूहलम् ।

मधुमङ्गलः—प्रियवयस्स, पेक्ख । एसो सतिण्णो वि कीरजु-
आणो णं महुरं दाडिमीं ण पडिपज्जइ ।

कृष्णः—(सित्वा ।)

हृदि ताडितोऽपि दाडिमि सुमनोरागेण ते रुचिं वहता ।

पक्विमरसासि किं वा नेति शुकः शङ्खयोदास्ते ॥ ५५ ॥

(विशाखा सदृग्भङ्गं राधिकामवलोकते ।)

राधिका—(स्वगतम् ।) हिअअ, समस्सस समस्सस । (इति सखेद-
मपवार्य । संत्क्रुतेन ।)

पीतं न वागमृतमत्र हरेरशङ्कं

न्यस्तं मयास्य वदने न दृगक्षलं च ।

रम्ये चिरादवसरे सखि लब्धमात्रे

हा दुर्विधिर्विरुद्धे जरतीच्छलेन ॥ ५६ ॥

जटिला—(स्वगतम् ।) अह्महे कण्हदिट्ठिणो माहम्भं, जं बहूए

१ अयि अस्सानदुग्गहे, मुच्च कुरस्सकोदुक्कम् ।

२ प्रियवयस्य, पश्य । एष सदृष्णोऽपि कीरयुवा इमां मधुरां दाडिमीं न
प्रतिपद्यते ।

३ हृदय, समाश्वसिहि समाश्वसिहि ।

४ अहो कृष्णदृष्टेर्माहात्म्यम्, शङ्ख्याः स तपसर्गस्तथा नास्ति ।

शेषः । हृदीति । हे दाडिमि, तव रुचिं कान्तिं वहता ते तव सुमनोरागेण
पुष्पस्य रश्मिना हृदि ताडितोऽपि यन्त्रितोऽपि शुकः किं पक्विमरसासि न वा इति
शङ्खयोदास्ते । तेन वदा पुष्पिता त्वमासीस्तदापि शुकस्य त्वमि औदासीन्यं
वासीत् किं पुनरिदानीं पक्वित्वमिति भावः । पक्षे सुष्ठु मनसो रागेण पक्वि-
मोममयशङ्खारस्तवती न वेति शङ्ख्या इत्यर्थः ॥ सदृग्भङ्गमिति । सखि-
मपवार्यः पक्विमरसास्य इति ॥ अपवार्येति ॥ जटिलं कथयित्वा पश्यति

सो उचसगो तह णत्थि । (प्रकाशम् ।) विसाहे, पेक्ख । अदिक्कमदि
मज्झण्हो । ता तुरितं सूरमण्डवं पविसम्ह ।

(इति तिस्रो निष्क्रान्ताः ।)

कृष्णः—सखे, कौमुदीयं पौर्णमासीमनुवर्तते । तदेहि । तामेव
प्रतिपद्येदहि ।

(इति निष्क्रान्तौ ।)

इति मन्मथलेखो नाम द्वितीयोऽङ्कः ।

तृतीयोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति ललितयातुगम्यमाना पौर्णमासी ।)

पौर्णमासी—वत्से, नूनं मत्तस्त्रपमाणो नाभिनन्दति नन्दकुमा-
रस्ते सत्त्वीसंगमम् ।

ललिता—मेधवदि, दुब्बोहं मल्लु लोओत्तराणां चित्तं ण शसि
विमसदि ।

पौर्णमासी—(पुरोऽवलोक्य ।) वत्से, पश्य कदम्बवाटिकायां मधु-
मङ्गलेन सायं समङ्गलं वर्धते मधुमर्दनः । (पुनर्निरूप्य ।)

परामृष्टाङ्गुष्ठत्रयमसितरत्नैरुभयतो

बहन्ती संकीर्णौ मणिभिररुणैस्तत्परिसरौ ।

प्रिशास्ते, पश्य । अतिक्रमते मध्याह्नः । तत्त्वरितं सूर्यमण्डपं प्रविशामः ।

१ भगवति, दुर्नोचं खलु लोकोत्तराणां चित्तं न श्रुतिरिति विकसति ।

इत्यर्थः ॥ सखे इति । इमे रात्रिकैव कौमुदी । तस्या एवाभीना रात्रेयमित्यर्थः ॥
इति विदग्धमाधवे द्वितीयोऽङ्कः ॥

समङ्गलमिति । समङ्गलं यथा स्वच्छम् मधुमङ्गलेन सह कृष्णं वाजन्त्येन
वर्धते । परामुद्येति । भगवतः शिरसि पुच्छे च । अङ्गुष्ठत्रयपरिमितं प्रदेयं व्याप्तं

तयोर्मध्ये हीरोज्ज्वलविमलजाम्बूनदमयी

करे कल्याणीयं विहरति हरेः केलिमुखी ॥ १ ॥

(ततः प्रविशति यथानिर्दिष्टः कृष्णः ।)

कृष्णः—(सालुतापम् ।)

त्रपया नितरां पराङ्मुखी सहसा सेरसखीधृताञ्जला ।

गमिताद्य हठेन राधिका न कथं हन्त मया भुजान्तरम् ॥ २ ॥

(निःश्वस्य ।) सखे मधुमङ्गल, खञ्जरीदृशः सा विलासमञ्जरी चोरयति मे चित्तचञ्चरीकम् । (इत्यौत्सुक्यं नाटयन् ।)

छिन्नः प्रियो भणिसरः सखि मौक्तिकानि

वृत्तान्यहं विचिनुयामिति कैतवेन ।

मुग्धं विवृत्य मयि हन्त दृगन्तमङ्गी

राधा भुरोरपि पुरः प्रणयाद्यतानीत् ॥ ३ ॥

पौर्णमासी—(दरल एव कृष्णं निर्वर्ण्य । साशङ्कम् ।)

अक्ष्णोर्द्वन्द्वं प्रसरति दरोद्धूर्णितारं मुरारेः

श्वासाः क्लृप्तां किल विचकिलैर्भालिकां स्थापयन्ति ।

अस्तिरसैः इन्द्रनीलमणिभिः परामृष्टा खचिता । तत्परिसरौ अरुणैर्मणिभिः संकीर्णौ । तथा च क्षिरोऽङ्गुष्ठवर्णनानन्तरमङ्गुष्ठत्रयं व्याप्य एवं पुच्छाङ्गुष्ठत्रयात्पूर्वमङ्गुष्ठत्रयं व्याप्य यौ द्वौ परिसरौ तौ व्याप्तेत्यर्थः ॥ तयोर्मध्ये इति । तथैव व्याख्येयम् । हीरोज्ज्वलं विमलं यज्जाम्बूनदं कनकं यन्मयी ॥ त्रपयेति । राधिकामाकृष्य तस्याः कण्ठतलमालयं पृथ्वतामिति मधुमङ्गलेन गदा उक्तम्, तदैव न कथं मया राधिका भुजान्तरे गमिता प्रापिता एवं मयि पृष्टम्, तच्चिकटं गते सति सा सहसा त्रपसा पराङ्मुखी अभविष्यत्, तदनन्तरं सेरा सखी तस्या अञ्जलं धृत्वा मम निकटं प्रापयिष्यत इति श्रीकृष्णस्य मनोजुतापः । खञ्जरीदृशी राधाया विलास-
वर्जनः । चित्तचञ्चरीकं चित्तभ्रमरम् ॥ छिन्न इति । भणिसरो हारः ॥ अक्ष्णो-
र्द्वन्द्वः । विचकिलैर्भालिकाभ्याम् । यथा रमण्या अयं श्रीकृष्णोऽप्येतां ध्यायन्निर्ज

केयं धन्या वसति रमणी गोकुले क्षिप्रमेतां

नीतस्तीव्रामयमपि यया कामपि ध्याननिष्ठाम् ॥ ४ ॥

अथवा कृतं संदेहेन । वत्साः, राधिकैव स्वस्वत्र कारणम् ।

कृष्णः—(पौर्णमासी पश्यशुपक्षस्य ।) भगवति, प्रणमामि ।

पौर्णमासी—नागर, गोपीस्तनतटीष्वलंपटीभव ।

कृष्णः—(किञ्चिद्विद्वत्स्य ।) कृतं पिष्टपेषिणीभिराशीर्भिर्यदहमेव गो-
पीति प्रसिद्धां श्यामां वल्लीमपि न पाणिपल्लवेन स्पृशामि ।

मधुमङ्गलः—(विद्वत्स्य ।) भोः, किं अम्हाणं सामए, गौरी ज्वेब
मणिज्जइ ।

पौर्णमासी—(सनमस्मितम् ।)

गोपेश्वरस्य तनयोऽसि नयोपपन्नः

ख्यातस्तथा व्रजकुले मुजयोर्बलेन ।

लीलाशतैस्तदपि किं कुलयोषितस्त्व-

मुन्मादमुद्रहसि माधव राधिकायाः ॥ ५ ॥

मधुमङ्गलः—अइ विवरीदवादिणि बुद्धिए, चिट्ठ चिट्ठ ।

तुज्झ राहियाए ज्वेब्व एसो अम्ह पिअवअस्सो उम्मादिओ ।

अं सेहरसिङ्गवेचाइ दाणिं कहिं विमट्ठाइं ति ण जाणादि ॥ ६ ॥

१ भोः, किमस्माकं श्यामया, गौर्यैव मृग्यते ।

२ अयि विपरीतवादिनि बुद्धे, तिष्ठ तिष्ठ ।

तव राधिकयैव एवोऽस्मात्प्रियवयस्य उन्मादितः ।

यसाञ्छेखरश्चक्रेवैराणीदानीं कस्मिन्निग्रहणीति न जानाति ॥

नीतः । प्रधाने कर्मण्यभिधेये न्यायीनां हेतुद्विकर्मणामप्रधानकर्मणि कृष्णे
प्रक्षयः ॥ नागर इति । अलम्पटो भव लम्पटो मा भूः, अलम्पतिशयेन पटी-
भव । पटावमानः सदा तिष्ठेत्यर्थः ॥ किञ्चिदिति । गूढार्थबोधव्यञ्जकं किञ्चि-
द्विद्वयनम् । प्रकटार्थमादाय प्रत्याह—कृतं पर्याप्तम् । अलसीत्यर्थः । गोपी श्यामह

कुष्णः—(सलजम् ।) आर्ये, वाचाटोऽयं बहुर्मृषा जल्पति । किंतु निश्चितं ते व्याहरामि । न तासु भवितरागस्त्वद्रोपीषु । तदत्र तत्त्वतः पृच्छतामयम् ।

मधुमङ्गलः—अज्जे, सच्चं सच्चम् । अह्मपिअवअस्सहिअअस्स अज्जवि राओ तुन्हगोइआणं अज्जेसु ण मए दिट्ठोत्थि । पत्थुव ताणं अज्जराओ ज्जेव्व इमस्स हिअये दीसइ ।

कुष्णः—(सप्रणयरोषम् ।) विष्णूर्स, विशम्भादादृतोऽपि जिह्मतां न जहासि ।

पौर्णमासी—सत्यमाह बटुः । तथाहि ।

कामं सद्गुणमण्डलाश्रयतया तन्वन्महिष्ठां रुचिं

वैचित्र्यीमरभावसदा शुभदशाश्रेणीश्रियामास्पदम् ।

वंशीहृङ्कुतिलीलया शिथिलतामेणीदृशां नीयते

वासः कंसनिषूदनाद्य भवता देहेषु गेहेष्वपि ॥ ७ ॥

मधुमङ्गलः—अज्जे, किं वि जाणसि जं वंसीहुंकिदिलीलाएत्ति

१ आर्ये, सर्वं सत्यम् । असाध्यवयसहृदयस्य अद्यापि रागो शुष्म-द्रोपिकानामज्जेषु न मया दृष्टोऽस्ति । प्रत्युत तासामङ्गराग एवास्य हृदये दृश्यते ।

२ आर्ये, किमपि न जानासि यद्वंशीहृङ्कुतिलीला इति भणसि । इदं तस्मिन्दिवसे कन्यकानां तीरस्थितान्यम्बराण्यात्मनो हस्तेनोत्क्षिप्यानेन स्कन्धे निक्षिप्तानि ।

अरिया स्यात् इत्यमरः । 'वाचाटो बहुर्मृषाक्' इत्यमरः ॥ काममिति । शुभस्य अणमण्डलं तदाश्रयतया महिष्ठां रुचिं कान्तिं तन्वन्विस्तारयन् । कीदृशो वा सः । सन्तो ये गुणाः संपश्यन्मिजनकोटिन्यादयस्तैः रुचिं रोचकतां कन्यका-स्त्रितारयन् । वैचित्र्यं इत्यनीलरूपमिति । सप्तचन्दनप्रदिप्तं भोगार्जं विविधप्रकार-कृतम् । शुभं वा कन्यका दृष्टावेत्येवम् । श्रियामास्पदम् । शोभनकालमास्पदम् ।

अणासि । दिङ् तर्हि दिअहे कण्णआणं तीरहिदाहं अम्बराहं अप्पणो
हत्थेण उक्खिअविअ इमिणा वस्सन्वे णिविस्सत्ताहं ।

कुष्णः—(सधूभक्तं धट्टमाचार्य ।) आर्ये, हुंकारादपि तथामावाङ्म-
द्वोपीनामभिव्यक्तः साध्वीभावप्रभावः ।

ललिता—(चंस्कृतेन ।)

केनापि धूर्तपतिना खलु शिक्षितोऽसि

मग्नं वशीकरणकारणमौषधं वा ।

पुण्योज्ज्वलान्यखिलगोपविलासिनीनां

येन त्वया गृहसुखानि विलुण्ठितानि ॥ ८ ॥

मधुमङ्गलः—सच्चं कहेदि ललित । अण्णआ मन्तादिमन्तरेण
पणदुत्तुआ महादाणआ णविन्दीवरादोवि सोम्मसीअलपइदिणा कथं
इमिणा संहरिज्जन्ति ।

ललिता—अज्ज, जस्स सुमरणं वि तथा संतावणं तं एदं
अप्पणो वअस्सं मा वस्सु सीअलं भण ।

१ सत्त्वं कथयति ललित । अन्यथा भग्नादिमन्तरेण पर्वतोत्तुक्ता महा-
दानवा नवेन्दीवरादपि सौम्यशीतलप्रकृत्या कथमनेन संक्षियन्ते ।

२ आर्य, यस्य कारणमपि तथा संतापनं तमेतमात्मनो बन्धसं मा खलु
क्षीतलं भण ।

ज्ञानमहाणां गुरुशुक्रादीनामेव या दद्यान्तर्दद्यान्नेष्यः परम्परास्तादु याः त्रिवस्त्र-
कञ्जकाप्रोक्ताः संपत्तयः ॥ सत्यमिति । महाबलिहृतायाविदैलवयादौ भग्नी-
वधादीनां समर्प्यार्चनवान्महद्वयस्थस्य प्रकृतिरेवेवं नारीगणमनोहारिणीति शक्ति-

मधुमङ्गलः—भो वयस्स, पइदिसीअलो वि तुमं गोइआहिं
उण्होति भण्णिज्जसि । ता प्पंसिअ जाणिस्सम् । (इति कृष्णवक्त्रसि हस्तं
न्यस्य ससंभ्रमम् ।) अहो, सच्चं जेव कहेदि ललिदा । (क्षणं विचक्ष्य ।)
ललिदे, विण्णादं विण्णादम् । तुअ राआ खेअ णूणं उण्णा जाए
हिअववट्ठिणीए चन्द्रकोटिसीअलो वि एस उण्णीकिदो ।

ललिता—अज्ज, एत्थ रामपट्टपत्तरहिअए ताए दुरन्तप्रेमसौकु-
मज्जहाए महसहीए कुदो पवेसो संभावीअदि ।

मधुमङ्गलः—(सरोषम् ।) चैवले, अम्हवअस्सो तदो वि तुम्हस-
हीदो णिब्भरं सिणेहकोमलो जं एसो वच्चिदनिन्दो जोहन्दो विअ
एकामचिदो णं जेव सवदा चिन्तेइ ।

१ भो वयस्य, प्रकृतिशीतलोऽपि त्वं गोपिकामिरुष्ण इति भण्यसे ।
तत्सूक्ष्मा शश्यामि । अहो, सत्यमेव कथयति ललिता । ललिते, विज्ञातं
विज्ञातम् । तव राधिकैव नूनमुष्णा यया हृदयवर्तिन्या चन्द्रकोटिशीत-
लोऽप्येष उष्णीकृतः ।

२ अर्थ, अत्र राजपट्टप्रस्तरहृदये तस्या दुरन्तप्रेमसौकुमार्यहताया
मत्सस्याः कुतः प्रवेशः संभाव्यते ।

३ चपले, मम वयसस्ततोऽपि तव सखीतो निर्भरं ज्ञेहकोमलो यस्मादेव
यक्षितनिद्रो योगीन्द्र इव एकामचिच्च एनामेव सर्वदा चिन्तयति ।

तम् ॥ भो इति । हृदयवर्तिन्या इत्यनेन ततोऽपि मद्दयस्य प्रेमाभचदिति
व्यञ्जितम् ॥ अज्जेति । राजपट्टप्रस्तरः राज्यसिंहानस्य प्रस्तरः । कुतः प्रवेशः
संभाव्यते । तेन वज्रतुल्यमेतस्य हृदयं कथं तस्यां प्रेम वर्तते इति ज्ञातव्यमिति
व्यज्यते ॥ सरोषमिति । ब्राह्मणस्वभाव्येन विदूषकस्यापि पर्यवसाने वैदग्ध्य-
वर्णनस्यानौचित्यात् । चाटके प्रकृतविपर्ययदोषापत्तेष्वप्यव्यजनाद्युक्तिं त्यक्त्वभिधयेन
कविता व्यञ्जितप्रसङ्गोत्तरमाह—चपलेत्यादिना ॥ द्वित्वेति । हे कृष्णार्णव,

कृष्णः—(सापन्नपम् ।) चिम्बालिश, कृतमलीकेन नर्मपुजेन ।

ललिता—(खगतम् ।) दिष्टिआ वहुदि प्रियसही ।

पौर्णमासी—सुन्दर, विश्राम्यतु नर्ममुद्रा । आकर्णय मद्वि-
क्षितम् ।

हित्वा दूरे पथि धवतरोरन्तिकं धर्मसेतो-

भङ्गोदभा गुरुशिखरिणं रहसा लङ्घयन्ती ।

केमे कृष्णार्णव नवरसा राधिकावाहिनी त्वां

वाग्वीचीभिः किमिव विमुखीभावमस्याः करोषि ॥ ९ ॥

मधुमङ्गलः—अह, शुद्धबुद्धिप अज्जवि एवं चेअ पुच्छसि ।

पेक्ख कूजताणं हटकोकिलाणं विवासणत्थं मए एवं पुष्पकोदण्डं
णिम्मिदम् ।

पौर्णमासी—चन्द्रानन, सापि वत्सा—

१ दिष्टिआ वर्धते प्रियसखी ।

२ अयि, शुद्धबुद्ध्याद्यापीदमेव पृच्छसि । पश्य कूजतां हटकोकिलानां
विवासनार्थं मयेदं पुष्पकोदण्डं निर्मितम् ।

राधिकावाहिनी राधिकादिनदी त्वं केमे । किं कृत्वा । धवतरोर्निकटमपि दूरे पथि
हित्वा । धवपृक्षा यत्र स्युस्तत्र नद्यो न निःसरन्तीति प्रसिद्धेः । पक्षेऽत्र धवो
मर्ता । धर्म एव सेतुस्तस्य भङ्गे उदग्रमुष्णाग्रं यस्याः । गुरु विशदं शिखरिणं गुरु-
ज्वरं च शिखरीतुल्यं कठोरे, गुरुजनमेव शिखरिणमिति वा । रहसा वेगेन । नद्यो
व्रतनः रसो जलीयस्तादुत्वम् । स्रोतोभिः क्लृप्यपर्युषितत्वात् । नव शान्तश्चत्तारा-
द्यो रसा यस्याम् । कविदिष्टेयादौ निर्वेदादिस्थापित्वेन शान्तादीनामुद्रोधात् ।
त्वं तु समुद्र इव वाग्विभरेव वीचीभिः किमिव विमुख्यं करोषीति ॥ विवासनार्थ-
मिति । तेन वाचा प्रातिकूल्यानरण्यमस्य न वास्तवं त्वया क्षेत्रं प्रत्युतैतत्स्वेरर्था
दज्ञाप्रालोक्य स्वयमेव त्वं क्षीघ्रं तत्प्राप्त्युपायं चिन्तयेति धोक्षितम् ॥ सापीति ।

आलीनां प्रतिहारोन्नविधौ धीक्ष्य प्रयत्नावलीं

बाल तर्कितमाधवीपरिमलस्फूर्तिर्मयाद्वेपते ।

किंचालोक्य सुधांशुकान्तसलिलस्पन्दानलिन्दे क्षणा-

देणाक्कोदयशक्तिनी विकलतामातन्वती मूर्च्छति ॥ १० ॥

कृष्णः—(स्वगतम् ।) हन्त, कठोरोऽयं दशाविवर्तः ।

पौर्णमासी—सुन्दर,

प्रणयिषु मिलितेषु प्रेममाजामुपेक्षा

वटयति कटुपाकान्युच्चकैर्दूषणानि ।

दिनमणिरनुरागी प्रोज्झ्य संध्यां हि रक्षां

तमसि निखिलमुग्रे मज्जयत्येष लोकम् ॥ ११ ॥

(कृष्णः सलज्जं नम्रीभवति ।)

पौर्णमासी—(पुनर्निभास्य । सानन्दं स्वगतम् ।) दिव्यायं सितालि-

ङ्गितमङ्गीकुर्वन्दक्षिणं न्यमीलयदीक्षणम् । (प्रकाशम् ।) गोकुलानन्द,

पुरस्तादियं माकन्दवेदी स्वयमलंकर्तव्या निमीलति हेलिबिम्बे सख्यो-

रेकतरा स्वाममीष्टदेशं प्रापयति ।

कृष्णः—(सापन्नम् ।) यथाह भगवती । (इति सवयसो निष्क्रान्तः ।)

पौर्णमासी—पुत्रि ललिते, कामं निर्वृतासि । तदेहि । राधा-

नुसरावः ।

(इत्युग्रे परीक्षामतः ।)

अधिकारेण अभिव्यज्यमानार्थमङ्गीकृत्याह—आलीनामिति । प्रतिहारस्य हस्तस्य ।

सुधांशुकान्तवेति । चन्द्रकान्तपिल्लभ्यो गलितान् अलबिन्दुनिस्यर्थः ॥ प्रणयि-

ष्विति । कटुपाकानि कटुः पाक उदको येषु । सान्येवाह—दिनमणिरिति ।

निखिलमिति । अस्मदादिखलितादिप्रसूतिकं प्रायः समस्तगोकुलमेव संध्या-

आनीयां राधां दिनमणिस्तनीयमात्मानं च । हिंसात्कृत्युचयावधारणार्थत्वात् ।

दक्षिणं न्यमीलयदिति । सिन्धोर्दक्षिणेनैव सर्वस्वात्तन्निमीलनेन संबन्ध-

(ततः प्रविशति विशाखाया सह संकथयन्ती राधा ।)

राधिका—(संस्कृतेन ।)

सखि जल्पितनारिकेलनीरं सितकर्पूरवृतं हरेर्निपीय ।

तनुसज्जलुषां विना न तस्य ग्लपिताहं गरलेन जीवितासि ॥ १२ ॥

विशाखा—अहं जविष्णादणिजमाहावये, तादिसो तुह राभस्स गरिमा जेण सो कखु सामसुन्दरो वि बाढं रत्तीकिदो तथा वि अप्पणो मालिण्णं सङ्कसि ।

राधिका—(पुनः संस्कृतेन ।)

नालीकिनीं निशि घनोत्कलिकामशङ्कं

क्षित्वा वृत्तीस्तनुवन्यगजः क्षुणत्ति ।

अत्रानुरागिणि चिरादुदितेऽपि भानौ

हा हन्त किं सखि सुखं भविता कराक्याः ॥ १३ ॥

पौर्णमासी—(पुरो राधा दृष्ट्वा ।) धुत्रि ललिते, सख्यास्तव प्रेमो-
किमुद्रामुद्रादपितुमुत्कण्ठितासि । तद्भवत्या तूष्णीमेव भवितव्यम् ।

ललिता—अं आणवेदि तत्थहोदु ।

पौर्णमासी—(राधामुपेत्य । सकैतवविषादम् ।)

१ अव्यविशतनिजमाहात्म्ये, तादृशस्तव रागस्य गरिमा येन स खलु
स्थामसुन्दरोऽपि बाढं रत्तीकृतस्त्रयाप्यात्मनो मालिन्यं शङ्कसे ।

२ यद्विज्ञापयति तद्भवतु ।

रात्रिकाले इति सूचयति ॥ हेलिबिम्बे सूर्यबिम्बे ॥ सखीति । नारिकेलनीरे
कर्पूरमिलनाद्विषमिति वैद्यशास्त्रप्रसिद्धेः ॥ नालीकिनीमिति । नालीकिनी कम-
किनीम् । अतनुः कन्दर्प एव वन्यगजः । क्षुणत्ति चूर्णयति । प्रतर्क्यदि सा जीवे-

मन्वदङ्गसङ्गविषये प्रियोक्तिभि-

मुहुरर्थितोऽपि मदिराक्षि माधवः ।

मनुते मनागपि न हीति हृद्यथा-

प्रतिकारयुक्तिरपरा विधीयताम् ॥ १४ ॥

राधिका—(सन्नामोहम् ।) अलं एतत् लज्जितेन । (इत्यञ्जलिं बध्ना ।)

अञ्जलिहृदि दहणे ण्डहं रङ्गणलदं लिहन्तमिह ।

का पडिधारे जुक्तिं मुक्तिञ्च सामलघुणुल्लासम् ॥

पौर्णमासी—

वस्त्यास्त्वं नप्ती स तु कमलया ललितपदः

कथंकारं तसौ मुहुरसुलभाय स्पृहयसि ।

प्रसीद व्याहारे मम रचय चेतो दिविचरं

गृहीतुं पाणिभ्यां विधुमहह मा भूत्कुतुकिनी ॥ १५ ॥

राधिका—(सगद्वदम् । संस्कृतेन ।)

मया ते निर्बन्धान्मुरजयिनि रागः परिहृतो

मयि क्षिप्ते किंतु प्रथय परमाक्षीस्ततिमिमाम् ।

१ अलमत्र लज्जितेन ।

अञ्जलिहृदि दहने कोमलां रङ्गणलतां लिहति ।

का प्रतिकारे युक्तिस्त्यक्त्वा दयामलघुनोल्लासम् ॥

तदा भातुः सूर्यः विकसतां तत्तु न संभवतीति भावः ॥ अञ्जलिहृदि इति । अञ्जलिहृदि व्याकाशं स्पृशति दहने । कोमलां सुकुमारीं शोभनाम् । अल्पमात्रस्यापि मेव-
पर्यन्तव्यापकबेरेतस्य प्रतिकारः धनं विना किं कलदादिभूतजलेर्भवति नैवेति भावः ॥
सूयेति । हे मयि क्षिप्ते । अथैव हि तत्रापि प्रदोषारम्भ एव न तु कालविलम्ब-
कालः शक्यः । मनुक्याभरणमाल्यनुशीलनेन योग्यता भवेदिति भावः ॥ अधुना

मुखाभीदोद्गारमहिलमतिरक्षैव हि यतः

प्रदोधारम्भे स्यां विमलवनमालामधुकरी ॥ १६ ॥

(इति वैवश्यं नाटयति ।)

विशाखा—भगवदि, परिचाहि परिचाहि । इयं उत्ताणिदनेषा
कंपि दारुणं दसानिसेसं लहेदि राही ।

पौर्णमासी—(सावेगम् ।) हा धिक् । केयं बलादाकृष्टा महाविष-
त्कालसर्पी । (इति सदयं राघामालिङ्ग्य ।) वत्से, समाश्वसिहि समाश्व-
सिहि । भावामिव्यक्तये प्रोत्थापितासि । तदिदं यथार्थमाकर्ण्यताम् ।

अमितविभवा यस्य प्रेक्षालवाय भवादयो

मुवनगुरवोऽप्युत्कण्ठाभिस्तपांसि वितन्वते ।

अहह गहनादृष्टानां ते फलं किमभिद्युवे

सुतनु स तनुर्जज्ञे कृष्णस्तवेक्षणतृष्ण्या ॥ १७ ॥

ललिता—(संस्कृतेन ।)

त्वद्भार्तौत्तरगीतगुम्फितमुखो वेणुः समन्तादभू-

त्स्वद्वेशोचितशिर्यकल्पनमयी सर्वा बभूव क्रिया ।

त्वन्नमानि बभूवुरस्य सुरभीवृन्दानि वृन्दाटवी

राधे त्वन्मयबल्लिमण्डलधना जाताश्च कंसद्विषः ॥ १८ ॥

राधिका—(समाश्वस्य । स्वगतम् ।) चञ्चल हे चित्त, अज्जनि ण
पत्तिजाएसि ।

१ भगवति, परिचाहि परिचाहि । इयमुत्तानितनेत्रा कमपि दारुणं दशा-
मिशेषं लभते राधा ।

२ चञ्चल हे चित्त, अद्यापि न प्रत्याययसि ।

प्राणव्यग्रे त्वदाशीर्भवेदिति मनसि कृत्वा प्राणांस्त्यक्तुमुपक्रम्यन्ती राधामभिप्रेत्य
प्रवेक्ष्यमाह—इयमिति ॥ अमितेति । हे सुतनु, किमभिद्युवे खीमि । तनुः

पौर्णमासी—पुत्रि ललिते, वाढं प्रगल्भासि । तद्विशाखा यावन्माकन्दमूलान्मुकुन्देन सह प्रत्यावर्तते तावदत्र संकेतिते कर्णिकारकुञ्जे गोपय स्वं गोपालिकाभ्यो राधिकाम् । मया तु स्वकृत्याय गन्तव्यम् ।

(इति तिखोऽपि निष्क्रान्ताः ।)

विशाखा—(दूरं परिक्रम्य ।) सौ माकन्दो एसो पुरो दीसइ जत्थ कण्हो ।

(ततः प्रविशति कृष्णः ।)

कृष्णः—(सोरकण्ठं प्रतीचीभवलोचय ।)

सद्यस्तप्तहिरण्यपिण्डमधुरं चण्डस्त्रियो मण्डलं

सज्जं हन्त तरङ्गिणीरतिगुरोरङ्गीचकाराम्भसि ।

द्रागेतान्यपि घूकनेत्रपटलीसिद्धाञ्जनक्षोदतां

विभ्रान्ति द्विपविभ्रमाणि रुरुधुर्व्वान्तानि धृन्दावनम् ॥ १९ ॥

(स्रोतसुक्यं पन्थानमुदीक्ष्य ।) कथमद्यापि सखी काचिन्नेत्राध्वनि मे नावततार । (इति परावृत्य प्राचीं पश्यन् ।)

सान्द्राः सुप्तकुमुद्वतीकुलवधूनिद्राभिदाकोविदाः

कुर्वाणाः कल्लवश्रियं परिभवात्तङ्गेन पङ्केजिनीम् ।

संरम्भादभिसारिकाभिरसकृद्वाकुष्यमाणोद्गम-

भासः शीतकरस्य हन्त हरितं पूर्वां परिष्कुर्वते ॥ २० ॥

(इति वैयङ्ग्यं नाटयति ।)

१ स माकन्द एव पुरो दृश्यते यत्र कृष्णः ।

श्रीगः ॥ सद्य इति । अस्मिं यच्छतः सूर्यविम्बस्य रोचकत्वोपचारेण मधुरमिति प्रथमुपन्यस्तम् । तरङ्गिणीरतिगुरोः समुद्रस्य । घूकाः पेयकास्तेषां नेत्रसमूहानाम् । अञ्जनक्षोदनादिभिः निभ्रान्ते भेषाम् ॥ सान्द्रा इति । हरितं दिशम् ॥ इयमिति ।

ध्यात्वा धर्मं धृतिमुदयिनीं किं बबन्धाद्य राधा
तीव्राक्षेपैः किमुत गुरुभिर्लम्बिता वा निवृत्तिम् ।

किं वा कष्टमभजत दशां तामविस्पन्दमन्दा-

मिन्दौ विन्दत्युदयमपि यत्ताजगामाद्य दूती ॥ २१ ॥

विशाखा—(सत्तान्तरे सोढोविक्रम् ।) हेसो गूणं उक्कण्ठाए महज्जेव
पदवीं विलोपदि कण्हो । ता क्खणं परिहसिस्सम् ।

कृष्णः—(सानन्दम् ।) इयं विशाखापि चञ्चल्यञ्चक्षा सखी
मिलिता । (इत्युपसृत्त ।) सखि, तवोपलम्भात्तामेव रम्भोरुं लब्धमवैमि
यद्विशाखाराधयोरद्वैतम् ।

(विशाखा मुत्तमानमव्य सौनमालम्बते ।)

कृष्णः—सखि, किमत्र तूष्णीमसि ।

विशाखा—चन्द्रमुख, मन्दभाङ्गी म्हि । ता किं विष्णविस्सम् ।

कृष्णः—(सशङ्कम् ।) किमर्थमिदम् ।

विशाखा—सुन्दर, ण मे सरस्सई निस्सरदि । होदु । तवा वि
संवरिदुं ण जुत्तमिदम् । (इति मुखवैकल्यमभिनीय ।) ओ भट्टिदारअ,
सा पिअसही अहिमण्णुणा हदासेण महुरापत्तणम्मि—(इत्येवमेव कृष्णं
रोदिति ।)

१ एष नूनमुत्कण्ठया नमैव पदवीं विलोकयति कृष्णः । तस्मात्कृष्णं परि-
हासं करिष्ये ।

२ चन्द्रमुख, मन्दभागिन्यसि । तस्मात्किं विशापयिष्ये ।

३ सुन्दर, न मे सरस्वती निःसरति । यवतु । तथापि गोपायितुं न युक्त-
मिदम् । ओ भट्टिदारक, सा प्रियसखी अहिमन्थुना हताशेन मधुरापत्तने—

चञ्चलाः पञ्चशाखाः पर्वाणि यस्याः । ‘पञ्चशाखः शयः पाणिः’ इत्यमरः । पक्षे
नियतशाखापि पञ्चशाखा यस्या इति विरोधः । विशाखाराधयोरद्वैतं इति राधा-

कृष्णः—(सव्यथम् ।) कदा वाम नीता ।

विशाखा—जदा भगवती तुम्ह सकासं लब्धा ।

कृष्णः—(सखेदम् ।) विशाखे, कथंकारं नीता ।

विशाखा—तुभ्यम् भावं तर्कितम् ।

कृष्णः—कथं स तर्कितः ।

विशाखा—लोकोत्तरीहोन्तो अथो न कस्स तर्कणिज्जो होइ ।

कृष्णः—

गल्पयति वपुर्दुर्ललो मे बलन्मलयानिलो

विकिरति करैरिन्दुः क्षोदं तुषामिभवं रुषा ।

मदनहतकस्तर्जलेष स्फुटैरलिहं कृतै-

स्फुटिरपि विना राधां नेतुं मया न हि शक्यते ॥ २२ ॥

(इति व्यामोहं नाटयति ।)

विशाखा—(सखेदं ससंभ्रमम् ।) गोकुलानन्द, समासस्स समा-
सस्स । मय वडु परिहसिदम् । सा तवस्सिणी ताए रङ्गणमालिकाए
रक्खिदफराणत्थि ।

कृष्णः—(समाश्रयम् ।) घूर्ते, भद्रेण कदर्थितोऽसि ।

विशाखा—अप्यणो गुणं न सुमरसि ।

१ यदा भगवती तव सकाशं लब्धा ।

२ त्वयि भावं तर्कयित्वा ।

३ लोकोत्तरीभवन्नर्थो न कस्य तर्कणीयो भवति ।

४ गोकुलानन्द, समाश्रयसिहि समाश्रयसिहि । मया वडु परिहसितम् ।
सा तवस्सिनी तथा रङ्गणमालिकया रक्षितप्राणास्ति ।

५ आत्मनो गुणं न स्मरसि ।

विशाखा—(समाश्रयम् ।) 'तुष्णीं दुष्कृतम्' इत्यमरः । सरस्वती वाणी । नी

कृष्णः—सखि, वर्ण्यतां प्रेम्णामङ्कः प्रियायाः ।

विशाखा—(संस्कृतेन ।)

दूरादप्यनुषङ्गतः श्रुतिमिते त्वन्नामधेयाक्षरे

सोन्मादं मदिरेक्षणा विरुवती धत्ते मुहुर्वेपथुम् ।

आः किं वा कथनीयमन्यदपि ते दैवाद्द्वाराम्मोधरे

दृष्टे तं परिरब्धुमुत्सुकमतिः पक्षद्वयीमिच्छति ॥ २३ ॥

कृष्णः—तदेहि । सत्वरमेव प्रेयसीं प्रेक्षावहि ।

(इति परिक्रामतः ।)

(ततः प्रविशति ललितयाराध्यमाना राधा ।)

राधा—(सखेदम् । संस्कृतेन ।)

प्रत्यूहेन पराहता नु किमभूद्भुक्तुं सखी न क्षमा

तस्याः किं तु निवेदितेन हि हरिर्विश्रम्भमभ्यासयौ ।

हा हन्त प्रतिकूलतां मयि गतः किंवा विधिर्दारुणो

यद्दूराद्भनमालिकापरिमलोऽप्यद्यापि नासाद्यते ॥ २४ ॥

विशाखा—(पुरोऽनुद्यत् । संस्कृतेन ।)

नम्रीकृत्य शिरो मुहुस्तस्वृतामालोकते वर्तनी-

मुत्थाय क्षणमासनात्पुनरहो आन्ता निषीदत्यसौ ।

द्वित्राण्येत्य पदानि वीक्ष्य ललितां भूयः परावर्तते

पश्याम्रे तव संगमोत्सुकतया राधा परिक्राम्यति ॥ २५ ॥

कृष्णः—

वदनदीप्तिविधूतविधूदया

कुसुदधामधुरामधुरसिता ।

भर्तृहारक, नाट्योक्तौ राजपुत्रो भर्तृहारकश्चन्देनोच्यते ॥ पूर्वं शिग्धरेभिरिलासिना
षट् वीदृशं कद्वर्षिता इति भावः ॥ नम्रीकृत्येति । वर्तनीं पन्थानम् ॥ यद्भजे-

नखजितोद्धुरियं हरिणेक्षणा

तृणयति क्षणदामुखमाधुरीम् ॥ २६ ॥

राधिका—(सकातर्यम् । संस्कृतेन ।)

हम्भङ्गीनां किमु परिमलैः प्रेयसीभिर्निरुद्धः

किं वा सैरी मयि विहितवानुद्धतायामुपेक्षाम् ।

हा चान्द्रीभिर्द्युतिभिरभितो अस्वमाणेऽपि लोके

प्राप्ते नायं यदि हलतिकामन्दिरे नन्दसूनुः ॥ २७ ॥

कृष्णः—(पुरोऽनुचल ।) अहो, साधीयान्प्रसादः पौर्णमास्याः,

यदियमामोदयति कौमुदी ।

राधिका—(चमत्कृतिमभिनीय । स्वगतम् ।) 'हुं, एतिअ माअधे-

आणं भाअणं संवुत्तो एस जणो । (इति वैदश्यमालम्बते ।)

विज्ञास्वा—(संस्कृतेन ।)

अहो घन्या गोप्यः कलितनवनभोक्तिमिरलं

विलासैरानन्दं दधति मधुरैर्या मधुभिदः ।

विगस्तु त्वं भाग्यं मम यदिह राधा प्रियसखी

पुस्तसिन्प्राप्ते निविडजडिमाङ्गी विवृण्वति ॥ २८ ॥

१ अहो, एतावद्भागधेयानां भाजनं संवृत्त एव जनः ।

त्यादि । वदनस्य वीर्या विधूतो विस्फुटितो विधूदयो यया । कुमुदधामधुरा
कुमुदधन्तीनामाश्रये मधुरं स्मितं यस्याः । नखैर्जिता उदङ्गस्तारका यया । क्षणदा-
मुखं प्रदोषस्तस्य माधुरी तृणयति तृणीकरोति । तच्छोभारूपाणां चन्द्रकुमुदनख-
त्राणां तिरस्कारात् ॥ अहो घन्या इति । अहो घन्या गोप्य इत्यनेन सर्वा-
श्लोकेषु तस्मात्स्वयं कृति प्रेमप्रतिपद्य इति व्यज्यते ॥ उदङ्ग उच्यते । उदङ्ग उच्यते ॥

ललिता—अहं लज्जालुप राहिए, अमदो एसो दे माणसहंस-
हरो पाअरो । ता मा कखु सज्जसेण विम्वला होहि । जं पगअमदा
जेव अज्ज कज्जसाहिणी । (इति राधिकां बलदिवाकृष्य कृष्णान्तिकमासत्वा
न । संस्कृतेन ।)

विदूरादालोक्य प्रबलतरतृष्णातरलितः

सखीचेतोहंसस्तव वदनपद्मे निपतितः ।

अमद्भूपाशाभ्यां कितव तमबध्नादिह भवा-

निकमस्मालु न्याय्या व्यवसितिरियं ते विसदृशी ॥ २९ ॥

कृष्णः—(सित्वा ।) ललिते, मद्विधा नाबलार्थहारिणो भवन्ति ।

विशाखा—धम्मिअ, सच्चं सच्चम् । भद्दकालितीत्थकलम्बो ज्जेव
अत्त पमाणम् ।

कृष्णः—सखि ललिते, मद्विशुद्धौ कथं वः प्रतीतिः ।

ललिता—हैहलपरिवखाविहाणेण ।

कृष्णः—वामे, कामं कथ्यतां परीक्षा । मम आजिष्णुरयं
कीर्तिशुभांशुर्न मृषा कलङ्कीकर्तुं शक्यते ।

ललिता—(संस्कृतेन ।)

त्वमुन्नद्धे राधास्तनकनककुम्भान्तरमिल-

त्तनूजालीकालोरगयुवतिमूर्धप्रणयिनि ।

यदि क्षोभोन्मुक्तः कलयसि करं नायकमणौ

ततस्ते ध्वस्ताङ्कः प्रचरति यशोमण्डलशशी ॥ ३० ॥

१ अयि लज्जालुके राधिके, अमद एष ते मानसहंसहरो नागरः ।
तन्मा खलु साध्यसेन विह्वला भव । यस्मात्प्रगल्भतैवाद्य कार्यसाधिनी ।

२ धार्मिक, सत्यं सत्यम् । मद्विकालितीर्थकदम्ब एवात्र प्रमाणम् ।

३ विदग्धपरीक्षाविधानेन ।

विदग्ध इत्यर्थः । त्वमुन्नद्धे इति । राधायाः स्तनकनककुम्भयोरन्तरे भव्ये

कृष्णः—(कृत्रिमं प्राप्तमभिनीय ।) हन्त निष्ठुरे, नास्मैव ललितासि ।
यदल्पीयसि तावदर्थे गरीयसीं सर्पघटाख्यां परीक्षामुपक्षिपसि ।

राधिका—(सप्रणवेर्ष्यम् ।) ललिते, चिद्ध चिद्ध । (इति सभ्रमज्जम-
वलोकते ।)

ललिता—विसाहे, णट्टघणुद्देशकारिणीं मं कीस तज्जति राधिका ।

विशाखा—ललिते, इमाए हिअअट्टिदं आऊदं मए जाणीअदि ।

ललिता—^१तं कवेइ । सुणिस्सम् ।

विशाखा—(संस्कृतमाश्रित्य ।)

स्पृशन्तं यो मेघानघमनघकर्मा तमवधी-

द्विषज्वालाजालोन्मदमदमयत्कालियमहिम् ।

अकार्षाद्भोपेन्द्रद्रुहमजगरं दिव्यपुरुषं

सुजज्ञाचार्येऽसिन्किमिव घटते यत्नघटः ॥ ३१ ॥

ललिता—(विदुष्य ।) हँला रघे, अप्पणो परिअररुवाए ण
जाणासि मादप्पं इमाए । पेक्ख । तह हि ।

अवि गरुडस्स सिहामणिमुरगवद्गवह्वहारिविरुदस्स ।

१ ललिते, तिष्ठ तिष्ठ ।

२ विशाखे, नटघनोद्देशकारिणीं मां कक्षातर्जयति राधिका ।

३ ललिते, अस्या हृत्स्थितमाकृतं मया शयते ।

४ तत्कथय । श्रोष्यामि ।

५ सखि राघे, आत्मनः परिकररूपाया न जानासि माहात्म्यमेतस्याः ।
पेक्ख । तथा हि ।

अपि गरुडस्य सिहामणिमुरगवद्गवह्वहारिविरुतस्य ।

विरुन्ती या तद्रुजासी सैव कालोरगमुनतिस्तन्मूर्ध्वप्रणयिनि नायकमणौ ॥ स्पृशा-
यिति । 'संस्पर्शस्यत्यसनेष्वसम्' इत्यमरः । ॥ सुनघकर्मा अदुःखकर्मा ॥

पहवह सदि मोहेदुं तुह णअरोमावलीमुजगी ॥ ३२ ॥

राधिका—(सप्रणवरोधम् ।) अइ धिद्वे ललिते, एत्थ आणविज
मं विडम्बेसि । ता गदुअ बुद्धिआणं गोईणं विण्णविस्सम् । (इति
गन्तुमिच्छति ।)

ललिता—अइ सुद्धे, णं साहुं चोरं वा जाणिज जाहि । (इति
पटाश्लभाददाति ।)

कृष्णः—चण्डि ललिते, यद्यतो दुराग्रहान्न विश्वान्तासि, ततः
करवाणि परीक्षाम् । (इति राधामनुसर्पति ।)

ललिता—(विलोक्य ।) छैल्ल, चिट्ठ चिट्ठ । विण्णादं विण्णादम् ।
(इति संस्कृतेन ।)

प्रारब्धे पुरतः परीक्षणविधौ त्रासानुविद्धस्य ते

स्त्रियोऽयं करपल्लवस्तरलतां कम्पोद्गमैः पुष्यति ।

रोमाञ्चं शिखिपिच्छचूडनिबिडं मूर्तिश्च (३) धत्ते सतो

ज्ञातस्त्वं ननु पश्यतोहरपुरीसाम्राज्यधौरेयकः ॥ ३३ ॥

कृष्णः—(संकुचन्नघीभूय ।) हन्त, धीगौरवं गौरीणां यदहमेव
चौरीकृतोऽसि ।

अभवति सखि मोहयितुं तव नवरोमावलीमुजगी ॥

१ अयि धृष्टे ललिते, अत्रानीय मां विडम्बयसि । तद्वत्त्वा वृद्धानं
गोपीनां विश्वासविष्ये ।

२ अयि मुग्धे, एनं साधुं चौरं वा ज्ञात्वा यासि ।

३ विदग्ध, तिष्ठ तिष्ठ । विशातं विशातम् ।

इलेति । एतस्यास्तनूवालीमुजङ्गमाः ॥ अवीति । गदुअविज्जामणिं गदुअ-
हनमपि भङ्ग्या कृष्णमिति । गदुअस्य कीदृशस्य । उरगेल्लादि ॥ प्रारब्ध इति ॥
तव करपल्लवः कम्पोद्गमैः दैतुभित्तरत्नं तरलत्वं पुष्यति आधिक्येन प्रकटयति ।
पश्यतोहरपुरीणां साम्राज्यस्य धौरेयक आध्रयः ॥ हन्तेति । धीगौरवं विज्जं

ललिता—छङ्गल, दिट्टिआ अप्पणो मुहेण अक्कीकिदम् ।

कृष्णः—सखि, सौहृदेनोपदिश्यतां मे श्रेयसः पन्थाः, येनाह-
मपराधीभवन्न व्रजामि ।

ललिता—(संस्कृतमाश्रित्य ।)

गतानां राधायाः स्तनगिरितटे योगमभितो

विविक्ते मुक्तानां त्वमिह तरलीभूय तरसा ।

विशुद्धानां मध्ये प्रविश शरणार्थी सहृदया

भजन्ते साद्रूप्यादपि पृथुलदोषं हि पुरुषम् ॥ ३४ ॥

कृष्णः—सखि, साधूपदिष्टं त्वया । (इति सानन्दमुपसृत्य पाणौ
राधां दधाति ।)

राधिका—(सगरूपम् ।) सुन्दर, अजुक्तं तुञ्ज एदम् । (इति
पाणिमाच्छिद्य शशिनां तिरोदधाति ।)

कृष्णः—(राधामपेक्ष्य । सख्यम् ।) हन्त । सख्यौ, क्व वा प्रियसखी ।

उभे—^३मोहन, निरूप्य भणिस्सम्ह । (इति शशिपृष्ठमासाद्य ।)

१ विदग्ध, दिट्ट्या आत्मनो मुखेनाङ्गोक्तम् ।

२ सुन्दर, अजुक्तं तवेदम् ।

३ मोहन, निरूप्य भणिष्यावः । सखि राधे, नर्मशीलं कृष्णं परिहसितुं
लब्धोऽवसरः । तत्क्षणं सावहित्या भव ।

गौरवम् ॥ सखीति । अपराधीभवन् । पक्षे राधाया अपगतो राधोऽपराध-
स्तथा भवन् ॥ गतानामिति । स्तनगिरितटे योगं योगाभ्यासं संयोगं च ।
मुक्तानां प्राप्तमोक्षाणां मुक्तानां च । तरलीभूय । पक्षे तरलो हरमप्यगस्तथाभूत् ।
शरणार्थी आश्रयार्थी च । एतदेवार्थान्तरौपन्यासेनाह—सहृदयाः साधवः ।
प्रकृते च हृदयेन सहवर्तमाना मुक्ता एव । साद्रूप्यादिति स्पष्टम् । प्रकृते उत्तम-
स्त्वप्रोत्तत्वात् । पृथुजाः पुष्ट दोषा यस्तु प्रकृते पृथुलौ दोषौ भुजौ यस्तु सं-
क्षेपम् । स्वतन्त्रव्यवसाय—समधूपदिष्टमिति । शशिनां दृक्षाणाम् ।

हला राहि, णम्मसीलं कण्हं परिहसिदुं लद्धो ओसरो । ता क्खणं
सावहित्था होइ ।

राधिका—(सव्याजं श्रुत्वा विमुञ्च्य ।) ललिते, परिहसिदुं ति किं
भणसि । जं ईरिसं साहसं ण क्खु मादिसीए जुत्तम् । ■ पत्थिदग्धि ।

ललिता—(कृष्णमभ्युपेत्य ।) चन्द्राणण, अग्धिपिअसही किं वि
विण्णविदुक्कामावि भाएदि ।

कृष्णः—सखि, न खल्वत्र वशवर्तिनि जने भीतिरवकाशं
लभते । तन्निकाममाज्ञापयतु ।

ललिता—(संस्कृतमाश्रित्य ।)

चेतस्त्राम्यति मे भयोर्गेमिरलं पाणिद्वयं कम्पते

कण्ठः सज्जति हन्त घूर्णति शिरः खिद्यन्ति गात्राण्यपि ।

गोष्ठाखण्डल चण्डसाहसविधौ तेनास्मि नाहं क्षमा

यद्भूरादमिसारितो निशि भवानेतन्मम क्षाम्यतु ॥ ३५ ॥

कृष्णः—(खगतम् ।) न जाने नर्मतो धर्मतो वायं गिरां गरिमा ।

राधिका—(किञ्चिदाविर्भूय ।) सैहि, तूणं पत्थावेहि णम् । जाव
कोवि ण पेक्खदि ।

कृष्णः—(सखेदमात्मगतम् ।) चपलप्रेमागो हि बालारमण्यः ।
तत्किमिवासंभाव्यं नाम । (प्रकाशम् ।)

१ ललिते, परिहसितुमिति किं भणसि । यदीदृशं साहसं न खलु
मादृश्या युक्तम् । तत्रस्थितास्मि ।

२ चन्द्रानन, अश्रुधियसखी किमपि विज्ञापयितुकामापि निमेषेति ।

३ सखि, तूर्णं प्रस्थापयैनम् । यावत्कोऽपि न पश्यति ।

चेत इत्यादि । सज्जति शक्त भवति । बाहू निःसरतीत्यर्थः ॥ त्वया हृत इति ।

त्वयाहृतः पार्श्वे प्रणयनिकुरम्बेण रमसा-

दसिद्धार्थो राधे भवितुमिह युक्तः कथमहम् ।

श्रियाकृष्टः कृष्णायसमणिरयस्कान्तशिलया

स्फुटं तामस्पृष्ट्वा भजति किमदूरे स्थगितताम् ॥ ३६ ॥

ललिता—'गोउलानन्द, रादिअं कीस उवालहेसि । णं धम्म-
हदअं चेअ उवालह, जो कखु हदासो दोणं णिम्मराणुरत्ताणं अन्तरे
पडिबन्धीहोदि ।

कृष्णः—पश्य पश्य ।

सखि निर्भरमनुरक्ताः प्रणयिनमनुयान्ति धर्ममपि हित्वा ।

इयमतिरागा प्राची चुम्बति विधुमिन्द्रनाथापि ॥ ३७ ॥

ललिता—तुम्हाणं उत्तरपउत्तरे को णाम पहवदि । ता इदो
विजयेन्तु सामिपादा ।

राधिका—(साकूतमञ्जुल्यः) लैलिदे, अप्पणो मुहेण किंवि
विण्णविअ णं णिवट्ठावहस्सम् । (इति ललितामवेक्ष्य । संस्कृतेन ।)

१ गोकुलानन्द, राधिकां कक्षादुपालम्भसे । नूनं धर्महतकमेवोपालम्भस्य,
यः खलु हताशो द्वयोर्निर्भरानुरक्तयोरन्तरे प्रतिबन्धीभवति ।

२ शुष्माकञ्जुत्तरप्रत्युत्तरे को नाम प्रभवति । तस्मादितो विजयन्तां
सामिपादाः ।

३ ललिते, आत्मनो मुखेन किमपि विशाप्यैनं निवर्तयिष्ये ।

अयस्कान्तशिलया लोहकान्तमणिना करणेन श्रिया कर्त्र्या आकृष्टः कृष्णायसम-
णिलोहकर्तृकामयस्कान्तशिलयमस्पृष्ट्वा किं दूरे स्थगिततां भजति । अपि तु श्रीर्ग-
स्पृष्ट्वा तस्य संसक्तमेव तिष्ठति । अहमपि तथा भवेयमिति दृष्टान्तार्थः ॥ इन्द्रेति ।
येनैवयानपि नाशः स्वःपालको यस्याः सा प्राची दिक् । इयमिति । तर्जनी-
यस्यामना भवति विधुं चन्द्रं विधुमिव चेति । तस्मात्तयैवोचित्यमात्मासमिति भावः ॥

समन्तान्मे कीर्तिमुखरितसतीमण्डलमुखा
 कलङ्केनोन्मुक्तं कुलमविकलश्रीरपि पतिः ।
 चलच्चिल्लीलीलाजितमदनधन्वोद्धतिरयं
 तदसिचारम्भे हृदयमफलं विकृवयति ॥ ३८ ॥

कृष्णः—(राधां निरूप्य । सोच्छ्वासमात्मगतम् ।)

धावन्त्याः श्रुतिशङ्कुलीपरिसरं सक्तादपाङ्गश्रियो
 धत्ते हीरककुण्डलं मरकतोत्तंसद्युतिं सुभ्रुवः ।
 वागन्तःस्मितभाग्विभाति तदिदं शङ्के सखीशिक्षया
 वैमुख्यं किल कृत्रिमं विलसति क्लान्ति मनो मा स्म गाः ॥ ३९ ॥

ललिता—(कृष्णमुखमालोक्य । जनान्तिकम् ।) विसाहे, इङ्गिदेण
 लक्खेमि । उण्णीदं इमिणा अम्हाणं रहस्सम् ।

विशाखा—अथ इम् ।

कृष्णः—(सस्मितम् ।) ललिते, कृतमत्र वञ्चनचातुरीप्रपञ्चेन ।
 नहि क्षतया प्रसारितास्तन्तवो गन्धसिन्धुरस्य बन्धाय प्रभवन्ति ।

१ विशाखे, इङ्गितेन लक्ष्ये । उच्चीतमनेनास्माकं रहस्सम् ।

२ अथ किम् ।

युष्माकमिति । विजयन्तास्मितो गच्छन्तु ॥ समन्तादिति । चलन्त्योधि-
 क्षयोर्ध्वोर्लीलया जिता मदनस्य धन्वनो धनुष उद्धतिरौद्धत्यं येन तथाभूतः सन्
 स्वहृदयम् । अविकल्य श्रीर्यस्य । पक्षे अभिमर्शस्तस्य कल्य वैदग्धी यत्र तादृशी
 श्रीर्यस्य ॥ धावन्त्या इति । अपाङ्गश्रियः श्रुतिशङ्कुलीपरिसरं कर्णकुहरप्रान्त-
 स्थानं प्रति धावन्त्याः ॥ 'त्रिपताककरेणान्यान्पदार्थान्तरा कथा । या मिथः
 क्रियते द्वाभ्यां तच्चनान्तिकमुच्यते ॥' विसाहे इति । उच्चीतम् । अनुमित-
 मित्यर्थः ॥ ललिते इति । क्षतया ऊर्णनाभक्रीटेन । गन्धसिन्धुरस्य मत-

विशाखा—सहि राहे, मिष्कलं विलम्बसि । झचि किदत्थीकुण्ण,
अप्पणो पिअजणम् ।

कृष्णः—(सादुरागम् ।)

कर्णद्वन्द्वमिदं रुतैरिह कुङ्कुमकण्ठस्य कुण्ठीकृतं
सद्यः कोमलभारतीपरिमलेनोद्धावय स्थावया ।
निःशङ्कं किल शीतलीकुरु परीरम्भेण रम्भोरु मे
गम्भीरस्सरवद्वितापलहरीपात्राणि गात्राण्यपि ॥ ४० ॥

विशाखा—सुन्दर, एसा भववदी लज्जा जेव राहिआरुवेण
उचिण्णा । ता जाव णं चाडुबन्धेण संमुहीकदुअ समप्पेम्ह ताव
मयन्तेण सोम्मसीअलवुत्तिणा होदवम् ।

कृष्णः—(सादरम् ।)

अयमत्र निसर्गशीतलः सखि राधाकुचयोरवस्थितिम् ।
नवकाञ्चनकुम्भयोरहं स्फुरदिन्दीवरदामवद्भजे ॥ ४१ ॥

(इति मन्दं मन्दं राधासुपसर्पति ।)

राधिका—(किञ्चिदपस्त्य ।) सहि विसाहे, सुहु मीदन्हि । ता
किंति मं उवेक्ससि ।

१ सखि राधे, निष्कलं विलम्बसि । झटिति कृतार्थीकुर्वात्मनः प्रियजनम् ।

२ सुन्दर, एसा भगवती लज्जैव राधिकारूपेणावतीर्णा । तस्मादावदेनां
चाडुबन्धेन संमुखीकृत्वा समर्पयामि तावद्भवता सौम्यशीतलवृत्तिना भवित-
व्यम् ।

३ सखि विशाखे, सुहु भीतासि । तस्मात्किमिति मामुपेक्षसे ।

ललिता—राहे, एसा विसाहेति विक्खीदा कथं तुमं पच्छादिअ रक्खिहुं पइवहु । ता रक्खणक्खमं णं वणमालिअ ज्जेव भजेहि, जं एसा आअडिदशिलीमुहा दीसइ ।

राधिका—(सप्रणयरोषम् ।) अइ दुम्मुहि ललिते, सिद्धा खेअ तुम्ह मनोरहा । तधावि ण णिवुत्तासि ।

विशाखा—हैला राहि, सव्वाणं गोकुलजणाणं अभयदायसत्ते वीक्खिदो कण्हो । ता हदो किं ति भाएसि ।

कृष्णः—सुन्दरि राधे, त्वमेव सुष्ठु बलिष्ठासि । ततः कथं मत्त-
स्त्वय भीतिः । तथा हि ।

अहीनो भ्रूगुच्छः कुटिलवलनैर्वैद्ययति मां

स्वरस्ते नेत्रान्तो मयि वितनुते ताडनविधिम् ।

प्रलम्बः केशान्तो हरति हठवृत्त्या मम बलं

भजद्विस्वामेतैरहमिह जितैरस्मि निजितः ॥ ४२ ॥

१ राधे, एसा विसाहेति विख्याता कथं त्वां प्रच्छाद्य रक्षितुं प्रभवतु । तद्रक्षणक्षमामेतां वनमालामेव भज, यदेपाकृष्टशिलीमुखा दृश्यते ।

२ अयि दुर्मुखि ललिते, सिद्धा एव तव मनोरथाः । तथापि न निवृ-
त्तासि ।

३ हैला राधे, सर्वेषां गोकुलजनानामभयदायसत्ते दीक्षितः कृष्णः ।
तस्मादितः किमिति भीतासि ।

हस्तिनः ॥ उल्लासय निर्व्याधीकृद् । 'उल्लासो निर्गतो गदाय' इत्यमरः ॥ राहे
इति । 'अलिबाणौ शिलीमुखौ' इत्यमरः । नाणगुक्कं नाणसमूहं भज इत्यर्थः ।
दुष्प्रवेष्टत्वात् स त्वां रक्षिष्यतीत्यर्थः । पक्षे अमरयुक्तां कृष्णवन्दमात्मभयदाम् ॥
इत्येति । सत्रं यज्ञम् ॥ अहीन इति । अहीनाभिनः कालियः । पक्षे पृथुलः ।
सरो वेनुकस्तीक्ष्णव । प्रलम्बोऽसुरः । पक्षे लम्बमानव । बलं मम आतरे सर्वं ।

ललिता—कैण्ह, कुदो इमाए बलिदुत्तणं अं अप्पणो धणं
तुवत्तो मोधाविदुं ण समत्था ।

विशाखा—(संस्कृतेन ।)

विधत्ते कंसारिः सस्त्रि परमहंसालिषु शतिं

मनोहंसेन्द्रं ते कथमपि न निर्मोक्षयति ततः ।

बधानामुं सद्यस्त्वमपि भुजवल्लीविलसितैः

शठे कः क्षेमार्थं सुमुखि नहि शाक्यं घटयति ॥ ४३ ॥

राधिका—(साम्यसूत्रम् ।) यावे विसाहिए, तुमं वि ललिदाए
विसलदाए मारुदेण दूसिदासि ।

कृष्णः—सस्त्रि ललिते, स्वप्रसादामृते कामभदत्तावगाहनया
कथमद्यापि तटस्थीकृतोऽस्मि राधया ।

ललिता—कैण्ह, मुच्च चातुरीवित्थारम् । ण वखु चन्दावल्ली
विअ इत्ति वाअमेत्तएण सुलहप्पसादा अम्हपिअसही ।

कृष्णः—कथं सुलभस्ते सखीप्रसादः ।

ललिता—सेवासंतानेण ।

कृष्णः—(सानन्दम् । राधां पश्यन् ।)

१ कृष्ण, कुत इतस्या बलिष्ठत्वं यदात्मनो धनं त्वत्तो मोचयितुं न समर्था ।

२ यापे विशाखे, त्वमपि ललिताया विषलताया मारुतेन दूषितासि ।

३ कृष्ण, मुच्च चातुरीवित्थारम् । न खलु चन्द्रावलिखि इदिति वाक्-
मात्रेण सुलभप्रसादासत्प्रियसखी ।

४ सेवासंतानेन ।

च । पुरा मया जितैरप्येतैः शत्रुभिस्त्वां भजद्भिरहं विजितस्तेन सतस्त्वत्तरणं
जुञ्जयेम ॥ विधत्त इति । परमहंसालिषु । पक्षे भक्तधेनिषु ॥ किञ्चि-

किं चन्दनेन कुचयो रचयामि वित्र-
 मुत्तंसयामि कवरीं तव किं प्रसूनैः ।
 अङ्गानि लङ्गिभतराङ्गि करेण किं वा
 संवाहयाम्यतनुखेदकरम्बितानि ॥ ४४ ॥

राधिका—(सलीलमपक्रम्य । साहृलितर्जनम् ।) पामरि, सुमरिस्ससि
 ओसरे । ता एसा घरं गच्छन्ती जिग्हाणं तुम्हाणं हत्थादो अप्पाणं
 मोआवइस्सम् ।

ललिता—(पटाञ्जलमाकृष्य ।) सैहि राहि, याहि न घरं परहस्ते
 पत्थिदम्हि निजहंसे । अइ बहिरे, हिरण्यं देसि । कुदो अञ्जले
 गण्ठिम् ।

राधिका—मुञ्च मुञ्चाञ्जलम् । इदो गदुअ अज्जिअं विण्णवि-
 स्सम् ।

(नेपथ्ये ।)

हैन्त णत्तिणि ललिदे, कहिं दे पिअसही राहिआ ।

ललिता—हैन्त, एसा अज्जिआ सुहरा इअ ज्जेअ आअच्छदि ।

कृष्णः—(सहाकम् ।) ततो दवीयान्भवामि । (इति तथा स्थितः ।)

१ पामरि, सुमरिस्ससि । तवहं गृहं गच्छन्ती कुटिलीनां युष्माकं
 हस्तत आत्मानं मोचयिष्यामि ।

२ सखि राधे, याहि न गृहं परहस्ते अस्थितासि निजहंसे । अयि बहिरे,
 हिरण्यं ददासि । कथमञ्जले ग्रन्थिम् ।

३ मुञ्च मुञ्चाञ्जलम् । इतो मत्वार्यो विशापयिष्यामि ।

४ हैन्त नप्ति ललिते, कुत्र तव प्रियसखी राधिका ।

५ हैन्त, एसा आर्या मुखरा इत एव आगच्छति ।

स्यादि । लङ्गिभतराङ्गि द्वे मनोहराङ्गि ॥ नेपथ्ये रत्नभूयौ ॥ तत इति । दवी-

(प्रविश्य ।)

मुखरा—(पुरो दष्टिं निक्षिप्य साधकभ्रातृगतम् ।) 'ओ क्व दूरदो कोवि नीलिमपुष्पो मरगावत्यम्भं विहम्बन्तो दिष्टिं मे आभट्टह, पूर्णं सो एसो कण्हो भवे । जं अडरुवं किं पि सोरब्भं पसम्पह । (इति कृष्णान्तिकमनुसर्पति ।)

कृष्णः—आर्ये—(इत्यर्थे क ।)

मुखरा—(सकपटाक्रोशम् ।) 'को क्व अज्जेति खुलखुलवेदि ।

कृष्णः—आर्ये मुखरे, मुखं वर्धसे ।

मुखरा—मोहण, जाव तुह वंसिआए मुअत्तणं न संवुत्तं ताव कुयो अन्हाणं सुहम् ।

कृष्णः—आर्ये, किं तेऽपराध्यति वंशी ।

मुखरा—पुच्छ इमाओ सबगोडलवालिआओ जाओ कण्णसीमं एविसत्तम्मि वंसिआफुक्कारारम्भे वारंवारं णिवारिज्जन्तीओ वि वणे धावन्ति ।

कृष्णः—(विहस्य ।) मुखरे, सत्यं यथार्थनामासि ।

मुखरा—मोहण, पदोसे तुज्झ एत्थ पवेशो मं सङ्काडलं करेदि ।

१ यः खलु दूरतः कोऽपि नीलिमपुष्पो मरकतस्तम्भं विहम्बयन् दष्टिं मे आकर्षति, नूनं स एव कृष्णो भवेत् । यदपूर्वं किमपि सौरभ्यं प्रसर्पति ।

२ कः खल्वार्येति खुलखुल्लवेदि ।

३ मोहन, यावत्तव वंशिकाया सुगन्धत्वं (सूक्तत्वं) न संवृत्तं तावत्कुतोऽन्धाकं सुखम् ।

४ पुच्छ इमाः सर्वगोकुलबालिका याः कर्णसीमां प्रविशति वंशिका-फुत्कारारम्भे वारंवारं निवार्यमाणा अपि वने धावन्ति ।

५ मोहन, प्रदोषे तवात्र प्रवेशो मां शङ्काकुलं करोति ।

कृष्णः—मुखरे, कृतमत्र शङ्कया । यदद्य पौर्णमास्या मे वर्णितं
सवान् चत्वारोऽहं चङ्कमीति काप्यद्भुता हरिणीति ।

मुखरा—गाँवर, पहादे पेच्छिस्तसि । जं वार्णि साहेहि ।

कृष्णः—हन्त वृद्धे गङ्गुरविषाणकठोरे, विदग्धमास्यत्तम् ।
एषोऽहं व्रजामि । (इति शाखिनामन्तर्दधाति ।)

मुखरा—ललिते, सत्वं गदो कण्डो ।

ललिता—अथ इम् ।

कृष्णः—(सगतम् ।) घूर्णाकुलेयं जस्ती । तदत्र तूष्णीमेव
राधापटमाकर्षयामि । (इति तथा करोति ।)

मुखरा—(चङ्कमी विदग्धस्य साकोशम् ।) वैद्वि ललिते, अगदो एसो
पीदम्बरो कण्डो राहीसाडिअअञ्चलं आअङ्कन्तो विज दीसइ । ता
कीस तुमं मं पदावेसि ।

(कृष्णः सद्यहं निमिदपसर्पति ।)

ललिता—(सगतम् ।) रैतिअन्विअं जं वुद्धिअं वझेमि । (अन्व-
यम् । संस्मममिनीय । संस्कृतेन ।)

१ नागर, प्रमाते प्रेक्षिष्यसे । एनामिदानीं साधय ।

२ ललिते, सत्वं गतः कृष्णः ।

३ अथ किम् ।

४ वृद्धे ललिते, अमृत एव पीताम्बरः कृष्णो राधाशक्तिप्रकाशमाकर्षयितुं
इच्छते । तत्कथं त्वं मां प्रतारयसि ।

५ रात्र्यन्धामेनं वृद्धां वक्ष्यसि ।

अन्तःपुरम् ॥ कनकसत्पित्वादि । कृष्णराजये इत्यन्वयानुसरणम् ॥ तारावः

सुधा शङ्खामन्वे जरति कुरुषे यामुनतटे
तमालोऽयं चामीकरकलितमूलो निवसति ।

समीरप्रेङ्खोलादतिचटुलशाखाभुगसया

वयस्याया येन स्तनवसनमास्फालितमभूत् ॥ ४५ ॥

मुखरा—(खगतम् ।) असत्त्वं वा कहेइ । (प्रकाशम् ।) वत्से,
मुग्धाडलम्हि । ता वरं गदुअ सुविस्सम् । (इति निष्पन्ता ।)

विशाखा—हैल राहि, कण्ठस्स मुहमण्डलुम्मीलिदं घग्गजल-
बिन्दुजालं पिजसाडिअअञ्जलेण अवणेहि ।

राधिका—(सम्प्रभम् ।) विसाहे, तुमं जेव अवणेहि, जा क्खु
आकौमारं इमास्सि वदे गहीददिक्खासि ।

विशाखा—राधे, कण्ठडिदा दे रङ्गणमालिआ भणादि । मा
कुप्प । तुमं वि तह दिक्खाविहाणे कारिज्जन्तसंकल्पासि ।

कुप्पाः—(रङ्गणमालां दृष्ट्वा संश्लेषम् ।)

शङ्खे चिरात्किमपि रङ्गणपुष्पसङ्घः

पुण्यं पुरा परमतीर्थवरे व्यधत् ।

अस्मान्ममाप्यलुलने मदिराशि साक्षा-

दङ्गीचकार तव वक्षसि सङ्गसौख्यम् ॥ ४६ ॥

१ असत्त्वं न कथयति । वत्से, घूर्णाकुलासि । तस्माद्बृहं गत्वा स्वपश्यामि ।

२ हला राधे, कुप्पास्य मुखमण्डलोन्मीलितं घग्गजलबिन्दुजालं विज-
साटिकाञ्जलेनापनय ।

३ विशाखे, त्वमेवापनय, या खल्व्वाकौमारमभिन्नुते गृहीतदीक्षासि ।

४ राधे, कण्ठस्थिता ते रङ्गणमाला भणति । मा कुप्य । त्वमपि तत्र
दीक्षाविधाने कार्यमाणसंकल्पासि ।

इति । साधव ग्राहि ५ मुचेति । चामीकरं सुवर्णम् । समीरप्रेङ्खोलात् समीर-
लोलात् । येन प्रसङ्गेन ५ किं भणति तत्राह—मा कुप्य इति ॥ राधे

राधिका—हँला विसाहे, जा कखु मह कण्ठदो बलेण आव-
ट्टिअ पीदा तुए अणग्धा गुञ्जावली सा दाणीं समप्पीअदु । एसा
सुक्खा अण्णणे रङ्गणमालिआ मेण्हीअदु ।

विशाखा—गोडलाणन्द, गुञ्जाहारकिदे मह कुप्पदि पिअसही ।

कृष्णः—राधे, संनिघेहि । तव कण्ठे गुञ्जावलीमादधामि । (इत्यु-
पसर्पति ।)

राधिका—(सस्मितमात्मगतम् ।) गुञ्जाहारसमर्पणमिसेण सहिक-
शुअअच्चलं पउसदि कहो ।

(राधिका सभ्रविक्षेपं परावर्तते ।)

विशाखा—हँला राहे, जं लद्धं उक्कण्ठेसि तं किं कखु लद्धासि ।

राधिका—(निम्बावरं संदर्शय ।) “घिडे, चिट्ट चिट्ट । (इति लीला-
रविन्देन ताडयति ।)

विशाखा—(विहस्य ।) खँअमासङ्किणि, भा कुप्प । गुञ्जाहारं
पुच्छेमि ।

१ हँला विशाखे, या खल्लु मम कण्ठतो बलेनाकृष्य नीता त्वयानर्घा
गुञ्जावली सेवानीं समर्प्यताम् । एषा शुष्का आत्मनो रङ्गणमाला गृह्यताम् ।

२ गोकुलानन्द, गुञ्जाहारकुठे महं कुप्यति प्रियसखी ।

३ गुञ्जाहारसमर्पणमिषेण राधाकशुकाच्चलं स्पृशति कृष्णः ।

४ हँला राधे, यं लब्धुमुत्कण्ठितासि तं किं खल्लु लब्धासि ।

५ घृष्टे, तिष्ठ तिष्ठ ।

६ स्वयमशङ्किनि, भा कुप्य । गुञ्जाहारं पृच्छामि ।

इत्यादि । कार्यमाणः संकल्पो अस्मासिति । संकल्पकर्मणः प्राधान्यविवक्षया तदा-
न्यप्रलयः, न तु प्रयोज्यकर्मणि । ‘आन्ते कर्तव्य कर्मणः’ इति चकारात्प्राधान्ये

कृष्णः—

क तपस्तथा ममास्ते लीलाम्बुजहतिमवाप्नुयां येन ।
मां चञ्चलेन ताडय लोचनकमलाञ्चलेनापि ॥ ४७ ॥

ललिता—

हेरिणो समप्पिथ तणुं किविणासि कथं दरावलोभम्भि ।
दिण्णे चिन्तारवणे ण संपुढम्भि गगहो जुत्तो ॥ ४८ ॥

राधिका—लैलिदे, एव जप्पन्ती गुरुलोएसु मा वस्सु इमं जणं
अवरद्धं करेहि ।

विशाखा—सैहि, कीस सङ्कसि । णं भववदी जेव्व एत्थ समा-
हाणदक्खा ।

ललिता—(सहर्षमात्मगतम् ।) *दिट्ठिआ पिअसखी हसिदापाङ्गत-
त्तेण कण्हं आलिङ्गदि ।

विशाखा—(चञ्चलेन ।) ललिते, पश्य पश्य ।

शशी व्योमोत्सङ्गं शशिनमभितः कान्तिलहरी
पुरो वृन्दारण्यं सुमुखि सहसा कान्तिलहरीम् ।

१ दृश्ये समर्प्य तणुं कृष्णासि कथं दरावलोके ।

दत्ते चिन्तारत्ने न संपुटे आगहो युक्तः ॥

२ ललिते, एवं अल्पन्ती गुरुलोकेषु मा खल्विदं जवम्पराद्धं कुरु ।

३ सखि, कथं शङ्कसे । एनं भगवत्येवात्र समाधानदद्या ।

४ दिष्टा प्रियसखी हस्तिपाङ्गतत्तेण कृष्णमालिङ्गति ।

ललितेने इत्यर्थान्तरादिति व्याख्यानात् ॥ शशीत्यादि । शशी व्योमोत्सङ्गं

हरिर्वृन्दारण्यं हरिमपि किलेयं तव सखी

सखीं प्रेम्णः पुरो निजमुपमयामण्डयदयम् ॥ ४९ ॥

ललिता—हँद्री हँद्री । विसाहे, पेक्ख ससिकन्तमणिप्सूदेहिं जलपूरोहिं सूरपूजणवेईपुरतो किदाहं विलुप्पीअन्ति अलेखणमण्ड-
काहं । ता एहि । णं पुप्फकेआरिअं णेम्ह ।

(इत्युभे निष्क्रान्ते ।)

कृष्णः—प्रिये, नेदानीमपि चाम्याद्विरामस्ते । (इत्यवलं वृत्ताति ।)

राधिका—मुञ्चेहि मुञ्चेहि । सहीओ मं आआरेन्ति ।

कृष्णः—कठोरे, मय्यत्र माङ्गीकुरु भङ्गुरताम् ।

राधिका—(सखिवत् ।) देह सरस्सह, वन्दिज्जसि जं सखा जेक्ख पयडासि ।

कृष्णः—(किञ्चिद्विदस्य ।)

पश्चिन्यास्ते सुमुखि परमप्रेमसौरभ्यपूरो

कूरोत्सर्पी मदवधि मुदा कृष्णमृजेण मेजे ।

आक्रान्तोऽयं तव नवमुखाम्भोजमाध्वीकपान-

प्रत्याशाभिस्तदवधि रुवन्तंअमी चम्प्रमीति ॥ ५० ॥

१ हा धिक् हा धिक् । विशाखे, पण्य शशिकान्तमणिप्रसूतैर्जलपूरैः
सूर्यपूजनवेदीपुरतः कृतानि विलुप्यन्त अलेखनमण्डनानि । तदेहि । एता-
न्पुष्पकेदारिकां नयामः ।

२ सुख सुख । सख्यौ यामाह्वयतः ।

३ देवि सरस्वति, बन्धसे यत्सख्यैव प्रकटासि ।

निजमुपमया निजपरमकोमया अभिप्रेक्ष्ययामास । तं च शशिनं कान्तिलहरी
निजमुपमया इत्यादिपूर्वपूर्वस्य कर्तुः परपरमप्रेक्ष्य कर्तव्यम् । कृष्ण इत्यादि ।

किंच ।

मुक्तानामुपलभ्यमेव कुचयोः सालोक्यमालोक्य ते

हित्वा संगमहंसमस्तसुहृदां कैवल्याभासेदिवान् ।

वैषम्यं तिलमध्यनाश्रितवतोः सान्द्रामृतस्यन्दिभि-

र्मा पूर्णं कुरु तन्नि तूर्णमनयोः सायुज्यदानोत्सवैः ॥ ५१ ॥

(राधिष्ठ लब्धते ।)

कृष्णः—प्रिये, पश्य पश्य ।

अर्पां पत्युः पुष्टीकरणरसपाकः कुमुदिनी-

कदम्बानामङ्गज्वरहरणशीतौषधिघटः ।

मृगाङ्गोऽयं कोकीपरिषदमिचाराध्वरधुरा-

पुरोधाः कालिन्दीपरिसरपरिष्कारमकरोत् ॥ ५२ ॥

तदेतां वासन्तिककान्तिमण्डलमण्डितमण्डलस्य चन्द्रमसश्चन्द्रिका-
चक्रचुम्बितां विचरावो निकुञ्जचन्द्रशालिकाम् । (इति निष्क्रान्तौ ।)

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे ।)

(इति राधारुद्रो नाम तृतीयोऽङ्कः ।)

कृष्णमते कठोरे इति संशोधनम् । राधिकमते कठोरे इति सप्तम्यन्तम् ॥ अर्पा-
मिति । रसपाको रसायनः । कोकीति । चक्रवाकीसमूहकृतमारक्यशाल्य भार-
वहकः पुरोधाः पुरोहितः । चन्द्रिकाचक्रचुम्बिता ज्योत्स्नासमूहयुग्मम् । विच-
रावः गच्छावः ॥ इति निदर्शनाद्यदीक्षायां तृतीयोऽङ्कः ॥

चतुर्थोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति नान्दीमुखी ।)

नान्दीमुखी—मणिदन्दि ललिदाप—‘हला नान्दीमुखि, गोमण्डले गोष्ठं पङ्क्ते एण्हि कण्हो तुवरन्तो गोधञ्जुणाहिमुहं पत्थिदो । ता तुमं सत्थ गदुअ सुभलं विण्णवेहि, जघा एसो ओसरे णिअव-
अस्सस्स राहिआं सुमरावेदि’ ति । (परिक्रम्य ।) कथं एत्थं पडमा
आगच्छह ।

(प्रविश्य ।)

पद्मा—हैला नान्दीमुखि, कामं कुसलासि । ता कंपि उवाअं
कवेहि जेण उच्चिगं चन्दाअलीं आसासेमि ।

नान्दीमुखी—किं से उवेअकारणम् ।

१ मणितासि ललितया—‘सखि नान्दीमुखि, गोमण्डले गोष्ठं प्रविशसि
सति कृष्णस्त्वरमाणो गोवर्धनाभिमुखं प्रस्थितः । तत्त्वं तत्र गत्वा मुचलं
विज्ञापय, यथैवोऽवसरे निजवयसस्य राधिकां स्मारयति’ इति । कथमत्र
पद्मा आगच्छति ।

२ सखि नान्दीमुखि, कामं कुसलासि । तत्कमप्युपायं कथय येनोद्विष्टां
चन्द्रावलीमाश्वासयामि ।

३ किमस्मा उद्वेगकारणम् ।

अथ ‘द्वौ स्वपक्षविपक्षौ[शास्त्रौ] मेदादेव रसप्रदी’ इत्युक्तीत्या स्वपक्षगतं रसं
पूर्वरागसंभोगादिभिर्विचल्य इदानीं विपक्षमेदमाश्रितत्वेन रसविलसं प्रादुर्भावयन् वै-
शाखपूर्णिमातत्त्वतुर्थीप्राक्कनसंभूतां लीलां वर्णयति—ततः प्रविशतीत्यादिना ॥
सांप्रतमित्यादि । सांप्रतं दक्षिणे गोष्ठ्यर्थे इत्यनेनोत्तरगोष्ठ्यर्थसमीपवर्तिन्याः
मुखराग्रहोपान्तवाटिकायां कर्णिकारकुजादौ समुनातदवर्तिन्यैकस्यां राधायात्मेवाधि-

(नेपथ्ये ।)

कृत्वा वंशीमखिलजगतीगीतसंगीतमङ्गी-

साङ्गीभावप्रथमवसतिं सङ्गिनीं वामपाणौ ।

एष प्रेम्णा व्रजति नवनानन्दनो नन्दसूनु-

र्मन्दं गोवर्धनशिखरिणः कन्दरामन्दिराय ॥ २ ॥

नान्दीमुखी—पंडमे, तुमं इमिणा वुत्तन्तेण चन्दावलिअं सुहावेहि । अहं सुबलं अणुसरिस्सम् । (इति निष्क्रान्ता ।)

पद्मा—(पुनः पश्यन्ती ।) ऐसा करालाए अज्जिआए चित्तं अनु-
वट्ठन्ती वणदेअदा वुन्दा चन्दावलिअं सच्छलं णिवारेदि ।

(नेपथ्ये ।)

किं राघवेव दुरन्तमिच्छसि बलादुन्मादमालम्बितुं

मुग्धे मा भय माननीयजरतीवाक्यं वहिर्मा व्रज ।

एष सैरविलोचनाञ्चलरुचा चापल्यमुष्मासय-

जायाति व्रजसुन्दरीगणमनोमणिमयहारी हरिः ॥ ३ ॥

(प्रविश्य ।)

चन्द्रावली—(सौख्यं समन्तादवलोक्य ।) कैधं वुन्दाए अलीअं
व व्याहरीअदि । कुदो एत्थ कण्हो । (इति खेदं नाटयति ।)

१ पक्षे, त्वमनेन वृत्तात्तेन चन्द्रावलीं सुख्य । अहं सुबलमनुसरिष्यामि ।

२ एषा करालाया आर्यायाश्चित्तमनुवर्तमाना वनदेवता वुन्दा चन्द्रा-
वलीं सच्छलं निवारयति ।

३ कथं वृन्दयालीकमिव व्याह्रियते । कुतोऽत्र कृष्णः ।

ज्ञानं तिस्रणामनुक्तिं... ति पक्षत्वात् ॥ कृत्वा वंशीमिति । नेपथ्ये वृन्दाया
उक्तिः । वामपाणौ सङ्गिनीं वंशीम् । अखिलजगतीषु गीता या संगीतमङ्गी तस्यां
नमः साङ्गीभावस्तस्य प्रथमा वसतिर्यस्याम् । तेनान्यत्र प्रायो गीतमङ्गीनमिति ॥
एवेति । कराल चन्द्रावलीमातामही ॥ किं राघवेति । स्पष्टम् । पक्षे भुरग्वे

पद्मा—(उपसृत्य । संसृतेन ।)

न संतापं स्वान्ताद्वयसि कथं दावविषमं
घनधासैः किं वा मलिनयसि बिम्बाधरमपि ।
वनान्तान्केकामिः सखि शिखरिकक्षे मुखरय-
न्सखीस्थस्याः कल्याण्यभजदुपशस्यं श्रुपतिः ॥ ४ ॥

चन्द्रावली—(विलोक्य ।) कैधं पिअसही पउमा । (इति गाढमा-
लिङ्गम् ।) अवि णाम अक्खलिदं भणिदा ।

पद्मा—अथ इम् ।

(ततः प्रविशति सुवलेनानुगम्यमानः कृष्णः ।)

कृष्णः—पश्य पश्य ।

अकलिततापस्तरणेस्तशिरोवीथिभिस्तिरोचानात् ।

अस्फुटतिमिरविजृम्भः प्रथयति तोयं निशारम्भः ॥ ५ ॥

सुबलः—वैअस्स, अज्ज गोदोहणं वि अणवेक्खिअ सलालसो
वि किंति एत्थ लद्धोसि ।

कृष्णः—सखे, मयूरं वर्णयता केनचित्प्रियां चन्द्रावलीं स्मारि-
तोऽसि तद्विलोकनाय लालसेयम् ।

१ कथं प्रियसखी पद्मा । अपि नामास्खलितं भणिता ।

२ अथ किम् ।

३ वयस्य, अथ गोदोहनमप्यनपेक्ष्य सलालसोऽपि किमित्थं लब्धोऽसि ।

अज्ञानमयं किंचिद्वयस्यच्छन्तीति संशयवन्वक्तव्यम् । माननीयजरतीवाक्यं मा नय
मा शृणु । किं वाक्यं तदा राघवे दुरन्तमुन्मादमवलम्बितुं किमिच्छति
तस्मादेव मुग्धे मूढे बहिर्मात्रं ज्ञेयम् ॥ न संतापमिति । सखीस्थली चन्द्रा-
वलीग्रामः सखीधर इति ख्यातस्तस्या उपशस्यं समीपम् । अभजत प्राप्तवान् ॥
अकलितेति । तारणेः सूर्यस्य ॥ उन्मदेनेति । चलच्चन्द्रावलीं चलाय

सुबलः— कैरिर्त्त मोरवण्णम् ।

कृष्णः—

उन्मदेन पुरतः शिखण्डिना ताण्डवे पृथुनि मण्डलीकृताम् ।

पश्य निन्दितमहेन्द्रकार्मुकां कृष्णचन्द्रचलचन्द्रकावलीम् ॥ ६ ॥

सुबलः— तैदो आअहणं वंशीकलं उल्लासेहि ।

(कृष्णः वक्त्रे वेणुं विन्यस्यति ।)

चन्द्रावली—(निश्चम्य । सधूर्णम् ।) सैवदा सुवन्तीवि अत्सुद-
अरी विअ विग्हावेदि दुम्मुही मुरली ।

कृष्णः—सखे सुबल, अथ चन्द्रावलीप्रसादे त्वया ममानुकूलेन
भवितव्यम् ।

सुबलः—अथ इम् ।

पद्मा—हँला, पेक्ख । एसो वेणुसण्णाए तुमं तुवरावेदि गोडले-
न्दनन्दणो ।

चन्द्रावली—(विलोक्य । संस्कृतेन ।)

सखि मुरलि विशालच्छिद्रजालेन पूर्णा
लघुरतिकठिना त्वं ग्रन्थिज नीरसासि ।

१ कीदृशं मयूरवर्णनम् ।

२ तदाकर्षणं वंशीकलमुल्लासय ।

३ सर्वदा ध्रुवमाणाप्यश्रुतचरीव विस्मापयति दुर्मुखी मुरली ।

४ अथ किम् ।

५ हँला, पश्य । एष वेणुसंज्ञया त्वां त्वरयति गोकुलेन्द्रनन्दनः ।

चन्द्रकानामावलीं पङ्क्तिम् ॥ सखीति । लघुर्लघववती ॥ प्रिये इत्यादि ।
शतो यामो शतां ता यातयामास्तथाभवन्त्योऽपि न तथा भवन्ति । गच्छन्त्यो

तदपि भजसि शश्वच्चुम्बनानन्दसान्द्रं

हरिकरपरिरम्भं केन पुण्योदयेन ॥ ७ ॥

कृष्णः—(पुरो दृष्ट्वा । सानन्दम् ।) सखे, सेयं मम लोचनेन्द्रीवर-
चन्द्रिका चन्द्रावली । (इति सादरमुपेत्य ।) प्रिये,

चन्द्रस्तव मुखबिम्बं चन्द्रा नखराणि कुण्डले चन्द्रौ ।

नवचन्द्रस्तु ललाटे सत्यं चन्द्रावली त्वमसि ॥ ८ ॥

(चन्द्रावली लज्जते ।)

कृष्णः—प्रिये, दुष्टदानवदमनाभिनिवेशात्त्वन्मुखचन्द्रमपेक्षमा-
जस्य यातयामा भवन्त्योऽपि न यातयामा भवन्ति ममामूर्याभिनयः ।

चन्द्रावली—सुन्दर, भ्रमरस्त विष ज्वणवाणुसारिणी दे पइदी
कयं चिरासङ्गणीरसासु पजमिणीसु अहिरमदु ।

कृष्णः—प्रिये चन्द्रावलि, प्रतिपदालोके त्वं सर्वेषां नवनवासि ।
तदथ निर्वापय विरहोत्थापं परिष्वङ्गरसेन ।

पद्मा—^१पिअसहोविरहेण कुदो तुम्ह तावुप्पत्ती ।

सुबलः—^२अह, मा वस्तु एव्वं भण । एसो चन्दावलीविरहेण
संततो सीअलाए जलधाराए कच्छे देहं निक्खिअविअ सतिण्णो चकरो
विअ पं ज्जेव्व चन्दावलिअं सव्वदो पेच्छइ वअस्सो ।

१ सुन्दर, भ्रमरस्त्रेण नवनवानुसारिणी ते प्रकृतिः कयं चिरासङ्गणीर-
सासु पञ्चिनीष्वभिरमताम् ।

२ प्रियसखीविरहेण कुतस्तव तापोत्पत्तिः ।

३ अयि, मा खल्वेवं भण । यद्य चन्द्रावलीविरहेण संतप्तः शीतलाया
जलधारायाः कच्छे(क्षे) देहं निक्षिप्य सतृष्यश्चकोर इवैतामेव चन्द्रावलीं
सर्वतः पश्यति वयसः ।

४ सतिण्णो चकरो न गच्छन्सीत्यर्थः ॥ प्रतिपदालोके इति । प्रतिपि

कृष्णः—प्रिये, श्रूयताम् ।

विपिनान्तरे मिलन्ती मधुररसा शीतलस्पर्शा ।

अमृतमयी त्वद्विरहे समजनि मम तापनुत्तये राधा ॥ ९ ॥

(इति ससंभ्रमम् ।) धारा धारा ।

चन्द्रावली—(आश्चर्यम् ।) गच्छ । राहं जेव सेवेहि ।

कृष्णः—प्रिये, धारेत्यवदम् ।

चन्द्रावली—जगदं कथं दोषं वण्णाणं विवरीदत्तणम् ।

कृष्णः—प्रिये, द्वयोर्वर्णयोः कर्णयोर्वा विपरीतत्वमित्यसिन्नस्ति
विचारः ।

चन्द्रावली—(रोषात्पूर्णं सुखमात्मन्येव ।) अहं दानशौण्ड, अलं पदाप
अवहित्थाय । अज्ज अप्पणो मणहारिणो सुवर्णलुअलस्स विण्णा-
सादो साहु माहुरीपूरिदकर्णग्धि किदा ।

कृष्णः—

यथार्थेयं वाणी तव चकितसारङ्गनयने

सुवर्णालंकारो मधुरयति यत्ते श्रुतियुगम् ।

१ गच्छ । राधामेव सेवस्व ।

२ जातं कथं द्वयोर्वर्णयोर्विपरीतत्वम् ।

३ अयि दानशौण्ड, अलमेतयावहित्थया । अवात्मनो मनोहारिणः सुव-
र्णयुगलस्य विन्यासात्साधु माधुरीपूरितकर्णास्मि कृता ।

तिथावात्येके प्रतिकृणालोके च ॥ विपिनेति । पक्षे मधुरः शब्दारः । अन्त-
त्पष्टम् ॥ अस्ति विचार इति । कर्णयोर्विपरीत्येन त्वया राधेति श्रुतमित्यर्थः ॥
असीति । दानशौण्डो दानवीरः । अवहित्था अङ्गप्रति । सुवर्णयुगलस्य सुवर्ण-
मयकुण्डलयुगलस्य । राधेति सुवर्णयुगलस्य चात्मनो मनोहरस्य । माधुरीपूरितेति
विरुद्धलक्षणा । यथार्थेयमिति । हे चकितसारङ्गनयने हे मीतयुगनयने, सुव-
८ वि० मा०

मुखेन्दोरन्तस्ते बहिरपि सुवर्णच्युतिरियं

मम श्रोत्रद्वन्द्वं नयनयुगलं चाकुलयति ॥ १० ॥

पद्मा—हंला, अप्पणो अदिदं सुमरन्ती मा खिजेहि । जुत्ता रा-
हाणुरत्तस्स इमस्स राहाणाममयी संकथा ।

चन्द्रावली—(निश्चयः ।) संहि पउमे, एवं णेवम् ।

कुण्डः—प्रिये, बादमनाशङ्कनीयमेवेदम् । यतः ।

तस्य षोडशकलस्य षोडशी बल्लभा स्फुरति या नमस्तले ।

राधया सुवदने कथं तथा संगतिर्भुवि ममाद्य संभवेत् ॥ ११ ॥

पद्मा—चैउसट्टिकलाशालिणो दे ण कखु सावि सोल्लहकलस्स
बल्लहा दुल्लहा ।

कुण्डः—(सप्रश्रयं पद्मावलोक्य ।)

चन्द्रावलीवदनपुष्करसङ्गिगण्ड-

चन्द्रावलीकतरतर्ककलङ्कितान्नौ ।

१ हंला, आत्मनोऽदृष्टं स्मरन्ती मा खिद्यत । युक्ता राधानुरक्तस्यास्य
राधानाममयी संकथा ।

२ सखि पद्मे, एवमेतत् ।

३ चतुःषष्टिकलाशालिनस्ते न खलु सापि षोडशकलस्य बल्लभा दुर्लभा ।

शालङ्करस्तत्र च्युतियुगले तिष्ठत्येव । सुवर्णच्युतिस्तु मामाकुलयति । सा तु मुखे-
न्दोरन्तर्मध्यान्मम क्षुत्तियुगलम् । अत्र सुवर्णचन्दः सोल्लुण्ठशरवाची तस्य च्युतिः
क्षरणं मुखेन्दोर्बहिश्च गण्डदेशादौ वर्णच्युतिः क्रोधवशात्पीतदर्पस्य च्युतिर्नाश-
स्याच्च गण्डस्थितं रक्तवर्णं मम नयनयुगलं आकुलयति ॥ हलेसि । संकथा
संजल्पः ॥ तस्येति । षोडशकलस्य षोडशी राधा । आकाशस्थया तथा सह
संगतिर्भुवि स्थितस्य मम कथं संभवेदित्यादिना सैवैका मया ज्ञायतेऽन्या का वा
न्यासीति भावः ॥ सप्रश्रयं सविनयम् ॥ चन्द्रावलीत्यादि । चन्द्रावलीवदन-

शङ्काकुलोऽत्र कलयन्कमलायताक्षि

शं काकुलोलङ्घयः प्रविशामि नाहम् ॥ १२ ॥

चन्द्रावली—(सव्याजप्रसादम् ।) 'देव, जं कखु गोउलजणजीअ-
णभूदस्स दे सन्वसुहकारिदागुणं का कखु हदबुद्धिआ ण सहदि ।
ता णिष्फलेण संकोएण मा सादङ्को होहि ।

कुण्डः—(खण्डम् ।) गरिष्ठामपि मन्युमुद्रां धीरेण सुप्तमाधुर्येण
निद्रुते । (प्रकाशम् ।) प्रिये, कृतमनेन गौरवविषोद्गारेण । रोषोक्तिमा-
ध्वीकमेव वरं वरिष्ठम् ।

चन्द्रावली—गोउलाणन्द, तुम्ह पुरतो मुहं दंसेदुं ण पइवामि ।
जं पगब्भं वाहरन्ती अवरद्धग्मि ता घरं गमिस्सम् ।

कुण्डः—(सानुनयम् ।) प्रिये, प्रसीद प्रसीद । बद्धोऽयमञ्जलिः ।

चन्द्रावली—सुहंअ, उज्जुअं विआहरन्तीं कीस मां अलीअं
संकसि । ता अणुजाणेहि मं भइआलीदंसणस्स । (इति पथया सह
निष्क्रान्ता ।)

१ देव, नूनं खलु गोकुलजनजीवनमृतस्य तव सर्वशुभकारितागुणं का
खलु हतबुद्धिर्न सहते । तस्मान्निष्फलेन संकोचेन मा सातङ्को भव ।

२ गोकुलानन्द, तव पुरतो मुखं दर्शयितुं न प्रभवामि । यत्प्रगल्भं व्या-
हरन्त्यपराद्धास्मि तस्माद्बुद्धं गमिष्यामि ।

३ सुभग, अजु व्याहरन्तीं किं भामलीकं शङ्कसे । तदनुज्ञापय मां भद्र-
कालीदर्शनार्थम् ।

मेव पुष्करमाकाशं तत्सन्निधौ गण्डवन्द्यै । कलयन् पश्यन् सन् । शं कल्याणम् ।
न प्रविशामि नोपलभे । कीदृशौ । अलीकतरतर्केण कलङ्कितमङ्गं ययोः । अहं
कीदृशः । अत्र शङ्काकुलः । पुनः कीदृशः । काका दैन्येन लोलं हृदयं यस्य ॥

कृष्णः—सखे, महानुभावामेतां मच्चित्तमहाकाशचन्द्रावलीमपि बलीयस्तमःकन्दलीभिस्वस्कन्दितामालोक्य निरालोकोऽसि ।

सुबलः—'प्रियवयस्स, किंति एवं भणसि । सा क्व खु अद-
विस्वणा ण दिट्ठा ।

कृष्णः—सखे, नादं दुरूहा महीयसां प्रकृतिः । तथेदानीम्

न्यविशत नयनान्ते कापि सारस्थनिष्ठा

वचसि च विनयेन स्तोत्रभङ्गी न्यवासीत् ।

अजनि च मयि मूयान्संभ्रमस्तेन तस्या

व्यवृणुत हृदि मन्युं सुष्ठु दाक्षिण्यमेव ॥ १३ ॥

तदेहि मनोहारिणि, तस्मिन्केशरकुञ्जे निविश्य चन्द्रावलीसंगमो-
मायमङ्गीफरोमि । (इति परिक्रम्य ।) सखे, सेयं वकुलावल्लिमञ्जुला नि-
कुञ्जवीथी । पश्य पश्य ।

स्फुरति सरो दक्षिणतः सख्ये वापी समन्ततः कुल्याः ।

इति केशराटवीयं प्रमदं नीराधिका कुरुते ॥ १४ ॥

सुबलः—(खगतम् ।) लब्धो मय ओसरो । (प्रकाशम् ।) वयस्स,
सराहिआ ज्जेव तुह पमदं कुरइ किंति नीराहिआ चि भणसि ।

१ प्रियवयस, किमित्येवं भणसि । सा खल्वदक्षिणा न दृष्टा ।

२ लब्धो भयावसरः । वयस, सराधिकैव तव प्रमदं करोति । किञ्चित्
नीराधिकेति भणसि ।

मच्चित्तेति । मच्चित्तरूपाकाशे चन्द्रावलीस्वरूपमिव चन्द्रावलीम् । मानरूपतम-
कन्दलीषी राहुसमूहेः । अवस्कन्दितामावृताम् ॥ स्फुरतीति । केशरस्य वकुल-
वत्प्रसादवी । कीदृशी । नीराधिका नीरेणाधिका । 'कुल्याज्मा कुत्रिमा सरित्' इत्य-
मन्त्रः । प्रमदमावन्दम् ॥ लब्धो इति । शब्दार्थस्यान्वयपरिकल्पनेन राधि-

कृष्णः—(सुखलमालिङ्गम् ।) सखे, सत्यं ब्रवीमि । तदथ राधिका
यथेमां केशरनिकुञ्जलक्ष्मीमलङ्करोति तथा मदिरा संदिश्यतां ललिता ।

सुखलः—तदहं ति । (इति निष्क्रान्तः ।)

(ततः प्रविशति यथा मधुमङ्गलम् ।)

मधुमङ्गलः—पैउमे, सुदं मए अज्ज वअस्सेण चाडुआरिणा
अणुणीदा वि चन्दावली ण पसण्णा ।

यथा—अथ इं ।

मधुमङ्गलः—धूणं वअस्सो वि विसण्णं वट्ठह । ता जुत्ता दोणं
संगमे अम्हाणं सहआरिदा ।

यथा—अज्ज, अदो ज्जेव मए अणुसरिदोसि ।

मधुमङ्गलः—(प्ररो दृष्ट्वा ।) पैउमे, पेक्ख एसो पिअवअस्सो
छप्पवमेत्तसहाओ केसरकुण्डगे किंपि मन्तेदि ।

यथा—अज्ज, लट्ठाजालेहिं अन्तरिदा भविअ सुणम्ह किं एसो
भणदिति ।

(इति सया स्थितौ ।)

१ तथेति ।

२ पद्मे, श्रुतं मयाथ वयसेव आदुकारिणा अनुनीतापि चन्द्रावली न
प्रसन्ना ।

३ अथ किम् ।

४ नूनं वयसोऽपि विषण्णो वर्तते । तद्युक्त्य द्वयोः संगम आवयोः
सहकारिता ।

५ आर्य, अत एव त्वं मयानुसृतोऽसि ।

६ पद्मे, पश्यैव प्रियवयसः वटपदमात्रसहायः केसरकुण्डे किमपि भग्नयते ।

७ आर्य, लट्ठाजालैरन्तरितौ मूल्या मृणुवः किमसौ भणतीति ।

कृष्णः—(राघो स्मरन् । सौत्कण्ठम् ।)

प्रसरति यद्भूचापे श्लथज्यमकरोत्सरो धनुः पौष्पम् ।

मधुरिममणिमञ्जूषा भूषयै मे प्रिया सास्तु ॥ १५ ॥

मधुमङ्गलः—वैडमे, एसो उक्कण्ठाए तुज्जा पिअसहीं बेअ वण्णेदि । ता एहि । तुरिअं गदुअ णं समाणेम्ह ।

पद्या—अज्ज, सुहु निट्ठिद्धिदं सुणम्ह अं बहुवल्लहो एसो ।

कृष्णः—(पुनः सौत्कण्ठम् ।)

सा मुखसुषमा निर्जितराकाचन्द्रा वलीलसन्मध्या ।

(स्मरणे ।)

मधुमङ्गलः—वैडमे, अलं इदं इमादो परेण सुदेण तूणं गच्छम्ह ।

पद्या—जुत्तं कथेसि ।

(इत्युभौ जयैव दूरं परिक्रामतः ।)

१ पद्ये, एष उक्कण्ठया तव प्रियसखीमेष वर्णयति । तदेदि । स्मरितं गत्वैनां समानयावः ।

२ आर्यः, सुहु निट्ठिद्धितं शृणुष्वः यद्बहुवल्लभ एषः ।

३ पद्ये, अलमिदमितः परेण श्रुतेन तूर्णं गच्छावः ।

४ युक्तं कथयसि ।

मिदानीं स्मरयामीति भावः ॥ प्रसरतीति । यस्या भूचापे प्रसरति सति कन्दर्पः पौष्पं धनुः श्लथज्यमकरोत् । कथा ज्या यत्र तथाभूतम् । एतद्बुधोरग्रे मम सज्जेन भनुषा किं कार्यमित्यर्थः । माधुर्यरूपमणीनां मञ्जूषा पेटिका । सा प्रिया राधिकेति कृष्णहृदयम्, चन्द्रावलीति पद्यामधुमङ्गलयोः ॥ सेति । सा मुखस्य सुषमा परमा शोभा निर्जितराकाचन्द्रा निःशेषेण जितो राकायाः पौष्पमास्याचन्द्रो यथा । वली-निर्गन्तव्यं यस्याः । राधिकामधिकृत्य कृष्णस्य वर्णनमिदम् । एताभ्यामन्यथा

कृष्णः—

महुरा धास्यति राधा मदुरसि रसिका किमत्मानम् ॥ १६ ॥

पद्या—अञ्ज, एवं भणामि । भाणिणीए पिअसहीए सअं समा-
अमेण लाहवं होदि । ता परावट्टिअ कण्हं विण्णवेहि ।

मधुमङ्गलः—सोद्वेगं मन्तेसि । (इति कृष्णमन्त्रिमासाद्य १) प्रियव-
यस, प्रच्छण्णेण भविअ सवं दे आअणिदं मए उक्कण्ठावअणं ।
ता जाणवेहि । तं जेव तुल्ल वल्लहं तुरिअं समणेमि ।

कृष्णः—(सञ्जायमालिङ्ग्य ।) सखे, मदनुग्रहेण शीघ्रमानय ।

(मधुमङ्गलः परिक्रम्य पद्याया सह निष्क्रान्तः १)

कृष्णः—अहो परमोत्कण्ठातां प्रेम्णामुत्कण्ठाकारित्वम् ।

अमरेऽपि गुञ्जति निकुञ्जकोटरे

मनुते मनस्तु मणिनूपुरध्वनिम् ।

अनिलेन चञ्चति तृणाञ्चलेऽपि तां

पुरतः प्रियामुपगतां विशङ्कते ॥ १७ ॥

(ततः प्रविशति पद्यामधुमङ्गलभ्यां संगता चन्द्रावली ।)

१ आर्य, एवं भणामि । भानिन्याः प्रियसख्याः स्वयं समागमेन लाघवं
भवति । तत्परावृत्य कृष्णं विशापय ।

२ शोभनं मन्त्रयसि । प्रियवयस, प्रच्छन्नेन भूत्वा सर्वं ते आकर्षितं म-
योत्कण्ठावचनम् । तदाज्ञापय । तामेव तव वल्लभां त्वरितं समानयामि ।

ज्ञातम् । सा चन्द्रावली कीदृशी । सुसुषुप्तमानीजितरात्रा । चन्द्रावलीति नाम
गृहीत्वा वर्णयति । कोऽयं संदेह इति भावः । यस्या सुसुषुप्ता तद्याभूता वर्णित-
रक्षणं सा राधा मदुरसि किमात्मानं धास्यति इतीदमुत्तरार्थं दूरगमनेनैताभ्यां न
ज्ञातम् ॥ राधामिलनगम्य कृष्ण आह—सखे इति ॥ अमरेऽपीति । अवि-

चन्द्रावली—हला पउमे, किं एसो बडलकुण्डगो दीसइ ।

पद्या—अथ इम् । ता तूणं एहि । (इति परिक्रामति ।)

कृष्णः—(चतुररवमकर्म्म ।) हन्त, भूरिशो आमितोऽसि अमरी-
झहारैः । तदलं वृथा प्रत्युद्गमसंभ्रमेण । (इत्युद्गमं नाटयन् ।)

पुरःफलायामाशयां जनः कामं विडम्ब्यते ।

आसत्ते हि धनारम्भे द्विगुणं रौति चातकः ॥ १८ ॥

(पुनस्तर्कणो भवन् ।) कथमभ्यर्थे भूषणशिक्षितं श्रूयते । (इत्युद्गीषिकां
दत्वा । संसंभ्रमम् ।) सत्यमसौ मिलिता मे प्रेयसी । (इति तरसा चन्द्राव-
लीपार्श्वमागता ।)

हृद्भङ्गजङ्गमलता मङ्गलभा राधिका मयोन्मुदिता ।

इत्यधोक्ते ।)

(चन्द्रावली सेष्यं मधुमङ्गलमालोकते ।)

मधुमङ्गलः—सैहि चन्द्रावलि, मङ्गलभारेण अधिआसि ति पिथ-
ववत्सो तुमं वण्णेदि ।

कृष्णः—(सर्वैक्यव्ययसम्भतम् ।) हन्त, कथमनेन चन्द्रावलिरेवा-
भिसारिता । भवतु । बहूनोक्तमेव निर्वाहयामि । (प्रकाशम् ।)

सुहृदनुरागवितन्द्रा चन्द्रावलिर्जसालम्बि ॥ १९ ॥

१ हला पउमे, किमेव बकुलकुण्डो दृश्यते ।

२ जय किम् । तत्तूर्णमेहि ।

३ सखि चन्द्रावलि, मङ्गलभारेणाधिकासीति प्रियवयसस्त्वं वर्णयति ।

तृणाशले चरति सति ॥ पुर इति । पुरः अग्रे निकटमेव फलं यस्यास्तथा-
श्रुतायामाशयां गत्याम् । इदिति । मङ्गलाभा कान्तिर्यस्याः सा राधिका । उत्कर्ष-
आधिक्येन । श्रुतिता ध्यानन्दिता । मया उपलब्धेत्यादिकमुत्तरार्धं वर्णयितव्यत्वेन
अभिप्रेत्य भानितसम्भवे तावच्चन्द्रावली-सेष्यमिति ॥ सर्वैक्यं सविस्तरम् ॥

(चन्द्रावली सलज्जं कृष्णकण्ठे वैजयन्तीं विन्यसति ।)

कृष्णः—(सानन्दम् ।)

एकं प्रयाति परिचर्य चकोरराजी

चन्द्रं प्रिये निजमनोरथपूरपूर्तिम् ।

चन्द्रावली किमु ममाक्षिचकोरयोस्त्वं

प्रीतिं द्वयोरपि ■ वास्यसि सेव्यमाना ॥ २० ॥

मधुमङ्गलः—(सगर्वम् ।) भो वयस्स, दिष्टा तुष्ट मञ्जु विल-
क्षणविचक्षणता । जो वस्तु अणन्तगुणसालिणां तुष्ट मोआइहुं अ
पारिदो सो पिअसहीए माणगण्ठी गजगुणधारिणा मए मोआविदो ।

कृष्णः—वयस्य, त्वमुदण्डकुसुमकोदण्डविलासबाहुष्ये महासां-
विविग्रहिकोऽसि ।

पद्मा—अज, पुरो प्रफुल्लान् मल्लीपुष्पाण् प्रस्फुरन्ति । ता एहि ।
इमान् गेण्हह ।

(इत्युभौ निष्क्रान्तौ ।)

कृष्णः—(खगतम् ।) कुक्षेऽसिन्नागतमात्रां राधां तर्कयामि ।

१ भो वयस्य, दृष्टा त्वया मम विलक्षणविचक्षणता । यः स्वस्वनन्तगुण-
शालिनापि त्वया मोचयितुं न पारितः स प्रियसख्या मानवनिर्भवगुणधा-
रिणा मया मोचितः ।

२ आर्य, पुरः प्रफुल्लानि मल्लीपुष्पाणि प्रस्फुरन्ति । तदेहि । इमानि
गृहीतव ।

अकमित्यादि । चकोरराजी चन्द्रं परिचर्य मनोरथपूराणां पूर्तिं प्रयाति प्राप्नोति ।
त्वं चन्द्रावली चन्द्रश्रेणी ममाक्षिचकोरौ द्वावेव अतस्तयोः प्रीतिं कथं न वास्यसि ।
अत्र वाच्यत्वमिति भावः ॥ त्वमित्यादि । 'संधिर्ना सिग्रहो बान्धवस्य न द्वैधमा-

तदन्यतः प्रस्थास्ये । (प्रकाशम् ।) प्रिये, पुरस्तात्कतिदूरे नागररञ्जोचिता
नागकेसराटवी । तदत्रैवानुसरावः ।

(इति निष्क्रान्तौ ।)

(सतः प्रविशति ललितया सह संकथयन्ती राधा ।)

राधा—हूँला, पेक्ख पेक्ख । अन्वअरेहिं धोलिदं सबं दिसामुहम् ।

ललिता—पिअसहि, तिमिराहिसारोचिदेहिं सालम्पसाहणेहिं
मण्डिदो तुए किं कखु अप्पा ।

राधिका—अघ इम् ।

ललिता—(विलोक्य । सस्मितम् । संस्कृतेन ।)

धम्मिल्लोपरि नीलरत्नरचितो हारस्त्वया रोपितो

विन्ध्यस्तः कुचकुम्भयोः कुवलयश्रेणीकृतो गर्भगः ।

अञ्जे कल्पितमञ्जनं विनिहिता कस्तूरिका नेत्रयोः

कंसारेरभिसारसंभ्रमसरान्मन्ये जगद्विस्मृतम् ॥ २१ ॥

राधिका—हूँला, मुझेहि परिहासं । तुरिअं उदेसेहि केसर-
कुण्डलगमगम् ।

१ हूँला, पश्य पश्य । अन्वकारैर्घोरितं सर्वं दिशुस्त्वम् ।

२ प्रियसखि, तिमिराभिसारोचितैः श्यामलप्रसाधनैर्मण्डितस्त्वया किं
खल्वत्मा ।

३ अय किम् ।

४ हूँला, मुञ्च परिहासम् । त्वरितमुद्दिश केशरकुलमार्गम् ।

अयः' इति षड्वणाः । षड्वणा एव षड्वप्यम् । चातुर्वर्ण्यादित्वात्ष्वञ् । षड्वप्ये षडसु
गुणेषु भव्ये संधिविग्रहयोर्निगुक्तः संधिविग्रहिकः स आसौ महार्थेति तथा । भवता
संधिः कथं दुष्करो भवतीति भावः ॥ तयोर्विलसौत्सुक्यमवधार्य मधुमश्लं विप्र-
हर्षयन्त्या पद्मया ललेन स्वयं निगुज्यते ॥ धम्मिल्लोपरीति । कुचकुम्भयोरु-
पिह हूलयः । अञ्जे इति । नेत्रयोरुचितमित्यर्थः । नेत्रयोरिति । अह उचित

ललिता—इदो इदो पिअसही । (इति परिक्रामन्ती सञ्चक्षम् । संस्कृतेन ।)

तिमिरमसिभिः संवीताङ्गः कदम्बवनान्तरे

सखि मुररिपुं पुण्यात्मानः सरन्त्यभिसारिकः ।

तव ■ परितो विधुद्वर्णास्तनुद्युतिसूचयो

हरि हरि धनध्वान्तान्वेताः खवैरिणि भिन्दते ॥ २२ ॥

राधिका—अलं इमिणा उवालम्भेण । येवस्व पञ्चासण्णो बउल-
कुण्डगो । (इति संश्रमद्गुपसत्य सपरामर्षम् । संस्कृतेन ।)

विदूरान् ब्राह्मं मदयति मुरारेः परिमलो

न कुञ्जोऽयं तस्य स्फुरति नखरघोतिनिकरैः ।

ततः शङ्के कसिन्नपि रहसि बल्लीवलयिते

परीहासाकाङ्क्षी प्रियसखि निलीनस्तव सखा ॥ २३ ॥

ललिता—हैला, एहि । वामदो कदम्बकुण्डगं विहणम्ह ।

राधिका—(तथा कुर्वती ।) अहं छहल, दिट्ठोसि हिट्ठोसि । कीस
अङ्गेहिं अङ्गाइं संगोवेसि । (इति समन्तान्मृगयति ।)

१ इत इतः प्रियसखी ।

२ अलम्बनेनोपालम्बेन । पश्य प्रत्यासन्नो बकुलकुञ्जः ।

३ हैला, एहि । वामतः कदम्बकुञ्जं विधिमः ।

४ अयि विदग्ध, दृष्टोऽसि दृष्टोऽसि । कक्षादङ्गैरङ्गानि संगोपयसि ।

इत्यर्थः ॥ तिमिरेत्यादि । तिमिरमेव भसिलेपनयोग्यं दलिताङ्गनं तथा संवी-
ताङ्गः सरन्ति यजन्ति । तव तु वैपरीत्यमित्याह । तनुद्युतय एव सूचयो धन-
ध्वान्ता भिन्दते स्फोटयन्ति । तेन तनुद्युतीनां नीलाम्बरानुवृत्तत्वेऽपि तन्तूपान्त-
सूक्ष्मसूक्ष्मरङ्गेष्वो निर्गच्छन्तीनामप्यसौज्वल्यं ध्वान्तानामपि सूचीवैद्ययोग्यत्वे-
नातिपादत्वं व्यञ्जितम् । हे खवैरिणि, खस्य आत्मनो वैरिणी सयमेव त्वं, एतास्तु

ललिता—संहि, मुख ममणगहम् । एहि । केलिकुण्डकप्पणं
कुणम्ह ।

राधिका—(संस्कृतेन ।)

रचय बकुलपुष्पैस्तोरणं केलिकुञ्जे

कुरु वरभरविन्दैस्तत्पमिन्दीवराक्षि ।

उपनय शयनान्तं साधु माध्वीकपात्रीं

सहचरि हरिरथ श्लाघतां कौशलं ते ॥ २४ ॥

ललिता—(तथा कृत्वा ।) हेला, पक्ष । कण्हो विलम्बेदि । ता
कुञ्जं पविसिअ थं पडिवालेम्ह ।

राधिका—(परिक्रम्य । उद्देगं नाटयन्ती । संस्कृतेन ।)

रुद्रः कापि सखीहितार्थपरया शङ्के हरिः पद्मया

प्राप्तः कुञ्जगृहं यदेष न तमीयामेऽप्यतिक्रामति ।

पौलोमीरतिबन्धुदिब्युखमसौ हा हन्त संतर्पय-

कुन्मीलत्यभिसारलब्धरमणीगोत्रस्य शत्रुः शशी ॥ २५ ॥

(इत्युमे निष्क्रान्ते ।)

(ततः प्रविशति कृष्णः ।)

कृष्णः—(समन्तादवलोक्य ।)

आसङ्गः कुसुदाकरेषु शिथिलो भृङ्गावलीनामभू-

द्रीक्षन्ते निजकोटराङ्कितममी क्षोणीरुहं कौशिकाः ।

१ सखि, मुख मार्गणाग्रहम् । एहि । केलिकुञ्जकल्पनं कुर्मः ।

२ हला, पक्ष । कृष्णो विलम्बते । तत्कुञ्जं प्रविश्यैनं प्रतीक्षेवहि ।

न तयेति व्याजस्तुला सर्वतोऽतिविलक्षणं सौन्दर्यं वर्णितमिति । तमीयामेऽप्य-
तिक्रामतीति । तेन वैशाखपौर्णमास्या अन्तरा चतुर्थीतिथिरियमिति गम्यते ।
पौलोमी शची तस्या रतिबन्धुरिन्द्रस्तस्य दिशः पूर्वस्या मुखं सम्यक्प्रकारेण तर्प-
यन् । स्वदर्शवत्स्वरजालादिभिरिति भावः । स्वमिन्द्रनायिकां पूर्वा दिशमभि-
सरेत्, अथ आभ्योक्षामभिसारिकायां शत्रुरिलाभ्यर्चम् ॥ आसङ्ग इति । निज-

संकोचोन्मुखतां प्रयाति धनकैरौत्तानपादेर्धुतिः

किं भानुर्ननु पूर्णपर्वततटीमारोदुमुत्कण्ठते ॥ २६ ॥

(इति परिक्रम्य ।) न जाने नवीनविप्रलम्भेन संमृतनिर्भरसरम्भा किं नाम प्रतिपत्स्यतेऽद्य राधा । (विमृश्य ।) भवतु । केसरेण नागकेसरं प्रतिपादयिष्ये तदमूनि नागकेसराणि विचिनुयामि । (इति तथा कृत्वा पुरोऽनुसर्पन् ।)

कपटी स लताकुटीमिमां सखि नागादधुनापि भावयः ।

इति जल्पपरीतया तथा क्लमदीर्घा गमिता कथं तमी ॥ २७ ॥

(परिक्रम्य ।) बहुलकुलं पश्यन् । सविषादम् ।)

ताम्बूलं घनसारसंस्कृतमदः क्षिप्तं पुरो राधया

हारी हन्त हरिन्मणिस्तबकितो हारोऽयमुत्सारितः ।

पौष्पी चैयमुदारसौरभमयी चूडा नखैः खण्डिता

तस्याः शंसति विप्रलम्भजनितं कुञ्जोऽयमन्तः क्लमम् ॥ २८ ॥

(इत्यप्रतो गत्वा ।) इयमेव राधायाः सूर्याराधनवेदिका । तदस्याः पार्श्व-
मासादयामि । (इति परिक्रमति ।)

(ततः प्रविशति सखीभ्यामनुगम्यमाना राधा ।)

कोटराङ्कितं शोणीकृतं वृक्षं कौशिकाः पेचका वीक्षन्ते । औत्तानपादेर्धुस्य नक्षत्रा-
कारस्य ॥ न जाने इति । नवीनेन विप्रलम्भेन प्रथमवियोगेन संमृतनिर्भरसं-
रम्भा धृतातिशयकोपा । प्रतिपत्स्यते शास्यति । भया सुचलद्वारोक्तेन बहुलवाच-
ककेसरपदेधाधुना नागकेसरं प्रतिपादयिष्यति ॥ ताम्बूलमिति । घनसारेण
कर्पूरेण संस्कृतम् । हारी मनोहारी । हरिन्मणिभिः स्तबकितो गुच्छीकृतो हारः

राधा—(पुरो विलोक्य ।) हंला ललिते, पेक्ख वेहआणेदिहो सो तुज्झ छद्दहो ।

ललिता—सैहि, कञ्चणपडिमेव कठोरा होहि ।

कृष्णः—पुरस्तादेवा सहपरिवारा प्रिया । तदिदमुद्वृज्यामि । (स्तुभ्यम् ।) ललिते, साधु साधु । दृष्टं तव गरिष्ठमत्र दुर्मन्त्रतन्त्रचर्या-यामाचार्यत्वम् । यद्यप्य भवत्या केसरनिकुञ्जवेद्यामहमुज्जागरवतदीक्षां परिग्राहितोऽसि ।

ललिता—(संस्मरन् ।) अहो वैपरीत्यम्, अहो वैपरीत्यम् ।

केसरनिकुञ्जकुहरे कुहक वसन्ती सखी त्वया रहिते ।

श्रितनवपल्लवशयना त्रुटिमसि कल्पाविकां मेने ॥ २९ ॥

कृष्णः—(कपटेनाटोपं नाट्यन् ।) अहो, दम्भभाराम्भेषु गाम्भीर्य-मस्याः । (नागकेसराण्युद्वाह्य दर्शयन् ।)

अरतिं मम निशि पश्यजङ्गम्यन्तागकेसरोऽप्यसकृत् ।

विगलन्मधुभिः कुसुमैरेभिर्नैत्रैरिवोदसैः ॥ ३० ॥

ललिता—अम्महे धूततणं, जं वडलवाइण्ण केसरेण दाणिं आगकेसरो विक्खवावीअदि ।

१ हंला ललिते, पश्य वेदिकानेदिष्ठः स तव नागरः ।

२ सखि, काञ्चनप्रतिमेव कठोरा भव ।

३ अहो धूर्तत्वम्, यद्वकुलचाचिना केसरेणेदानीं नागकेशरो विह्वल्यते ।

कुञ्ज इत्येतादृशलक्षणमिशिष्ट इत्यर्थः ॥ इत्येति । नेदिष्ठः संनिकुष्ठः ॥ पुरस्तादि-त्यादि । इद्य मन्त्रा येष्वेवंभूतं यत्तन् तस्य चर्यायामाचरणे आचार्यत्वम् ; उपदे-शादिकर्त्तात्वमित्यर्थः । मनोज्ञादित्वाद्भुम् ॥ आटोपमतिप्रतिभाम् । अरतिमिति । अरतिं खेदम् ॥ अम्महे इति । संकेतस्तु केसरकुञ्जे कृतः । स च केसरशब्दो

कृष्णः—(सव्याजनिवेदम् ।) ललिते, विश्राम्यतु तवेयं शब्दार्थ-
स्थान्यथाकल्पनेन वचनचञ्चुता । अथ वा कस्ते दोषः । दृष्टदोषाभिरपि
गौराङ्गीभिः सौहार्दमभिलष्यता मयैवापराद्धम् ।

विशाखा—को बलु गोरङ्गीणं दिङ्गो तुष्ट दोसो ।

कृष्णः—पश्य पश्य ।

नवरसधारिणि मधुरे वरणीसंतापहारिविस्फुरणे ।

विदधति न कृष्णमुदिरे गौर्यः क्षणरोचिषः स्वर्यम् ॥ ३१ ॥

विशाखा—तैस्सि कुलिसकूडकठोरचेष्टिदे ताणं कोमलणं जुता
ज्वेव तथा पउची ।

१ कः खलु गौराङ्गीणां दृष्टस्त्वया दोषः ।

२ तस्मिन्कुलिशकूटकठोरचेष्टिते तासां कोमलानां युक्ता एव तथा प्रवृत्तिः।

बकुलवाची । 'अथ केसरो बकुलः' इत्यभिधानप्रसिद्धेः । नागकेसरे तु प्रसिद्धभा-
वादिति ललिताभिप्रायः ॥ 'चाम्पेयः केसरो नागकेसरः काञ्चनाङ्गयः' इत्यभिधाने
स्वरूपवैरूप्याभावेनैव वृत्तेस्तथाशब्दार्थस्येति 'मीमसेनो मीमः, सख्यभामा भामा'
इति न्यायेन केसरशब्दस्यार्थो नागकेसर एव तत्कुञ्ज एव मयाभिप्रेतः । भवत्या
तु बकुलकुञ्ज इत्यन्यथावयवकल्पनेन मद्ब्रजनमेव क्रियते । तेनैव त्वं खयातासीत्यर्थः ।
'तेन नित्यबन्धुष्वणपौ' इति चक्षुष्प्रत्ययः । गौराङ्गीभिः सौहार्दमभिलष्यता मयै-
वापराधः कृत इत्यर्थः ॥ नवेस्यादि । नवरसधारिणि अभिनवजलधारिणि ।
पक्षे 'शान्तोऽपि नवमो रसः' इति रीत्या शृङ्गारदिनवरसाश्रये कृष्णवर्णे मुदिरे
मेवे । पक्षे कृष्णोऽयं मुदिरे इवेति व्याघ्रादित्वात्समासः । क्षणरोचिषो विद्युतः ।
पक्षे क्षणमात्रा रोचिः अन्तिर्यासाम् । तदानीमेव महानज्जुरागखदानीमेव विरागेण
वैपरीत्यमिति भावः । अत्र गौर्य इति विशेषणपदं विशेष्यपदं ॥ तस्मिन्निति । तथा
प्रवृत्तिर्विमुदिष प्रवृत्तिरित्यर्थः । बङ्गस्य यथाक्षेपणादिरूपकठोरचेष्टा तत्तुल्यचेष्टिते

ललिता—विंसाहे, सुणाहि कंषि गाहम् । (इति चतुर्दशयन्ती ।)

चम्पकलदं सिण्डुं षभकश्चणकान्तिकुसुमगौरङ्गी ।

मुक्खिभ घावइ भमरो चवला च्चिभ सामला होन्ति ॥ ३२ ॥

कृष्णः—(सित्वा ।) सत्यं वामिनामसि राज्ञी ।

ललिता—(अपवार्य ।) सुंदु णीसक्केण वभणाडोवेण जणवरद्धं
ज्जेव णं तक्केमि ।

कृष्णः—

वाम्याद्भवेन विरतिर्नवयौवनानां

वामश्रुवामिति जनश्रुतिरव्यलीका ।

चाट्टनि कर्तुमुचितानि विमुच्य स्त्रिंशं

मां प्रत्युताद्य यदमूरपरं जयन्ति ॥ ३३ ॥

ललिता—(अपवार्य ।) हँला, सच्चं उज्जावरसिन्नो कण्हो । ता
पसीद ।

राविका—(कृष्णमयाङ्गेनावलोक्य ।) मुँद्धाणं वञ्चनकलाविदग्धोऽसि ।

कृष्णः—(सानन्दम् ।) फुल्लकेसरकलापेनामुना धम्मिल्लश्रीस्तवालं-
कियताम् । वञ्च्यतां मा विन्दतु मम प्रयासः । (इति पुष्टिश्चमुद्राव्य ।)

१ विशाखे, शृणु कामपि गायाम् ।

चम्पकलतां त्रिधा नवकाञ्चनकान्तिकुसुमगौराङ्गीम् ।

त्यक्त्वा घादति भ्रमरश्चपला इव श्यामला भवन्ति ॥

२ सुंदु निःशक्केन वचनादोपेनानपराधमेवैनं तर्कयामि ।

३ हँला, सत्यमुज्जागरसिन्नः कृष्णः । तवपसीद ।

४ मुग्धायां वञ्चनकलाविदग्धोऽसि ।

अधोऽर्कः ॥ वाम्यादिरित्यादि । कर्तुमुचितानि चाट्टनि विमुच्य त्यक्त्वा प्रत्यु-
ताद्य

प्रिये, पश्यामूनि सुगन्धीनामप्रेसराणि केसराणि यैरहं सद्यः सुवासि-
तोऽस्मि ।

राधिका—(सनर्सेसितम् ।) धूर्णं चन्दावलीपरिमलेण वासिदोसि
तुमम् ।

कृष्णः—प्रिये, पारिहासिकान्यपि ते वचांसि न कदाचिदपि
व्यभिचरन्ति । यदद्य मदङ्गवत्तन्वावलीसौरम्यमुदञ्चति ।

राधिका—(सर्ष्यं पश्यत्य ।) ललिते, किं मुद्रितकर्णासि ।

कृष्णः—(स्मित्वा ।) प्रिये, कथमक्षरसाम्यादक्षमासि । यदहं
कर्पूरावलीं वर्णयामि ।

राधिका—(वसितम् ।) समर्पयेहि पुष्पाहं । (इति पटाच्छलं प्रसार-
यति ।)

कृष्णः—(राघामुखं प्रेक्ष्य । सगतम् ।) हन्त, विभ्रममण्डितस्य
चिल्लीकोदण्डस्य ताण्डवकला ।

विशाखा—(जनान्तरम् ।) ललिते, पेक्ख पेक्ख । संमोहणेण
राहीए कडक्खवाणेण लक्खीकिदो पुष्कपुडियाए सद्धं अञ्चले दिण्णं पि
वेणुं ण जाणादि कण्हो ।

१ नूनं चन्दावलीपरिमलेन वासितोऽसि त्वम् ।

२ ललिते, किं मुद्रितकर्णासि ।

३ समर्पय पुष्पाणि ।

४ ललिते, पश्य पश्य । संमोहनेन राधायाः कटाक्षवाणेन लक्ष्मीकृतः
पुष्पपुटिकया सार्धमञ्चले दत्तमपि वेणुं न जानाति कृष्णः ।

मामपरं जयन्ति दुःखयन्ति । कट्ट वदन्तीत्यर्थः ॥ सनर्सेसितमिति मिथ्यादोषा-
रोपणात् ॥ राघामुखं प्रेक्ष्येत्यादि । चिल्लीकोदण्डस्य भ्रूवनुषः ॥ संमोहने-

ललिता—(संस्कृतेन ।)

निद्रागमेऽपि सखि नन्दसुतस्य हर्तुं

यां शक्नुवन्ति न पराः पशुपालबालाः ।

धन्या कटाक्षकल्या किं मोहयन्ती

तां राधिकाद्य पुरतो मुरलीं जहार ॥ ३४ ॥

राधिका—(अपवार्य । संस्कृतेन ।)

या निर्माति निकेतकर्मरचनारम्भे करस्तम्भनं

सत्रौ हन्त करोति कर्षणविधिं या पत्युरङ्गादपि ।

गौरीणां कुरुते गुरोरपि पुरो या नीदिविध्वंसनं

धूर्ता गोकुलमङ्गलस्य मुरलीं सेयं ममामृदुता ॥ ३५ ॥

(नेपथ्ये ।)

अरे कुरङ्गा, दिद्रो तुम्हेहिं पिअवअस्सो ।

कृष्णः—कथं मिलत्येष मधुमङ्गलः ।

(प्रविश्य माल्यहस्तः ।)

मधुमङ्गलः—सुंद सुवलमुहादो जं अज्ज णिउत्तमज्जे राहिआ

आगरिदा आसी । ता गदुअ षं पोच्छाहइस्सस्स । (इत्युपसृत । संस्कृतेन ।)

अविरलवनमालालंकृतसिम्बमूर्तिः

स्फुरितकटककान्तिर्धातुभिर्मण्डिताङ्गः ।

१ अरे कुरङ्गाः, दृष्टो युष्माभिः प्रियवयसः ।

२ युतं सुवलमुखाग्रदक्ष निक्षुब्धमध्ये राधिका आगरितासीत् । तद्वत्त्वेनां प्रोत्साहयिष्यामि ।

विद्यादि । लङ्गीकृतः । विद इत्यर्थः ॥ अविरल्येति । अविरलया वनमालया
अविरलया वनमालया सिम्बं मूर्तिर्लङ्का त्रः । कटकानां सकलानां नितम्बानां च ।

अखिलमुवनतुङ्गो नेत्रमङ्ग्या निकृष्टः

कथमिव सखि राघे कृष्णशैलस्त्वयामृत ॥ ३६ ॥

(राधिका स्मयते ।)

कृष्णः—प्रिये, वेदि मे तमस्तमीसंभवं वयसोऽयम् ।

राधिका—अज्ज, वंसिवं अज्ज सिणेहदक्खिणं जं कन्तारसिन्धु-
संतारकोसलाहं सिक्खाविदग्धि ।

मधुमङ्गलः—सहि, साहु अग्गे उवालहिजग्घ, जेहिं चलन्तीं
पि वल्लीं तुमं तक्खिअ वणे वसन्तेहिं सादङ्गं जाअरितम् । तुम्हे वल्लु
सलाहिज्जह, जाहिं पिअवअस्ससणाहं पि कुञ्जं अणिब्बन्वेण सुण्णं
मणिअ घरे पविसन्तीहिं गिरादङ्गं सुप्पम् ।

राधिका—अज्ज, किं एवं भणसि । (इति संसृतेव ।)

निकुञ्जं कंसारेवत नखरचन्द्रावलिहवि-

च्छटाग्रस्तं नाम्ने मुहुरपि यदा प्रेक्षितममृत ।

तदा सद्यः प्रोद्यद्भिधुहतकविकान्तिहतया

मया लब्धारण्ये क्लमनिवहपूर्णा परिणतिः ॥ ३७ ॥

१ आर्य, दर्शितमद्य जेहदाक्षिण्यं यत्कान्तारसिन्धुसंतारकोशलानि चि-
क्षितासि ।

२ सखि, साधु वयमुपालभ्यामहे, वैअलन्तीमपि वल्लीं त्वां तर्कयित्वा
वने वसद्भिः सातङ्गं जागरितम् । यूयं खलु स्थाप्यन्वे, यामिः प्रियवयसश्च-
नाथमपि कुञ्जमनिर्वन्धेन शून्यं मत्वा गृहे प्रविशतीभिर्निरातङ्गं सुप्पम् ।

३ आर्य, किमेवं भणसि ।

‘कटको वलयोऽक्षियाम्’, ‘कटकोऽक्षी नितम्बोऽदेः’ इत्यमरः । घातुभिर्गौरिकाथैः ॥
तमीसंभवमिति । रात्राहुद्गतं तमः दुःखम् ॥ अज्ज वंसिदमिति । कान्-
न्तारः वनप्रमणायै दुर्गमवर्त्मजन्यदुःखं तदेव सिन्धुः ॥ निकृष्टमिति । वखरा
एव चन्द्राखेषामावलिः पङ्क्तिस्तस्या रुचिच्छटाभिर्भस्त्रं मुहुरपि निकृष्टं प्रेक्षितं दृष्टं
वामृत । खरा कूरा या चन्द्रावली तस्या रुचिच्छटाग्रस्तं कंसारेः कुञ्जं मुहुरपि वार-

मधुमञ्जलः—अहो, कथं कुड्मसंगता चन्द्रावली वि राहियाए
दिदृत्वि । ता वञ्चनं मुक्लिष णं उक्करिसइस्सम् । (प्रकाशम् । संसृतेन ।)

क्लान्तेन ते वदनचन्द्रमनाकलय
कल्याणि गोकुलपुरंदरतन्दनेन ।

चन्द्रावली—

(स्वभोजे ।)

(कृष्णो भूषंशया निवारयति ।)

(सर्वाः परस्परं साकृतमवलोकयन्ति ।)

मधुमञ्जलः—(स्वगतम् ।) हन्त हन्त, किदं मए बम्हणबहुओ-
चिदं चावलम् ।

कृष्णः—(विभाव्य ।) विभावरीभवं मे वरीयः कष्टं बाध्यरुद्धक-
ण्ठोऽयं संवृष्टः । तद्वद्मेव वाक्यं समापयामि । (इति स्मिता ।)

चन्द्रावली न नयनान्ततया किलास्य

सा दृश्यतः कथमपि क्षपिता क्षपेयम् ॥ ३८ ॥

मधुमञ्जलः—^३पिअवअस्स, सइण्णोसि । किंति मह हिम-
अट्ठिदं पज्जइदं ण आणिस्ससि ।

१ अहो, कथं कुड्मसंगता चन्द्रावलीपि राहया दृष्टासि । तद्वत्स्वं त्यक्त्वै-
नामुत्कर्षयिष्यामि ।

२ हन्त हन्त, कुतं मया ब्राह्मणवद्वृत्तिं चापलम् ।

३ प्रियवयस, सर्वज्ञोऽसि । किमिति मम हृदयस्थितं एवार्थं न ज्ञाससि ।

वारमपि यदा प्रेक्षितं नभूत् । अपि तु प्रेक्षितुमेवाभूदित्येवमर्थं निर्धार्य स्वगतं
परमृणति—महो इत्यादि । क्लान्तेनेति । चन्द्रावली या अलम्भि साध्या-
शङ्कायैवास्याभूदित्युत्तरार्थं विनक्षितम् ॥ विभाव्येति । विभावरीभवं रात्रि-
भोजम् । वरीयः अतिशयितम् । कष्टं मम । विभाध्य विचिन्त्य । अयं मधुमञ्जलो

ललिता—राहे, अज्ज वि संदिद्वासि । पेक्ख रत्तिविलासपिण्ड-
णाहं णाजस्स चक्काहं अक्काहं । (इति सेष्यम् । संस्कृतेन ।)

बाले गोकुलयौवतस्तनतटीदत्तार्धनेत्रादितः

कामं श्यामशिलाविलासिहृदयाचेतः परावर्तय ।

निजः किं न हि यद्विकृष्य कुलजाः केलीभिरेव स्त्रियो

धूर्तः संकुलयन्कुलहस्ततिभिर्निःशङ्कमुन्मुञ्चति ॥ ३९ ॥

राधिका—हैद्री हद्री, सुहु विडम्बिदम्हि ।

कृष्णः—प्रिये, मुधैव मां दूषयसि ।

राधिका—(सोपासम्भम् । संस्कृतेन ।)

मुक्कान्तर्निमिषं मदीयपदवीमालोकमानस्य ते

जाने केसररेणुभिर्निपतितैः शोणीकृते लोचने ।

शीतैः फाननवायुभिर्विरचितो बिम्बाधरे च त्रणः

संकोचं त्यज देव दैवहृत्या न त्वं मया दूष्यसे ॥ ४० ॥

कृष्णः—प्रिये, तवाधीनस्य मे संकोचोऽप्यलंकारायैव ।

१ राधे, अद्यापि संदिग्धासि । पश्य रात्रिविलासपिण्डानि नागरस्य
चक्कान्यक्कानि ।

२ हा धिक् हा धिक्, सुहु विडम्बितासि ।

आध्यरुद्धकण्ठः संवृत्तः ॥ चन्द्रावलीनयनान्ततथेत्यादितः पठितव्यम् । चन्द्रेऽव-
लीनो नयनान्तो यस्य तत्तथा । अस्य ते वदनचन्द्रस्य । कपिता यापिता ॥ 'छत्र-
चक्रमनोदरे' इत्यमरः । बाले इति । श्यामशिलेव विलासिहृदयं यस्य । कलङ्क-
समूहेः संकुलयन् व्यापयन् ॥ मुक्कान्तरित्यादि । मुक्कं त्यक्तं अन्तर्मध्यनेत्रेऽपि
निमिषं यत्र एवं यथा स्यात् । केसररेणुभिरेव न तु संभोगजागरैः । त्रण इति ।

राधिका—साहीणो सबलोअविवखादोसि । कथं ममाहीणो
हुविस्ससि ।

कृष्णः—तवाधीनो नाहमेव केवलोऽसि । किंतु ते मम दशा-
वताराश्च । तथा हि ।

चञ्चन्मीनविलोचनासि, कमठोत्कुट्टस्तनी संगता,

क्रोडेन स्फुरता तवायमधरः, प्रह्लादसंवर्धनः ।

मध्योऽसौ बलिबन्धनो, मुखरुचा रामास्त्वया निर्जिता,

लेमे श्रीघनताद्य, मानिति मनस्यङ्गीकृता कल्किता ॥४१॥

राधिका—हंला ललिते, आअण्णिदं तुए ।

ललिता—कैण्ह, तुह ओदारा तुअम्मि जेव वसन्ति, जं
पदाणं चिन्हाइं दीसन्ति । (संस्कृतेन ।)

वन्यान्तर्गुरुचापलं, कठिनता, गोसंगतिः, पाणिजे

क्रौर्यं, दम्भरुचिः, सुचण्डिमधुरा, लङ्केशनिर्ध्वंसनम् ।

१ स्वाधीनः सर्वलोकविख्यातोऽसि । कथं ममाधीनो भविष्यसि ।

२ हला ललिते, आकर्षितं त्वया ।

३ कृष्ण, तवावतारास्त्वय्येव वसन्ति, यदेतेषां चिह्नानि दृश्यन्ते ।

न तु प्रियादन्ताघातेरिति ॥ चञ्चन्मीनेति । स्फुरता क्रोडेन क्रोडेदेशेन संगता ।
शब्दश्लेषेण क्रोडो वराहः । प्रकर्षेणाह्लादमानन्दम् । पक्षे प्रह्लादं संवर्धयतीति
नृसिंहः । बलि बध्नातीति बलिबन्धनो धामनः, बलिभिक्षिवलिभिर्यन्धनं यसेति
च । रामा रमण्यः, शब्दश्लेषेण त्रयो रामाश्च । प्रिया कन्या घनता निबिडता-
त्त्वया लेमे, श्रीघनो बुद्धिः । मनसि कल्किता मालिन्यम् । इदानीं मानावसरे
क्रौर्यमित्यर्थः, कल्की चान्तिमोऽवतारः ॥ वन्यान्तरिति । वन्यं वनसमूहो
अल्पसमूहश्च तन्मध्ये गुरुचापलमिति भस्वलक्षणम् । कठिनतेति कूर्मलक्षणम् ।
गोसंगतिरिति वराहलक्षणम् । गोः पृथ्वी, पक्षे स्पष्टम् । पाणिजानां नखाणां क्रौर्यं
क्रौंशो हिरण्यकक्षिपोश्च बध्नाकोविदारणेनेति नृसिंहलक्षणम् । दम्भे कापव्यहेतो

अत्रान्तोन्मदलौह्यमिष्टकदनं, निर्विशलीलोन्नति-

र्मानेन्द्राधवतारतः स्फुटमगी आजन्ति भागास्त्वयि ॥ ४२ ॥

कुष्णाः—(सस्मितम् ।) सस्ते, पश्य पश्य ।

ललिताजनि दुर्ललिता बभूव राधा दुराराधा ।

तप्ते मयि न च्छायां शशाक कर्तुं विशाखेयम् ॥ ४३ ॥

(इति वदोः करान्मल्लीदाम गृहीत्वा । सचाटुप्रणामम् ।)

सगियमुरुगुणा ते चित्तवीथीव राधे

शुचिरतिसुकुमारी काममामोदनी च ।

नखपदशशिरेखा धाम्नि पुष्पातु कान्ति

तव कुचशिवमूर्ध्नि स्वर्धुनीविभ्रमेण ॥ ४४ ॥

(इति भ्रूसंहया विशाखामनुकूल्यन्मात्यमर्पयति ।)

विशाखा—(मात्यं निवेदयन्ती । संस्कृतेन ।)

यस्मिन्नेत्रसरोरुहाङ्गणमुवः प्राप्ते विदूरं मना-

वसधस्ते निमिषोऽपि याति तुलनां तन्वज्जि मन्वन्तरैः ।

रुचिर्यस्येति वामनलक्षणम् । सुष्ठु चण्डिन्नो धूर्मारः । 'ऋक्षपूरुषूः पश्यामानक्षे' इत्यकारसमाधान्तात् ततश्चाप । सुचण्डिमधुरा इति परशुरामलक्षणं तस्यैवग्रन्थ-प्राधान्यात् । अलमतिशयेन । केशानां विध्वंसनमाकर्षणम्, अर्थात्स्त्रीणाम् । लङ्घेणो रावणस्तस्य विध्वंसनं चेति रामलक्षणम् । अत्रान्तमविरतमुत्कण्ठेन भेदेनाहंकारेण मविरादिजनितमक्षतया च लौत्यं चाक्षत्यमिति बलरामलक्षणम् । इदानीं सुदृढां अस्माकं कदनं दुःखदायित्वम्, इष्टं यक्षश्च तस्य कदनं विनाशनं चेति सुदृढलक्षणम् । निर्विशस्य स्रष्टव्येव तीक्ष्णया लील्या उन्नतिर्यस्य, पक्षे स्रष्टव्यमित्यं कल्कल-क्षणम् ॥ ललितेति । दुर्ललिता ललितराहेताजनि । विशाखेति विगता शाखा यस्याः सेति च ॥ सगियमिति । चित्तस्य वीथी मार्गः । वृत्तिरिति यावत् । तदुत्थेयं स्रक् तव कुचस्वरूपधिवमूर्ध्नि स्वर्धुनी गत्वा तस्या विलसेन कान्तिं पुष्पातु । नखचिह्नान्येव शशिरेखास्तस्या धाम्नि ॥ यस्मिन्निति । हे तन्वज्जि, एवंभूते तस्मिन् काकुपरायणे तव वाभ्यानि काभ्यानि इच्छास्पदानि भवन्ति ।

वृन्दारण्यकदम्बमण्डपतटक्रीडामराखण्डले

तस्मिन्काकुपरायणे तव कथं काम्यानि काम्यान्वपि ॥ ४५ ॥

राधिका—(साम्प्रक्ष्यम् ।) अवेहि निबुद्धिप, अवेहि ।

कृष्णः—

धूलिधूसरितचन्द्रकाञ्चलचन्द्रकान्तमुखि वल्लभो जनः ।

अर्पयन्मुहुरयं नमस्कियां भिक्षते तव कटाक्षमाधुरीम् ॥ ४६ ॥

ललिता—राहे, शशि कन्धरं परावहेहि । पुष्टो आजारेदि
अज्जिवा ।

(राधिका तथा करोति ।)

(प्रविश्य ।)

मुखरा—(कृष्णं विलोक्य । संस्कृतेन ।)

वनासक्तं चेतः प्रणयति गृहायो विरमय-

न्वरेण्यं बन्धूनां प्रणयमपि विस्मारयति यः ।

महाधूर्तश्रेणीगुणगरिमविस्तारणपटोः

करोत्सङ्गे तस्य त्वमपि सरले पुत्रि पतिता ॥ ४७ ॥

१ अवेहि निबुद्धिके, अवेहि ।

२ रावे, श्रुति कन्धरां परावृत्त(वर्त)य ॥ पुष्ट आकारयत्यार्थः ।

अर्थावेवेति शेषः । तत्र कारणमाह—यस्मिन् श्रीकृष्णे ते नैत्रधरोरुहाङ्गणस्य
भूमेर्मनागीषदपि विदूरं प्राप्ते निमिषोऽपि मन्वन्तरैस्तुलनां प्राप्नोति । आखण्डके
इन्द्रे ॥ धूलीति । चन्द्रादपि कान्तं मुखं यस्याः हे तथाविधे ॥ राहे इति ।
श्रुति धीमन् । आन्धरयति आह्वयति ॥ वनासक्तमिति । गृहाद्विरमयन्
परावृत्तं कृत्वा वनासक्तं चेतः करोतीत्यर्थः । धूर्तश्रेणीगुणानां गरिमा आधिक्यं

मधुमङ्गलः—भो वयस्स, मारुदवाचालीकिदमुही तुज्झ वंशीव
एत्थ बुद्धिआ पत्ता । ता एत्थ किं विलम्बेसि ।

कृष्णः—सखे, क मे वंशी ।

मधुमङ्गलः—सैअं जेअ जाणासि कह ति ।

कृष्णः—स्फुटं राधिकयैव हृतेयम् । तदेनां विना कथं प्रस्थान-
मुचितम् ।

मधुमङ्गलः—(सपरिहासम् ।) भो, इदं कखु अम्हाणं गरुअं भाव-
धेअं जं इमाहिं मोहिणीहिं तुमं चोरिअ ण संगोविदोसि । ता
चिष्ठदु वरागी मुरलिआ । अत्ताणं घेत्तूण पलाअम्ह ।

कृष्णः—(सखितम् ।) रे वाचाट, तिष्ठ । (इति परिक्रम्य ।)

सुन्दरि बिन्दुच्युतके तव नैपुण्यं बभूव पुण्येन ।

शशिमुखि वशीकृताभूद्वंशी मम यत्त्वया त्वरया ॥ ४८ ॥

राधिका—(सभूभङ्गम् ।) मुञ्चेहि णं भक्लिए कलङ्कारोपणम् । का
जाणादि तुम्ह वंशिअम् ।

१ भो वयस्स, मारुतवाचालीकृतमुखी तव वंशीवात्र बुद्ध्या प्राप्ता । तदत्र
किं विलम्बसे ।

२ स्वयमेव जानासि कुत्रेति ।

३ भोः, इदं खल्वक्षाकं गरिष्ठं भागवेयं यदेताभिर्गोहिनीभिस्त्वं चोर-
यित्वा न संगोपितोऽसि । तत्तिष्ठतु वराकी मुरलिका । आत्मानं गृहीत्वा
पलायामहे ।

४ मुञ्चैनं भङ्ग्या कलङ्कारोपणम् । का जानाति त्वद्वंशिकाम् ।

तस्य विस्तारणे प्रव्यञ्जने पटोर्दक्षस्य ॥ तद्वञ्चेति । शीघ्रमितो याहीति भावः ॥
तदेनामिति । एनां मुरलीं विना कथं मम प्रस्थानम् ॥ सुन्दरीति ।
बिन्दुच्युतकेऽलङ्कारविशेषे । तव नैपुण्यसम्प्राप्तः । वशीकृता अपनीता । पक्षे

ललिता—(संस्कृतेन ।)

न काचिद्वोषीनां भवति परवित्तप्रणयिनी

सतीनामस्माकं न नद परिवादं ननु मुधा ।

(इत्यर्थे ।)

कृष्णः—सखि ललिते, प्रसीद । दर्शय सख्यौ दाक्षिण्यम् ।

ललिता—

अहं जल्पैरेभिर्गज निजनिकेतं द्रुतमितो

वयं किं संवृत्तास्तव कितव वेणोः प्रतिभुवः ॥ ४९ ॥

राधिका—(वृद्धमासाय ।) अज्जे, दिहं तुए अप्पणो णत्तिणो चरितम्, अं एसो जम्हाणं चोरिकापरिवादं देदि ।

मुखरा—(संसंस्मम ।) रे कण्हाडा, सखं मए विण्णादम्, अं णत्तिअं राहिअं मह तुमं विडम्बेदुं लद्धो सि ।

मधुमङ्गलः—अहं निङ्खुरसंसिणि णिबंसिए, वंसिअं हरिअ तुज्ज णत्तिणी तुमं दुगं लद्धा ।

कृष्णः—आर्ये मुखरे, सत्यमाह वयस्यः ।

१ आर्ये, दृष्टं स्वयात्मनो नमुश्चरित्रम्, यदेषोऽस्मभ्यं चोरिकापरिवादं वदति ।

२ रे कृष्ण, सत्यं मया विज्ञातम्, यज्जप्सीं राधां मम त्वं विडम्बितुं लब्धोऽसि ।

३ अयि निङ्खुरसंसिनि निर्वासिके, वंसिकां हत्वा तव नप्सी त्वां दुर्गे लब्धा ।

विन्दुविशिष्टा वंशी विन्दुलता वशीकृतेति विन्दुच्युतकालंकारः ॥ प्रसीदेति विप-
रीतरक्षणः । तस्य च युष्माकं सति त्वं यथा यथा त्वं तथा मुरल्या अचौर्यमयीति
परिहासः कृतः सख्यौ मयि ॥ अकस्मिन्नि । कितवो धूर्तः । प्रतिभुवो

मुखरा—अहं राहिए, अवि किं सच्चं एदम् ।

राधिका—अज्जिए, वुन्दावणे इन्धणाणं किं महग्घदा जादा, जं हत्थमेत्ता वंसकट्ठिआ अम्हेहि हरिदग्घा ।

कृष्णः—(सित्वा ।) हे पीते प्रचण्डदेवि, यदि वेणुं न जहर्षा-
स्ततः कथं तद्वार्तायां सितकुब्जलोलासादुत्फुल्लकपोलान्दोलयितव्य-
न्तासि ।

मुखरा—(आक्षेपम् ।) चपल, अहिमण्णुणो सधम्मिणी तुज्झ
वन्दणिज्जा, तद्वि परिहसज्जह ।

मधुमङ्गलः—मुहरे, एसो हं जणोववीअस्स सवामि । दिट्ठं
मए पुहवीविलगसेहरेण अज्ज राहिया वन्दिदा प्रियवयस्सेण ।

मुखरा—(सानन्दम् ।) तदो इमस्स धम्मो वड्ढिस्सदि ।

(सर्वे स्मितं कुर्वन्ति ।)

मुखरा—कण्हड, इमिणा तुज्झ चावलेण खिज्जिस्सदि बल्लवन्दो
णन्दो । ॥ गदुअ गोमण्डलं संभालेहि ।

१ अयि रावे, अपि किं सत्यमिदम् ।

२ आर्ये, वृन्दावन इन्धनानां किं महर्घता जाता, यद्वस्तमात्रा वंशका-
ष्ठिकासाभिर्हर्तव्या ।

३ चपल, अभिमन्योः सधर्मिणी तव वन्दनीया, तदपि परिहससे ।

४ मुखरे, एषोऽहं यज्ञोपवीतस्य शपामि । दृष्टं मया पृथ्वीविलग्नशेख-
रेणाय राधिका वन्दिता प्रियवयसेन ।

५ तदैतस्य धर्मो धर्षिष्यते ।

६ कृष्ण, अनेन तव चापलेन खेत्स्यति बल्लवेन्द्रो नन्दः । तद्वत्त्वा गोम-
ण्डलं संभालय ।

अम्भका आम्भिनाः प्रसिद्धाः ॥ खपलेति । वन्दनीया वन्दनयोग्या । व्रजेध्वरी-

कृष्णः—आर्ये, विना वेणुं विप्रकृष्टाया अवलावलेराकृष्टिर्दुर्धरा ।

ललिता—कण्ड, अवलावलीणो ति कीस उज्जुजं ण कथेसि ।

कृष्णः—ललिते, वृद्धयाद्य सबला यूयम् । ततः कथमिदं कथयिष्यामि ।

मुखरा—(सरोषम् । संस्कृतेन ।)

नवीनाग्ने नप्ती चटुल नहि धर्मात्तव मयं

न मे दृष्टिर्मध्येदिनमपि जरत्या पटुरियम् ।

अलिन्दात्त्वं नन्दात्मज न यदि रे यासि तरसा

ततोऽहं निर्दोषा पथि कियति हंहो मधुपुरी ॥ ५० ॥

मधुमङ्गलः—(सरोषम् ।) दुस्सुहि बुद्धिए, तुज्जा कंसदो किं अग्ने भाएम्ह, जं मधुपुरं आसन्नं कहेसि ।

मुखरा—(सञ्ज्वजम् ।) अरे, चिट्ठ । एसाहं णत्तिणिजं घेत्तूण राजसहं पत्तिदम्हि ।

(इति राधादिभिरनुगम्यमाना निष्क्रान्ता ।)

कृष्णः—सखे, समागच्छ । कालिन्दीकच्छमुपेत्य गवासुद्देशं करवावः ।

(इति परिक्रम्य । वलितग्रीवं पश्यन् । सोच्छ्रुत्सम् ।)

१ कृष्ण, अवलावलीति कस्मादुज्जु न कथयसि ।

२ दुर्मुखि वृद्धे, तव कंसात्किं वयं विभीमः, यन्मधुपुरमासन्नं कथयसि ।

३ अरे, तिष्ठ । एसाहं नप्तीं गृहीत्वा राजसमां प्रल्लितासि ।

मधुल्लुपप्रभार्यात्वेन तव मातुलानीसंबन्धादित्यर्थः ॥ कण्ठेति । खेतस्यति खेदं व्यस्यसि ॥ नवीनेति । मध्येदिनं दिवस मध्येऽपि । 'पारे मध्ये पठ्या वा'

मुद्रां धैर्यमयीं क्षणं विवृणुते तारस्यलक्ष्मीं(ध्वीं) क्षणं
 सोपेक्षाः क्षणमातनोति मणितीरौत्सुक्यभाजः क्षणम् ।
 शुद्धां दृष्टिमितः क्षणं प्रणयते प्रेङ्खत्कटाक्षां क्षणं
 रोषेण प्रणयेन चाकुलितधी राधा द्विधा मिद्यते ॥ ५१ ॥

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे ।)

इति वेश्महरणो नाम चतुर्थोऽङ्कः ।

पञ्चमोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति पौर्णमासी ।)

पौर्णमासी—

स्नेहः शोककृशानोर्विनोदसदनं सदेति नातध्यम् ।

स्निग्धाद्य राधिकायां यदहं तेनाशु दग्धासि ॥ १ ॥

(पुरोऽवलोक्य ।) केयं मधुमङ्गलसङ्गिनी मामभिवर्तते । (पुनर्निमात्य ।)

अजनितशासनभङ्गा स्थिरजङ्गममण्डलैः स्वप्ने ।

निखिलप्राणिरुतज्ञा विन्दति पुरतः कथं वृन्दा ॥ २ ॥

(प्रविश्य ।)

वृन्दा मधुमङ्गलश्च—अग्न, वन्दे ।

पौर्णमासी—स्वस्ति युवाभ्याम् ।

वृन्दा—मगवति, कथं शोचन्त्यसि ।

इति समासः । स्तिथिः पथि निष्कट एवेति भावः । तेन मधुपुरी गत्वा सर्वं कंताम्
 निवेद्य क्षास्ति कारयामीति भीषयति ॥ इति विदग्धमाधवे चतुर्थोऽङ्कः ॥

वैशाखपूर्णिमातः पञ्चम्यास्तिथेः प्रातस्सनीं मानवेश्महरणादिलीलां वर्णयि-
 त्वेदानीं तद्दिनस्यैवापराह्णपर्यन्तं वृद्धाप्रतारणमानभजनवनविहरणादिलीलां प्रका-
 शयितुं पञ्चममङ्कमारभते—ततः प्रविशतीत्यादिना ॥ स्नेह इति । स्नेहः
 प्रेम, स्निग्धिरस्य । कृशानुरभिः ॥ अजनितेति । स्वप्ने वृन्दावने स्थावर-

पौर्णमासी—वत्से, विदग्धपुंगवस्याङ्गसंगमलक्ष्माणि राविका-
थाममिलक्ष्य मन्वुमानमिमन्युः संप्रति मधुपुर्यां सकुटुम्बो वस्तुमुत्क-
ष्ठते । तत्रापि तदम्बा तदीर्घ्याजम्बालवलीजृम्भायां कादम्बिनीभाव-
मालम्ब्य राधामरालीमुद्वेजयति । तेनाद्य शोचामि ।

वृन्दा—पौर्णमासीशुभाशीश्चन्द्रिकैव विघ्नान्वकारसंहारिणी ।

मधुमङ्गलः—अज्ये, कर्हं राहोपरि तुञ्ज वरिष्ठं प्रेमम् ।

पौर्णमासी—वत्स, सत्यपि मूरिणि प्रेक्षोदयकारणे तस्यामनन्या-
पेक्षि भवेदं प्रेम ।

वृन्दा—युक्तमिदम् । यतः ।

जगति किल विचित्रे कुत्रचिन्निश्चलात्मा

भवति निरभिसंधिः कस्यचित्प्रेमबन्धः ।

विलसति समुदीर्णे कुम्भजे खड्गनाली

कलितवति तथास्तं हन्त नाशं प्रयाति ॥ ३ ॥

मधुमङ्गलः—केरिसं गिरहिसंधिणो प्रेम्णस्स विण्हुम् ।

पौर्णमासी—

स्तोत्रं यत्र तदस्थतां प्रकटयच्चित्तस्व धत्ते व्यथां

निन्दापि प्रमदं प्रवच्छति परीहासश्चिरं निजती ।

१ आर्ये, कथं राहोपरि तव वरिष्ठं प्रेम ।

२ कीदृशं निरभिसंधिनः प्रेम्णश्चिह्नम् ।

जगत्तमैर्न जनित आत्माभक्तो यस्याः ॥ वत्से इति । तदम्बा जटिला । तस्या राधायां
या ईर्ष्या संभोगदर्शनादिचिह्नेन कान्तिः सैव जम्बालवलिः पङ्कसमूहस्तस्य जृम्भा-
कामाधिर्भावनिमित्ते कादम्बिनीभावं मेघमालत्रलमालम्ब्य राधैव मराली इषी
तामुद्वेजयति । पक्षे—जगतीति । निरभिसंधिरुपाधिभूतः । कुम्भजे समु-
दीर्णेऽगस्त्यनक्षत्र उदयति सति खड्गनसमूहो विलसति । तथा कर्णकलेऽलंगतवति
कलितवत्येव नाशः व्यदर्शनम् । अहंसी पङ्कादिभेतीति प्रसिद्धिः ॥ स्तोत्रमिति ।

दोषेण क्षयितां गुणेन गुरुतां केनाप्यनातन्वती

प्रेम्णः स्वारसिकस्य कस्यचिदियं विक्रीडति प्रक्रिया ॥ ४ ॥

मधुमङ्गलः—एवं रूपं कलु दोषं राधामाधवाणं पेम् ।

पौर्णमासी—वत्स, किमुच्यते । मधुर्यसंसर्गिणो नैसर्गिकस्य परस्परदल्लभानां विदग्धमिधुनानां प्रेमशृङ्खलाबन्धस्य परमोत्कर्षरेखायां दृष्टान्तः किल राधामाधवयोर्भावानृतभूता ।

वृन्दा—भगवति, श्रूयताम् ।

यष्टिं वष्टि न पाणिना कलयितुं शृङ्गे न सङ्गार्थितां
घटे धातुमिरङ्गमण्डनमयीं नाङ्गीकरोति क्रियाम् ।

पर्णं वादयते न घूर्णितमनास्तरि कृतान्तस्वसुः

किंतूक्लाम्यति मुक्तविभ्रमगुणग्रामोऽद्य दामोदरः ॥ ५ ॥

पौर्णमासी—(सखेदम् ।) किमिदम् ।

मधुमङ्गलः—ललिता कौटिलेण ।

पौर्णमासी—नूनं ललितया दृष्टानुवर्तितमाना वर्तते राधा ।

वृन्दा—अथ किम् ।

पौर्णमासी—न जाने कं सख्यस्य ललितादयः ।

वृन्दा—सासामुद्देशाय मया सुबलः प्रेषितोऽस्ति ।

१ एवं रूपं खलु तयो राधामाधवयोः प्रेम ।

२ ललिता कौटिल्येन ।

यत्र प्रेम्णि स्तोत्रं तटस्थतां प्रकटयत्सञ्चिते नृणां घटे । केनापि दोषेण क्षयिता-
मनातन्वती प्रक्रियेति संबन्धः । कमपि गुणादिकमुपाधिमात्मन्य आयते चेत्तदा
दोषदर्शनेन क्षीणो भवति गुणदर्शनेन वृद्धो भवति । निरुपाधिसु दोषगुणौ नापे-
क्ष्यते । यथा अज्ञानिनः स्वदेहप्रेमपरमोत्कर्षस्य सीमारूपं रेखायाः ॥ यष्टिमिति ।

(प्रविश्य ।)

सुबलः—अञ्जे, वन्देसि ।

पौर्णमासी—सुबल, कं दृष्ट्वा राधादयः ।

सुबलः—मुहुराधरोवान्तवद्विणो रसालस्स मूले ।

पौर्णमासी—वत्स मधुमङ्गल, तूर्णमनुसृत्य राधिकामभिसारय-
न्त्यसि । तदेतया सूक्तिचन्द्रिकया त्वमानन्दय मुकुन्दम् ।

(मधुमङ्गलः सहर्षं निष्क्रान्तः ।)

वृन्दा—(अनान्तिकम् ।) सुबल, मया समर्पितं पयं त्वया किं
नाम विशालायां संचारितम् ।

सुबलः—अध इं ।

पौर्णमासी—वृन्दे, यावत्प्रसाद्य प्रसाध्य च राधां संचारयामि
तावदधुनावाभ्यां पुरः कदम्बनिकुल्ले विश्राम्यताम् ।

(वृन्दा सुबलेन सह निष्क्रान्ता ।)

पौर्णमासी—(परिक्रम्य ।) कथं ललितेयमायाति ।

(प्रविश्य ।)

ललिता—मैअवदि, तुम्ह सआसं गच्छन्तीं हि ।

पौर्णमासी—किमर्थम् ।

ललिता—अञ्जे, तिणा धुत्तेण पुणो पुणो अवरज्जिदा पिअसही
लाहवं अमणिअ सुट्टु उक्कण्ठेदि । ता किं करिस्सम् ।

१ आर्ये, वन्दे ।

२ मुखराधरोवान्तवर्तिनो रसालस्स मूले ।

३ अथ किम् ।

४ भगवति, तव सकाशं गच्छन्त्यसि ।

५ आर्ये, तेन धूर्तेन पुनः पुनरपरआयिता प्रियसखी लाघवममत्वा सुदु-
त्कण्ठयति । तर्कि करिष्यामि ।

अञ्जे—प्रामिना कलियुतं च वदति न कामयते । शब्दे सशायिता न धत्ते ॥ तिणेति ।

पौर्णमासी—वत्से, मुञ्च मुधाकालुष्यम् । नपराध्वति माधवः ।
किंतु मधुमङ्गलप्रमादितैव वः खेदाय वमूव ।

ललिता—(खगतम् ।) ममा वि एवं णन्दीमुहीष्ट कविदम् ।
(प्रकाशम् ।) अज्जे, पेक्ख एषा राही रसालस्य मूले कम्पन्ती किंपि
जम्पदि ।

(ततः प्रविशति सानुत्तमं राधा ।)

राधा—(संस्कृतेन ।)

कर्णान्ते न कृता प्रियोक्तिरचना क्षिप्तं मया दूरतो
महीदाम निकामपथ्यवचसे सख्यै रुषः कल्पिताः ।

क्षोणीलभशिखण्डशेखरमसौ नाम्यर्थयन्नीक्षितः

स्वान्तं हन्त ममाद्य तेन त्वदिराज्ञारेण दंद्यते ॥ ६ ॥

पौर्णमासी—पुत्रि, प्रच्छन्नमुपसृत्य शृणुवः प्रेमविलासम् ।

(इत्युमे तथा स्थिते ।)

राधिका—(सचापलम् । पुनः संस्कृतेन ।)

घन्यास्ता हरिणीद्वयः स रमते यामिर्नवीनो युवा

(पुनः सद्यङ्गम् ।)

१ मममप्येवं नान्दीमुख्या कवितम् । आर्ये, पर्येषा राधा रसालस्य
मूले कम्पमाना किमपि जल्पति ।

अपरकायिता अपमानिता ॥ कर्णान्त इति । निकामं पथ्यं वचो वस्या एवं-
भूतायै सख्यै विशाखायै । अभ्यर्थयन्निति । 'अर्थं याचने' इत्यस्यात्मनेपदित्वेऽपि
परस्मैपदप्रयोगः । दंद्यतेऽतिशयेन दध्यते ॥ घन्या इति । अपस्वानीनां
१० वि० मा०

स्त्रैरं चापलमाकलय्य ललिता मां हन्त निन्दिष्यति ।

(पुनः सौत्सुक्यम् ।)

गोविन्दं परिरब्धुमिन्दुवदनं हा चिचमुत्कण्ठते

(पुनः सामर्थ्यम् ।)

धिन्वामं विधिमस्तु येन गरलं मानामिधं निर्ममे ॥ ७ ॥

ललिता—अदक्षिणे, तिष्ठ । सर्वं जेव कण्ठं निराकृत्य
शृङ्गीर मे दूसेसि ।

राधिका—(शृङ्गीरमेव । संकृतेन ।)

कृमिरपि नमिताल्मा हन्त वृन्दावनेऽसि-

न्कलयति निजमौलौ बर्हगौलेर्निदेशम् ।

अनुनयति मुहुर्मां नेतुकामालिनीयं

यदमलमबुरोक्तिस्तस्य दृष्टिं शठस्य ॥ ८ ॥

पौर्णमासी—(अनर्सेसितम् ।) निखिलमेव वृन्दाटवीप्राणिवृन्दं
दूतीभूतमियं मन्वते महामानिनी ।

राधिका—(प्रियावेशं नाटयन्ती । सचमत्कारम् ।) कैधं एसो मं
मोहिमं परिरुद्धं उवसण्णो कण्हो ।

पौर्णमासी—गम्भीरानुरागविवर्तोऽयम्, यदस्यां माधवस्य
विस्फुरणम् ।

राधिका—(सङ्कुचं परावृत्तम् ।) हन्त मो वक्ककलाशालि, चन्दाव-

१ अदक्षिणे, तिष्ठ । स्वयमेव कृष्णं निराकृत्य शृङ्गीर मां दूषयसि ।

२ कवमेष मां बलवत्कारेण परिरब्धुमुपसज्जः कृष्णः ।

३ हन्त मो वक्ककलाशालिन्, चन्द्रावलीश्लेढचिरासज्जमहुरकुरज्ज,
अपेहि । मय त्वं परिजनिष्यसि मया ।

४ शृङ्गीरमेव । संकृतेन । कृमिरपि पीठे । तस्य शठस्य दृष्टिं नेतुकामेयमिति ॥

लीकोलचिरासङ्गमङ्गुरङ्ग, अवेहि । एसो तुमं परिमविस्ससि मए ।
(इति कर्णोत्पलं क्षिपन्ती । संस्कृतेन ।)

यमुनातीरकदम्बाः संप्रति मम हन्त साक्षिणो यूयम् ।

एष बलान्मामबलां गोकुलधूर्तः कदर्थयति ॥ ९ ॥

पौर्णमासी—ललिते, परां कोटिमधिरूढा राविकोत्कण्ठा ।
तदियं स्वरितमभिसार्यताम् ।

ललिता—(परिक्रम्य ।) हला राहि, एका जेव किं मन्तेसि ।

राधिका—(ललितामालोक्य । स्वगतम् ।) कैधं सच्चं जेव पङ्कहि,
जं कण्हो ण दीसइ । (इति सौत्कुक्क्यम् ।) हला ललिदे,

परतणुपवेशविज्जा कथमिह सामेण कामिणा पडिदा ।

मम हिअए माणण्णी पविसिअ णिवाविदो जेण ॥ १० ॥

(प्रविश्य ।)

विशाखा—हला, सुबलहस्तादो लद्धा इअं पचिणा ।

ललिता—(शङ्कीत्वा नाचयति ।)

मेच्योऽपि माधविकया मधुपो यदेव

क्षिप्तः स्वयं मचलता नवपल्लवेन ।

१ हला राधे, एकैव किं मन्त्रयसि ।

२ कथं सत्यमेवैकास्मि, यत्कृष्णो न दृश्यते । हला ललिते,
परतनुपवेशविज्जा कथमिह श्यामेन कामिना पडिता ।
मम हृदये मानाभिः प्रविश्य निर्वासितो येन ॥

३ हला, सुबलहस्ताल्लभ्येयं पचिका ।

परेति । परां कोटिं परमुत्कवंम् ॥ हलेति । वन्द्या प्रविष्टेति शेषः ॥ मेच्य
इति । मेच्यः पवित्रः दोषरहितः । तं विनायकप्राप्त्यनारयमिति स्पष्टम् । नवपल्ल-

तस्याः खलु क्षतिरियं सुषमाक्षयेण

नन्दत्ययं तु विरुक्तरविन्दिनीषु ॥ ११ ॥

राधिका—(सविषादम् । संस्कृतेन ।)

अजनि विमुखः शङ्के पङ्केरुहाक्षि विचक्षणो

मयि मधुरिपुर्दोषश्रेणीविहारवनश्रियाम् ।

अकलितरसः सूचीविद्धो रजः प्रसरान्वधी-

नं मधुपयुवा किं केतक्यां विरक्तिमुपैष्यति ॥ १२ ॥

(इति वैक्लवं नाटयति ।)

शौर्णभासी—नहि चन्द्रेण चन्द्रिकाया मोक्षः कदापि संभवति ।

विशाखा—हैला, समात्सस । तुह उत्कण्ठितं तर्कितं मय

कण्ठपठति विष्णादुं गन्दीमुही पेसिदत्ति ।

(प्रविश्य ।)

नान्दीमुखी—(संस्कृतेन ।)

मृदुरपि निसर्गतस्त्वं कथमाद्रं माधवे कठोरासि ।

अथवा नवनीतपुटी हिमद्रवे कक्कटा प्रैक्षि ॥ १३ ॥

राधिका—हैला, अवि नाम सुहं वदति माधवो ।

१ सखि, समाश्रयिणि । तत्र उत्कण्ठां तर्कित्वा मया कृष्णप्रवृत्तिं विज्ञातुं नान्दीमुखी प्रेषितास्ति ।

२ सखि, अवि नाम शुभं वर्तते माधवः ।

केन करस्थानीयेन । नन्दत्ययमिति । मधुरं किं माधव्याः शोभैव न भवति । मधुपयुवा तु माधवी विनाप्यरविन्दिनीषु परमानन्दो भवत्येवैत्यर्थः ॥ अजनीति । मयि कर्मभूतायाम् । दोषश्रेणीनां विहारवनसंपत्तिरूपाणां दोषश्रेण्यो विहरन्ति स्ववकारं लभन्त इति यावत् । एतदेवार्थान्तरन्यासेनाह—अकलितरस इति । अथ समूहः ॥ मृदुरपीति । कक्कटा । कठिनीत्यर्थः ॥ क्षणमपीति ।

नान्दी—(संस्कृतेन ।)

क्षयमपि न सुहृद्भिर्नर्मगोष्ठीं विषये
रचयति न च चूडां चम्पकानां चयेन ।

परमिह भुरवैरी योगिवन्मुक्तभोग-

स्त्रव सखि मुखचन्द्रं चिन्तयन्निर्वृणोति ॥ १४ ॥

राधिका—(विद्यायां परिष्वज्य । संस्कृतेन ।)

भूयो भूयः कलिविलसितैः सापराधापि राधा
श्लाघ्येनाहं यदघरिपुणः बाढमङ्गीकृतासि ।

तत्र क्षामोदरि किमपरं कारणं वः सखीनां
दत्तामोदां प्रगुणकरुणामञ्जरीमन्तरेण ॥ १५ ॥

(नेपथ्ये ।)

गर्वोदग्राः कलमविकलं तन्वतामन्यपुष्टा

निष्प्रत्यूहं मृगयुवतयः सस्यमासादयन्तु ।

सीमन्तिन्यो गृह्णतमयीं शील्यन्तु प्रणालीं

धूर्तो वेणुर्विहरति करे नाद्य पीताम्बरस्य ॥ १६ ॥

राधा—(वंशीमुद्राद्य । लोपालम्भम् ।)

सद्वंशतस्तव अग्निः पुरुषोत्तमस्य

पाणौ स्थितिर्भुरलिके सरलासि वात्या ।

निर्वृणोति सुखं प्राप्नोति ॥ भूय इति । कलिविलसितैः कलहविलसितैर्हृद्भिः
सापराधा अत एव राध्यातीति राधा । वो शुष्माकं सखीनां प्रगुणकरुणामञ्जरी-
मन्तरेण विना किमपरं कारणमस्ति । किंभूताम् । दत्तामोदाम् । मन्त्रेयवीर्यं
विज्ञास्वादीनामस्यां काहप्यमस्तीति बुद्ध्या कृष्णो मां प्रति कदाचित्कर्पणं करोती-
त्यर्थः ॥ गर्वोदग्रा इति । वृन्दावचनम् । गर्वोदग्रा उच्यते सन्तः अन्ध-
पुष्टः कोकिलः । निष्प्रत्यूहं निर्व्यूहम् । सस्यं घासम् । सीमन्तिन्यः स्त्रियः ।
गृह्णीतिमयीं प्रणालीं शील्यन्तु ॥ सद्वंशेति । कल्पाद्भूतोः वकाशादीनां गृहीता

कलात्त्वया सखि गुरोर्विषमा गृहीता

गोपाङ्गनागणविमोहनमन्नदीक्षा ॥ १७ ॥

विशाखा—हंला, अक्षरिणा इत्थं वंशी, जं मारुदाहिमुहीकिदा
सर्ध सेंहाणदि ।

राधिका—सैहि, परिक्षिस्सम् । (इति तथा करोति ।)

विशाखा—मुणिज्जउ मधुरा काकली । ललितं वरेहिमाणुणोदु
कण्हस्स परिवारः ।

(अस्मिन् ।)

चुन्दा—(अच्छमम् ।) भगवति, न कदापि वंशी देयेति श्रुतं
मया ललितादुर्भञ्जितम् ।

पौर्णमासी—क्त्से, युक्तिमायत्तां करिष्यामि ।

(अस्मिन् ।)

जटिला—णैणं इदो कण्हेण मिलिदं जं मुरली वादिदा ।
(मित्थेयम् ।) अहो, कहां वासहाणवीहत्थे कण्हस्स वंशी । ता णिण्हुदं
गदुक्ख णं गेहिस्सम् । (इति सहसोपसृत्य सामर्थम् ।) अयि दुबिणीद-
गोआलपुत्तिए, मुच्च मुरलिकम् । (इत्याकृष्य गृह्णाति ।)

१ सखि, आचार्येयं वंशी, यन्मारुताभिमुखीकृता स्वयं शब्दायते ।

२ सखि, परीक्षिष्ये ।

३ श्रूयतां मधुरा काकली । ललितं वरमाणुणोदु कृष्यस्य परिवारः ।

■ नूनमितः कृष्णेन मिलितं यन्मुरली वादिता । अहो, कथं वार्षमान-
नीहस्ते कृष्णस्य वंशी । तस्मिन्मृतं गत्वा एनां अहीष्यामि । अयि दुर्विनीत-
गोपालपुत्रिके, मुच्च मुरलिकम् ।

तस्य नाम अहः । तेनैवानर्थः कृतः । ननु तदपि दोष इत्यर्थः । कलात्का-
न्यसि ॥ १७ ॥ वरस इति । मानसपुत्रात्यये । 'वतारः आल जायति' इत्य-

ललिता—(अपवर्णम् ।) हैद्री, यमादो । कथं तुङ्गिना अतर्कितं
मुरली आजड्डिता ।

जटिला—^१णं कसु भगवदीए पौर्णमासीए वंसइस्सम्, जं भज्ज
भणितं ण पट्टिआएदि ।

पौर्णमासी—पुत्रि वृन्दे, गहनं कष्टमापतितम् । पश्य जटिल
ममोटजदिसं प्रयाति ।

वृन्दा—भगवति, मा चिन्तय । क्षिप्रमसौ मुरलीं लुण्ठयामि ।
(इति निष्क्रान्ता ।)

ललिता—(समयमनुसृत्य ।) अज्जे, कीस अलीअं सइसि, जं
एसा कालिन्दीकूलमिह अम्हेहि रुद्धा ।

जटिला—(सरोषम् ।) चंचले दुग्धन्तिणि, चिह्व चिह्व ।

(अभिश्य ।)

सुबलः—अज्जे जडिले, पेक्ख दहिलम्पटा मक्कडी तुज्ज वरं
अविसइ ।

जटिला—(वाचिप्रीवमालोक्य ।) सुँवल, सत्थं कहेसि । मक्खण-
चोरिणी एसा मक्कडी । (इति परवृत्त्य प्रावन्ती निष्क्रान्ता ।)

पौर्णमासी—भूतं वृन्दया प्रेरितास्ति कक्खटीयं नाम अरुमर्कटी ।

१ हा धिक्, प्रमादः । कथं वृन्दया अतर्कितं मुरली आकृष्टा ।

२ एनां खलु भगवत्यै पौर्णमास्यै दर्शयिष्यामि, या मय भणितं न प्रत्येति ।

३ आर्ये, कसादलीकं शङ्कसे, यदेषा कालिन्दीकूलेऽस्माभिर्लुण्ठिता ।

४ चंचले दुग्धन्तिणि, तिष्ठ तिष्ठ ।

५ आर्ये जडिले, पश्य दहिलम्पटा मर्कटी तव शृङ्गं अविसृति ।

६ सुबल, सत्यं कथयसि । नवनीतचौरिण्येषा मर्कटी ।

सुबलः—गन्दीमुखि, पेक्ख । पक्खित्तेण वेणुणा मूढजटिलाए मकडी ताडिदा ।

पौर्णमासी—(अर्धम् ।) दिष्ट्या मुरलीमादाय कक्खटीयं कदम्ब-मधिरुद्धा ।

(सर्वाः प्रहर्षं नाटयन्ति ।)

(प्रविश्य ।)

जटिला—हैद्री वच्छ सुबल, हत्थादो मे मुरली गदा । ता तुज्झ जिम्मच्छणं जामि । समप्पेहि मे वंसिअम् ।

सुबलः—अज्जे, जहत्थणामा एसा कक्खटी केवलं तुज्झ बहिणीपुत्तादो विसालादो भाएदि । ता गोवट्ठणसिज्जे खेळन्तं पं गदुअ अभ्यस्येहि ।

(जटिला निष्क्रान्ता ।)

पौर्णमासी—दिष्ट्या व्याजेन जरतीं दूरुमपसार्य धूर्तोऽयं भूवि-
क्रमेण ललितां त्वरयति ।

ललिता—(नेत्रप्रसन्नं कृण्वन्ती ।) हँला राहि, एहि । वेणुं ममाम्हे ।

राधिका—(स्वगतम् ।) दिष्टिर्मा अहिसारेदि मम् ।

१ गान्दीमुखि, पश्य । प्रक्षिप्तं वेणुना मूढजटिलया मकडी ताडिता ।

२ हा धिक् वत्स सुबल, हस्तान्धे मुरली गता । तस्मात्तव निर्मन्वनं यामि । समर्पय मे वंसिकाम् ।

३ अर्थे, यथार्थनामा एसा कक्खटी केवलं तव भगिनीपुत्राद्विशालाद्विमेति । तद्गोवर्धनशृङ्गे खेलन्तमेनं गत्वाम्यर्थय ।

४ हला राधे, एहि । वेणुं मार्गयावः ।

५ दिष्ट्याभिसारयति माम् ।

(प्रविश्यापटीक्षेपेण ।)

मुखरा—विशाखे, अहिमण्डू संदिसइ—अज्ज जोइतिआणं उपदेसेण मए गोमङ्गला नाम चण्डी पूजणीया । ता पूजणोपहारं घेतूण तुमं चेच्चरुक्खस्स तले राहियं लम्भय त्ति ।

राधिका—(सखेदमपवार्य ।) हन्त, दुदेवस्स पाहिउल्लम् । (इति बलितामुखमीक्षते ।)

ललिता—हैला, सच्चणामा एसो अहिमण्डु । ॥ गदुअ पूजणो-
वहारं संपादेम्ह ।

(इति सर्वा निष्क्रान्ताः ।)

पौर्णमासी—(शुक्लमनुसृत्य सत्यवध ।) वत्स, दुःसमाधानेयं गति-
रुपस्थिता । तदथ शृन्दया सह गत्वा समाश्रयतां त्वया पाटवेन पुण्डरीकाक्षः । मया तु प्रामाणिकपुरंघ्रीणां गोघ्नीमासाद्य अटिलकौ-
टिल्यं वर्णयिष्यते । (इति निष्क्रान्ता ।)

सुबलः—(परिक्रम्य ।) ऐसा तमालतले डाहिणहत्थे गृहीदवंसिका वृन्दा चिट्ठइ ।

१ विशाखे, अभिमन्युः संदिशति—अथ ज्योतिषिकानामुपदेशेन मया गोमङ्गला नाम चण्डी पूजनीया । तत्पूजणोपहारं गृहीत्वा त्वं चैत्यवृक्षस्य तले राधिकां लम्भयेति ।

२ हन्त, दुर्दैवस्य प्रातिकूल्यम् ।

३ हैला, सत्यनामा एषोऽभिमन्युः । ततो गत्वा पूजणोपहारं संपाद-
यामः ।

४ एषा तमालतले दक्षिणहस्ते गृहीतवंशिका वृन्दा तिष्ठति ।

मरः ॥ अहो इति । अहो इति विस्मये ॥ विशाखे इत्यादि । लम्भय प्रापय ॥ विद्या वेणुमार्गण्यपदेशेन ॥ सत्यनामा इत्यादि । सत्यनामा अभि-

(प्रविश्य ।)

वृन्दा—मोः सुबल, विलोकितसर्वार्थासि । तदलं तद्गार्तया ।

सुबलः—वृन्दे, तुरिअं एहि । वेणुं जेव उवहरम्ह ।

(इत्युभौ परिक्रामतः ।)

सुबलः—वृन्दे, मधुमङ्गलेण वद्धिदुष्कण्ठो पिबव्यवस्तो मार्गं
ज्जेव पेक्सन्तो चिद्धइ । ता ण जाणे अकिदस्थानं अम्हाणं तत्थ
गमणे का तस्स दसा भवे ।

वृन्दा—सुबल, सत्यं ब्रवीषि । पश्यायं पुंनागतरोरुपकण्ठे समु-
स्कण्ठते कंसारिः ।

सुबलः—वृन्दे, भणामि । चिन्तेहि जुत्तिस् ।

वृन्दा—(विष्टय ।) सुबल, गोविन्दस्य क्षणविनोदाय चिन्तितो-
यायासि । तदेहि । तन्निष्पद्ये वेशं भजावः ।

(इति निष्क्रान्तौ ।)

(ततः प्रविशति मधुमङ्गलेनोपासमानः कुष्णः ।)

कुष्णः—(सौख्यम् ।)

राधा पुरः स्फुरति पश्चिमतश्च राधा

राधाधिसन्धिमिह दक्षिणतश्च राधा ।

राधा खलु क्षितितले गगने च राधा

राधामयी मम बभूव कुतस्त्रिलोकी ॥ १८ ॥

१ वृन्दे, स्वरितमेहि । वेणुमेवोपहरावः ।

२ वृन्दे, मधुमङ्गलेन वर्धितोत्कण्ठः प्रियव्यवस्तो मार्गमेव पश्यन्निष्ठति ।
तत्र आनेऽकृतार्थानामस्माकं तत्र गमने का तस्य दशा भवेत् ।

३ वृन्दे, भणामि । चिन्तय जुत्तिम् ।

मधुमङ्गलः—‘प्रियवयस्स, भगवदीए अहिसारिदं दाणिं ज्जेअ पेक्खिस्ससि राहिअम् ।

कृष्णः—

करेणान्तस्तुष्ट्या सललितमवष्टभ्य ललिता-

कराकुष्ठं राधा भृशमभिसरन्ती सरभसम् ।

किमद्य सेराक्षी सरपरिमलोद्भासिवलय-

ध्वनिर्मा निर्मास्यत्यनुपमचमत्कारचटुलम् ॥ १९ ॥

मधुमङ्गलः—भो, मा उत्तम्मस्स । कङ्कणक्षणकारो सुव्वइ ।

(नेपथ्ये ।)

हँल ललिदे, पेक्ख । सो एसो पुण्णाअहक्खो दीसइ । (पुनस्तत्रैव ।)
सहि राहे, विट्ठममरजम्पिदं पेक्ख जम् । ■ कसणं इय ज्जेअ विट्ठम्ह ।

मधुमङ्गलः—(उच्चापलम् ।) भो प्रियवयस्स, बामदो किं न पेक्खसि । एसा ललिदाए सज्जं राहिआ समाअदा ।

कृष्णः—(सोत्कण्ठम् ।) दिष्ट्या साक्षादद्य मदीक्षणयोः सौख्यं विस्तार्यते सख्या ।

१ प्रियवयस, भगवत्याभिसारितामिदानीमेव प्रेक्षिष्यसे राधिकाम् ।

२ भो, मा उत्ताम्यस्व । कङ्कणक्षणत्कारः सूच्यते ।

३ हला ललिते, पश्य । स एष पुंनगवृक्षो दृश्यते । सखि राधे, भृश-
जमरजलिपतं पश्यैनम् । तत्क्षणमिहैव तिष्ठतः ।

४ भोः प्रियवयस, बामतः किं न पश्यसि । एषा ललितया सार्धं राधिका समागता ।

सर्वतोभावे मन्थुर्यस्य स तथा ॥ करेणेति । निर्मास्यति किं करिष्यति ॥ नेपथ्ये राधिकावेषधारी सुबलो ललितावेषधारीणी वृन्दामाह—हला ललिदे इति । विष्ट्येति । धर्या राधयेति कृष्णविवक्षितम् । वस्तुतस्तु सख्या सुबलेन ।

मधुमङ्गलः—(सर्पवम् ।) भो, कीस ण वित्थारिद्वं जस्य अहं
विमदो दूदो ण्हि ।

कृष्णः—सखे, पुरःस्वयोरपि मत्प्रिययोरन्यलीकता नाद्याप्यव-
धारिता । यदाम्यां न संनिधीयते ।

मधुमङ्गलः—^२प्रियवयस्स, सुद्धु पसण्णं राहीं जाणाहि । जं
साडिअच्चलक्षम्पिदा मुरली झलकइ ।

कृष्णः—(समेहम् ।)

विद्युरेति दिवा विरूपतां शतपत्रं वत शर्वरीमुखे ।

इति केन सदा श्रियोज्ज्वलं तुलनामर्हति मत्प्रियाननम् ॥ २० ॥

(इति सकौतुक्मनुसर्पति ।)

(नेपथ्ये ।)

वैरिसहाणइ लच्छी इवं पुरो राइणी समुगमइ ।

चन्दावलीकुटुम्बचकोर मा घाव सुप्पसहम् ॥ २१ ॥

१ भोः, कस्मान्न विस्तारयितव्यं यत्राहं विदग्धो दूतोऽस्मि ।

२ प्रियवयस, सुद्धु प्रसन्नां राधां जानीहि । यत्साटिकाच्चलच्छादिता
मुरली झलकति ।

३ नार्षभानवी लक्ष्मीरियं पुरो रागिणी समुद्रच्छति ।

चन्द्रावलीकुटुम्बचकोर मा घाव सुप्रसमम् ॥

भीकृष्णवाक्यस्यान्यथाप्रयोगासंभवात् ॥ सखे इति । मत्प्रिययो राधाललितयोः ।
अस्तुतस्तु चन्दासुवलयोः । अन्यलीकता प्रीतिः । वस्तुतस्त्वन्यलीकत्वं सत्यत्वम् ।
'अलीकत्वं प्रियेऽद्वये' इत्यमरः ॥ धारिसेति । नार्षभानवी लक्ष्मीः वृष[राधि]-

मधुमङ्गलः—ललिते, भग्निदासि । न खलु चकोरो । पेक्ख एसो
रहङ्गीरमणो, जेण वारिसहाणह लच्छी कामिज्जइ ।

(नेपथ्ये पुनरन्यतः ।)

भो कण्ह, सुणाहि ।

मधुमङ्गलः—(विलोक्य सशङ्कम् ।) एषा दक्षिणे विसालस्त
बहिणी सारङ्गी नाम बालिका ।

कृष्णः—सखे, मा शङ्किताः । सुष्ठु बालिकेयम् ।

(प्रविश्य ।)

सारङ्गी—भो कण्ह, सुणाहि । बुद्धिआ मुहला भणादि—
कीस तुए मम णत्तिणी अलीअं दूसिज्जइ । जं तुज्ज वंसिआ अम्हेहिं
कक्खलिआहत्थे दिट्ठा, ता मा गोहि णं ति ।

कृष्णः—सारङ्गिके, विज्ञापय मुखरां यदहं लब्धमुखलीकोऽसि ।

१ ललिते, आन्तासि । न खलु चकोरः । पर्येष रयाङ्गीरमणः, जेन
वार्धमानवी लक्ष्मीः काम्यते ।

२ भोः कृष्ण, शृणु ।

३ एषा दक्षिणे विशालस्य भगिनी सारङ्गी नाम बालिका ।

४ भोः कृष्ण, शृणु । बुद्धा मुखरा भणति—कसात्त्वया मम नखी
मिथ्या दूष्यते । यत्तव वंसिकास्त्राभिः कक्खलिकाहस्ते दृष्टा, तस्मान्मा...मेना-
मिति ।

स्वभानुसंबन्धिनी शोभा । वृषभानोः कन्धायाश्च शोभा । राशिणी रक्षिमायुक्ता,
रुगः क्रोधस्तद्युक्ता च । वस्तुतस्त्वनुरागवती च । चन्द्रावत्याः कुटुम्बचकोरक-
पङ्कणवत्प्रकारेणात्र चावनं तत्र दुःखदमेव भविष्यतीत्यर्थः ॥ ललिते इत्यादि ।
रयाङ्गीरमणश्चक्रवाकः, पक्षे रयाङ्गं चक्रं तद्युक्तः रमणश्चेति पदद्वयेन वार्धमानवी
लक्ष्मीः काम्यते । श्लेषार्थः पूर्ववत् ॥ बुद्धिआ इत्यादि ।इत्य-
क्षानामूषिति गम्यते ॥ ललितानेक्षधरा श्रुता नदति—हलेति । बालसमावो-

(नेपथ्ये ।)

हंला, पच्छत्ता होहि ।

सारङ्गी—(नेपथ्याभिमुखमवलोक्य । सेष्यम् ।) हंला राहिए, चेकर-
वखस्स तले तुमं विदुदि आआलेदि मे मादुओ । ता तत्थ किंति
ण गदासि ।

(नेपथ्ये ।)

हंदासे साहासारङ्गमुहि सारङ्गिए, तुमंपि दुदिआ जडिला संवुत्ता ।
ता बुद्धुसदूलस्स तुण्डकोडरे पडेहि ।

सारङ्गी—(सामर्थम् ।) ललिते, उल्लङ्घित्व मं जेव्व तुमं तज्जसि ।
ता धहं गदुअ माउसिआए जडिलाए विण्णविस्सम् । (इति निष्क्रान्ता)

मधुमङ्गलः—(सावज्ञम् ।) धौदु गाम बालिआपल्लवे कस्स
वीसम्भो ।

१ सखि, प्रच्छत्ता भव ।

२ हला राधिके, चैत्यदुल्लस्य तले त्वां.....आकारयति मम आत्मा ।
संसाधन किमिति न गतासि ।

३ हताशे साहासारङ्गमुखि सारङ्गिके, त्वमपि द्वितीया जटिल संवृत्ता ।
तस्माद्बुद्धशार्दूलस्य तुण्डकोटरे पत ।

४ ललिते, अपराधं कृतवती मामेव त्वं तर्जयसि । तदहं मत्वा मादु-
ख्ये जटिलयै विज्ञापयिष्यामि ।

५ आतु नाम बालिकाप्रलापे कस्य विधग्मः ।

किरियम् । आता १-अभिमन्युरित्यर्थः ॥ हंदासे इति । साहासारङ्गो धनरत्नस्य
अभिमुखं मुखं वस्त्रं हे तथाभूते ॥ आस्तिवति । विधग्मो विज्ञापः ॥

(नेपथ्ये ।)

सखि राहे, मुञ्च मुञ्च । सुणाहि संकिदेण किं भणेदि लल्लिदा ।

(पुनर्नेपथ्ये ।)

किं तत्करीं युवतिमानघनस्य वंशी-

मञ्चे करोषि विकिर त्वरया विदूरे ।

एषा प्रयातु वनिताम्बरतस्कराय

योग्येन सङ्गमिह गच्छतु वस्तु योग्यम् ॥ २२ ॥

कृष्णः—(सित्वा ।) सखे, पश्येयमञ्चलाद्वंशीं बलादिवाकृष्य पुर-
स्ताधिक्षेप । तदिमां गृहाण ।

(मधुमङ्गलस्तथा करोति ।)

(नेपथ्ये दूरतः ।)

अम्मा, सारङ्गीए असत्तं ण भणिदस् ।

कृष्णः—(सव्ययम् ।) सखे, पश्य । पुरो निष्ठुरेयमुपस्थिता जरती ।

मधुमङ्गलः—हन्त, साधणकमुनमुअङ्गीव क्रूरमुद्दी एसा रोसा-
वेसेण लट्ठिं खिचन्ती परुसं गज्जइ जडिल ।

(नेपथ्ये ।)

भो दुकुलाङ्गारधूमलेह, पत्तहं वच्चेसि दाणिं का पउची ।

१ सखि राधे, मुञ्च मुञ्च । शृणु संस्कृतेन किं भणति लल्लिता ।

२ अम्मा, सारङ्गाया असत्यं न भणितम् ।

३ हन्त, साधणकमुनमुअङ्गीव क्रूरमुख्येण रोषावेशेन लङ्घ्यीं क्षिपन्ती
परुषं गर्जति जडिला ।

४ भो दुकुलाङ्गारधूमलेह, प्रत्यहं वक्षसीदात्रीं का प्रवृत्तिः ।

किमिति । विकिर क्षिप ॥ अम्मा इति । जीमां त्रिस्तोत्रोक्तिः ॥ अन्ध-

मधुमङ्गलः—हृदी । कजलीव्य कम्पइ राहिआ ।

(नेपथ्ये ।)

अज्जे, पसीद । ण वसु अम्हे अवरज्झम्ह ।

मधुमङ्गलः—पैक्ख राहिअं हत्थे घेतुण लल्लिदाए समं पत्थिदा वुट्ठिआ ।

कृष्णः—(सखेदम् ।) सखे, न जाने किमथ प्रतिपद्यते कठोरेयं जटिल । तदुपसृत्य सत्त्वमवधार्यताम् ।

(मधुमङ्गलो निष्क्रान्तः ।)

कृष्णः—(निःश्वस्य ।)

व्यक्तिं गते मम रहस्यविनोदवृत्ते

कष्टो लघिष्ठद्वयस्तरसाभिमान्युः ।

राधां निरुध्य सदने विनिगूहते वा

हा हन्त लम्भयति वा यदुराजधानीम् ॥ २३ ॥

(प्रविश्य ।)

मधुमङ्गलः—भो पिअवअस्स, अच्चरिअम् । णूणं राहिआ कंप्पि विज्जं जाणई ।

१ हा धिक् । कदलीव कम्पते राधा ।

२ आर्ये, प्रसीद । न खलु वयमपराध्यामः ।

३ पश्य राधिकां हस्ते गृहीत्वा ललितया समं प्रस्विता वृद्धा ।

४ भोः प्रियवयस, आश्चर्यम् । नूनं राधिका कामपि विधां जानाति ।

निष्क्रान्तः । सदने गृहे निरुध्य विनिगूहते संवृणोति । यदुराजधानीं मधुराम् ॥

कृष्णः—कथ्यतां कीदृशी विधा ।

मधुमङ्गलः—कुलवृद्धाहीरिमण्डले निविष्टाया भगवत्या अगदो विक्रोशन्ती जडिला राक्षिणं णीदा ।

कृष्णः—ततस्ततः ।

मधुमङ्गलः—तदो दिदं मय सिणेहेण विक्खुहिदासु तासु सज्जासु राक्षिआओगुण्ठणं उत्सारिअ हसन्तो सुजलो संवुत्तो ।

कृष्णः—(सित्वा १) ततस्ततः ।

मधुमङ्गलः—तदो हासकोलाहले उवरदे रुद्धाहिं सज्जाहिं पिब्भ-
च्छिदा लज्जाए णदमुही जडिला पलाइदा ।

कृष्णः—कथ्यताम् । तयोर्द्वितीया कथ्यताम् ।

मधुमङ्गलः—राक्षिआए कण्णे पठिदेण केण वि मन्तेण पढं
जेव्व सा वुन्दा किदा ।

कृष्णः—सखे, न राक्षिकायाः सखियं विधा । किंतु तामभि-
गम्युना समाहृत्यामवधार्य मद्भिन्नोदाय यद्वृन्दया प्रणीतमिदं कौतूहलम् ।

१ कुलवृद्धाहीरिमण्डले निविष्टाया भगवत्या अगदो विक्रोशन्ती जडिला
राक्षिकां नीता ।

२ ततो दृष्टं मया क्षेत्रेण विक्षुभितासु तासु सर्वासु राक्षिकावशुभनं
त्यक्त्वा हसन्सुजलः संवृत्तः ।

३ ततो हासकोलाहल उपरते रुद्यमिः सर्वाभिर्निर्भोसिता लज्जया नत-
शुम्बी जडिला पलायिता ।

४ राक्षिकाया कर्णे पठितेन केनापि मन्त्रेण प्रथममेव सा वृन्दा कृता ।

कथ्यतामिति । द्वितीया लज्जिता किमभूत् ॥ वृत्तान्तेति । राजा हरिविरह-

मधुमङ्गलः—(सदृहात्म १) १ भो, सचं त्विष कहेसि । दिष्टं मए
पुणोवि बुन्दाए । णिन्मिदराहावेसो सुबलो मुहराधरे पविट्ठो ।

(नेपथ्ये ।)

दधाना मध्याह्नज्वलदरुणकान्तप्रतिमया

वपुस्तुल्यं गण्डस्थलतुलितकारण्डवरुचिः ।

कृशाङ्गीयं निद्रापरिमलदरिद्राक्षिकवला

सखीबाधां राधा हरिचिरहस्त्रिणा प्रथयति ॥ २४ ॥

कृष्णः—(सदृष्टिक्षेपम् ।) सखे, दिष्ट्या कीरेणामुना समाश्वासि-
तोऽसि ।

मधुमङ्गलः—णैणं बुन्दाभासिदं अणुकरेदि कीरो ।

कृष्णः—सखे, द्रष्टुमिच्छामि तादृशौ वृन्दासुबलौ । ततस्त्वर्यताम् ।

(मधुमङ्गलो वंशीं कृष्णकरे निक्षिप्य परिक्रामति ।)

कृष्णः—सुविच्युतां वंशीमुपलब्धोऽसि । तदेनां पूरयामि ।

(इति तथा करोति ।)

मधुमङ्गलः—(क्षणमुत्कर्णो भवन् । संस्मृतेन ।)

मनोहारी कोऽपि प्रतिमुखविसारी मृदुतया

विरावोऽयं वर्यां श्रवणपरिचर्यां रचयति ।

१ भोः, सत्यमिष कथयसि । दृष्टं मया पुनरपि वृन्दया निर्मितराधा-
वेषः सुबलो सुस्वरागृहे प्रविष्टः ।

२ नूनं वृन्दाभाषितमनुकरोति कीरः ।

स्त्रिणा सती बाधां पीडां प्रथयति । कथंभूता । मध्याह्ने ज्वलन्ती या अरुणकान्त-
प्रतिमा सूर्यकान्तमयी प्रतिमा तथा तुल्यं वपुर्दधाना । गण्डस्थलेन तुलिता कारण्डव-
रुचिर्यया । कारण्डवो बक्रमेदः ॥ मनोहारीति । प्रतिमुखं सर्वासु दिक्षु विसर्तुं वि-

ततः कर्णोत्तंसीकृतचटुलवंशी कलरुति-

निरातङ्गा शङ्के मिलति कलविह्वावलि रितः ॥ २५ ॥

(पुनर्विलोक्य) १) ही ही । शब्दसाधर्म्येण प्रतारितोऽस्मि । कङ्कणसिञ्चितं खल्वेतत् ।

राधिका—

अभिषं पिबसि सुमधुरं वमसि रुधं विस्समोहनं विसमम् ।

तुज्झ ण दूषणमधवा मुरलि जदो दारुणासि किदा ॥ २६ ॥

ललिता—हैला, पुरदो पुण्णाअस्स मूले कण्हो रेहदि ।

मधुमङ्गलः—(विलोक्य । सहर्षम् ।) दूरे मग्नापिज्जो अत्थो कइं सअं जेव हत्थे उवत्थिदो । (इति परावृत्त्य ।) पिबवअस्स, पेक्ख ।
चुन्दाए सअं सुवलो तुज्झ संणिहिं लब्धो ।

कृष्णः—(समेहमालोक्य ।) हन्त, प्रियसख्यौ प्रविष्टा मे दृष्टिः
अकाममामोदते । (इति परिक्रम्य ।) भो सखीनां शिसामणे, तरसा
संनिवीयताम् ।

१ ही ही । शब्दसाधर्म्येण प्रतारितोऽस्मि । कङ्कणसिञ्चितं खल्वेतत् ।

२ अमृतं पिबसि सुमधुरं वमसि रुधं विस्समोहनं विसमम् ।

तव न दूषणमधवा मुरली यतो दारुणासि कृता ॥

३ हैला, पुरतः पुंनागस मूले कृष्णो राजते ।

४ दूरे मार्गणीयोऽयं कथं स्वयमेव हस्त उपस्थितः । प्रियवयस, पश्य ।

चुन्दाया सार्धं सुवलस्तव संनिधिं लब्धः ।

शेषेण गन्तुं श्रीलभस्य तथाभूतो विरावः अश्वणयोः सौख्यं करोति तस्मादेव हेतोः । कल-
विह्वावलिश्चटकसमूहः । इतो मिलतीति शङ्के । कर्णोत्तंसीकृता चटुलासा वंशी कल-
रुतिर्यथा तथाभूता सती ॥ अमृतमिति । दारुणा कृपाहीना, पक्षे दारुणा काष्ठेन कृता ॥
हन्तेति । प्रियसख्यौ सुबले प्रविष्टा दृष्टिः । वस्तुतस्तु प्रिये सख्यौ ललिताराधे पूर्वं

राधिका—(समितमपकार्य ।) हेला ललिते, मं खलु सुबलं जेव
ज्जाणादि दे वयस्सो ।

कृष्णः—सखे मधुमङ्गल, पश्य संविधानकस्स सौष्ठवं यदस्सै
साक्षादग्रतो राधिकैव सवयस्या प्रतिभाति ।

ललिता—हेला राहिए, परिफुल्लो एसो सुरवल्लहो ।

मधुमङ्गलः—(सिन्धुम ।) ठँगिणि वुन्दे, अज्ज वि किंति
अन्हाणं पुरतो राही राहीति भणसि । सुमलं त्ति उज्जुअं कहेहि ।

कृष्णः—सखे, मालमेवं ब्रवीः । प्रकामं राधाभिधानं विनोति
ज्जाम् । तदनेनाहमप्यामन्त्रयिष्ये । (इति संनिधाय ।) सस्ति राधे, परि-
ज्वजस्व माम् । क्षणमहं तदेव प्रियाभिर्मर्शसौख्यमनुभवामि ।

ललिता—(राधां पृष्ठतः कृत्वा ।) णोअर, तत्थ गढुअ सुबलं जेव
ज्जालिज्जेहि । अलं हमिणा दम्भमुद्रापउपण ।

मधुमङ्गलः—(सरोषम् ।) वुन्दे, तुमं पइदिएवि णूणं ललिदा
संवृत्ता, अं पज्जुस्सुअं पिअवअस्सं वारेसि ।

१ हला ललिते, मां खलु सुबलमेव जानाति तव वयसः ।

२ हला राधे, परिफुल्ल एष सुरवल्लभः ।

३ ठगिनि वुन्दे, अज्यामि किमित्थसाकं पुरतो राधा राधेति भणसि ।
सुबलेति अजु कथय ।

४ नागर, तत्र गत्वा सुबलमेवालिक्रिय । अलमनेन दम्भमुद्राप्रयोगेण ।

५ वुन्दे, त्वं प्रकृतितोऽपि नूनं ललिता संवृत्ता, यत्पर्युत्सुकं प्रियवयसं
वार्त्यसि ।

अविद्यया दृष्टिः सेदानीममोदते । सखीनां शिक्षामण इत्युभयथा सारूप्यम् ॥
सखे इति । संविधानकस्य...त्यस्य वेशरचनायाः ॥ इलेति । सुरवल्लभः पुंनान्,
असौ भगवत् कृष्णश्च । यतस्त्वां सुबलत्वेन जानाति ॥ सखे इति । अनेन राधा-
... । अमन्त्रयिष्ये संबोधयिष्यामि । प्रियास्पर्शसुखजन्यकम्पादिकमभिमन्यामि ॥

(प्रतिश्रुतिः ।)

धृन्दा—ससि राधे, त्वद्भुजवल्लरीस्पर्शकामोऽयं पुरस्तात्पुंतागः ।
सदेनं दोहददानेनोत्कृष्टय ।

मधुमङ्गलः—(सविस्मयम् ।) वैजस, दिष्टं वुन्दाए इन्द्रजालम् ।
(इति सप्तैतुक्रमनेष्य ।) इन्द्रजालिणि वुन्दे, धणाइदी वि घूमलेहा
विषमसारङ्गं आकट्टिदुं णारिहदि ।

धृन्दा—आर्य, तदिहामकण्ठीयं कादम्बिनी प्रतीयताम् ।

कृष्णः—(निभाल्य । सविस्मयम् ।) कथं सत्यमेवानया रङ्गणमा-
लिकया दुस्त्यजकण्ठीयं प्रिया मे वार्धभानवी ।

मधुमङ्गलः—अह देह वुन्दे, पसीद । मा क्खु बुद्धि मोहेहि ।
अ राहा चैच्चरुक्खमूले पत्थिदा ।

कृष्णः—(रथामालोक्य ।)

सवानुकारात्सुबलं दिदृक्षुणा मया त्वमाप्ता पुरतः सुदुर्लभा ।
सादृश्यतः काचमिवाभिलष्यता प्रेमाप्रभूमिर्वणिजा हरिन्मणिः ॥२७॥

१ वयस, दृष्टं वुन्दाया इन्द्रजालम् । इन्द्रजालिनि धृन्दे, धनाकृतिरपि
घूमलेखा विदग्धसारङ्गमाकट्टं नाहति ।

२ अयि देवि धृन्दे, प्रसीद । मा क्खु बुद्धि मोहय । यद्वाचा चैत्यवृक्षमूले
प्रस्थिता ।

सखीति । दोहदं पुष्पोत्पत्यर्थमौषधम्, अभीष्टं च । उत्कृष्टय पुष्पवृत्तं कुरु,
आनन्दय च ॥ वयस्सेति । सारङ्गव्यातकः ॥ आर्य इति । तद्वित्स्वरूपः
भाल्यकण्ठीयं कादम्बिनी मेघमाला प्रतीयताम् । तेन तमाकट्टं योग्यैवेयमित्यर्थः ।
नार्यं सुबलः सखैष राधेति भावः । तदिहामकण्ठीत्वसाधारणेन स्त्रियोऽन कृष्णः
परिविनोति सत्यमिति कृत्रिमैव राधा सुबलः । अत एव तत्रोक्तम्—‘पुणो वुन्दाए
अभिन्तिराहावेसो सुबलो मुदराधरे पहिवो’ इति ॥ अवेति । अनुकारात् ।

राधिका—चिह्नं । विष्णादो सि ।

ललिता—

ज्वलद् सही मह राहा मन्दा जं होइ नीलिनीरागा ।
कण्ह तुमं णन्दसि जं धण्णो हारिद्रागो सि ॥ २८ ॥

कृष्णः—

रोहिण्याधरशोभया विहरसे ज्येष्ठासि वामभ्रुवां
वाण्या राजसि चित्रया परिजनेष्वाद्रां धियं यच्छसि ।
राधे त्वं श्रवणोत्तरेति परितस्तारोदयोऽल्लसिनी
नाश्वेषार्पणदीक्षिते मयि कथं दाक्षिण्यमातिष्ठसि ॥ २९ ॥

वृन्दा—

मुधा मानोजाहाद्रुपयसि किमज्ञानि कठिने
रुषं धत्से किं वा प्रियपरिजनाभ्यर्थनविधौ ।

१ तिष्ठ । विज्ञातोऽसि ।

२ ज्वलति सखी मम राधा मन्दा यद्भवति नीलिनीरागा ।
कृष्ण त्वं नन्दसि यद्वन्यो हारिद्रागोऽसि ॥

अग्नेः सादृश्यात् । काचमिव किमपि वस्तु अभिलष्यता वणिजा यथा मरकतमग्निः
प्राप्तः ॥ ज्वलद् इति । हरिद्रारागस्य अग्नेः त्यागे च सुकरत्वात् राधाविषये
दुःखं नोत्पद्यते । नीलीरागस्य त्यागे दुःशक्तत्वात् तद्विषये दुःखमेव प्राप्नोति मे-
सखीति भावः ॥ रोहिणीति । अधरशोभया त्वं रोहिणी लोहितवर्णा, पक्षे
शब्दशेषेण रोहिणीनक्षत्रम् । ज्येष्ठा श्रेष्ठा, पक्षे तन्नामनक्षत्रम् । चित्रया मनो-
हरया वाण्या राजसि, पक्षे पूर्ववत् । आद्रां सुखदाम् । श्रवणाभ्यां कर्णाभ्यां उत्तरा-
श्रेष्ठा, पक्षे श्रवणश्वासावुत्तरा चेति सा । ताराणां भुक्तानां नक्षत्राणां चोदय-
उल्लसिनी । इतिशब्दो हेतौ । अत्र एवाश्वेषा नक्षत्रं तत्सार्पणे, पक्ष आश्वेष-
नक्षत्रम् । दाक्षिण्यमात्रकृत्यम् ॥ मुधेति । उपाहो वृद्धिस्तस्मात् । इह

प्रकामं ते कुञ्जालयगृहपतिस्ताम्यति पुरः

कृपालक्ष्मीवन्तं चटुल्य दृगन्तं क्षणमिह ॥ ३० ॥

कृष्णः—

निहुरा भव सृष्टी वा प्राणास्त्वमसि राधिके ।

अस्ति नान्या चकोरस्य चन्द्रलेखां विना गतिः ॥ ३१ ॥

राधा—सच्चं माह्वं वि तुमं मोहणो सि । (इति सप्तमं शब्दं शब्दति ।)

ललिता—(संस्कृतेन ।)

धारा बाष्पमयी न याति विरतिं लोकस्य निर्मितसतः

प्रेमासिन्निति नन्दनन्दनरतं लोभान्मनो मा कृयाः ।

इत्थं भूरि निवारितापि तरले मद्राचि साचीकृत-

भूद्वन्द्वा नहि गौरवं त्वमकरोः किं नाद्य रोदिष्यसि ॥ ३२ ॥

(कृष्णः कृपारविन्देन राधिकाश्रुविन्दुतपसारयति ।)

राधिका—मुद्वज्जणे वि बह्वं व्यवहरन्तो कीस ण लज्जसि ।

कृष्णः—

सरजीडालुब्धः पशुपरमणीषु स्फुटमहं

तथाप्यक्ष्णोर्वेतिस्त्वमसि मम दिव्याञ्जनमयी ।

तपाद्याः किं भृङ्गं घृथुलमृतुलक्ष्मीर्न भजते

रसोल्लासादेनं तदपि हि मधुश्रीर्मदयति ॥ ३३ ॥

वृन्दा—सखि, यथार्थं वक्तिवनमाली ।

१ सत्त्वं मायिनामपि त्वं मोहनोऽसि ।

२ मुग्धजनेऽपि वक्त्रं व्यवहरन्कसाञ्च लज्जसे ।

श्रीकृष्णे । दृगन्तं कटाक्षं चटुल्य । क्षीदृक्षं दृगन्तम् । कृपालक्ष्मीवन्तम् ॥

धारेति । अस्मिन् कृष्णे । प्रेम निर्मितसतः कर्तुमिच्छतो जनस्य । इति हेतुर्नन्दनन्दनरतं मनो मा कृयाः ॥ सरेति । मयाक्ष्णोः कर्पूरादिनिर्मितदिव्याञ्जनमयी

कृष्णः—प्रिये, त्वया सहचर्या वनविहारमङ्गीकर्तुमिच्छामि ।

वृन्दा—तेनाहं सखि, वृन्दमपधापयामि । (इति परितः पश्यन्ती ।)

स्मितं वितनु माधवि प्रयय भस्त्रि हासोद्भवं

मुदा विकस पाटले पुरटयूयि निद्रां त्यज ।

प्रसीद शतपत्रिके भज लवङ्गवल्लि श्रियं

दधार सह राधया हरिरयं विहारस्पृहाम् ॥ ३४ ॥

मधुमङ्गलः—^१ही ही । कहं कन्तारजक्सिण्णीए वाआमासएण
सण्फुल्लीकिणं वल्लीमण्डलम् ।

कृष्णः—सखे, चित्तमामोदयन्ति पुष्पाभोदवत्यो वीरुवः ।

मधुमङ्गलः—वैअस्स, तुष्माणं सव्वाओ चित्तं आमोदेन्ति लदा ।
मम उण एक्का हेमजूही जेव, जा गोकुलेसरीए सक्किअङ्गवधिअं धारेह ।

ललिता—(स्मिता ।) ^२अज्झ, तदो वखु दवडिदा दे रसण्णदा ।

मधुमङ्गलः—(सिर्ष्यम् ।) ^३वैअस्स, पैक्ख । इमाओ रत्ता अवि
वक्किल्हल्लहआओ गोइआ विअ मं ण सुहवेदि ।

१ ही ही कथं कान्तारयक्षिण्या वाचासाध्रेणोत्फुल्लीकृतं वल्लीमण्डलम् ।

२ वयस, पुष्पाकं सर्वाश्चित्तमामोदयन्ति लताः । मम पुनरेका हेम-
पुष्पेव, या गोकुलेश्वर्या संस्कृतं गवायतमिव स्तवकं (?) धारयति ।

३ आर्य, ततः खलु प्रकटिता ते रसज्ञता ।

४ वयस, पश्य । एता रक्ता अपि वक्त्रकिञ्चुकलतिका गोपिका इव मां
न मुखयन्ति ।

वर्तिकास्वरूपा त्वम् । तपाया निदायाः । श्रुतलक्ष्मीस्तदुद्भवमुष्पादीनि-----

किं न भजते । तदपि मधुश्रीः रसोल्लासादेतरेन भ्रमरे पृथुलं यथा स्वात्तया
मदयति । अन्यश्रुतशोभासेविन्यपि भ्रमरे सर्वतः परलोक्तयामि वसन्तश्रीर्नोदास्ते
भ्रमरे धानम्पत्येव यथा, त्वमपि तथा भवेसि भवः ॥ वयस्सेति । किञ्चुका

ललिता—कुन्दे, एते वल्लवा विअ पेक्खीअन्तु जवात्थववा, जा वल्लु लोअणलोहणिज्जा वि णामोदं वित्तारयन्ति ।

मधुमङ्गलः—(सरोषम् ।) जाणम्ह तुम्हाणं गोहआणं कम्म जाओ रसकुम्मं वि दिदं णिम्मन्थिअ सिणेहं कङ्कन्ति ।

वृन्दा—(सित्वा ।) सखि ललिते,

ये दण्डपाशमाजः स्फुटं वहन्तो मनः शिलाकल्पम् ।

कान्तारमाश्रयन्ते तेभ्यो वः क्षेममुल्लसतु ॥ ३५ ॥

कृष्णः—(सित्वा ।) वृन्दे, ज्ञातं ज्ञातम् । बुद्धिं मूर्च्छयता कूर्चि-
कालोमेन गोपिकाश्चलप्राहिणी त्वं कृतासि ।

(नेपथ्ये ।)

कस्तूरिकेव दुरवच्छदसंगमेयं

गोपीततिर्मदमयी किल मिच्छिला च ।

१ वृन्दे, एते वल्लवा इव प्रेक्ष्यन्तां जवात्थवकाः, ये वल्लु लोचनलोम-
नीया अपि नामोदं विस्तारयन्ति ।

२ जानामि शुष्माकं गोपिकानां कर्म या रसकुम्ममपि दृढं निर्मथ्य केहं
कर्षन्ति ।

पक्ष्यः । अत्र प्रेमवतीष्वपि गोपीषु वाम्यलक्षणं वक्तव्यमित्याक्षेपः ॥ वृन्देति ।

अत्र कृष्णादिषु बहिः सौन्दर्यमात्रं लभ्यते, प्रेमगन्धोऽपि नास्तीत्याक्षेपः ॥

जाणम्ह इति । अयं भावः—शुष्मदस्तपातेन केहमयोऽपि दुरवच्छादिकुम्भ-
निलोडनतो नवनीतकमेण केहरहितो भवति । कुतः पुनर्शुष्मासु केहसंबन्धः ।

केहमपि कृष्णं तद्गुणकर्मणेन केहहीनं भवत्या वदन्तीति भावः ॥ य इति ।

दण्डपाशो लोकमारणार्थं यवां पालयार्थं च भजते । निर्दयत्वेन शिलाकल्पं मनो

वहन्तः । मनःशिला धातुविशेषस्तेनाकल्पं नेषं च । कान्तारं दुर्यमं वर्त्म आश्र-

यन्ते । वर्त्मपातिन इति भावः । पक्षे गोवारणार्थं धनमार्गपातिनः कृष्णादयश्च

पक्षप्रहरणप्रेमच्छेदनादिभिः प्राणहारकत्वेन तुल्या एवेति भावः ॥ वृन्देति ।

कूर्चिक क्षीरमिकारः 'क्षुरचिनी' इति असिद्धलाभ्योमेन कृता ॥ कस्तूरिकेति ।

दाक्षिण्यतस्तनुमृतामनुरञ्जनोऽयं

वासन्तवायुरिव हन्त मुरान्तकारी ॥ ३६ ॥

कृष्णः—(श्छतो दृष्टि क्षिपन् ।) साधु भो कीरराज, साधु ।

मधुमङ्गलः—विहङ्गपुङ्गव, चउद्दहविज्जाविअक्खणो दीहाउ होहि ।

ललिता—हण्डे चण्डालकीर, पअण्डससाअणतुण्डराहुणो पाहुणो होदु दे पिण्डससी ।

कृष्णः—सखे, तूर्णमसौ समर्पय पाकिमानि दाडिमीबीजानि ।

मधुमङ्गलः—भो विन्दावणविहप्पए, दाडिमीवीअहिन्तोवि सुधु कन्तं ललिदाए दन्तपत्ति दे दाहस्सम् ।

(पुनर्नेपथ्ये ।)

वैञ्चलसंज्ञाधन विअ सुहृत्तराजं तणोदि दे सामी ।

वहइ सिणेहं राही केअल णअणीअपुत्तीइ ॥ ३७ ॥

१ विहङ्गपुङ्गव, चतुर्दशविद्याविचक्षणो दीर्घायुर्भव ।

२ हण्डे चण्डालकीर, अचण्डशशादनतुण्डराहोः प्राधुणो भवतु ते पिण्डशशी ।

३ भो विन्दावनवहस्यते, दाडिमीबीजैभ्योऽपि सुधु कान्तां ललिताया दन्तपत्तिं ते दास्यामि ।

४ चण्डलसंज्ञाधन इव सुहृत्तराजं तनोति ते स्वामी ।

वहति सेहं राधा केवलं नवनीतपुत्रीव ॥

दुःखेनावच्छन्नसंगमः प्राप्तिर्यासाम् । एवं च कस्तूरिकावृत्तिः । दाक्षिण्यतः दक्षिणदेशोऽङ्गवत्साव, आनुकूल्याच्च । सर्वसुखभक्त्यमनुरञ्जनकत्वं चेति वासन्तवायोर्गुणद्वयं कृष्णे वर्तते ॥ हण्डे इति निकृष्टसंबोधने । 'हण्डे हण्डे हण्डाहाने नीचा चेटीः खमी भति' इत्यमरः । चण्डालश्चासौ कीरश्चेति कर्मधारयः । शशादनः श्वेनः ।

ललिता—(सालन्दम् ।) संहि सारिप, सोहमावदी होहि । जं पञ्चुत्तरेण णिज्जिदो तुए दुम्मुहो कीरो ।

कृष्णः—(सगतम् ।) ध्रुवं वृन्दयेदमध्यापितकौशलं विहङ्गयो-
र्द्वन्द्वम् ।

मधुमङ्गलः—(सकोधम् ।) हँजे, मज्जेमि दे तिमस्सजप्पिणं चञ्चु-
पुटम् ।

(इति सव्याजं दण्डं क्षिपति ।)

राधिका—हन्त, कथं उड्डीणं वावदूजं विहङ्गमिहुणम् ।

कृष्णः—(राधामवेक्ष्य ।)

सेवन्ते तरुगेहिनः सुमनसां वृन्दैर्मधुस्यन्दिमि-

र्यत्रोत्फुल्लतावधूभिरभितः संगत्य भृङ्गातिथीन् ।

संवीता पशुभिस्तथा सगकुलैः खेलद्भिरव्याहतं

न स्यात्कस्य सुकण्ठि सेयमधिकानन्दाय वृन्दाटवी ॥३८॥

अथवा ।

हरिणीर्विडम्बयसि नेत्रखेलया ललितैर्लतापिककुलं कलोक्तिमिः ।

शिश्विनश्च कुन्तलकलापविभ्रमैरिति ते पुरः किमिव मे वनश्रिया ॥३९॥

१ सखि सारिके, सौभाग्यवती भव । यत्पञ्चुत्तरेण निर्जितस्त्वया
दुर्मुखः कीरः ।

२ हण्डे, मनज्जि ते तीक्ष्णजल्पि चञ्चुपुटम् ।

३ हन्त, कथमुड्डीणं वावदूजं विहङ्गमिधुणम् ।

शङ्खणोऽतिथिः ॥ हजे हे चेटि ॥ सेवन्ते इति । सुमनसां पुष्पाणाम् । यत्र
सखा वृन्दाटव्याम् । उत्फुल्लतावधूभिः संगत्य । उड्डीति तासामप्यतिथिसंवाया-
मौत्सुक्यं ध्वनितम् । अव्याहतं यथा स्यात्तथा खेलद्भिः । हे सुकण्ठि, तरुलताटवीनां
शृङ्गागानप्रियत्वं त्वयात्रगम्यत एवेति भावः ॥ हरिणीरिति । ते तव पुरतः

वृन्दा—पश्य पश्य ।

विरतोर्मिरियं सुनीरजा घृतशुद्धोज्ज्वलसत्त्वसंततिः ।

स्फुटकृष्णरुचिर्यमादृता मुनिगोष्ठीय चक्रास्ति भानुजा ॥ ४० ॥

कृष्णः—प्रिये, पश्य पश्य ।

सितरुचिविराजितं ते मुखमिव नीराजयत्यधीराक्षि ।

नीरजबान्धवदुहितुर्नीरजराजी मरुद्भूमिता ॥ ४१ ॥

वृन्दा—(परिक्रम्य । नीरजान्यादृत्य च ।) पुण्डरीकाक्ष, स्तोकोत्कुलमिदं गृहाण लीलापुण्डरीकम् । तथावतंसोचितं कोकनदद्वन्द्वम् ।

कृष्णः—(सहर्षमावाह्य ।) वृन्दे, रक्तोत्पले राधाकर्णयोराधानेन श्रियं लभताम् । (इति तथा कृत्वा । सकौतुकम् ।) हन्त, पुण्डरीककोषे चक्षरीको वर्तते ।

वृन्दा—

मधुपः कमलेन सार्धमुद्यन्मकरन्देन मुकुन्दमाससाद ।

सरसेषु विनिर्मितो हि सङ्गः परमानन्दभरोन्नतिं तनोति ॥ ४२ ॥

वनशोभया मे मम किं कार्यम् । ततोऽप्यधिकशोभावत्वादिति भावः । तदेवाह—
हरिणीर्विडम्बयसीत्यादि ॥ विरतेति । विरता अपगता कर्मयस्तराः,
कामक्रोधाद्याश्च यस्याः । सुष्ठु नीरजानि कमलानि यस्याम्, रजोगुणरहिता च ।
सरस्वसंततिर्जीवसमूहः, सरस्वगुणश्रेणी च । स्फुटं कृष्णा श्यामा, कृष्णे च रुचि-
र्यस्याः । यमेन सङ्गश्चा, यमैवादितादिभिरादृता मानिता ॥ सितेति । मरु-
द्भूमिता नीरजराजी ते मुखं नीराजयतीत्युत्प्रेक्षा ॥ वृन्दे इत्यादि । 'रक्तोत्पल-
कोकनदम्' इत्यमरः । मधुप इति । कमलेन सार्धं वसन् मधुप इत्यर्थः । अर्ध-
मात्रमात्रमाह—
हृदि यस्यासरसेषु मयेषु प्रसवे मकरन्दोपरसयुगेषु कमलेषु ॥

मधुमङ्गलः—भो वयस्स, कीस वग्धुणं मं महुवेण विवायसि ।
(इति दण्डेन भ्रमरे ताडयति ।)

राधिका—(संस्क्राम्य) । अज्ज, पिजं करो ममासि संवुत्तः ।

मधुमङ्गलः—कहं मधुसूदनो तत्कालं जेष तिरोहिदो, जं कुदो
नि ण लक्ष्मीयदि ।

राधिका—(सव्यामोक्षम्) । हँद्वी हँद्वी । कहिं गदो मधुमहणो ।
(इति संस्कृतेन ।)

समजनि दवाद्वित्रस्तानां किमार्तरचो गवां
मयि किमभवद्वैगुण्यं वा निरङ्कुशमीक्षितम् ।

व्यरचि निभृतं किं वा हृतिः कयाचिदभीष्टया
यदिह सहसा मामत्याक्षीद्वने वनजेक्षणः ॥ ४६ ॥

(कृष्णः संख्या सर्वाञ्चिचार्यं स्मितं करोति ।)

राधिका—हन्तं । (संस्कृतेन ।)

वासन्तीभिरियं न मे कचभरः कंसारिणोत्तंसित-

स्तस्योरस्यलक्ष्मिचम्पकमयैर्नागुम्फि माल्यं मया ।

१ भो वयस्स, कक्षात्राणं सां मधुपेन विपाययसि ।

२ आर्य, प्रियं करो ममासि संवृत्तः ।

३ कथं मधुसूदनस्तत्कालमेव तिरोहितः, यत्कुतोऽपि न लक्ष्यते ।

४ हा धिक् हा धिक् । कुत्र गतो मधुमथनः ।

स्तीनां चूडानां क्षणत्कारवती ॥ भो वयस्सेति । विपाययसि । खादमसीत्यर्थः ।

पूर्वपदस्य मधुमङ्गलेनायमर्थः कृतः—भ्रमणोत्पलादुद्धृतं सखेलमलं भूयो मा क्षिप ।

अयं मधुपः मधुमङ्गलं तन्नामविप्रं पिबतु खादतु इति ॥ कहमिति । मधुसूदनो

भ्रमरः ॥ हँद्वीत्यादिभिर्मधुसूदनशब्दार्थं कृष्णमभिप्रेत्य विच्छेदनाद्यन्त्यास्तस्या जातं

श्रेयसैवैवार्थं वर्णयति—कुत्रगतो मधुमथनः कृष्ण इति । समजनीति । मयि

विरङ्कुशवद्व्यादिलक्षणं वैगुण्यं वैक्षितम् । हृतिराकरणम् । अभीष्टया कयाचिद्वि-

च्छेदः । एषो वनवहिः ॥ वासन्तीभिरिति । चम्पकमयैश्चम्पकैः । स्वस्ते मयद्ग-

मल्लीभिश्च निरर्गलं परिहृसन्नायं बलात्ताडितः

प्रारम्भेऽद्य वनोत्सवस्य विरहच्छायादयः प्रोदगात् ॥ ४७ ॥

वृन्दा—(अपवार्य १) काममन्धकारिणी प्रेमबन्धकन्दली या खलु
विस्पष्टमपि नानुसंधायति ।

राधिका—संहि धुन्दे, रक्खेहि मम् । (इति प्राप्तं नाटयन्ती ।)

सप्पा सप्पह भिक्खपन्तिमिसदो काली रसालाङ्कुरे

रत्तासोअसिरे विरेहइ तथा पुण्फच्छलादो सिही ।

सिङ्गे केसुमसाहिणो अ कलिकादम्भेण संमेदिणी

मां भेतुं कुसुमाउहस वलइ कूरार्द्धचन्दावली ॥ ४८ ॥

(इति प्रैवश्यं नाटयति ।)

कृष्णः—(संभ्रमादभ्युपेक्ष पाणिं पृष्ठशुचैः ।) सुकुमारि, किमकाण्डे
कातरासि । यतः ।

त्वन्मुखलक्ष्मीगुलिता चन्द्रावलिर्निहि विभेति पूर्णापि ।

प्रणयाद्ये तव कर्तुं किमर्धचन्द्रावली क्षमते ॥ ४९ ॥

राधिका—(सधैर्यं लज्जां नाटयन्ती खगतम् ।) कैथं अच्छिलमां
खेअ हारिदं मणन्ती सिण्णन्दि ।

१ सखि वृन्दे, रक्षय माम् ।

सर्पी सर्पति भृङ्गपङ्क्तिमिश्रतः काली रसालाङ्कुरे

रक्ताशोकशिरसि विराजति तथा पुष्पच्छलान्छिखी ।

शृङ्गे किंशुकशाखिनश्च कलिकादम्भेन संमेदिनी

मां भेतुं कुसुमायुधस्य वलते कूरार्धचन्द्रावली ॥

२ कथमश्लिष्यमेव हारितं मन्यमाना खिन्नासि ।

काममिति । प्रेमबन्धस्य कन्दली समूहः । अन्धकारिणीति 'आकाशसुमनः'
इत्यादिना ह्यनुपलक्षयान्ताम् ॥ सप्पा इति । काली इवामवर्णा । सिखी अग्निः ।
'शिखिनो वह्निर्हर्षिणौ' इत्यमरः । किंशुकशाखिनः पत्रशङ्खस्य । अर्धचन्द्रो

कृष्णः—म्रिये, पश्य पश्य ।

परिणतवरबीजस्पर्धिदन्तोरुमासः

कुसुममुपहसन्त्यास्तन्वि दन्तच्छदेन ।

फलविजयिकुचायास्त्वद्गयाद्वाहिमीयं

मृदुलपवनदोलदम्भतः कम्पतेऽथ ॥ ५० ॥

वृन्दा—सखि, निर्वर्णय तव कर्णिकोचितकोरकं कर्णिकारमनुम् ।

राधिका—

गणकणिष्कारकुसुमे भसलो रसलोहणिचलो भोदि ।

कृष्णः—

काञ्चनमञ्चनिविष्टो रसराजोऽयं शरीरीव ॥ ५१ ॥

राधिका—प्रेक्षस्व प्रेक्षस्व । (संस्कृतेन ।)

उद्धुरमरन्दमत्ता रुद्धे सारेण गन्धविसरेण ।

इह सुन्दर मल्लिगणे रोलम्बा हन्त गुञ्जन्ति ॥ ५२ ॥

(कृष्णः 'उद्धुरमरन्द-' इत्यादि पठति ।)

वृन्दा—

पीतातिसूक्ष्मशिखरा चम्पककलिकेयमाभाति ।

१ नवकर्णिकारकुसुमे भसलो रसलोभनिचलो भवति ।

२ प्रेक्षस्व प्रेक्षस्व ।

नामाकविशेषः । चन्द्रावलीपक्षे तत्रास्त्री ध्रुवेश्वरी ॥ परिणतेति । परिणतानां
वरबीजानां स्पर्धिन्म्यो दन्तानामुरुमासः श्रेष्ठान्तयो गस्यास्तयाभूतायाः । स्वतः
सक्षशाद्यद्गवं तस्मात् । दन्तच्छदेनाधरेण । मृदुलपवनादोलनच्छलेन । गण-
कणिष्कारेति । भसलो अमरः ॥ काञ्चनेत्याद्युत्तरार्धे पूरयन्त्यात्मनो हृतकमित्रं
व्यनक्ति कृष्णः । रसराजः शृङ्गारस्तस्य दयामवर्णत्वाद्युत्प्रेक्षा ॥ उद्धुरेति । मल्लिगणे
कीदृशे । सारेण भेदेन गन्धसमूहेन रुद्धे । इत्येकदेशेकमिदं सधवापि हृतकमित्रं

कृष्णः—

मानवतीहृन्मथिनी हैमी कामस्य शक्तिरिव ॥ ५३ ॥

मधुमङ्गलः—भो वयस्स, एसा कामस्स सत्ती ण होइ । पेक्ख
जटिलाखित्ता सा हरिआलगोरी लउडिआ ।

(प्रविश्य ।)

जटिला—अरे जम्ह बम्हण, एत्थ लुगुडी मए विसुमरिदा ।

राधिका—(अपवार्य । सभयम् ।) सैहि, परिचाहि परिचाहि ।

एसा कालरत्तीव दारुणा वुड्डी मं दिड्ढवदी ।

(इति ललितावृन्दाभ्यां निष्क्रान्ता ।)

कृष्णः—(अपवार्य ।)

मम संगमामृतरसं न विष्टृक्षति न च जिहासति प्रकटम् ।

जटिलाव्याघ्रीचकिता वृषिता राधाकुरङ्गीयम् ॥ ५४ ॥

मधुमङ्गलः—भो सरमालाङ्गलकुटिले, वेप्प अप्पणो जुट्टिम् ।

जटिला—(यष्टिमादाव ।) अरे सुअल, कीस तुमं बहुडिआवेसेण
मं सदा विडम्बेसि ।

१ भो वयस्स, एसा कामस्य शक्तिर्न भवति । पश्य जटिलाखित्ता सा
हरितालगोरी लकुटिका ।

२ अरे कुटिल ब्राह्मण, अत्र लुगुडी मया विस्मृता ।

३ सखि, परिचाहि परिचाहि । एसा कालरात्रीव दारुणा वृद्धा मां दृष्टवती ।

४ भो सरमालाङ्गलकुटिले, गृहाणात्मनो लुगुडीम् ।

५ अरे सुअल, कस्मात्त्वं बहुटिकावेशेन मां सदा विडम्बयसि ।

व्यञ्जितम् । ततश्च कृष्णस्य पुनः पश्यत्येतावन्त्यज्जनायावत्तत्तस्य श्रुतचरत्त-
ज्ञापनाय ॥ अरे इति । पूर्वं लट्ठिं क्षिपन्ती परं गर्जन्तीत्युक्त्वात् ॥ भो
सरमालाङ्गलेति । सरमा शुनी ॥ दिष्टयेति । साधयति गच्छति । नाव्येक्यै
साधयति । गच्छत्यर्थः ॥ इति विदग्धमाधवे पद्यमोऽङ्कः ॥

कृष्णः—(स्वगतम् ।) दिष्ट्या सुबलतया ज्ञातममृत । (प्रकाशम् ।
सन्निहितम् ।) जटिले, गुरुभ्यः शपमानोऽसि । राधिकैव साधयति ।
न सत्त्वसौ सुबलः ।

जटिला—रे'धूर्तविचक्षण, हं सर्वं परीक्षितुं स्वमहि । ता
अलं एव उगतत्वेण ।

(इति निष्क्रान्ता ।)

कृष्णः—सखे, समागच्छ । गोकुलमेव प्रविशावः ।

(इति निष्क्रान्तौ ।)

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे ।)

इति राधाप्रसादनो नाम पञ्चमोऽङ्कः ।

षष्ठोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति जटिला ।)

जटिला—सुदं मए अज्ज पीअपडेण किदुत्तरीआ वहू घरे चिट्ठइ ।
ता गदुअ जइत्थं जिद्धारइस्सम् । (परिक्रम्य पश्यन्ती ।) कधं एसा
विसाहा धुम्मिअ धुम्मिअ अलिन्दे पडइ । ता सदाइस्सम् । (इत्यपचल ।)
विसाहे, आदो एक्कपहरो तइवि धुम्मसि ।

१ रे धूर्तविचक्षण, अहं सर्वं परीक्षितुं क्षमासि । तस्मादलमत्र उगतत्वेन ।

२ श्रुतं मयाच पीतपटेन कृतोत्तरीया बधूर्गृहे तिष्ठति । तद्वत्त्वा यथायं
निर्धारयिष्यामि । कथमेषा विशाखा भ्रान्त्या भ्रान्त्या अलिन्दे पतति ।
तच्छब्दाविष्ये । विशाखे, जात एकप्रहरस्तथापि भ्रमसि ।

वासन्तत्रिचतुरदिनलीलादिगदर्शनं समाप्य संप्रति शारदलीलाया महारासवि-
न्यादिभिरतिदुष्पारत्नात्तत्तद्वर्णनेन ग्रन्थगौरवमवधार्य तत्र विलसद्देशार्थं दिना-
न्वयलीलमुपहृत्मायति—ततः प्रविशतीत्यसदिव आबद्धसमाप्तिः ॥

(प्रविश्य ।)

विशाखा—(स्वगतम् ।) सर्पदं रासमहोत्सवगर्भासु शर्वरीसु कुतो निद्रागन्धोवि अम्हाणम् । ता जुतं जेव घुम्मणम् । (इति दयदृशो विकाश्यः । प्रकाशम् ।) अजे, अज्ज भववदीए णिदेसेण देवदाअदणे अम्हे दिण्णजाअरम्ह ।

जटिला—(स्वगतम् ।) अहो जेव पदोसे वहए सेज्जा सुणा आसि । (प्रकाशम् ।) विसाहे, आआरेहि वहअम् ।

विशाखा—हैला राहे, इदो इदो ।

(प्रविश्य ।)

राधा—(चक्षुषी विमृज्य । सञ्जम्भम् ।) विसाहे, नादं णिदाउळ्ळिह । (इति दृष्टिं दरोद्धाव्य सशङ्कं स्वगतम् ।) कधं इध जेव अज्जा ।

जटिला—(राधां निर्वर्ण्य । स्वगतम् ।) हैद्री हद्री । सच्चं जेव्व एदं पीअम्बरम् ।

राधिका—(अनान्तिकम् ।) हैला, सुवं मए सारङ्गीमुहादो जं

१ सांप्रतं रासमहोत्सवगर्भासु शर्वरीषु कुतो निद्रागन्धोऽप्यस्माकम् । तद्युक्तमेव भ्रमणम् । आर्ये, अद्य भगवत्या निवेशेन देवतायतने वयं दत्त-
जागराः स्मः ।

२ अत एव प्रदोषे वध्वाः शय्या शय्यासीत् । विशाखे, आकारश्च
वधूम् ।

३ सखि राधे, इत इतः ।

४ विशाखे, नादं निद्राकुलासि । कथमित एव आर्या ।

५ हा धिक् हा धिक् । सत्यमेवेदं पीताम्बरम् ।

६ हला, अतं मया सारङ्गीमुखाद्यन्विषीये इदया तस्मिन्विलासपुलिने
गतमासीत् । तन्नूनं वयं तत्र दृष्टाः स्मः ।

मिति । अलिन्दे गृहस्य बहिर्द्वारप्रकोष्ठे ॥ प्रदोषे निशादौ । इत्येति । निशीये

णिसीधे बुद्धिआए तस्सि विळांसपुलिणे गदं आसि । ता ण्णं म्हे
सत्थ दिट्ठमिहि ।

विशाखा—णहु णहु । अं कधिदं बुन्दाए तुमं घेत्तूण तिरोहिदे
कण्हे तथा अम्हेसु दोसु सहीसु ससङ्गं बुद्ध उद्देसस्स गदासु एसा
बुद्धी उवत्थिदा ।

राधिका—तदो कीस इअं कोहभयंकरीए मं पेक्खन्ती चिद्धदि ।

अटिला—(सैर्ष्यम् ।) मिच्छाजप्पिणि विसाहे, किं णाम अन्धासि
तुमम् ।

विशाखा—(एथां विलोक्य । सखेदम् । जनान्तिकम् ।) अहं विला-
सविम्वहे, किं कसु इदम् ।

राधिका—(सं वक्षो निरीक्ष्य ससंभ्रमम् ।) हँहा, तुमं जेव्व शरणम् ।

विशाखा—(अटिलमवेक्ष्य । संस्कृतेन ।)

मुदा क्षिप्तैः पर्वोत्तरलहृदयाभिर्युवतिभिः

पयःपूरैः पीतीकृतमतिहरिद्राद्रवमयैः ।

दुकूलं दोमूलोपरि परिदधानां प्रियसखीं

कथं राधामार्ये कुटिलितहगन्तं कलयसि ॥ १ ॥

१ ■ खलु न खलु । यत्कथितं हृन्दया त्वां गृहीत्वा तिरोहिते कृष्णे
तथावयोर्द्वयोः सख्योः सशङ्कं तत्रोद्देशाय गतयोः सतीरेषा बुद्धा उपस्थिता ।

२ तदा कक्षादियं कोपभयंकरी मां पश्यन्ती तिष्ठति ।

३ मिथ्याजल्पिनि विशाखे, किं नामान्धासि त्वम् ।

४ अयि विलासविम्वहे, किं खल्विदम् ।

५ हल्ल, त्वमेव शरणम् ।

अर्थसंग्रहे ॥ भुवेति । युवतिभिः क्षिप्तैः पयःपूरैः पीतीकृतं दुकूलं परिदधानाम् ।

जटिला—(सविस्मयम् ।) विसाहे, तुष्ट जेव् चञ्चलए मम पुत्रघरं विणासिदम्, जं जेव्णन्धाणं गोईणं मज्जे बहुडीअ णिज्जह ।

विशाखा—अँजे, किं ति मं उवालेहेसि । णं उवसणं दीवमा-
लिकापब्बलच्छीं उवालेहेहि, जाए सव्वं आवालवुद्धं गोउलं जेव्ण
उम्मादिदम् ।

जटिला—वैत्से, सच्चं कहेसि । अज्ज रत्तिमि दिट्ठं मए सव्वाओ
गोउलकिसोरीओ तत्थ पुलिणे उम्मत्तीभविअ किंपि किंपि चिट्ठन्दि ।

(विशाखा सदृशमङ्गं राधिकानीक्षते ।)

जटिला—(सदैन्यम् ।) अँह विसाहे, प्रसीद प्रसीद । एसा अङ्गु-
लिसिहरं मुहे णिक्खिविअ अब्भत्थेमि । ता मइ एक्कं अणुमाहं करेहि ।

विशाखा—(सप्रथयम् ।) अँजे, किति एव्वं मणासि । णिकामं
आणवेहि ।

जटिला—वैच्छे, तुमं विमुद्दासि । ता कण्हहत्थावो रक्खेहि
वह्मडिअम् ।

१ विशाखे, त्वयैव चञ्चलया मम पुत्रगृहं विनाशितम्, यद्यौवनान्वानां
गोपिकानां मध्ये वधूटीं नीयते ।

२ आर्ये, किमिति मामुपालभसे । इमामुपसन्नां दीपमालिकापर्वलक्ष्मीमु-
पालभस्व, यथा सर्वमापालयद्वां गोकुलमेवोन्मादितम् ।

३ वत्से, सत्यं कथयसि । अथ राजौ दृष्टं मया सर्वा गोकुलकिशोर्यस्तत्र
पुलिने तन्मत्तीभूय किमपि किमपि चेष्टन्ते ।

४ अथ विशाखे, प्रसीद प्रसीद । एसा अङ्गुलिशिखरं मुखे निक्षिप्य
अभ्यर्चयामि । तन्मय्येकमनुग्रहं कुरु ।

५ आर्ये, किमित्येवं भणसि । निकाममाज्ञापय ।

६ वत्से, त्वं विमुद्दासि । तत्कृष्णहस्ततो रक्ष वधूटिकाम् ।

क । दोर्मूलोपरि कुटिलितद्वगन्तं यथा स्नासया किं पश्यसि । अज्जेति । दक्षा

विशाखा—अज्जे निञ्चिन्ता होहि, जं ललिदा वत्तु एत्थ दक्ख
विअक्खणा अ ।

जटिला—कैहिं गदा ललिदा ।

विशाखा—पैक्ख । पउमाए समं इदो जेअ एसा आवच्छदि ।

जटिला—अहं उप्पलिआनिप्पादणस्स गमिस्सम् । (इति निञ्चन्ता ।)

(प्रविश्य पद्मया सह ।)

ललिता—सैहि पउमे, कुदो आवच्छसि ।

पद्मा—हँला, कण्हस्स सआसादो ।

ललिता—कैहिं कण्हो ।

पद्मा—मालतीवाटिआपेरन्ते ।

ललिता—किं कुणदि ।

पद्मा—मधुमज्जलदुदिओ विहरदि ।

ललिता—(सपरिहासस्मितम् ।) हँला, किं नाम संपूरेदाहिटासि ।

१ आर्ये, निञ्चिन्ता भव, यल्ललिता खल्वत्र दृष्ट्वा विचक्षुषा च ।

२ कुत्र गता ललिता ।

३ पश्य । पद्मया सममित एवैषा आगच्छति ।

४ अहमुत्पलिकानिष्पादनाय गमिष्यामि ।

५ सखि पद्मे, कृत आगच्छसि ।

६ सखि, कृष्णस्य सकाशात् ।

७ कुत्र कृष्णः ।

८ मालतीवाटिकाप्रान्ते ।

९ किं करोति ।

१० मधुमज्जलद्वितीयो विहरति ।

११ सखि, किं नाम संपूरितामीष्टासि ।

चतुरा । विचक्षण परमविज्ञा च ॥ अहमिति । इत्यल्लिख गोमयपिण्डिका ॥

संपूरितासि । संपूरिताभीष्टसीति रतं ध्यायन्ने । अस्याः प्रातरैवात्रागमनं ललितया

पद्या—(विदग्धः ।) मां अण्णया संभावेहि । मए मालदीसेहसे
एको गण्ठिअ तस्स उवहारीकिदो । (स्थितिभविनीयः ।) हला, कथिदं
मे कण्हेण—‘पउमे, तुमं जघा संतदं मालं समप्पेसि, एवं ललिदा
वि मे विचित्रदाडलच्छीम् । ता एसा मे लेहपत्तिआ तुए तिस्सा
हत्थे देया’ ति । (इति पत्रिकामर्पयति ।)

ललिता—(गृहीत्वा स्वगतम् ।) कदा वि कण्हस्स मए दाउराओ
■ समप्पिदोत्थि । ता एत्थ अवरेण केणावि रहस्सेण होदवम् ।
(इति प्रक्षार्थं पत्रिकां नाचयति ।)

‘त्वया मुक्तगिरिः पाणौ ममातुच्छपदस्थितिः ।

निधीयतामधीराक्षि रागिधातुपरिच्छदः ॥ २ ॥

(इति कृष्णं विदग्धाय स्वगतम् । राधा मम पाणौ निधीयताम् ।) एवं संकेदेण
इमिणा आणत्तम् । (प्रकाशम् ।) सहि, तथा करिस्सम् । ता
अमादो राहिणं आपुच्छिअ साहेहि ।

पद्या—(राधिकामुपेत्य सनर्मस्मितम् ।) हैला राहे, दिट्ठिआ भिक्खि-

१ मा अन्यथा संभावय । मया मालतीशेखर एको ग्रथित्वा तस्योपहा-
रीकृतः । सखि, कथितं मे कृष्णेन—‘पद्मे, त्वं यथा संततं मालां समर्प-
यसि, एवं ललितापि मे विचित्रधातुलक्ष्मीम् । तदेवा मम लेखपत्रिका त्वया
तस्या हस्ते देया’ इति ।

२ कदापि कृष्णस्य भया धातुरागो न समर्पितोऽस्ति । तदप्यपरेण
केनापि रहसेन मणितव्यम् । एवं संकेतेनानेनाञ्जयम् । सखि, तथा करि-
ष्यामि । तदप्रतो राधिकामापृच्छय साधय ।

३ सखि राधे, दिव्या निर्विवादं जातम् । यथा गोकुलेन्द्रनन्दनेनासा-
कमल्लुकान्यपहरितानि तथासाभिरपि तस्येदं पीतांशुकम् ।

सह संवादेच्छा च अटिलप्रक्रियमाणविरस्वरदुःखदर्शनाभिलाषा ॥ विमृश्येति ।

वादं जादम् । जघा गोडलिन्दणन्दणेण अम्हाणं अंशुआइं अचहरि-
याइं तथा अम्हेहिं पि तस्स इदं पीदंसुअम् ।

ललिता—(सित्वा ।) अहं णिल्लज्जि, कुङ्कुमपङ्कपिञ्जरितं प्रिय-
सहीण उत्तरीयं पेक्खिअ किंति अणत्थं आसङ्गसि ।

पद्मा—(सस्मितम् ।) हेअ राहे, अणुजाणीहि मम् । तुरियं
सहित्थलीं गदुअ कण्हस्स लीलं गाअन्तीं प्रियसहीं चन्दाअलिअं
सुहावइस्सम् ।

विशाखा—(निद्रस्य ।) पैउमे, घण्णाओ तुम्हे । जाहिं अदंसणे
वि कण्हस्स विलासगीदीहिं प्रियसही चन्दाअली सुहावीअदि ।

पद्मा—विंसाहे, तुम्हेहिं कीस तथा ण किञ्चइ ।

विशाखा—अहं, कुदो अम्हाणं इदि संभाव्वेअम् ।

१ अयि निर्लजे, कुङ्कुमपङ्कपिञ्जरितं प्रियसख्या उत्तरीयं प्रेक्ष्य किमि-
त्यनर्थे आशङ्कसि ।

२ सखि राधे, अनुज्ञापय माम् । स्वरितं सखीस्वलीं गत्वा कृष्णस्य
लीलां गायन्तीं प्रियसखीं चन्द्रावलीं सुखविष्यामि ।

३ पद्मे, घन्ना यूयम् । यामिरदर्शनेऽपि कृष्णस्य विलासगीतैर्निजसखी
चन्द्रावली सुखायते ।

४ विशाखे, गुष्माभिः कसात्तथा न क्रियते ।

५ अयि, कुतोऽस्माकमिति संभाव्यम् ।

अयमत्र विमर्शः—स्वया सम पाणी रागिधातुपरिच्छदो निधीयताम् । कीदृशः ।
मुक्तगिरिः मुक्तो गिरेः सक्कशादिति राजदन्तादिः । यद्वा मुक्तो गिरिर्येन स पर्व-
तादवचिखेत्यर्थः । अतुच्छपदस्थितिः न तुच्छे पदे पर्वताधःप्रान्तादौ स्थितिर्यस्य ।
शङ्कस्थ इत्यर्थः । अयं प्रकटोऽर्थः पद्माप्रतारणाय । गूढं रागिधातुपरिच्छद
इत्यक्षराष्टकरूपशब्दः । कीदृशः । मुक्तो स्वर्गो निकारिकारो येन । विद्यते
तुच्छपदानां तुच्छाक्षरपरस्परद्वयार्थाः स्थितिर्यत्र । ततश्च 'राज' इत्यक्षरार्थं

पद्मा—हल, कथं पत्थि ।

विशाखा—मुद्दे, कण्डस्स णाममेत्ते पत्थुदे सही राहिआ विक्खुम्भदि ।

पद्मा—(स्वगतम् ।) सैपक्खे पेसुकरिसो इमाए निक्खाविदो । होदु । (प्रकाशम् ।) विसाहे, तुम्हे ज्जेव्व सुद्धु सुहिणीओ । अम्हाणं कखु कावि दुक्खदसा अणुवट्ठदि ।

ललिता—पैउमे, ण कखु तुम्हाणं किंपि दुक्खं संभाविजदि ।

पद्मा—लैलिदे, मा एवं भण । जं हारगण्ठअकेसपसाहणविम्भा-
दररञ्जनपहुदीए चन्दाजलीए णेवच्छाईं सव्वदा कुणन्तीणं अम्हाणं
दुक्खजालस्स अन्तो पत्थि ।

१ सखि, कथं नास्ति ।

२ मुरधे, कृष्णस्य नाममात्रे प्रस्तुते सखी राधिका विश्रुम्यति ।

३ स्वपक्षे प्रेमोत्कर्षोज्ज्वला विख्यापितः । मवतु । विशाखे, व्यभवे
सुष्ठु सुखिन्यः । अस्माकं खलु कापि दुःखदशा अनुवर्तते ।

४ पद्मे, न खलु युष्माकं किमपि दुःखं संभाव्यते ।

५ ललिते, मैवं भण । यद्धारमथनकेनाप्रसाधनविम्बावररञ्जनप्रभृतिभि-
श्चन्द्रावल्या नेपथ्यानि सर्वदा कुर्वन्तीनामस्माकं दुःखजालसान्तो नास्ति ।

तिष्ठति । निपक्षस्य वृत्त्यकरणंचातुर्यं सौभाग्यातिशयनिवापनावर्धम् ॥ इत्येति ।
सखीस्थली नाम सखीधरा इति गोवर्धननिकटवर्ती चन्द्रावल्या ग्रामः ॥ मुखे इति ।
कृष्णस्य नाममात्रे प्रस्तुते सखी राधा विश्रुम्यति । कुतो भीतिश्रवणसामर्थ्यम् ।
चन्द्रावल्यास्तथा प्रेमाभावात्तत्संभवतीति भावः ॥ ललिते इति । अयं भावः—
चन्द्रावल्याः सौभाग्यातिरेकदेकस्मिन्नपि दिने बहुशः कृष्णसंभोगेन पुनर्वेशः
कर्तव्यो भवति । युष्माकं तु राधायास्तादृशसौभाग्याभावात् कदाचित्केन कृष्ण-
संभोगेन कदाचिदेष वेशकरणमिति ॥ विद्वस्येति । व्यग्रोऽर्थस्तथायमेव । स

विशाखा—(विहस्य ।) ईला पउमे, सखं तुम्हाणं न्हई दुःखाई ।
अम्हाणं उण एकं जेव ।

पद्मा—ईला, किं तम् ।

विशाखा—पँउमे, जा कावि मच्चदुलहा आगासतारा पप्फुरदि,
तत्थ जादाहिलासस्स कस्सवि कालिन्दीकूलणन्दिणो समदस्स गन्ध-
कलहिन्दस्स सञ्चदा अम्भत्थणकदत्थणम् ।

ललिता—(स्मित्वा ।) विंसाहे, अण्णं पि एकं गरुजं दुक्खं तुण्
कवं विमुमरिदम् ।

१ सखि पद्मे, सत्यं शुष्माकं नहूनि दुःखानि । अस्माकं पुनरेकमेव ।

२ सखि, किं तत् ।

३ पद्मे, या कापि मर्त्यदुर्लभाकाशतारा प्रस्फुरति, तत्र जाताभिलाषस्य
कस्यापि कालिन्दीकूलनन्दिनः समदस्य गन्धकलमेन्द्रस्य सर्वदाभ्यर्चनकद-
र्थनम् ।

४ विशाखे, अन्यदप्येकं गुरु दुःखं त्वया कथं विस्मृतम् ।

त्वस्मामिरपकृष्टत्वेन हस्यत एवेति भावः ॥ सखमिति । सदा चन्द्रावत्याः
कृष्णसंभोग इति मधुरा मिथ्यैव व्यज्यते यद्यपि सखं सादस्तु । तदपि राधिका-
सौभाग्यभानोरमे स तु सौभाग्याभासः सखोत्पाद्यत इति त्वया ज्ञायतामित्यभि-
प्रेत्याह—अस्माकं पुनरेकमेवेति ॥ समदस्येति । दुर्लभा मनेयमिति परमर्श-
भादान्मत्तत्वमेव । गन्धकलमेन्द्रो दुर्भारहस्तिभावकः । अयं भावः—सुलभत्वेन
चन्द्रावत्या संभोगः स्यादेदस्तु । अस्माकं राधायां तु संभोगप्रार्थनापि दुःशकरा ।
कृष्णस्यास्ति दुर्लभत्वाद् । ततश्च तदर्थमस्मात् राधासखीषु सदाभ्यर्थना तस्य भ-
वति तदपि कदर्थनमस्माभिर्मन्यते ॥ स्मित्वेति । विशाखे, सुष्ठु प्रत्युक्तं मधुरा
इति भावः । अहमितोऽप्युत्कृष्टकोटिमाविष्कृत्य वरकीमिमां निर्वचनीकरोमीत्यभि-
प्रेत्याह—अण्णं पि एकमिति ॥ अथीति । अजुलभत्वात् सुखमर्थं

विशाखा—ललिदे, किं तं सुमरावेहि ।

ललिता—अहं ऋजुप, राहाए पादपल्लवम् जावअराजस्स क्षणे क्षणे विरअणम् ।

विशाखा—(सहासम् ।) अलीकाशङ्किणि ललिदे, विरमेहि विरमेहि । कण्हस्स उत्तमङ्गे दाउराओ जेव रेहदि, ए कखु जावआणम् ।

राधिका—(सल्लभम् ।) हँला एउमे, इमाणं दुम्भुहीणं पलावं अणाअणिअ तुण्णं पिअसहीं चन्द्राअलिअं जेव जाहि ।

पद्मा—जँधा आदिसदि पिअसही । (इति निष्क्रान्ता ।)

ललिता—(सगतम् ।) एहिं कण्हस्स आणां करिस्सम् । (प्रकाशम् ।) हला राहे, एहि । पुण्णं अवचिणिअ भववन्तं सूर्यं पूजम्ह ।

१ ललिते, किं तत्सारथ ।

२ अयि ऋजुके, राधायाः पादपल्लवे यावकरागस्त क्षणे क्षणे निरचनम् ।

३ अलीकाशङ्किणि ललिते, विरम विरम । कृष्णस्योत्तमाङ्गे दातुराग एव राजते, न खलु यावकानाम् ।

४ सखि पद्मे, आसां दुर्मुखीनां प्रलापमनाकर्ण्य तूर्णं प्रियसखीं चन्द्रावलीमेव याहि ।

५ यथादिशति प्रियसखी ।

६ इदानीं कृष्णस्याज्ञां करिष्यामि । सखि राधे, एहि पुष्पमयवित्पुष्पमयवन्तं सूर्यं पूजयाम् ।

प्रकाशय नेमां लब्धयसीति भावः । अर्थ भावः—ततश्च सामदानादिभिश्चादृपरेण कृष्णेन वशीकृतास्मानिरवक्ष्यते दत्ते राधिकयाः पादयोः प्रणामेन यावकरागः क्षणे क्षणेऽपगतो भवतीति भावः ॥ **सहासमिति** । अथास्याः प्रत्युत्तरस्य का मतिर्भविष्यतीति भावः । कृष्णस्योत्तमाङ्गे दातुरागो राजते, न खलु यावकानामिति प्रकाशितार्थस्य पुनः संगोपनेनाविकं सनिर्घातं सत्यत्वं व्यञ्जितमिति ॥ **सल्लभमिति** । आत्मयज्ञश्रवणेन ॥ अवेमां निरुत्तरां मन्त्रमुक्तीं दृष्ट्वा भावः—हला

राधिका—(संगतम् ।) 'दिट्टिआ हिजजट्टिदो ज्येध मे कामो
हमाए उवणीदो, जं कण्हस्स दंसणं एत्थ संभवे । (प्रकाशम् ।) जया
हि रोअदि पिअसहीए । (शति निष्क्रान्ता ।)

(ततः प्रविशति मधुमङ्गलेनोपास्यमानः कृष्णः ।)

कृष्णः—

तव स्तवकबल्लीचटुलान्वचवन्दीकृत-
अमङ्गभरसंकृतिमुत्तमुदमशुभार्बुदम् ।

शरत्कुशकलिन्दजापुलिनवृन्दसंवर्धितं

परिस्फुरति चन्द्रकस्थगितमद्य वृन्दावनम् ॥ ३ ॥

(पुनर्निरूप्य । सानन्दम् ।)

शरदि मुखरिताशास्तरनादावलीभि-

र्वलदविचलनेत्राः पश्य वृन्दावनेऽद्य ।

विदधति रणरङ्गं वासिता सङ्गहेतोः

सरमसगुरुशृङ्गैः सङ्गवे पुंगवेन्द्राः ॥ ४ ॥

मधुमङ्गलः—(धर्वतो विलोक्य ।)

तुह संगमेण गूणं मुउन्द तुन्दाडई घणच्छाया ।

उअ दम्मेण कुरण्टअभरस्स पीदम्बरं धरइ ॥ ५ ॥

१ दिट्ठा हृदयस्थित एव मम कामोऽनयोपनीतः, यत्कृष्णस्य दर्शनमद्य
संभवेत् । यथा समिरोचते प्रियसख्यै ।

२ तव संगमेन नूनं मुकुन्द वृन्दाटवी घनच्छाया ।

उत दम्भेन कुरण्टकभरस्य पीताम्बरं धरति ॥

यउमे इत्यादि ॥ तवेति । वायुना चमलपन्धेन बन्दीकृतः बन्दी स्तवक-
स्तद्वि कृतो यो भ्रमङ्गभरस्य संकृत्वा कृतं व्याप्तम् । अथवा बन्दीकृतो बन्दी-
कृतः । उदभाणामुक्तधनां शुभानामर्बुदं यत्र । चन्द्रकैर्मगूरपिच्छैः स्थगितं
संभृतम् । व्याप्तमिति यावत् । 'स्थगि संवरणे' वायुः ॥ शरदीति । मुखरिता
वल्लीना वासा विज्ञो येः । वासित्वा पुष्पिणी गौः ॥ तुहेति । घनच्छायापक्षे

कृष्णः—(सगतम् ।) किमथ निष्ठितसंकेतलेखार्थया पूर्णमनो-
रथीकरिष्येऽहं ललितया । हन्त, शारदमाधुरीसंदोहसंदानितापि
वृन्दाटवीकक्षा खञ्जनाक्षी विप्रकर्षादानन्दबिन्दुमपि न मे संदधाति ।
तद्वेणुसंकेतं संचारयामि । (इति तथा कुर्वन् ।)

दिव्यो रथाङ्गि समयः सखि संगमस्य

जज्ञे वराङ्गि तरसा कुरु पक्षपातम् ।

अध्वानमर्धनयनेन विलोकमानः

शोकादयं सहचरस्तव रौरवीति ॥ ६ ॥

मधुमङ्गलः—भो वज्रस्स, किं एदं अपूर्वं वादिदम् ।

कृष्णः—सखे, कुरङ्गीलोकनार्थं ममाधमुधमः ।

मधुमङ्गलः—सखं कथिदम् । किं तु एक्कं अवसरं अण्णवा-
किअम् ।

कृष्णः—सखे, साधु विदितं कुरङ्गीलोचनार्थमेव ।

(नेपथ्ये ।)

पिबन्तीनां वंशीरवमिह गवां कर्णचुल्लकैः

पयःपूरा दूरादिशि दिशि तथा शुश्रुवुरमी ।

अकाले पुष्पद्विस्तरुमिरमितः शोभितमिदं

यथा वृन्दारण्यं दधिमयनदीमातृकमभूत् ॥ ७ ॥

१ भो वज्रस्स, किमेतदपूर्वं वादितम् ।

२ सखं कथितम् । किं त्वेकमक्षरमन्यथा कृतम् ।

त्वत्सारूप्यप्राप्त्या मेघकान्तिः ॥ किमद्येत्यादि । संदानिता वद्धा । शरदि यत्र
कुत्रापि खञ्जनसंचारं विना शोभैव नोत्पद्यते इति खञ्जनाक्षीपदैकदेशव्यङ्ग्यं वस्तु ।
हे रथाङ्गि चक्रवाकि, व्यपदेशेन हे राघवे । रौरवीति अस्यार्थं जल्पति । रोदिती-
स्वरः ॥ पिबन्तीनामिति । पयःप्रवाहास्तथा शुश्रुवुर्यथाकालेऽपि पुष्पद्विस्त-

कृष्णः—सखे, दक्षिणतः पश्य पश्य ।

तुङ्गस्ताम्रोश्चक्रः स्फुरदरुणखुरो रम्यपिङ्गेषणश्रीः

कण्ठव्यालम्बिषण्टो घरणिचिलुठितोचण्डलाङ्गूलदण्डः ।

सोऽयं कैलसपाण्डुधुतिरतुलककुम्भण्डलो नैचिकीनां

अके भाति प्रियो मे परिमलतुलितोत्फुल्लपद्मः ककुब्धी ॥ ८ ॥

(ततः प्रविशति सखीभ्यामनुगम्यमाना राधा ।)

राधा—(खगत्वम् ।) जंदो दिसादो वेणुसहो आबदो, सा दिसा मोहिदाए मए ण संभाविदा ।

ललिता—(सोत्रासस्मितम् ।) हँहा राहिए, कीस अकण्ठे हरिण-
कण्णी तुमं जादासि ।

राधिका—ललिदे, किंति अण्णो धम्मं परस्स अण्णेसि । सच्चं
तुमं ज्जेव्व हरिणी, जं कलसद्देण हरिज्जन्ती दीससि ।

ललिता—रौहे, तुमं कखु हरिणी, जं रज्जिणी णाम हरिणी तुम्ह
सही ।

१ यतो दिशातो वेणुशब्द आयातः, सा दिशा मोहितया मया न
संभाविता ।

२ सखि राधे, कक्षादकण्ठे हरिणकर्णी त्वं जातासि ।

३ ललिते, किमित्यात्मनो धर्मे परस्परार्पयसि । सत्यं त्वमेव हरिणी,
यत्कलशब्देन हरिष्यमाणा दृश्यसे ।

४ राधे, त्वं खलु हरिणी, यद्रज्जिणी नाम हरिणी तव सखी ।

कृष्णः स्रोमिंतं सत् वृन्दारण्यं दधिमयं नवीमातृकमभूत् । अयमर्थः—मंसीवन-
मेव राधा दुग्धप्रवाहस्वरूपं पुष्पाणि च युगपदभूत् । ततश्च पुष्पमामल्लस-
सोपकेण पुष्पमन्त्रि वधीति अभ्युपेति । ‘पुष्प विकसने’ चाद्यः ॥ तुङ्ग इति ।
परिमलतुलित इति पद्ममन्वनमात्रं वृक्षः । तथा पुष्पम्—‘पद्मगन्धो दुग्धमन्त्र-
विकसने’ इति ॥ ललिदे । अर्पयति । अन्येभ्यःसीत्यर्थः ॥ विसाहो

राधिका—(स्नगतम् ।) ^१दिट्ठिआ एसा कावि सौरम्भधारावाडिआ
दोदूदीज्ज मं आअट्ठदि । (इति सव्याजं पुरः प्रयाति ।)

विशाखा—(सित्वा ।) हँला राहि, कीस तुमं भङ्गीव गन्धं
सम्पसि ।

राधिका—विँसाहे अगगदो फुल्लाई कुसुमाई दीसन्ति । ता
एदाहं घेतूण तम्मिंतं पूअइस्सम् ।

ललिता—सँच्चं मित्रस्य अणुराजं तुमं तरलेदि । सो दाव गह-
णचरस्स ज्जेव ण वखु गअणचरस्स ।

राधिका—(सप्रणयरोषम् ।) अँइ अदक्खिणे, कमलबन्धुं कथेमि ।

ललिता—सँहि, कीस आआरं संगोवेसि ।

विशाखा—लँलिदे, सवत्तीभाएण ईसा खेअ संगोवेदि । ■ उण
अपिसही ।

१ दिट्ठिआ एसा कापि सौरम्यधारा वाटिका.....शामाकर्षति ।

२ सखि राधे, कस्मात्त्वं भृङ्गीव गन्धं सर्पसि ।

३ विशाखे, अमृतो फुल्लानि कुसुमानि दृश्यन्ते । तदेतानि गृहीत्वा
तन्मित्रं पूजयिष्ये ।

४ सत्यं मित्रस्यानुरागस्त्वां तरलयति । स तावद्गहनचरस्यैव न खलु
गगनचरस्य ।

५ अच्यदक्षिणे, कमलबन्धुं कथयामि ।

६ सखि, कस्मादाकारं संगोपयसि ।

७ ललिते, सपत्नीभावेनेर्ष्येव संगोपयति । न पुनः प्रियसखी ।

इति । मित्रम् । सूर्यमित्यर्थः ॥ सहीति । आकारमिति संगोपयसि, पक्षो आ
इति अकारं संगोपयसि न वदसि । कमलबन्धुमिति प्रकटं कथं न वदसीत्यर्थः ॥
सपत्नीभावेनेर्ष्येव संगोपयति । न पुनः प्रियसखी । लक्ष्म्या सह सपत्न्या तदीर्ष्यया

राधा—(सभ्रमम् ।) अहं वामे, अत्तणो हिअअट्ठिदं अत्थं परमुण्डे कीस पाडेसि । ता तुवरेहि । जाणादि दूरे जेव सो तुम्हाणं बिम्बाहरकण्डूखण्डणो ।

ललिता—रौहे, आकोमारं अम्हाणं अक्खुडिदं कुलङ्गणावदं वृन्दावणलताओ जेव जाणेन्ति । ता अत्तणो मुद्देण किं कथइस्सम्ह ।

राधिका—(विहस्य ।) अहं पइव्वदे, जाणेन्ति जाणेन्ति । तदो जेव कल्ले तुह मुअवलिणो अक्के संकमिदं दिदं मए मअरकुण्डल-लण्छणं । तथा जेव विसाहाए तत्थ तुलियोवरि अक्खुडिदं सिहण्ड-किरीडम् ।

ललिता—(स्मित्वा ।) परपरिवादिणि, अपेहि अपेहि ।

विशाखा—रौहे, किंचियं झम्पिस्ससि । ण अक्खु चन्द्रालोए चन्द्रकान्तसिला अप्पसिण्णा होदुं पहुवदि ।

१ अयि वामे, आत्मनो हृदयस्थितमर्थं परमुण्डे कक्षात्पातयसि । तत्त्व-
रय । जानासि दूर एव स युष्माकं बिम्बाधरकण्डूखण्डनः ।

२ राधे, आकौमारमस्माकमस्खलितं कुलङ्गनाश्रितं वृन्दावनलता एव
जानन्ति । तदात्मनो मुखेन किं कथयिष्यामः ।

३ अयि पतिव्रते, जानन्ति जानन्ति । तत एव कल्पे तव मुञ्जवल्लीया
अक्के संक्रान्तं दृष्टं मया मकरकुण्डललान्छनम् । तथैव विशाखाया तत्र तूलि-
कोपरि स्खलितं शिखण्डकिरीटम् ।

४ परपरवादिनि, अपेहि अपेहि ।

५ राधे, कियदाञ्छादयसि । न खलु चन्द्रालोके चन्द्रकान्तशिला अप्र-
स्तिता भवितुं प्रभवति ।

राधिका—(पुरे दृष्ट्वा सचमत्कारम् ।) ललिदे, तूर्णं अणुनाणेहि ।
पलाहस्सम् । (इत्युत्कम्पते ।)

ललिता—(साद्यङ्गम् ।) राधे, कीस भाएसि ।

राधिका—(साभ्यस्यम् ।) अहं वक्त्रे, अलं इमिणा उज्जुलत्तणेण ।
गूणं इमस्स लम्पइस्स हस्ये पक्खेदुं मं दूरे आणीदासि ।

ललिता—(निपुणं निमाल्य स्वगतम् ।) पूर्णं दूरतो विलोड्यन्तं
तमालं ज्ञेयं इत्थं कण्ठं मण्णेदि । (प्रकाशम् ।) हुं, दाणिं कथं पला-
हस्ससि । लद्धो मय ओसरो । (इति राधामाकर्षति ।)

राधिका—(सकार्तर्यम् ।) संहि विसाहे, परिचाहि परिचाहि ।
सरणाजदन्दि ।

विशाखा—अहं पेम्मुब्भमिदे, कथं तिष्ठोकं ज्ञेयं दे कण्ठएदि ।
पेक्ख एसो पसाली, ण वखु तुज्झ विलासी ।

कृष्णः—कथं नेदानीमपि प्रत्यासन्ना तन्वशी । तन्मुरलीमीरयामि ।
(इति तथा कुर्वन् ।)

१ ललिते, तूर्णमनुज्ञापय । पलायिष्यामि ।

२ राधे, कक्षादिभेदि ।

३ अयि वक्त्रे, अलमनेन उज्जुलत्वेन । नूनमस्य लम्पटस्य हस्ते प्रक्षेपं
मां दूरे आनीतासि ।

४ नूनं दूरतो विलोक्यमानं तमालमेवेयं कृष्णं मन्यते । हुं, इदानीं कथं
पलायिष्यासि । लब्धो मयावसरः ।

५ सखि विशाखे, परित्रायस्व परित्रायस्व । शरणागतासि ।

६ अयि प्रेमोद्धान्ते, कथं त्रैलोक्यमेव ते कृष्णायते । पश्यैव पलाशी, न
छल्ल तव विलासी ।

अथ सुधाकरमण्डलिं मण्डय त्वमटवीं मृदुपादेविसर्पणैः ।

उदयसैलतटीनिहितेक्षणो ननु चकोरयुवा परितप्यते ॥ ९ ॥

विशाखा—(स्वयं धैर्यमवष्टभ्य ।) हेला राधे, कीस तुमं भमन्ती कदम्ब ओलम्बेति ।

ललिता—सैहि वंसिष्ट, बारंवारं तुमं वन्देभि । जं उम्वाडितर-
हस्ता तुष्ट राही किदा ।

(रायिका सलज्जमवहित्वा नाटयति ।)

ललिता—(संस्कृतेन ।)

विशद्विः कर्णान्ते तव विसृमैरथ मुरली-

कलैरुस्तम्भो गुरुरजनि रम्भोरु तरसा ।

विलुप्ताभूदृष्टिर्नयनजलवृष्टिश्चतिकरैः

प्रणीताभिर्वक्त्राचदलमवहित्वा लहरिभिः ॥ १० ॥

विशाखा—लैलिदे, को दाणि अवहित्वाष्ट ओसरो । (एति संस्कृतेन ।)

अपामिचरणक्रमे परमसिद्धिराथर्वणी

स्मरानलसमिन्वने सपदि सामिधेनीध्वनिः ।

१ सखि राधे, कसाल्वं भमन्ती कदम्बमवलम्बसे ।

२ सखि वंसिके, बारंवारं त्वां वन्दयामि । यदुद्घाटितरहसा स्वया
राधा कृता ।

३ ललिते, कं इदानीमवहित्वाया अवसरः ।

समामानुषारणदिलयः ॥ अयीति । कल्पे प्रतः ॥ अयीति । सुधाकरमण्डलिं
हे चन्द्रमण्डलिं, अपविशेन हे राधे । 'विम्बोष्ठी मण्डलं त्रिषु' इत्यमरः । पाद-
विसर्पणैः किरणप्रसारणैश्चरणसंचालनैश्च ॥ कदम्बमवलम्बसे ॥ अपामिचर-
णेति । अपामिचरणक्रमोऽथर्ववेदोक्तसिद्धः । अथर्ववेदसामिचरणप्रयत्नात् ।

तथात्मपरमात्मनोरुपनिषन्मयी संगमे

विलासमुरलीभवा विरुतिरथ वैरायते ॥ ११ ॥

राधिका—(सहोमम् ।) संहि, सच्चं कथेसि । अम्हाणं वहरिणी
संवुत्ता दाहणो वंसिआ । ता उवाळहूस्सम् । (इति संस्कृतेन ।)

सूतिस्ते धनुषश्च पञ्चवरतो वन्दे तयोरन्तिमं

विद्धो येन जनस्तनुं विहरयन्तान्तश्चिरं ताग्यति ।

विद्वानां हृदि मारपत्रिविषमैर्ध्वानेषुभिर्नस्त्वया

कूरे वंशि न जीवनं न च मृतिर्वोराविरासीदृशा ॥ १२ ॥

कृष्णः—(पुरो विलोक्य सानन्दम् ।)

भविता सविषेऽत्र राधिका यदियं रिञ्जति रञ्जिणी पुरः ।

मृगलाञ्छनलेखयेव या भृगमूर्तिर्न तथा विद्युज्यते ॥ १३ ॥

(पुनर्निरूप्य ।) सखे, ज्ञातं ज्ञातम् । नासौ राधिकान्धकूः । नैवयं
निरङ्को नेदीयानिन्दुः । (इति विलयमभिनीय ।)

१ सखि, सख्यं कथयसि । अस्माकं वैरिणी संवृत्ता दाहणा वंशिका ।
तदुपालप्सामि ।

स्मरानलस्य समिन्धने ज्वालने सामिधेनीध्वनिः सामिधेनीमन्त्रपाठः । 'ऋक्सामि-
धेनी धार्या च या सादमिसमिन्धने' इत्यमरः । आत्मपरमात्मनोः संगमे एकीकरणे
उपनिषन्मयी तत्त्वमसीति वाक्यमयी । तथा च लज्जाकरं कामोदेकं प्रेम्णु... च
करोतीत्यर्थः । वैरायते । वैरं करोतीत्यर्थः । 'स्रग्दवैरकलहात्रकम्भेधेभ्यः
करणे' इति णिङ् ॥ सूतिरिति । वरुणगतः स्रक्कासाते एवं एवं धनुषश्च
सूतिरुत्पत्तिस्तयोरन्तिमं धनुर्वन्दे, येन विद्धः सन् तनुं विहरयन् स्वजनं सन्
शिरश्चलं नान्तस्ताग्यति । त्वया विद्वानां स्वस्माकं न जीवनं न च मृतिः ।
कैर्विद्वानाम् । ध्वानेषुभिः ध्वाना एवं इषवस्तैः । कीदृशैः । मारपत्रिभ्यः कन्दर्प-
बाणेभ्योऽपि विषमैः ॥ भवितेति । यदियं रञ्जिणी रिञ्जति, ततो राधिको
सविषे मिहं भवितेस्तनुमानम् । तथा राधिकया रञ्जिणी न विद्युज्यते । मृगला-

अङ्गात्परित्यज्य पुरः कुरङ्गं शङ्के सुधांशुर्भुवभाससाद ।

(पुनर्निभास्य ।)

आं ज्ञातमुत्फुल्लविलासवृन्दैरानन्दि राधावदनं चकास्ति ॥ १४ ॥

(हृद्यमे सरसि ।)

मधुमङ्गलः—(सपरिहासम् ।) भो वयस्स, मा धाव । लघु जाहि ।
अथवा तुमं किंति दूषिज्जसि, जं घृतकिसोरीहिं दुड्ढमन्तेण उन्मा-
दिदोसि । ता इमस्सि जोगे ओसरे तुमं णिवारिअ सिणेहस्स
णिक्किदं करिस्सम् । (इति पाणिमादधाति ।)

कृष्णः—सखे, साधु चेष्टसे यदद्य राधिकोपसर्पणे कम्पेन कृत-
विन्नस्य मे दत्तहस्तावलम्बोऽसि । (इति परिश्रम्य ।)

इयमतिवृषितं वरानुरागोज्ज्वलशुभनाः कमनीयपञ्चलेत्वा ।

मम वरतनुराचकर्षं चित्तं मधुपमशोकलतेव पुष्पिताम् ॥ १५ ॥

राधिका—(कृष्णमपाङ्गेन विलोक्य । स्नगतम् । संस्कृतेन ।)

नवमनसिजलीलाभ्रान्तनेत्रान्तभाजः

स्फुटकिसलयभङ्गीसङ्गिकर्णाञ्चलस्य ।

मिलितमृदुलमौलेर्मालया मालतीनां

मदयति मम मेघां माधुरी माधवस्य ॥ १६ ॥

१ भो वयस्स, मा धाव । लघु जाहि । अथवा त्वं किमिति दूषिष्यसि,
यो घूर्तकिसोरिभिर्दुष्टमन्त्रेणोन्मादितोऽसि । तदस्मिन्योऽग्रेऽवसरे त्वां निवार्य
चेष्टस्य निकृतं करिष्यामि ।

तिर्मुगाकृतिर्मुगलाञ्जनलेखयेव ॥ सखे इति । न्यङ्कुर्हरिणी ॥ इयमिति ।
वरानुरागेणोज्ज्वलं प्रेमभयं शोभनं मनो यस्याः, पक्षे अनुगतरक्तिन्ना उज्ज्वलानि
शुभनांसि यस्याः । कमनीयानां पञ्चानां लेखा श्रेणी यस्यां च ॥ नवेति । मेघां

विशाखा—(विहस्य । संस्कृतेन ।)

वशीचक्रे कृष्णस्तव परिमलैरेव बलिभि-

र्विलासानां वृन्दं कथमिव मुधा कन्दलयसि ।

जये पाणौ दत्ते रणपटुभिरमेसरभटैः

स्वयं को विक्रान्तिं पुनरिह जिगीषुः प्रणयति ॥ १७ ॥

राधिका—अहं दुग्मुहि, पतिजग्मि संकटे मं आरोविज्ज
अज्जवि ण विस्सन्तासि । ता णिक्खिबहिअञ्चं तुमं उज्जिअ अहं
सिणिद्धपिअसहीं ललिदं सरणं पविसामि । (इति तथा कृत्वा संस्कृतेन ।)

अत्रायान्तं चलमपि हरिं लोकयन्ती बलिष्ठां

त्वामालम्ब्य प्रियसखि धने नास्मि कुञ्जे निलीना ।

ललिता—(सनमस्मितम् । संस्कृतेन ।)

अस्मान्मुग्धे हृदयनिहितादय पीताम्बराद्ये

शक्तो नान्यः कुचपरिचये मत्पुरो मा व्यथिष्ठाः ॥ १८ ॥

कृष्णः—(सानन्दम् ।) कल्याणि, काले लब्धासि । (इति रघा-
मधुसर्पति ।)

ललिता—(साटोपं परिक्रम्य कृष्णं वारयन्ती ।) छेदल, ण हु एसा
तुम्ह परिहासयोग्या अम्हाणं पिअसही । ता अवेहि ।

१ अयि दुर्मुखि, संग्राहे संकटे माभारोप्याद्यापि न विश्रान्तासि । तच्चिच्छू-
पहृदयां त्वामौज्ज हं झिग्वमियसखीं ललितां शरणं प्रविशामि ।

२ विदग्ध, न खल्वेषा तव परिहासयोग्या अस्माकं प्रियसखी । तदपेहि ।

धारणावतीं बुद्धिं मदयति । धारणावत्या बुद्धेर्मत्ततया स्थित्वा निस्मर्तुं शक्या न
अविभ्यति शोभेयमेति भावः ॥ वशीचक्रे इति । विलासानां विव्योक्तविभ्रमा-
सीनां वृन्दं मुधा व्यर्थं कन्दलयसि प्रकाशयसि ॥ अत्रायान्तमिति । त्वां
बलिष्ठामालम्ब्य आश्रित्य बलं बलं हरिं लोकयन्ती पश्यन्त्यपि सतीत्यर्थः ।

कृष्णः—(वसितम् ।) ललिते, नेदं गोमयजनम् । पश्य वृन्दाट-
वीकुक्षिरसौ । तदेह वः प्रभविष्णुता ।

ललिता—कण्ठ, अस्ताजो ताजो वस्तु मुद्धिजाजो जाजो
सुखचो वि सुष्टु भाषन्ति । एसम्हि पसिद्धा ललिता ।

(राधिका चक्षुषाजेन कृष्णं विलोक्य कम्पं नाटयति ।)

ललिता—रोहे, कीस सज्जसेण कम्पसि अं एसा जीअदि
ललिता ।

राधिका—लैलिदे, गहीदाइं बन्धूगपुष्पाइं । ता पहि । कालि-
न्दीतीरं गच्छम्ह ।

कृष्णः—कठोरे, कथमाइतबन्धुजीवा विदूरं गन्तुमुचुकासि ।
(इति पन्थानमावृण्वन् ।)

परीतं श्रुत्वेण स्फुटतरशिलाश्यामलरुचं
चलद्वेष्टं वंशव्यतिकरलसन्मेषलममुम् ।

अतिक्रम्योत्तुङ्गं धराणिधरमग्रे कथमित-

स्त्वभा गन्तुं शक्या तरणिदुहितुस्तीरसरणिम् ॥ १९ ॥

१ कृष्ण, अस्माभ्यु ताः सल्ल सुखिकाः याः त्वसोऽपि सुष्टु विन्यति ।
एषासि प्रसिद्धा ललिता ।

२ राधे, कस्मात्साध्वसेन कम्पसे यदेषा जीवति ललिता ।

३ ललिते, गृहीतानि बन्धूकपुष्पाणि । तदेहि । कालिन्दीतीरं गच्छामः ।

इदमे निहिताकुपरी प्रकटं भावनया चार्पितात्पीताम्बरत्पीतवस्त्रात् कृष्णात् ॥
कठोर इति । आइतबन्धुजीवा मदुधानस्थबन्धुजीवपुष्पं इत्या । शोरयित्वेत्यर्थः ।
जीवा आइतो बन्धोर्धम जीव भास्वा मया त्रयामुता भूषेत्सर्वः ॥ परीतमिति ।

राधिका—(वक्त्रं विधोक्त्वा हुंकुर्वती ।) नागर, मम दोषो नास्ति ।
 दारिणि एसा गोडलेसरिं वणुसरिस्सम् ।

कृष्णः—राधे, किं विभीषिकया । कामं गम्यताम् । तद्वृत्तमुल्लस्य
 चीतदुकूलमेव समानुकूलम् । (इति राधां दिधीर्षति ।)

राधिका—(हुंकुटीभावध्व । संस्तुतेन ।)

साध्वीनां धुरि धार्या ललितासञ्जेन गर्विता चास्मि ।

हितमालयामि माधव पथि माधव भुजङ्गतां रत्नम् ॥ २० ॥

कृष्णः—ललिते, किमश्रावि वाग्भञ्जिरस्याः । तदहं नापराध्यामि ।
 (इति भुजदण्डानुदण्डयति ।)

ललिता—(राधां पृष्ठतः कृत्वा ।) कैण्ह, सन्वल्लोवसलाहणिज्जगु-
 षोवि तुमं गोडलिन्दस्स णन्दणोसि । ता णेदं दे दुडीलतयं अस्सेसु
 जोगम् ।

१ नागर, मम दोषो नास्ति । इदानीमेषा गोकुलेश्वरीमनुसरिष्यामि ।

२ कृष्ण, सर्वलोकश्लाघनीयगुणोऽपि त्वं गोकुलेन्द्रस्य नन्दनोऽसि ।
 तच्चेदं ते दुर्लीलत्वमसासु योग्यम् ।

शृङ्गेणः पर्वताग्रेण, वाद्यमेदेन च । शिलाभिः शिलैव च इयमस्त्य दृष्टिर्यस्य ।
 चलन्ति कम्पयन्ति वेष्टाणि खलबन्धनं वेष्टं च यस्य तम् । वंशव्यतिकरेर्वंशहस्त-
 क्षमूर्ध्वैर्लसन्ती मेखल्य यस्य, वंशव्यतिकरेण वंशीसंमीलनेन लसन्दी मेखल्य ध्रुव-
 षट्पिका यस्य च । धरणिधरं पर्वतं कृष्णं च ॥ राधे इति । अनुकूलमिति ।
 मम पीताम्बरमाच्छिद्यमानया नीतम् । मम को दोष इति मयापि तस्याप्रती निवेद्य
 पीताम्बरमिदमाकृष्य गृह्णामि । ततस्त्वं निरुतरीया याद्वं च प्रभविष्यसीति भावः ।
 यद्वा मदीयपीतवस्त्रकुक्का लज्जयैव तत्र समने न शक्तिरिति भावः ॥ साध्वीना-
 मिति । साध्वीनां पतिव्रतानां सुन्दरीणां च धुरि । विन्तनेन गणनीयेत्यर्थः ।
 धार्या यशनीया । ललितायाः सञ्जेन कलितः शोभनो य आसृज्य आसक्तिनेन च
 गर्वितास्मि । अत एवाथ पथि भुजङ्गतां कामुकतां मा रत्नम् । पक्षे मा सां भुज-
 ङ्गां वृत्तमुल्लस्य रत्नम् कृत्य ॥ ललिते इति । शरभभिः सर्वं वीक्ष्य ।

मधुमङ्गलः—अहं गच्छिदे, किंति वृन्दावनं विद्वंसिअ तुम्हेहिं
अम्हपिअवअस्सस्स पुष्पाहं हरिस्सन्ति ।

कृष्णः—सखे, तूर्णं गण्यासां पुष्पाणि यथा तूत्संख्यया कण्ठतो
हारमणीनाहरामि ।

मधुमङ्गलः—^१पिअवअस्स, किअं गणनं । ^२रत्नाणं पुष्पाणं
परिवट्टेण पउमरागाहं गेण्ह । पण्डराणं उण हीरमौत्तिआहं ।

कृष्णः—सखे, पर्यालोचयम् । नामूनि पुष्पमूख्यतुल्यानि । ततः
कृतिभिरेव पर्याप्तिः ।

मधुमङ्गलः—(सकाकुप्रपन्नम् ।) वैअस्स, एसो अणुगईदो बम्हणो
अब्भत्थेदि । ता इमेहिं जेव संतुट्ठो होहि ।

कृष्णः—यथा ब्रवीति वयसः ।

ललिता—(विद्वत् ।) अज्ज, सामिणो जोगो जेव अमाच्चोसि ।

विशाखा—(अलीकृतंभ्रमम् ।) केण्ह, दूरे तिष्ठेहि ।

कृष्णः—कुटिले, किमिति ।

विशाखा—पेक्ख । संरम्मेण संगरंगमिदा चन्दहासं उल्लासेदि
अम्हपिअसही राहा ।

१ अयि गर्विते, किमिति वृन्दावनं विध्वंस्य शुष्मभिरसत्प्रियवयसस्य
पुष्पाणि हरिष्यन्ते ।

२ प्रियवयस, कृतं गणनम् । तद्वृत्तानां पुष्पाणां परिवर्तेन पद्मरागाणि
गृह्णाण । पण्डुराणां पुनर्हीरमौत्तिकानि ।

३ वयस, एषोऽनुगृहीतो ब्राह्मणोऽभ्यर्चयति । तदेतैरेव संतुष्टो भव ।

४ आर्य, स्वामिनो योग्य एवामात्थोऽसि ।

५ कृष्ण, दूरे तिष्ठ ।

६ पश्य । संरम्भेण संगरं गमिता चन्द्रहासमुल्लासयत्यसत्प्रियसखी राधा ।

उल्लासेति । संरम्भेण कोपावेक्षेन हसवेक्षेन च । हेतौ कर्तरि करणे च-तृतीया ।

कृष्णः—(स्मिता ।) मुग्धे, पश्य । अहं च प्रपञ्चितगाढरोमाञ्च-
कञ्चुकोऽसि । तदयत्नं रामारत्नं हरिष्यामि । (इति राधामनुसर्पति ।)

ललिता—(संरम्भमभिनीय ।) कंण्डू, पेक्त्वामि दे साहसं । रहि-
आछाजं पि तुमं फंसेहि ।

कृष्णः—सखे, नूनं ललितारूपेण महाभैरवीयं प्रादुर्भूता ।

राधिका—हैला, कल्लाणी होहि । (इति ललितां साकूतमालिङ्गति ।)

कृष्णः—(जनान्तिकम् ।) ललिते, विमुञ्च काठिन्यम् ।

ललिता—उत्कोचं मे देहि ।

कृष्णः—(स्मिता ।) ललिते, सत्यं ते ब्रवीमि राधामपि विप्रलम्भ्य
सायमनङ्गसंगरे त्वामेव प्रतिरीरयिष्ये ।

ललिता—(सरोषं परावृत्त्य ।) अवेहि विदूषक, अवेहि ।

कृष्णः—कथयोत्कोचं यत्र ते सुष्टिः ।

ललिता—गौअर, पुष्पमार्गणरङ्गेण वुन्दावणं भम्मत्ती दूमेदि मे
सही । ता दिव्यपुष्पेहि णं अलंकदुअ सुहावेहि ।

१ कृष्ण, पश्यामि ते साहसम् । राधायाश्छायायामपि त्वं स्पृश ।

२ हैला, कल्लाणी भव ।

३ उत्कोचं मे देहि ।

४ अवेहि विदूषक, अवेहि ।

५ नागर, पुष्पमार्गणरङ्गेण वृन्दावनं भ्रमन्ती दूयते मे सखी । तदिव्य-
पुष्परैरनामलंकृत्य सुख्य ।

संगरे युद्धं गमिता प्रापिता । सङ्गरत्नं सङ्गे निमित्ते रत्नमौक्तिक्यम् इत्या प्राप्तेति च ।
चन्द्रहासं लङ्गं चन्द्रतुल्यं हासं च । उल्लासयति उत्क्रामयति प्रकाशयति च ॥
मुग्धे इति । कञ्चुकं कनकम् । रामाया रत्नं रामारूपरत्नं च ॥ सखे इति ।
भैरवीति । अस्याः पतिमन्यो भैरव इति परिहासः ॥ ललिते इति । प्रतिरीर-
यिष्ये प्रतियोद्धीकरिष्ये ॥ गौअर इति । पुष्पमार्गणरङ्गेण अन्वेषणाभिलाषेण,

कुष्णः—(सित्वा १) यथाभिरोचते तुभ्यम् । (इति परिक्रम्य ।
सूर्यारभटीं नाटयन् १) ललिते, बाह्वं विकुश्लयताम् । न त्वां तृणायमन्ये
(इति राधिकाहारमाकट्टं करं प्रसारयति १)

ललिता—(धामं विलोक्य । सस्मितम् १) छँइछ, सूरदेवपूजाकिदे
किदसिणाणं पिअसहीं अकिदसिणाणो वखु तुमं मा फंसेहि ।

कुष्णः—अयि मदान्धे, समन्तादुल्लासिनि प्रसेदान्बुपूरे मयि
कथं कृतमहाभिषेकं न पश्यसि ।

ललिता—(राघामन्तरयन्ती समान्तर्यम् १) हँला, उद्दण्डकालतमाल-
घोलेण वणखण्डेण इमस्स पअण्डदा दूसहा किदा । ता अण्हेहारं
रक्खितुं वलणं सोम्मा होम्ह ।

मधुमङ्गलः—^३हीही, गिज्जिदाओ गविदगोविआओ । (इति
वृत्तति १)

राधिका—अँइ मुद्धे ललिदे, भगवन्तस्स उवासणं तुए अल्ल
किं विमुमरिदम् ।

मधुमङ्गलः—देई राहिए, केअलं तुम्हे ज्वेवं उवासणं कुरुअ चि
मा गवाएव, जं अण्हेपि उवासणं करेम्ह ।

१ निदग्ध, सूर्यदेवपूजाकृते कृतस्नानां प्रियसखीमकृतस्नानः खलु त्वं
मा स्पृश ।

२ हला, उद्दण्डकालतमालघोरेण वनखण्डेनास्य अचण्डता दुःसहा कृता ।
तदसद्वारं रक्षितुं क्षणं सौम्या भवामः ।

३ हीही, निर्जिता गर्वितगोपिकाः ।

४ अयि भुग्वे ललिते, भगवत उपासनं त्वयाथ किं विस्मृतम् ।

५ देवि राधिके, केवलं न्युमेवमुपासनं कुरुतेति मा गर्वीष्वस्व, यद्वा-
चनमुपासनं कर्मः ।

विशाखा—अज्ज, कीदिसं तस्स ।

मधुमङ्गलः—^१भोदि विसाहे, सुणाहि । गन्धपुष्पधुरस्सरं णिउ-
ज्जवेदिआमज्जे उज्जावरणभूइहं तदेकमाचित्तदाए कङ्कणानं सहोवा-
सणम् ।

(सर्वाः स्तब्धन्ते ।)

मधुमङ्गलः—(सञ्जघम् । संस्कृतेन ।)

आढम्बरोज्ज्वलगतिर्विरकुल्लवद्धः

सैरी परिस्फुरितपुष्करचारुहस्तः ।

धन्यासि सुन्दरि यया मृदुलं हसन्त्या

वन्दीकृतस्तरलबल्लवकुल्लरोऽयम् ॥ २१ ॥

कृष्णः—प्रिये,

रुचिरसहचरीणां वीथिभिः सेव्यमाना

मदमृदुलमरालीरभ्यलीलागतिश्रीः ।

शशिमुखि गतनिद्रं कुर्वती मामिदानीं

शरदिव भवतीयं लोकलक्ष्मीं तनोति ॥ २२ ॥

तदर्वाचीनेन हारिलावण्यशृङ्गारेण भवतीमलंकुर्वाणः शारदीं श्रिय-
मवन्ध्ययामि ।

१ आर्ये, कीदृशं तत् ।

२ भवति विशाखे, शृणु । गन्धपुष्पधुरःसरं निकुञ्जवेदिकामध्य उज्जा-
वरणभूयिष्ठं तदेकामचित्तया कङ्कणानां शब्दोपासनम् ।

पुष्पमार्गणः कन्दर्पस्तस्य रणेन च ॥ नादं विकुञ्जतामिति राधिकां श्रावयति ॥
आढम्बरेति । आढम्बरेणाटोपेन, गर्जनेन चोज्ज्वल गतिर्वस्य । परिस्फुरितं
पुष्करं शुण्डमेव चारुहस्तो यस्य, परिस्फुरितेन पुष्करेण लीलाकमलेन चारु-
श्रीभित्तो हस्तो यस्येति च । वन्दीकृतः स्तुतः कृतः वदः कृतश्च । 'प्रमहोपमहो
धन्याम्' इत्यमरः ॥ अचिरेति । सहचरीणां विल्लीपुष्पाणां सखीनां च । मद-

मधुमङ्गलः—(संस्कृतेन ।)

बलानुज कलापिनामवकलद्य कालज्ञतां

मनः किल बलीयसीं मम विभर्ति विस्मेरताम् ।

यद्वच्च शरदागमे तव विलोक्य लीलोत्कतां

किरन्ति रुचिमण्डलीजुषमभी शिस्रण्डावलीम् ॥ २३ ॥

कृष्णः—सखे, साधु लक्षितं तन्मौलिकल्पनाय चन्द्रकानाहरामि ।

(इति बह्वना सह तथा करोति ।)

राधिका—संहि ललिदे, जत्थ दिण्णभारा अहं णिचिदम्हि,
सा तुमं जइ सोम्मासि, तदो जाव कण्हो दूरे गदो, ताव कक्केल्लिकुडञ्जं
पवेसिस्सम् । (इति तथा स्थिता ।)

कृष्णः—सखे, निर्मितं प्रचलाकशलाकामिः किरीटं खञ्जरीट-
नेत्रायाः सीमन्तसीमनि विन्याससौभाग्यमालम्बताम् । (इति परिक्रम्य ।)
ललिते, क सा ते प्रियसखी ।

ललिता—अरणो धरं गदा ।

कृष्णः—निष्ठुरे, तिष्ठ । तूर्णमसौ ते धूर्तत्वागर्वमपहरामि ।
(इति समन्तात्पश्यन् । सहर्षम् ।) वयस्व, पश्य । सहसेयमवाप्ता गौराङ्गी
प्रिया । (इत्युपसर्पति ।)

१ सखि ललिते, यत्र दक्षमारुहं निश्चिन्तासि, सा त्वं यदि सौम्यासि,
तदा यावत्कृष्णो दूरे गतः, तावत्कक्केल्लिकुञ्जे प्रवेक्ष्यामि ।

२ आत्मनो गृहं गता ।

मृदुलमयल्या गतिरिव रम्या लीलागतिश्रीर्यस्याः । तासां रम्भाभिर्नानागतिभिः श्रीः-
शोभा यस्याम् । लोकलक्ष्मी लोचनसंपत्तिं लोकनां शोभां च ॥ बलानुज इति ।
कलापिनां मयूरणां कालज्ञतां यस्मिन्कले यदुचितं तत्र विज्ञताम् । विस्मेरतां वि-
स्मयम् । किरन्ति क्षिपन्ति ॥ सखे इति । मौलिकल्पनाव मुकुटनिर्माणाय ॥

मधुमङ्गलः—(विदग्धः ।) भो वयस्स, चक्रवादेण तिणावट्टेण भविदस्स दे अज्जवि पूर्णं भमो ण गद्धो । पेक्ख एसा पीदपराअपु-
ञ्जपिञ्जरिदा थलणलिणी ।

कृष्णः—(विरुध्य ।) सखे, सत्यं ब्रवीषि । (इत्यन्यतो गत्वा ।) भो सखे, पश्य कुङ्कुमाङ्गी निष्टक्लितमिदानीमेव लब्ध्वा । (इति दिधीर्षुः प्रधावति ।)

मधुमङ्गलः—(सहस्रतालुमुच्चैर्विदग्धः ।) भो वयस्स, एत्थ तुज्झ थवराहो णत्थि । किंतु पेम्मलहरीए ज्जेअ । जाए सत्ता तुन्दाट्ठ राहिआ णिम्मिदा ।

वृन्दा—(सवैलस्यं । विलोक्य ।) कथमुत्कुल्लेयं सहचरी । (पार्श्वतो विलोक्य ।) ललिताङ्गि ललिते, इतो वाम्यपर्वतादवरोहन्ती कान्तार-
मितस्य ददस्व मे हस्तावलम्बम् ।

ललिता—(स्मिता ।) सुन्दर, विसौहं पुच्छेहि । एसा फलु णं जाणादि । (इति संज्ञां नाटयति ।)

कृष्णः—(सदर्पमपवार्य ।) सखे, पश्य विशाखायाः परोक्षं किञ्चि-
त्तिरोऽवलम्बन्ती ललिता भ्रूसंज्ञया कदम्बकुञ्जं सूचयति । तदत्र नास्ति मनागपि संदिग्धता । (इति परोक्षस्य सदर्पस्मितम् ।) प्रिये, विलोकितासि ।

१ भो वयस्स, चक्रवातेन तृणावर्तेन अमितस्य तेऽद्यापि नूनं भमो न गतः । पश्यैषा पीतपरागपुञ्जपिञ्जरिता स्थलनलिनी ।

२ भो वयस्स, अत्र तवापराधो नास्ति, किंतु प्रेमलहरी एव, यया सर्वा वृन्दाटवी राधिका निर्मिता ।

३ सुन्दर, विशाखां पृच्छ । एषा सखेनां जानाति ।

सदीति । कङ्कलिकुञ्जमशोककुञ्जम् ॥ कथमिति । सहचरी पीतमिप्ती । कान्तारं

निर्गम्यताम् । (इत्युद्गीषिकां कृत्वा सहासम् ।) ललिते, साधु साधु । जातं
सर्व धूर्तकालंतिकायाः साफल्यमिदम् ।

मधुमङ्गलः—वयस्स, एसा मए जेव्व कद्धा तुह राधा ।

कृष्णः—(सकौतुकम् ।) वयस्य, ललितेव कश्चिदविसम्भण्णीयम-
गितिर्नासि ।

मधुमङ्गलः—गौअपीए सनामि ।

कृष्णः—(सविसम्भम् ।) सखे, क सा दर्शय शीघ्रम् ।

मधुमङ्गलः—तुम्ह हत्यगदं जेव्व णं करोमि । ॥ देहि मे
पारितोषिकम् ।

(कृष्णः सस्त्रायं मालतीमालया मण्डयति ।)

मधुमङ्गलः—^१धेप्पिज्जउ एसा । (इति 'राधा' इति वर्षाद्वयीभाजे
पञ्चलेश्वरमर्पयति ।)

कृष्णः—(स्मित्वा ।) सखे, सत्यमनेनापि भवदर्पितेन तर्पितोऽसि ।
यतः ।

क्रमात्कक्षामक्ष्णोः परिसरमुवं वा अषणयो-

र्मनागध्यारूढं प्रणयिजननामाक्षरपदम् ।

कमप्यन्तस्तोषं वितरदवलम्बादनुपदं

निसर्गान्विक्षेपां हृदयपदवीमुत्सुकथति ॥ २४ ॥

(इति पराङ्मुख दक्षिणतो विकसन्तमशोकमवलोक्य सखिसमम् ।)

१ वयस्य, एसा मयैव लब्धा तव राधा ।

२ गायत्र्यै शपामि ।

३ तव हस्तगतमेवैनां करोमि । तदेहि मे पारितोषिकम् ।

४ गृह्यतामेषा ।

इति गतस्य । क्रान्तवा रसिमितस्य च ॥ क्रमादिति । मम पुनः किं वक्तव्यम् ।

शङ्के संकुलितान्तराद्य निविडक्रीडानुबन्धेच्छया
कुक्षे वज्रुलशास्त्रिनः शशिमुखी लीना वरीवर्ति सा ।

नो चेदेष तदङ्गिसंगमविनाभावदकाले कथं
पुष्पामोदनिमग्नितालिपटलीस्तोत्रस्य पात्रीभवेत् ॥ २५ ॥

(इति परिक्रम्यसुद्वीविकया राधां दृष्ट्वा सानन्दम् ।) प्रिये, कथ्यतामिदानीं
का वा वार्ता ।

राधिका—(सप्रणवेष्टम् ।) तुञ्जसो भरणं जेव्व पलाएदम्हि ।
एत्थं वि मं विडम्बेदुं लब्धोसि ।

कुष्णः—(सात्मस्थाधम् ।) दृष्ट्वा मे पाटवारभटी । यतस्तिरोधानवि-
द्यापहारेण निर्जिता यूयम् ।

ललिता—(संस्कृतेन ।) हन्त मो वाय्वात्रजितकाशिन्,

अस्मिन्नेकसरोजसंभवकृतस्तोत्रोऽसि वृन्दावने

राधा भूरिहिरण्यगर्मरचितप्रत्यङ्गकान्तिस्तवा ।

हस्तोदस्तमहीधरस्त्वमसकुक्षेत्रान्तमङ्गिच्छटा-

कृष्टोच्चैर्वरणीधरा मम सखी तद्वीरमाहं कृथाः ॥ २६ ॥

१ त्वस्यो भयेनैव पलायितास्मि । अत्रापि मां विडम्बयितुं लब्धोऽसि ।

विशेषां जनानां प्रणयिजननामाक्षरपदं कर्तरि क्रमादुच्यमानं वैखर्यः । अन्तस्तोषं
दत्तं सत् ॥ शङ्के इति । एष वज्रुलशास्त्री । 'वज्रुलो वज्रुलोऽशोके' इत्यमरः ।
पुष्पैः प्रविष्टेनामोदेन माध्वीकपानाय मद्रूढमल्लकुक्षेति निमग्नितानामलिपटलीनां
भ्रमरसमूहानां त्वादृशः परमोदारो भुवि को वर्तते इति स्तोत्ररूपशुभ्रितस्य पात्र-
मन्दया न भवेत् । पात्रीभवेदिति अभूततद्भावे त्विः ॥ हन्तेति । जितकाशिन्
जितमित्यात्मस्थाधिन । अस्मिन्निति । अस्मिन् वृन्दावने एकेन सरोजसंभवेन
महाणा कृतस्तोत्रोऽसीति तवाहंकारः । राधा भूरिहिरण्यगर्भैर्बहुभिर्जलभिर्भूरिहिर-
ण्यानां बहुतरसुवर्णानां गर्भैर्दिलक्षे सति चाकम्पिक्यावमानमप्यगतसारोच्चैश्च
रचितः प्रत्यङ्गकान्तीनां स्वधो यस्याः । हस्तोत्कृष्टमहीधरस्त्वमिति तवाहंकारः ।

कृष्णः—ललिते, निलीने मयि विलोकिते नातथ्यं तव विक-
स्वनं भवतीनां विदांकरवाणि ।

सर्वाः—एवं होतु ।

कृष्णः—इयमुत्तरतश्चञ्चरीकसंचयरोचिरुल्लासिश्चामलपलशगुल-
च्छा दूरतस्तापिच्छविच्छोली । तदेवा सर्वगतया सखीभावमापन्ना
मामत्र संगोपयिष्यति । (इति सख्यस्यो निष्क्रान्तः ।)

ललिता—हंला राहे, कण्ठस्त अदंसणेण मा उत्तम्म । णं दिट्ठं
जेव जाणेहि । ता विजुत्ता आसवदो उपसप्पम्ह ।

राधिका—अथा भणदि पिअसही ।

(इति तिष्ठस्यथा कुर्वन्ति ।)

राधिका—(उत्तरं वनलेखाभासाद्य सविमर्शम् ।) षूणं कण्ठो एतथ
पत्तो हुविस्सदि जं मं पेक्खन्तो दमिस्खणं पइट्ठो ।

स हरिति भवतीभिः स्वान्तहारी हरिण्यो
हरिरिह किमपाक्तातिथ्यसखी व्यधायि ।

यदनुरणितवंशीकाकलीभिर्मुखेभ्यः

सुखतृणकवला वः सामिलीढाः स्खलन्ति ॥ २७ ॥

(पुरोऽभ्युपेत्य समन्तात्पश्यन्ती । संस्कृतेन ।)

१ एवं भवतु ।

२ हंला राहे, कृष्णस्यादर्शनेन मोक्षाम्य । एनं दृष्टमेव जानीहि । तद्धि-
युक्ता आ सर्वत उपसर्पामः ।

३ यथा भणति प्रियसखी ।

४ नूनं कृष्णोऽत्र प्राप्तो भविष्यति, यन्मां पश्यन्दक्षिणं प्रविष्टः ।

इयं तु नेत्रान्तभङ्गिच्छट्यैवाकृष्ट उच्चैर्घरणीधरः कृष्णो यथा । असकृदनेकवारम् ।
भवास्त्वेकवारमिति भावः ॥ इयमिति । चञ्चरीको ध्रुवरः । तापिच्छविच्छोली
तमालवृक्षः ॥ स हरितीति । हे हरिण्यः, स हरिः इह अस्यां हरिति दिशि

यदगलितमरन्दं वर्तते शास्त्रिण्डं

मिलति च यदलम्बप्रेमघूर्णा स्वगाली ।

तदिह न हि शिखण्डोत्तंसिनी सा प्रविष्टा

निखिलमुवनचेतोहारिणी कापि विद्या ॥ २८ ॥

(इति सव्यतः परिक्रम्य । संस्कृतेन ।)

विघूर्णन्तः पौष्पं न मधु लिहतेऽमी मधुलिङ्गः

शुकोऽयं नादत्ते कलितजडिभा दाडिमफलम् ।

विवर्णा पर्णाग्रं चरति हरिणीयं न हरितं

पथानेन स्वामी तदिभवरगामी हरिरगात् ॥ २९ ॥

(पुरे गत्वा ।) एसा वामदो काली तमालावली दीसह । (इति सावि-
कंभरं निशाल्य । संस्कृतेन ।)

नैसर्गिकाण्यपि निर्गलचापलानि

हिल्लाघ संकुलतनुः पुलकाङ्कुरेण ।

दृष्टिं चिरेण परिरब्धतमालशाखा

शाखामृगीततिरियं किमधस्तनोति ॥ ३० ॥

तौ एसा मङ्गुला ताविच्छणिउल्लसालिआ पेक्सिदवा ।

(प्रविश्य ।)

कृष्णः—(स्वगतम् ।) सत्यमस्याश्वितचस्वरसंगस्वरी प्रेमाधलिरेव

१ एसा वामतः काली तमालावली दृश्यते ।

२ तदेषा मङ्गुला तापिच्छनिकुल्लशालिका प्रेषितव्या ।

कृं अपाज्ञातिध्यसत्री न्यधायि । काकलीभिर्द्वेदुभिः सुखतृणम्बलप्रस्तृणप्रासाः
अमिलीका अर्धगलिता एव स्खलन्ति ॥ विघूर्ण्यस्त इति । पौष्पं मधु न लिहते
नास्वादयन्ति । घूर्णाश्चाण्यचैवर्णानि क्रमेणोक्तानि । इभवरगामी श्रीकृष्णः ।
कसेति । काली कृष्णवर्णा । नैसर्गिकाणीति । शाखामृगीततिः परिरब्धतमा-
१४ वि० भा०

मदुहसदूती । यदलम्बितं विज्ञातभूयिष्ठोऽसि संवृतः । ततः स्थाणु-
रिव निश्चलस्तिष्ठामि । (इति तथा स्थितः ।)

राधिका—(मूर्धोनमानमध्य कृष्णं पश्यन्ती । सव्याजम् ।) एतत् कण्ठो
णत्वि ।

कृष्णः—(स्वगतम् ।) दिष्ट्या न दृष्टोऽसि ।

राधिका—(सस्मितम् ।) ऐसो णीलो मणिकीलो ज्वेव रेहदि ।

कृष्णः—नूनं धनान्धकारतो नाहं प्रत्यभिज्ञातः ।

राधिका—अम्महे, उज्जलदा इन्दणीलकीलस्स ।

कृष्णः—(सहर्षमपवार्य ।)

रे ध्वान्तमण्डल सखे शरणागतोऽसि

विस्तारयस्व तरसा निजवैभवानि ।

अभ्याशमभ्युपगतापि मुहुर्यथा सा

नावैति मां नवकुरङ्गतरङ्गिनेत्रा ॥ ३१ ॥

राधिका—(स्मित्वा ।) अञ्चरिअं अञ्चरिजम् । इमस्स णीलोवलस्स
अन्तराले पडिनिम्बिदा चन्दावली लक्खीअदि ।

कृष्णः—(सितं कृत्वा स्वगतम् ।) कथं संविदाना खलु नर्मातनोति ।

१ अत्र कृष्णो नास्ति ।

२ एष नीलो मणिकील एव तिष्ठति ।

३ अम्महे, उज्जलतेन्द्रनीलकीलस्य ।

४ आश्चर्यमाश्चर्यम् । एतस्य नीलोपलसान्तराले प्रतिविम्बिता चन्द्रावली
लक्ष्यते ।

कृष्णाखा सती भषो दृष्टिं किं कस्माद्वेतोस्तनोति ॥ सत्यमिति । चित्तचलर-
ङ्गमशील । विज्ञातं भूयिष्ठं बहुतरचातुर्यं यस्य सः ॥ रे ध्वान्तेति । अभ्याशं
निन्दम् । नावैति न जानाति ॥ कथमिति । संविदाना जानन्ती । 'सखो

(इत्युत्थाय । प्रकाशम् ।) प्रिये, सत्यमस्त्य । यदयं त्वदास्यचन्द्रो मे
हृदितरङ्गेषु विम्बितश्चन्द्रावली वभूव ।

राधिका—अम्हहे । कथं तुमं जेन्न । तदो गेदं अच्छरिअम् ।

कृष्णः—विलासिनि, किमनेन विश्लेषसंपाद्येन केलिनर्मणा ।
तदेहि । दानगन्धिना कुसुमवृन्देन पूर्णमूर्धनि सप्तपर्णकुञ्जे क्षणं विश्रा-
मसौख्यमनुभवाम ।

(इति तथा स्थितौ ।)

ललिता—'विसाहे, पेक्ख । कण्हेण संगदा पियसही, जं तस्स
पदेहिं संमिस्सिदाहं एदाए पदाहं दीसन्ति ।

विशाखा—(पदाङ्गानुचल्य संस्कृतेन ।)

प्रियसखि परिरम्भानामिमुख्यानुबन्ध-

दसदशविनिवेशानर्मलौल्योर्जितानि ।

इयमविषममन्दन्यासतो जल्पगोष्ठीं

पदततिरिह राधाकृष्णयोरतनोति ॥ ३२ ॥

कृष्णः—प्रिये, नातिदूरे कोमलोऽयं काञ्चीध्वनिरुद्ध्यति । तत-
स्तूष्णीं शृणुवः ।

१ अहो । कथं त्वमेव । ततो नेदमाश्चर्यम् ।

२ विशाखे, पश्य । कृष्णेन संगता प्रियसखी, यत्तत्स पदैः संमिश्रिता-
न्येतस्याः पदानि दृश्यन्ते ।

गम्यच्छि—'इत्यादिनात्मनेपदम् । अतो नेदमाश्चर्यमिति । चन्द्रावली त्वयि प्रति-
बिम्बिता तिष्ठत्येवेत्यर्थः ॥ विलासिनीरिति । विश्लेषः संपाद्य तत्पाद्यो यस्य ।
तेन कुल्ललकर्तृको भव इतिवत्संपाद्यपदस्य विशेष्यत्वम् ॥तत्रार्थं कमो

विशाखा—हैला, विस्त्रिण्वल्लिमण्डलकुण्डलिदे वि वणसण्डे
मिणसहीए कर्ण कण्हो तुरिदं लद्धो ।

ललिता—

गैरुवं रमई जहिं जो ण तस्स सो होइ दुल्लहो भुवणे ।

भउल्लंभिरसाले कलकण्ठी तक्खणं मिलई ॥ ३३ ॥

कुण्डः—प्रिये, प्रत्यासवे तव सख्यौ । तदुभे परिहसिष्यन्-
न्तरितो भवामि । (इति तथा स्थितः ।)

ललिता—(परिष्कम्भ्य पुरो राधामालोक्य च सहर्षम् ।) हैला, कुदो
सो पावरो ।

राधिका—(सखितम् ।) कैा कखु तं जानादि ।

ललिता—(चन्द्रमैलितं संस्कृतमाश्रित्य ।)

कचा मुक्ता मुक्तावलिरपि ययौ निर्गुणदशां

विशुद्धं ते दन्तच्छदयुगमभूहान्तहृदये ।

भवन्वासीत्काञ्ची तदिव सखि मुक्तासि हरिणा

सतीनां वः कृत्यं किमुचितमिदं गोकुलमुवाच ॥ ३४ ॥

१ सखि, विस्तीर्णवल्लिमण्डलकुण्डलितेऽपि वनसण्डे प्रियसख्या कर्ण
कुण्डलस्वरितं लब्धः ।

२ गुरु रमते यत्र य स(न) तस्य न(स) भवति दुर्लभो भुवने ।

मुकुलायमानरसाले कलकण्ठी तत्क्षणं मिलति ॥

३ सखि, फुलः स नागरः ।

४ का खलु तं जानाति ।

विहारसः । प्रथममसदृशनिवेशः, ततो मुखाभुजनिवेशः, ततः समानमुखनिवेशः ।

कर्णकण्डलौ निर्वर्त्येयम् ॥ कचा इति । मुष्णः प्राप्ताः, पवर्गाः स्थलितम् ।

कृष्णः—(पुरोऽनुसृत्य ।) ललिते, नाहमपराध्यामि सख्यै । वने संगोपितोऽसि ।

ललिता—'किंति पिचसहीए संगोवणिज्जो तुमम् ।

कृष्णः—सुन्दरि, निजकन्दर्पकलामागतम्यस्यापलापय । (इत्य-
कृत्वा दर्शयन् ।) पश्य पश्य ।

कठोराग्रैर्भूयो व्रणमजनयद्वक्षसि नलै-

र्बलादाक्रामन्ती व्यकिरदपि मां पिच्छरचनाम् ।

विकृष्य छिन्नाङ्गीमकृतवनमालां च रुचिरा-

मिदानीं जानीते न किमपि पुरस्ते प्रियसखी ॥ ३५ ॥

राधा—(सापत्रपम् ।) हुं, अप्पणा कदुअ परं दूसेदुं पण्डि-
दोसि ।

(वेपथ्वे ।)

जटिला—फुडँमञ्जरीहिं—(इत्यर्थेके ।)

राधिका—(सत्रासम् ।) अच्चाहिदं अच्चाहिदम् । मयंकरी
बुद्धिआ । ता तुरिअं पलाएम्ह । (इति सखीभ्यां सह निष्चान्ता ।)

१ किमिति प्रियसख्या संगोपनीयस्त्वम् ।

२ हुं, आत्मना कृत्वा परं दूषयितुं पण्डितोऽसि ।

३ स्फुटमञ्जरीभिः ।

४ अत्याहितमत्याहितम् । मयंकरी वृद्धा । तत्स्वरितं पलाययाम् ।

निर्गुणदशां छिन्नसूत्रताम् । सत्त्वादिगुणत्रयातीततां च । दन्तच्छद्वयमोक्षधरो ।
मिथुदं ताम्बूलरगरहितम् । पक्षे मुक्तमित्यर्थः । हे दान्तादये दान्तं गाढाच्छि-
नेन व्याप्तसंभर्दम्, पक्षे दमयुक्तम् । जीवन्मुक्तमित्यर्थः । तथाभूतं हृदयं वस्त्राः ।
अवन्धा संसारबन्धरहिता, बन्धनग्रन्थिस्थलिता च । तत्तस्मादनुमीयते इति
त्वं युक्तसि । हरेर्योगेनैव कञ्चे(काशी)स्थलनहारत्रोटनासीनि निर्वाणो मोक्षश्च

(पुनर्नेपथ्ये ।)

निर्हन्दिमन्तो पराजपुङ्गेन हरमत्ता विश्वं सवष्ट प्फुरन्ति ससच्छ-
दम्पतराः ।

कृष्णः—(सवैलक्ष्यम् ।) हन्त, सप्तपर्णं वर्णयता जटिलेति कटू-
द्वारेण बहुना कदर्थितोऽस्मि । तदग्रे सुहृन्मण्डलमेव प्रयामि ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे ।)

इति शरद्विहारो नाम षष्ठोऽङ्कः ।

सप्तमोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति वृन्दा ।)

वृन्दा—(समन्तादवलोक्य ।)

कदम्बाली जृम्भाभरपरिमलोद्गारिपवना
स्फुटधूयी यूथीकृतमधुपमानप्रणयिनी ।
नटकेकिस्तोमा मृदुलयवसस्था मलिनमू-

स्तपान्तेऽद्य खान्तं मम रमयति द्वादशवनी ॥ १ ॥

१ विभूतिमन्तः पराजपुङ्गेन हरमत्ता इव शरदि स्फुरन्ति ससच्छद-
म्पतराः ।

भवतीत्यर्थः । इदं किं गोकुलधुवां गोकुलवासिनीनां पतिव्रतानामुचितम् । नैवो-
चितमित्यर्थः । वस्तुतस्तु इदं किमुचितम् । इतोऽप्यधिकं कृष्णस्य मुकुटहारत्रोट-
मवलःसंमर्दनादिकं रतिवैपरीत्येनोचितमित्यर्थः । पक्षे गोकुलधुवां गोकुलमूनीनां
सस्तीनां सर्वतीर्थेभ्योऽपि श्रेष्ठनामिदं कृत्यं मोक्षैकदात्रीत्वं किमुचितम् । नोचित-
मेव । प्रेममकिञ्चेत्त्रत्वात् ॥

षष्ठासृतां मध्ये त्रयाणां वसन्तशरद्वर्षाणामेवाधिकं कामोद्दीपकत्वात्तत्रापि
पूर्वपूर्वोक्तत्वात् प्रथमं वसन्तस्य ततः शरदः संक्षेपेण लील्येदेशः कृतः । इदानीं
शरद्वर्षाणिमादिजलील्यमासिभिरुपेक्ष्य वर्णयति—कदम्बालीति । जृम्भा अङ्क-

(निपथ्ये दृष्टिं निक्षिप्य ।) कथमसौ पौर्णमासी निजपर्णकुटीरोपान्तवाटि-
कायामभिमन्युना संकथयन्ती वर्तते । तदहं क्षणमत्रैव तिष्ठेयम् ।

(प्रविश्य तथाभूता पौर्णमासी ।)

पौर्णमासी—वत्साभिमन्यो, किमर्थं मातरेवाहमुपसादितासि ।

अभिमन्युः—तुज्झ षाणं गहीदुस् ।

पौर्णमासी—कस्मिन्नर्थे ।

अभिमन्युः—वैरिसहाणवीप् महुरापस्थाने ।

पौर्णमासी—(सव्ययम् ।) कस्तत्र हेतुः ।

अभिमन्युः—^३दोष्टं राहामाहवाणं चापलं जेष ।

पौर्णमासी—वीर, केन तवेदं वर्णितम् ।

अभिमन्युः—^४प्रियवयस्सेन गोवन्धुणेन ।

पौर्णमासी—वत्साभिमन्यो, चतुरमन्योऽपि त्वमनार्यबुद्धिरसि ।

येन भोजेन्द्रबल्लभस्य कौटिल्यचक्रेण विअग्न्यसे ।

अभिमन्युः—अदिपसिद्धा एसा पउची केण वा ण कहिअइ ।

पौर्णमासी—पुत्र, नूनं कर्णेजपानामुपजापेन लुप्तविवेकोऽसि ।

तदाकर्णय ।

१ तवाज्ञां ग्रहीतुम् ।

२ वर्षभानव्या मधुराप्रस्थाने ।

३ द्वयो राघामाधवयोश्चापलमेव ।

४ प्रियवयस्सेन गोवर्धनेन ।

५ अतिप्रसिद्धेया प्रवृत्तिः केन वा न कथ्यते ।

कृतम् । तपान्ते निदाधान्ते ॥ वृत्तेति । भोजेन्द्रः कंसः ॥ पुत्रेति । कर्णेज-

अभिमन्युः—आणवेहि ।

पौर्णमासी—वत्स, येन त्ववप्यगन्धलवलम्बेन कंसशार्दूलम्
स्वयमेव राधासृणी मृश्यते । तस्मै दारुणस्य कंसशार्दूलस्य हस्तोपरि
न्याय्यः कथमस्याः प्रक्षेपः ।

अभिमन्युः—भैरवदि, तत्र का चिन्ता । सो वस्तु कुसली होदु
हिं सुहृत्तमो गोवन्धुणो, जेण विज्जामाहुरीहिं माहुरिन्दो वसीकिओ ।

पौर्णमासी—(सन्धेदम् । कणमनुष्याय ।) हंहो धन्यानां भूर्धन्य
नोविन्द, मातुर्मातुलेयोऽसि । कथमस्यायुषां गोकुलद्वेषिणां मण्डलपा-
तितामालम्बसे । तदद्य कथापि मर्यादया त्वां पर्यापयितुमिच्छामि ।

अभिमन्युः—आणवेदु तत्तहोदी ।

पौर्णमासी—वत्स, सा काचिन्मत्सरकल्पितापि किंवदन्ती यदि
त्वया नातप्यतया प्रतीयते, ततः स्वयमेव चक्षुषोरपरोक्षीकृत्य यथेष्टं
चेष्टनीयम् ।

अभिमन्युः—(सप्रश्रयम् ।) भैरवदि, शिरोगृहीतं ते निदेशकु-
सुमम् ।

पौर्णमासी—(सानन्दम् ।) सोमानन, गोमानत्र भूयाः ।

१ आज्ञापय ।

२ भगवति, तत्र का चिन्ता । स खलु कुसली भवतु सुहृत्तमो गोव-
न्धनः, येन विज्जामाहुरीभिर्मधुरेन्द्रो वशीकृतः ।

३ आज्ञापयतु तत्रभवती ।

४ भगवति, शिरोगृहीतं ते निदेशकुसुमम् ।

पौर्णमासी—सोमाननसुखायो भवः । 'मेदोपमापी' इत्यन्तरः ॥ भववदीति । भवव-

अभिमन्युः—भैरवदि, अम्बा मं पुणो पुणो मयादि—पुत्र, चन्दाभलिचण्डिअम्बणेण गोथकृणो जहत्थणामा संयुत्ते । ता वह्निविता वित्तस्य दीपस्त्राविज्जडत्ति ।

पौर्णमासी—मङ्गलमते, सर्वमङ्गलाराधने दीक्षितामबिलम्बमेव कार्ष्णभानवीं विद्धि ।

अभिमन्युः—भैरवदि, अणुकम्पितो ऽस्मि । (इति निष्क्रान्तः ।)

वृन्दा—(परिक्रम्य ।) वन्दे भगवतीम् ।

पौर्णमासी—(विलोक्य शुभाशीर्भिरभिनन्द्य च ।) वत्से, कामं कृता-
र्थसि । तदावेदथ राधाभाषवयोर्निकुञ्जकेलिमाधुरीम् ।

वृन्दा—

सर्वस्वं प्रथमरसस्य यः प्रथीयान्कंसारेरुदयति राधया विलासः ।

वक्तुं को विरमति तं जनः समन्तादानन्दस्तिरयति चेद्भिरां न वृत्तिम् ॥ २ ॥

पौर्णमासी—(सगन्धम् ।) पुत्रि वृन्दे,

हरिरेष न चेदवातरिष्यन्मथुरायां मधुराक्षि राधिका च ।

अभविष्यदियं वृथा विसृष्टिर्मकराङ्गस्तु विशेषतस्तदात्र ॥ ३ ॥

तदथ गोष्ठमध्ये तवोपसत्तिर्मां विसारयति ।

१ भगवति, अम्बा मां पुनः पुनर्भणति—पुत्र, चन्दाभलिचण्डिअम्बणेण गोथकृणो जहत्थणामा संयुत्ते । तस्माद्वसूरपि तत्र दीक्षयितामिति ।

२ भगवति, अणुकम्पितोऽस्मि ।

श्रीमा : गतां गर्धने वृद्धिर्वर्तते यस्य सेल्यर्थः ॥ मङ्गलमते इति । सर्वमङ्गलाराधनाः
सर्वमङ्गलस्य कृष्णस्य चाराधने ॥ सर्वस्वमिति । यः प्रथीयान् विलासः प्रथम-
रसस्य श्रृङ्गाररसस्य सर्वस्वं तं वक्तुं स्तिरयति निवर्तयति ॥ हरिरिति । इयं

वृन्दा—भगवति, स्वरते कोऽपि गरीयानर्थः । तदत्र ललिता-
मपेक्षमाणसि ।

पौर्णमासी—कीदृशोऽयम् ।

वृन्दा—पूर्वेद्युरादिष्टास्मि गोविन्देन । यथा—

आह्वर गौरीतीर्थे मधुरश्रियं तत्र रन्तुमिच्छामि ।

पद्मावलम्बिकरया प्रियया पद्मावतंसिकया ॥ ४ ॥

पौर्णमासी—युक्तामादिष्टं यद्यद्य सौभाग्यपूर्णमा । तथा हि—

प्रसूनैरिहैः कान्ता कान्तेन श्रावणीदिने ।

प्रसाधिता प्रसिद्धेन सौभाग्येन विवर्धते ॥ ५ ॥

ततः ।

वृन्दा—ततश्च तद्वृत्ते शारिकामुखतः सखीसंसदि संचारिते
यथार्थतत्त्वकिंकराभार्थसिद्धिरपि पद्मा ललितां कदाक्षयन्ती हठव-
वादीत्—

उत्फुल्लमूर्तेः सममुल्लसन्त्याश्चन्द्रावलेक्षन्द्रकमण्डलेन ।

ग्लस्यन्ति सौभाग्यभरप्रभाभिर्गवान्धगोपीवदनान्बुजानि ॥ ६ ॥

पौर्णमासी—(विहस्य ।) ततस्ततः ।

विसृष्टिः । विश्वमेव समस्तमित्यर्थः । कृथा व्यर्था । विशेषतस्तु कन्दर्पः । तेनाधुना
विश्वं कामस्य सफलमभूतं जातमिति भावः ॥ आह्वरेति । मधुरश्रियं वसन्त-
शोभाम् । तेन कल्पितस्य वसन्तस्य वर्तमानायाश्च वर्षायाश्च पुष्पादिपरिसरसमृद्धि-
मिर्महान् विहारो भविष्यतीति भावः ॥ प्रसूनैरिति । प्रसाधिता अलंकृता
सती ॥ यथार्थत इति । 'आह्वर गौरीतीर्थे' इत्यस्मिन् पद्ये 'पद्मावलम्बिकरया
प्रियया' इत्यस्य पद्मा स्तसखीमवलम्बते करो यस्यास्तया प्रियया चन्द्रावत्या
कल्पिता अर्थस्य करिष्यमाणत्वात् ॥ उत्फुल्लेति । चन्द्रावलेक्षन्द्रावत्याश्चन्द्रक-
मण्डलेन कृष्णेन सममुल्लसन्त्याः ॥ तत इति । अवधीरयन्ती अवजानन्ती ।

वृन्दा—तदस्य स्मेरया दृष्टिमुद्रयैव तामधीरामवधीरयन्ती ललिता
मया सह राधामुपसाद्य कल्पे प्रस्थानाय तामतिसंभ्रमं कम्भवामास ।
पश्य वृत्तेऽद्य यामे सेयं नाजगाम ।

(प्रविश्य ।)

ललिता—सहि वृन्दे, जुत्तं गवाइदं पडमाए । दाणिं जाणि-
दम् । तत्थ पत्थाणे कुदो अम्हाणं ओगवा ।

पौर्णमासी—पुत्रि, कथमेवम् ।

ललिता—मैअवदि, तुम्ह पुरदो अम्हाणं तिण्णादोहमासल्लेण किं
उग्गळिदेण ।

पौर्णमासी—वत्से, शुश्रूषुरस्मि । वर्ण्यताम् ।

ललिता—(वाल्मीकिः) अज्जे, गौरपट्टसुत्तेण गण्ठिदा एक्का दिव-
माला पिअसहीए कण्हस्स दिण्णा । सा अम्हेहिं पडमिआधम्मिल्ले
तत्कालं जेव दिट्ठा ।

१ सखि वृन्दे, युक्तं गर्वायितं पश्यया । इदानीं ज्ञातम् । तत्र प्रस्थाने
कुतोऽस्माकं योग्यता ।

२ भगवति, तव पुरतोऽस्माकं तीक्ष्णदौर्भाग्यशक्त्येन किमुदाटितेन ।

३ आर्ये, गौरपट्टसूत्रेण ग्रथितैका दिव्यमाला प्रियसखा कृष्णाय दत्ता ।
सास्माभिः पद्याधम्मिल्ले तत्कालमेव दृष्टा ।

कल्पे प्रातः । अतिसंभ्रममवतिष्ठताम् ॥ अज्जे इति । गौरपट्टसूत्रेण ग्रथिता कृष्णाय
दत्तेति द्वादश्यां पवित्रधारणोत्सवे इति ज्ञेयम् । सा पद्याधम्मिल्ले तत्कालमेव तस्मि-
न्दिने दृष्टा । इदमत्र तत्त्वम्—द्वादश्यामेव पद्याधम्मिल्ले माला दृष्टा । किन्तु रात्रि-
कादत्तकृष्णमालेयमिति विशेषज्ञानं नासीत् । पौर्णमास्याः प्रातस्तु तस्यां गर्वहेतु-
ज्ञानार्थं यथादृष्टतन्मात्स्यशिल्पकौशलं पृष्ट्वा राधया प्रोक्तम्—‘मयैव दत्ता सा
कृष्णाय’ इति श्रुत्य ललिता खेदयुक्ता भूदिति । अत एव ‘दाणिं जाणिदम्’ इत्यु-

पौर्णमासी—स्थाने श्लानिरियम् । बादमसांप्रतमेतद्भोविन्दस्य ।

शुन्दा—शान्तममङ्गलम् ।

पौर्णमासी—शुन्दे, कथ्यतां किं नामेदम् ।

शुन्दा—वर्णितं मे मनुष्यवाक्यया तथा क्वखटिकया—
कदम्बशाखाया मालामालम्ब्य कालिन्दीमवगाढे वनमालिनि संप्रवृत्ते
च केतकीपरागचक्रचण्डे मरुन्मण्डले पद्मा किलेमां जहार । मास्तस्तु
मुष्मा कलङ्गं जगामेति ।

ललिता—धुत्ते, सुष्ठु जं वञ्चनम् ।

शुन्दा—पुष्पमञ्जरीभ्यः शपे ।

ललिता—(विक्षिप्य ।) हँला, सखं सचम् । अम्ह पुरदो अप्पणो
सोहमां विस्खेवेन्ती पडमिआ मालं विवरेदि । कण्हमिच्छाणं अमादो
उण जं संवरेदि ।

पौर्णमासी—पुत्रि ललिते, स्फुटमत्र पूर्णिमायां युष्माकमनुचमाय
पद्मया तां छद्मचातुरीं प्रसार्य गौरीतीर्थे चन्द्रावली लम्बिता ।

शुन्दा—युक्तमाह मगवती । तदद्य गौरीतीर्थे राधिकोपनीतिः
कस्याणी मे न प्रतिभाति ।

१ धूर्ते, सुष्ठु जं वञ्चनम् ।

२ हँला, सत्यं सत्यम् । अस्त्युरत आत्मनः सौभाग्यं विख्यापयन्ती
पद्मा मालां विवृणोति । कृष्णमित्राणामग्रतः पुनरेतां संवृणोति ।

कम् । तेन पूर्वेषुलात्र गमनाप्यवसाय आसीदिति ॥ स्थान इति । स्थाने युष्मा-
कानिरित्यर्थः । 'युक्ते समादायते स्थानं' इत्यमरः । बादमसांप्रतमतिषयेनाप्यो-
क्तम् । अनुचितं कृतं कृष्णेनेत्यर्थः ॥ शान्तममङ्गलम् । नास्त्यमङ्गलमित्यर्थः ॥
अम्ह इति । कृष्णमित्राणामग्रतः संवृणोतीति तदानीं कृष्णचक्रस्मितरत्नेन तैर्मा-

(प्रविश्य ।)

विशाखा—'गोडलेश्वरीमुहादो अञ्ज सोहमपूणिमं सुणिअ
करालण चन्दावली अप्पभत्तुणो मल्लस्स पासे पत्थावीअदि ।

ललिता—(सहस्रम् ।) 'विसाहे, इद्धदेओ सरोजणाहो दे पसीददु ।
ता तुवरीअदु ।

पौर्णमासी—पुत्रि वृन्दे, कामप्यधतनीमभिमन्योर्दारुणां दुर्म-
न्निमुद्रां राधायामावेद्य मयाप्यस्त्राः शक्रापङ्कावलीसंक्षालनाय गौरीतीर्थे
भवितव्यम् ।

वृन्दा—भगवति, पूर्वेण गौरीतीर्थं लवङ्गकुङ्कुमस्य प्राङ्गणे सवि-
क्षासया राधया सार्धं साधयतु तत्रभवती । तावदावां माधवमासादयावः ।
(पौर्णमासी विशाखया सह निष्क्रान्ता ।)

ललिता—(वृन्दया सह परिक्रम्य ।) हूला, पेक्खीअदु दक्षिणे एसा
दूरदो सेषाप सभं जप्पन्ती पउमा ।

वृन्दा—सखि, नासंगतं व्याहरेद्विशाखा । (इत्यमतो गत्वा सवि-
अर्थम् ।) सखि, परमौत्सुक्यसंभूतेन मूरिणा संभ्रमेण संभेदिते राधि-
काचिनयमनिर्धार्य तूर्णमावां विदूरमागते । तदत्र गङ्गापारे पौर्णमासीं
क्षणं प्रतिपालयावः । (इति निष्क्रान्ते ।)

१ गोडुलेश्वरीमुस्तोऽथ सौमन्यपूर्णिमां क्षुत्वा कराळया अन्नावलीं
आत्मभर्तुर्मल्लस्य पार्श्वे प्रस्थाप्यते ।

२ विशाखे, इष्टदेवः सरोजनाश्ले प्रसीदतु । तत्त्वर्थतान् ।

३ हूला, पश्यतु दक्षिणे एषा दूरतः शैव्यया सभं जल्पन्ती पद्मा ।

स्तेनैव बाहिता मातेति ज्ञातत्वाद् ॥ गोडलेश्वरीति । आत्मभर्तुर्मल्लस्य गोवर्ध-
नमल्लस्य । पुत्रीति । आनेय कृत्वा ॥ पूर्वेण गौरीतीर्थमिति गौरीतीर्थस्य समी-
पवर्ति पूर्वदेहे ॥सखीति । संभेदिते संभिते

(ततः प्रविशतः पद्याशैव्ये ।)

पद्मा—सहि सेन्वे, मा कखु दुम्भणा होहि ।

शैव्या—पैउमे, परमाहिदुस्स अलाहेण सलाहवं चित्तं समाधातुं
ण वस्समहि ।

(नेपथ्ये ।)

पैउमे, चन्द्रावली आणिज्जउ गोअङ्गुणस्स पासम्मि झत्ति । णिज्ज-
उह वच्छा जह कुसुमेहिं सुणेवच्छा ।शैव्या—पैउमे, सुदं जं अज्जिआ कराला तं जेव जप्पगरळं
पुणो उगिरदि ।

पद्मा—हैला, अमितं कखु एदं, जं पिविअ उवलब्धबलमहि जादा ।

शैव्या—(सवैलक्ष्यम् ।) हैला, कथं विअ ।

पद्मा—मुँद्धिए, गोअङ्गुणस्स गिरिणो पासे जेव तं गौरीतीत्यम् ।

शैव्या—(सदृशम् ।) सअलत्थपण्डितासि । ता उडेहि । चन्द्रा-
वलिअं तत्थ पेम्ह ।

१ सखि शैव्ये, मा कखु दुर्मना भव ।

२ पद्मे, परमासीदसालामेन सलाघवं चित्तं समाधातुं न क्षमासि ।

३ पद्मे, चन्द्रावली आनीयतां गोवर्धनस्य पार्श्वे झटिति । निर्वर्तते वत्स
यथा कुसुमैः सुनेपथ्या ।

४ पद्मे, श्रुतं यदार्था कराला तमेव जल्पगरळं पुनरुद्गिरति ।

५ हैला, अमितं खल्वेतत्, यत्पीत्वा उपलब्धबलासि जाता ।

६ हैला, कथमिव ।

७ सुगधे, गोवर्धनस्य गिरेः पार्श्वे एव तद्गौरीतीर्थम् ।

८ सकलार्थपण्डितासि । तदुचिष्ठ । चन्द्रावलिकां तत्र नेष्यावः ।

आश्वम् ॥ पैउमे झत्ति । निर्वर्तते तिष्ठादयति ॥ सांचीकृतेति । वृत्तचरणी

पद्मा—पदमं खेय चन्द्रावली मय चालिदा । ता तुवरेहि । नं
अनुसरम्ह ।

(इत्युभे परिक्रामतः ।)

शैव्या—पंउमे, गौरीकिदे जो कखु संपादिदो सो फहि उवहारो ।

पद्मा—महुमङ्गलहस्ते समपिदोत्थि ।

शैव्या—^१विवस्वउलस्स उक्करिसं तक्किअ उत्तमामि ।

पद्मा—मौ कखु उत्तम्भ । जं एताए मालाए दंसिदाए निस्सुअव-
साओ किदो मय विवस्वपक्खो ।

(शैव्या सहर्षं पद्माभालिङ्गति ।)

पद्मा—

सौहृगापूणिमाहे गौरीतीत्यन्दि फुल्लिदे मधुना ।

अज्ज रमन्ती हरिणा सुहेण चन्द्रावली पेक्ख ॥ ७ ॥

(नेपथ्ये 'सौहृगापूणिमाहे' इत्यादि पठ्यते ।)

शैव्या—(साकृत्तं मिलोक्य ।) हँला, इमाए मुहं वक्कीकदुअ भीअ-
च्छसरेण पठन्तीए कक्खडिआए अन्हे उवहसिज्जम्ह ।

१ प्रथममेव चन्द्रावली मया चालिता । तत्त्वरसः । एवामनुसरावः ।

२ पद्मे, गौरीकृते यः खलु संपादितः स कुत्रोपहारः ।

३ मधुमङ्गलहस्ते समर्पितोऽस्ति ।

४ विपक्वकुलसोत्कर्षं तर्कयित्वोत्ताम्यामि ।

५ मा खलूत्ताम्य । यदेतया मालया दर्शितया विस्मयवसायः कृतो मया
विपक्षपक्षः ।

६ सौभाग्यपूर्णमायां गौरीतीर्थे फुल्लिते मधुना ।

अथ रमणां हरिणा सुखेन चन्द्रावलीं पश्य ॥

७ हँला, एतया मुखं वक्कीकृत्य भीमत्सखरेण पठन्त्या कक्खडिकया
वयमुपहृत्तामहे ।

पद्या—(सहितम् ।) दुष्टे मर्कटि, तुण्डं दे दहिस्सम् ।

(नेपथ्ये ।)

पैउमिए, चिट्ठ चिट्ठ । सुण्यं तुज्झ घरं गदुज णधणिआहं गिलिस्सम् ।

शैल्या—हैला, सत्तं सत्तं गिलिस्सदि जं एसा तं चेव पढन्ती चाविदा ।

पद्या—मां चिन्तेहि । घरे अज्जिआ कराला चिट्ठदि । (इति परि-
क्रम्य संस्कृतेन ।) पश्य पश्य ।

साचीकृताङ्गमिह सव्यकरेण यष्टिं

विष्टम्य वृत्तसरलामुपकक्षकूपम् ।

तिष्ठजघो विटपिनः पशुवृन्दचारी

रारीति गीतिमधुना सुबलस्तनोति ॥ ८ ॥

शैल्या—(परिक्रम्य ।) हैला, पूर्वेण संकरिसणकुण्डं चन्द्रावली
दीसइ ।

पद्या—(सदृशं संस्कृतेन ।)

अयं पुरः सेरमुसारविन्दः प्रयाणलीलाकृतकुम्भनिन्दः ।

कलेवरघोतिहृताक्षितन्द्रश्चन्द्रावलीं विन्दति कृष्णचन्द्रः ॥ ९ ॥

१ दुष्टे मर्कटि, तुण्डं ते धक्ष्यामि ।

२ पश्ये, तिष्ठ तिष्ठ । शून्यं तव गृहं गत्वा नवनीतानि गिलिष्यामि ।

३ हैला, सत्तं सत्तं गिलिष्यति यदेवा तमेव पठन्ती चाविदा ।

४ मा चिन्तय । गृहे आर्या कराला तिष्ठति ।

५ हैला, पूर्वेण संकर्षणकुण्डं चन्द्रावलीं दृश्यते ।

प्रष्टुम् । उपकक्षकूपं कक्षकूपसमीपे विष्टम्य आलम्ब्य साचीकृतान् यथा स्यात्तथा
विष्टम् ॥ अयमिति । कुम्भी मजः ॥ प्रिये इति । सत्तरः पानपात्रसदृशः ॥

(ततः प्रविशति कृष्णचन्द्रावली च ।)

कृष्णः—(वर्त्मान्तराय १) प्रिये, दिष्ट्याद्य सौन्दर्यमकरन्दमृज्जारा-
यितासि ममाक्षिमृज्जयोः ।

चन्द्रावली—मुञ्च ममाम् । जं गौरीतिर्यं गदुञ्च कक्षाभगिर्ध
अभिस्सम् ।

कृष्णः—(सस्मितम् ।)

लब्धं मामवलोक्य तन्वि पुरतो रोमालिरभ्युदता

नेत्रे पाद्यविधिं क्षरज्जलभरैः प्रीत्यार्प्यांचक्रतुः ।

वक्षश्च स्खलदुत्तरीयमदिसद्विद्यासनं संग्रमा-

द्वामायास्तव दक्षिणः परिकरो दिष्ट्याद्य वृत्तो ममि ॥ १० ॥

सरुयौ—(उपसृत्य १) संहि, सन्ति मूरिशो मग्ना । ता पृक्तसि
गिरुद्धे गिरुद्धा ण होम्ह ।

चन्द्रावली—(सावित्रीमालोक्य १) हल्ल, दिष्ट्याद्य शुद्धेहिं संहि-
दहि संवृत्ता ।

कृष्णः—(संगतम् ।) कथमद्य राघवमभिसिस्तारयिषोर्ममान्तिके
चन्द्रावलिरुपस्थिता ।

पद्मा—(जनाश्रितम् ।) चन्द्रमुह, पडमावलम्बिकरय चि तुह
मणोरचं सुगिञ्ज छलेण मय चन्द्रावली लम्बिता ।

१ सुख मार्गम् । यद्वैरीतीर्थं गत्वा कात्यायनीमर्चिष्यामि ।

२ सखि, सन्ति मूरिशो भार्याः । तदेकमिष्टिहृदे निरुद्धा न मयाद्यः ।

३ हला, दिष्ट्या शुष्माभिः सहिताभिः संवृत्ता ।

४ चन्द्रमुख, पद्मावलम्बिकरयेति तव मणोरचं कृत्वा छलेन कथा चन्द्रा-
वली लम्बिता ।

अथमिति । अभिसिस्तारयिषोः अभिसारयितुमिच्छोः ॥ धृतेति । इत्यु पद्मायाः

कृष्णः—(स्वगतम् ।) आं, ज्ञातम् । पद्ममण्डनमभिलष्यता भयैव
दत्तान्तरासि । किं ते वृषणम् । (प्रकाशम् ।) सस्ति, प्रसिद्धैव पद्मायाः
पद्मनाभपक्षपातिता ।

पद्मा—अदो तुरिदं गौरीतित्थं लम्बेहि चन्द्रावलिजम् ।

कृष्णः—(स्वगतम् ।) चन्द्रावलेरागतिरेव राधिकोद्यमप्रतिबन्धिनी
वृषा । तदेनामेव निर्व्यलीकभावां तावत्प्रमोदयन्स्वं मनो विनोदयामि ।
(प्रकाशम् ।)

धृतपद्मोत्सवसंततिरलब्धदोषोदया सदा स्फुरती ।

सस्ति कृष्णपक्षपूर्णं चन्द्रावलिरद्भुता स्वमसि ॥ ११ ॥

(इत्यग्रे परिक्रम्य ।) कुरङ्गाक्षि, पश्य काननस्य कमनीयताम् ।

पद्मा—हृला, एसो पुरदो सुरङ्गनामा कण्डस्स कुरङ्गो । जस्स
वरिणी सा किदत्थि रङ्गिणी णाम कुरङ्गी ।

कृष्णः—(धन्यकितं नेपथ्ये कर्णं दत्त्वा स्वगतम् ।) नूतमागता राधा
मदयं रङ्गिणीकण्ठध्वनिर्दरोदध्वति ।

पद्मा—कैधं एसो सुत्तज्जो दक्खिणाहिमुहं धाव्हो ।

कृष्णः—(पुनरात्मगतम् ।) निष्टङ्कितमेव रङ्गिणीकण्ठशब्देनाय-
माकृष्टः कुरङ्गो गौरीतीर्थे जगाम । संकर्षणतीर्थेतीरवनलेखायां विल-
म्बमानः क्षणमुदर्कं यामि ।

१ अतस्त्वरितं गौरीतीर्थे लम्बय चन्द्रावलीम् ।

२ हृला, एष पुरतः सुरङ्गनामा कृष्णस्य कुरङ्गः । यस्य गृहिणी सा
कुतास्ति रङ्गिणी नाम कुरङ्गी ।

३ कथमेव सुरङ्गो दक्षिणामिशुखं धावितः ।

पद्माज्ञां चोत्सवसंततिर्यया । न लब्धो दोषार्णो दोषायां रात्रौ चोदयो यस्याः ।
कण्डस्स मधु, पक्षे कृष्णपक्षे च पूर्णो ॥ निष्टङ्कितमिति । उदर्कमुत्तरकाळम् ॥

यथा—

पञ्चपडमिणीसहस्रं अहमणरसुत्तरङ्गवित्थारि ।

उच्च गोडलं विच पुरो सरोवरं रेहदि प्फारम् ॥ १२ ॥

कृष्णः—प्रिये, पश्य पश्य ।

मित्रे विचित्रमनुरागपरं वहन्ती

संवर्धितालिनिकरा खरसोदयेन ।

सत्कर्णिकोज्ज्वलरुचिर्भुवने समन्ता-

लक्ष्मीं तनोति भवतीव सरोजिनीयम् ॥ १३ ॥

शैव्या—'मं मनोहरं पडमिणीं कीस कलाणिहिमलानं करेदि ।

यथा—(चन्द्रमपदिश्य आकृतम् ।)

सुराणुरक्तहिमजा इजं पडमिणीं यसारिदामोदा ।

इह न तुमं कखणराओ ताराहीस निस्सवेहि करम् ॥ १४ ॥

१ नवपद्मिनीसहस्रमधमधनरसोत्तरङ्गविस्तारि ।

पश्य गोकुलमिव पुरः सरोवरं राजते स्फारम् ॥

२ एनां मनोहरां पद्मिनीं कक्षात्कलानिविमलानां करोति ।

३ सुराणुरक्तहृदया इजं पद्मिनीं प्रसारितामोदा ।

इह न त्वं क्षणरागस्तराघीश क्षिप्य करम् ॥

पञ्चपडमिणीति । पशिन्यः कमलादि स्त्रियश्च । रसो जलं शृङ्गारादिरसश्च ॥

मित्रे इति । मित्रे सूर्ये मयि च । खस्य रसस्य भकरन्दस्य शृङ्गारस्य चोदयेन ।

संवर्धितोऽलिनिकरो भ्रमरसमूहः, आलिनिकरः सखीसमूहश्च यथा । सत्कर्णिकाभिः,

पक्षे सुन्दरकर्णालंकारैश्च उज्ज्वला रुचिर्यस्याः । भुवने जले लोके च । लक्ष्मीं शोभाम् ॥

एनामिति । अपदेशेन कलानिधिः कृष्णः । मध्यामिति राधिकापक्षे निहितसौ-

भाग्यातिशयेन ॥ सुराणुरक्तेति । सुरे सूर्ये गोवर्धनमल्लामिषशूरे च । दन्त्य-

कृष्णः—पक्षे, नात्र तारापतिरपराध्यति । यदियं पद्मिनी चञ्चलया
पद्मया सायं मुच्यमाना म्लायति ।

चन्द्रावली—(संक्षिप्तं पुरे विलोक्य संत्क्रुतेन ।)

समदमघुपलौल्योत्सेकमालोक्य शब्दे

विहसति लतिकाली पुष्पशोभाभरेण ।

विसृजति मकरन्दच्छब्दना बाष्पबिन्दू-

नियमतिभूदुरेका जेहतः स्वर्णयूथी ॥ १५ ॥

कृष्णः—मिये, पश्य पश्य ।

अयमुच्चशिराः कदम्बरानः स्फुरदिन्दिन्दिरवृन्दवन्दिगीतः ।

सुरभीकुलपुच्छचामरालीमरुदावीजितविग्रहश्चकास्ति ॥ १६ ॥

चन्द्रावली—अम्हहे, ललिता वुन्दावणलक्ष्मी ।

(ततः प्रविशति ललिता वुन्दा च ।)

ललिता—(पुरे दृष्ट्वा तव्ययम् ।) कैक्खडं पुरादो संकडं एदो ।

१ अम्हहे, ललिता वुन्दावणलक्ष्मीः ।

२ कठिनं पुरतः संकटमेतत् ।

सकारतालव्यचकाराभ्यां(रत्नयोः) प्राकृते मेदामावात् शेषः । आनन्दः सुगन्धमा-
नन्दश्च । हे ताराधीश चन्द्र, पक्षे ता राहीस तत्तस्माद्धेतोः हे राधेश । इह
पद्मिन्यां चन्द्रावल्यां च । करे किरणं हस्तं च । न क्षिप । त्वं क्षणरागः क्षणमात्रं
रागो रक्षिमा अनुरागश्च यस्य स तथा ॥ यक्षे इति । तारापतिश्चन्द्रः कृष्णश्च ।
पद्मया लक्ष्म्या सरूया च । मुच्यमाना त्यज्यमाना । रात्रौ पद्मवने लक्ष्मीर्न तिष्ठ-
तीति प्रसिद्धम् । पक्षे सायं पद्मया चन्द्रावलीमभिसार्यते कुत इत्यर्थः ॥ स्वप्न-
हेति । लतिकाली अन्यगोपीस्थानीया स्वर्णयूथी चन्द्रावलीस्थानीया जेहतो बाष्प-
बिन्दुनिधिः स्वस्य प्रेमाधिक्यं सूचितम् ॥ अयमिति । इन्दिन्दिरवृन्दानि भ्रमर-
सङ्घास्त एव इन्दिनः सावकस्तौगीतः । अप्रदेशेन सर्वासामभयोऽप्ययमहं शब्द-

शुन्दा—हन्त, दुर्लभ्यश्चासन्ना किल कराला । तत्कथमथ पद्मयात्र
चन्द्रावलिरुपनीता ।

ललिता—हंला, सकलविद्याविदग्धासि । ता कथेहि इदो
कथम् ।

शुन्दा—

स्वस्य प्रेममणीनां गौरवभाजामियं वरा यात्री ।

हरिणा परिहरणीया कथं नु चन्द्रावली भविता ॥ १७ ॥

ललिता—(संस्कृतेन ।)

यस्योपलभ्य गन्धं गौरवकुलमाशु चौरवञ्जमति ।

उद्धटमनुरागमटं तं रञ्जितनागरं नौमि ॥ १८ ॥

शुन्दा—सखि, युक्तं ब्रवीषि । किन्तु दाक्षिण्यमुद्रेयं चन्द्रावल्या
कृष्णस्य ततः सख्यमुं दुराकर्षं कथयामि ।

ललिता—बुन्दे, सखं भणसि । ता इमास्ति अच्चाहिदे किं
सरणम् ।

शुन्दा—प्रथमं गोष्ठीमाविश्य सत्त्वमवधारयावः ।

(इत्युभे परिक्रामतः ।)

शैल्या—(विलोक्य अनान्तिकम् ।) हंला पउमे, हन्त पूर्णं गौरी-
तीर्थे राहो संगदा । पेक्ख तद्विसादो ललिदा मिलदि ।

१ हंला, सकलविद्याविदग्धासि । तत्कर्षय इतः कृष्णम् ।

२ बुन्दे, सखं भणसि । तदस्मिन्नत्याहिते किं शरणम् ।

३ हंला पउमे, हन्त नूनं गौरीतीर्थे राधा संगता । पश्य तद्विशातो ललिता
मिलति ।

जिकट एव चकालीति सूचितम् ॥ गौरवभाजामिति । अस्या धृतमेहस्यादर-
मयात्वात् ॥ यस्येति । यस्मानुरागमटस्य मञ्जुमेहस्येत्यर्थः । 'भट्ट' योषाश्च

पञ्चा—कां णो हाणी अं हरिणा दुप्परिहरा पिअसही ।

ललिता—(उपसृत्य ।) हेला चन्दावलि, वल्लहासिणेहाणहिणस्त
 कुरङ्गीसवभुअङ्गस्त कुरङ्गस्त घरे ण वल्लु अन्हेहिं रङ्गिणीवासणिज्जा ।
 जं इमिणा मासवन्तरे वि सा कालसारकुमारी ण सुभरीअदि ता
 एत्थ तुभं सविस्वर्णी कादुं जाअदम्हि ।

(चन्द्रावली स्मरते ।)

कुष्णः—(खगतम् ।) हन्त, मदर्थमागता ललिता । (चन्द्रावलीम-
शोक्य कलमालम्बते । प्रकाशम् ।) ललिते, हृदयेक्षितमविज्ञाय मुधा सुर-
ङ्गमुपालमसे । तदेव संदेशस्त्वया तस्याभावेद्यताम् ।

हरिणामिलप्यमाणा सारङ्गरमणि सदा त्वमत्रासि ।

तदमुं त्वद्वसहृदयं हृदयंगमलोचने विद्धि ॥ १९ ॥

परा—(जनान्तिकम् ।) कैण्ह, अप्पणो पिअजणं लद्धोसि । ता जूत्तं अजोअजोगाणं अम्हाणं विसज्जणम् ।

१ का नो हानिः यद्भरिणा दुष्परिहरा प्रियसखी ।

२ इला चन्द्रावलि, वहलभासेहानमित्रस्य कुरङ्गीसङ्घभुजङ्गस्य कुरङ्गस्य गृहे न खल्वस्वामी रक्षिण्यावासः कारयितव्यः । यदनेन मासाम्यन्तरेऽपि सा कालसारकुमारी न सूर्यते तदत्र त्वां साक्षिणीं कर्तुमागतासि ।

३ कृष्ण, आत्मनः प्रियजनं लब्धोऽसि । तद्युक्तमयोगयोगानामस्वाकं
विसर्जनम् ।

योद्धारः' इत्यमरः ॥ 'अत्यादितं महाभीतिः' इत्यमरः ॥ कां णो हति । न-
अस्माकं का हतिः ॥ सम्यत इति । कृष्णसारगपदिश्य कृष्णं प्रति इतो निष्क-
कृष्णतामित्यनया व्यज्यते तदर्शभवमिति सत्यः ॥ हरिणेति । हरिणा हरिणेन
कृष्णं अभिर्ज्वमाणा कदा तमसि । हे सारद्वरगणि शृंगकान्ते, सारद्वारसीति

कृष्णः—

करवाणि हन्त दिव्यं दिव्याङ्गि मदोन्नतासु गोपीषु ।

अनुरागितां सखि दधे राधागन्धिषु न वामासु ॥ २० ॥

पद्या—(सदर्पस्मितम् ।) सहेहि ललिदे, अक्षरिअं अक्षरिअम् ।

सुमं नखु अणुराहा भणिज्जसि । ता कीस अज्ज राहाए उअअं विणा उइदासि ।

ललिता—(संस्मृतेन ।)

रोलम्बीनिकुरम्भं चुम्बति गण्डं पिपासया तस्य ।

सरति तृषार्तः सस्सौ स करीन्द्रस्तं पुनर्न हि सा ॥ २१ ॥

पद्या—

एकं धीमदि सेवे पहेलिअं मे सहेलि जाणेहि ।

चित्तफलअग्नि लिहिदा का रेहइ माहवस्स सदा ॥ २२ ॥

१ सखि ललिते, आश्चर्यमाश्चर्यम् । त्वं खल्वनुराधा मण्यसे । तत्क-
सादय राधाया उदयं विना उदितसि ।

२ एकां धीमति शैव्ये प्रहेलिकां मे सखि जानीहि ।

चित्तफलके लिखिता का रजते माधवस्य सदा ॥

सास्त्रः कृष्णस्य कान्ते इति च ॥ करवाणीति । राधागन्धिषु वामासु प्रति-
कूलासु गोपीष्वनुरागितां न दधे । तत्र प्रतीत्यर्थं दिव्यं शपथं करवाणि । 'इति-
याभिलष्यमाणा' इत्यादिना रागस्त्वस्यानुरजनार्थं वाक्याग्रेणैव व्यञ्जितं इति भावः ।
इत्येषोऽर्थः पद्मां शपयितुमभिप्रेतः । वस्तुतस्तु राधागन्धिषु गोपीष्वनुरागितां
दधे । किमुत राधायामिति भावः । मदोन्नतासु परमाकर्षकमधुलेहवतीत्वेन मन-
परमसुखदो मद उत्पद्यत एवेति भावः । ■ वामास्वार्थात्तत्प्रतिकूलखनुरागितां न
दधे इति दिव्यं करवाणीति ॥ सखीति । ज्योतिःशास्त्रे विशाखानक्षत्रसोदया-
नन्तरमेवानुराधाया उदयसंभवात् ॥ रोलम्बीति । रोलम्बीनिकुरम्भं अमरीच-

शैध्या—सहि चन्द्रावली ।

शुन्दा—(सखितम् ।) साधु विज्ञातम् । चन्द्रमण्डलावल्लिमण्डनेन
चित्रं खलु मापतेः फलकं द्युतचन्द्रमाचक्षते ।

कृष्णः—(सखितम् ।) अवदातशीलेयम् ।

(चन्द्रावली सरलजमपसव्ये प्रयाति ।)

ललिता—

मम बाहरेहि वृन्दे प्रहेलिकां दिप्पहेलिविष्णाणे ।

प्रियसहि किमहिक्खाए लिक्खिज्जह माहवो भुवणे ॥ २३ ॥

शुन्दा—सखि, राधाभिरुच्यया ।

१ सखि चन्द्रावली ।

२ मम व्याहर वृन्दे प्रहेलिकां वीप्रहेलिविज्ञाने ।

प्रियसखि किमभिरुच्यया लक्ष्यते माधवो भुवने ॥

मृदुलस्य करीन्द्रस्य गण्डं कर्णाघातैर्मुहुर्मुहुरनङ्कृतं सदपि पिपासया तृष्या
शुम्भति । तृषार्तः सन् करीन्द्र एव सरसीं सरति याति । सा सरसी तु तं न याति ।
कृष्णेनानाहुता अपि यथा अवल्यो रतियाभिक्षाः कृष्णमभिसरन्ति, न च तस्य
सुखलेखं कुर्वन्ति, प्रत्युत उद्वेगमेव तन्वन्ति, तथा राधायाः ■ भवन्ति ।
राधा पुनरवमेवाभिसरति परमसुखसंपादनायेति भावः ॥ सखितमिति ।
अवल्योरेव प्रश्नोत्तराभ्यां श्लोकमिदमुदासीनविषयं करवाणीति व्यञ्जनाय मापतेर्ल-
क्ष्मीपतेः फलकं चर्म आचक्षते पौराणिकाः । तेन 'चित्तफलकमिमं' इत्यत्र चित्रफ-
लके इति, माधवस्य लक्ष्मीपतेरिति, चन्द्रावलीत्यत्र चन्द्रमण्डलपङ्क्तिरिति व्याख्या ॥
अवदातेति । अवदातशीला शुद्धशीला । 'अवदातः क्षिते शुदे (सितो
सौते)' इत्यमरः ॥ एताभ्यां प्रहेलिकया वर्णितः स्वपक्षोत्कर्ष आवाभ्यामन्यथा-
ज्ञातः । इदानीमत्राभ्यामपि कथं तथा न वर्ण्यते एताभ्यामन्यथाकर्तुमशक्यत्वादि-
शङ्का—मम बाहरेति । वीप्रहेलीनां वीप्रप्रहेलिकानां विज्ञानं यस्याः हे तथाभूते,

कृष्णः—युक्तमिदं यद्वैशाखपर्यायौ माधवराघौ ।

यथा—‘सेवे, अलं प्रहेलिकाप्रसङ्गेन । सुहानेहि कमललेखण-
रसेहि अत्तापमम् ।

शैव्या—(कमलकरं निलोक्य ।)

ममरस्स ताव पमदं पदोसमुदिता कुसुददी कुणइ ।

जाव इअं पडमाली विन्दइ ण हु दिट्ठिमेदस्स ॥ २४ ॥

१ शैव्ये, अलं प्रहेलिकाप्रसङ्गेन । सुखय कमललेखणरसैरात्मानम् ।

२ अमरस्य तावत्प्रमदं प्रदोषमुदितां कुसुद्वतीं कुरुते ।

यावदियं पञ्चाली विन्दति नहि दृष्टिमेतस्य ॥

कस्याभिरूपयथा नाम्ना शोभया वा माधवो लक्ष्यते ॥ राधाभिरूपयेति राधानाम्ना ।
‘अमिक्षा(रूपा) नामशोभयोः’ इत्यमरः । तथा हि वेदे—‘राधया माधवो देवो
माधवेनैव राधिका । विभ्राजन्ते’ इति । लोके च राधामाधव इति प्रसिद्धा लक्ष्यत
इत्यर्थः । ततश्च राधाया माधव इति षष्ठीसमासेन परमोत्कर्षो व्यञ्जितो भवति ।
इदानीमपि यथा बिन्दुमाधववेषणीमाधवादवस्तथा राधामाधव इति प्रसिद्धादेव
प्रतिमा कश्चिदासीत्तदपदेशेन कृष्णमुद्दिश्येयमुक्तिरिति ॥ वैशाखपर्यायाविति ।
‘वैशाखे माधवो राघो’ इत्यभिधानात् माधवशब्दस्य प्रसिद्धत्वेनाभ्यर्हितत्वात्पूर्व-
निपातः । तेन किमभिरूपयेत्यस्य क्माभिरूपयथा केन नाम्नेत्यर्थः । तथा राधा-
भिरूपयेत्यस्य राधस्याभिरूपयेति व्याख्या । कृष्णेन चदन्यथा व्याख्यातं तत्तत्तथा
व्याख्यानाशक्तिज्ञापनायैव ॥ सेव्ये इति । कमलेश्वरः कृष्णः ॥ अमरस्सेति ।
अमरस्य, पक्षे कामुकत्वात् कृष्णस्य प्रदोषे रजन्यादौ मुदिता विकसिता, प्रकृष्ट-
लोकेऽपि कुसुद्वती कुसुवं उत्तिष्ठानन्दनतीत्येव राधा च । पञ्चाली पञ्चसमूहः,

पद्या—हंला, सखं भणसि । तथा हि ।

विज्जोदन्ती राहा पेन्खिज्जइ ताव तारकालीहिम् ।

गगणे तमालसामे ण जाव चन्दावली फुरइ ॥ २५ ॥

ललिता—(विहस्य । संस्कृतेन ।)

सहचरि वृषभानुजया प्रादुर्भावे वरत्विषोपगते ।

चन्द्रावलीशतान्यपि भवन्ति निर्घूतकान्तीनि ॥ २६ ॥

कृष्णः—(स्मित्वा ।) किं वाचाटतया । संनिकृष्टस्य सुरमेः सौर-
म्यमनुभूयताम् ।

वृन्दा—(सस्मितम् ।)

उल्लसति फुल्लगात्री का वल्ली नात्र भाववेऽभ्युदिते ।

तन्नामतः प्रसिद्धां तथापि तां माधवीं नौमि ॥ २७ ॥

पद्या—(सवैमनस्यं परिक्रम्योच्चैः ।) हंला चन्दावलि, धूर्तो गोष्ठीरङ्गे
संगमिअ विग्घेसजणणीपूजणे कीस सिद्धिलासि ।

१ हंला, सखं भणसि । तथा हि ।

विद्योतमाना राधा प्रेक्ष्यते तावत्तारकालीभिः ।

गगने तमालस्यामे न जावच्चन्द्रावलिः स्फुरति ॥

२ हंला चन्द्रावलि, धूर्तो गोष्ठीरङ्गे संगम्य विघ्नेशजननीपूजने कला-
च्छिद्यिलासि ।

पद्या आली सखी यस्याः सा चन्द्रावली च ॥ विज्जोदन्तीति । तारकालीभिः
सह राधा विशाखानक्षत्रं तमालस्यामे गगने तावद्विद्योतमाना प्रेक्ष्यते । पक्षे
तारकालीभिर्विशाखासखिप्रभृतिभिः । गगने तमालस्यामे इति व्यपदेशेन कृष्णे ॥
विहस्येति । द्वयोः पद्मयोरर्थमेकलोकार्थेनैव चूर्णयिष्ये इति भावः ॥ सह-
चरीति । वृषस्थभानुजनितया भेष्टत्विषा, पक्षे वृषभानुजया राधया । कीदृशा ।
वरत्विषा । प्रादुर्भावे प्राकट्ये उपगते प्राप्ते सति ॥ स्मित्वेति । सुरमेर्वसन्तस्य ॥
उल्लसतीति । भाववे वसन्ते, कृष्णे च । माधवीं तथामलताम्, राधां च ॥

कृष्णः—(खोपाढम्भम् ।)

चन्द्रावलीं मामनुरुध्यमानां रुणद्धि पद्मे भवती बलेन ।

मल्लीं तमालाभिमुखं भिरुन्तीं हिंसेव बल्ली पुरतः कराला ॥ २८ ॥

(प्रविश्य ।)

कराला—^१चिड्ध रे, चिड्ध । दिड्धिया मग्गे खेअ लद्धास्थ ।

(सर्वाः परावृत्त्य संभ्रमं नाटयन्ति ।)

शैव्या—(अपवार्य ।) पैउमे, हद्दी हद्दी । कधं एत्थ अम्हे विण्णादा बुद्धिआए ।

कराला—अम्मो, सच्चं खेअ जप्पिदं ताए णवणीअलम्पडाए बुद्धमकडीए ।

(पश्चात् सखेदं शैव्यामुखमीक्षते ।)

ललिता—(स्वगतम् ।) बुद्धमकडि कक्खडिए, सक्करामविस्वदं भवत्तणं दे दाहस्सम् ।

कृष्णः—(अपवार्य ।) प्रिये, तिरोधानाय स्थानमपि ते न पश्यामि । यतः ।

सख्ये गिरिः स्फुरति दुर्गमतुङ्गशृङ्गो

गाः पालयत्यहह दक्षिणतस्तथार्थः ।

१ तिष्ठत रे, तिष्ठत । दिड्धिया मार्ग एव लब्धास्थः ।

२ पद्मे, हा धिक् हा धिक् । कश्चमत्र वयं विज्ञाता वृद्धया ।

३ अम्मो, सत्यमेव जल्पितं तया नवनीतलम्पटया वृद्धमर्कट्या ।

४ वृद्धमर्कटि कक्खडिके, शर्करात्रक्षितं नवनीतं ते दास्यामि ।

चन्द्रावलीमिति । मामनुरुध्यमानां मामनुरुध्यती । दैवादिकस्य पद्मे रूपम् ।
हिंसा हिंसा इति ख्यातम् । कराला मयन्दरी ॥ अम्मो इति । देशभाषाकोट्-

भूः पृष्ठतो विरहिता वृत्तिभिः पुरस्ता-

त्पूरां विवेश जरती कतमात्र युक्तिः ॥ २९ ॥

चन्द्रावली—(सगतम् ।) हन्त हन्त । अकण्डे कनससाए भवि-
दवदा चण्डालीए चण्डिमा ।

कराला—(चरम्मननिनीय ।) पेच्छध भो, पेच्छध इमस्स कुसु-
म्मतेल्लकज्जलज्जलकालस्स कालमुअङ्गमभंकरलोअणञ्चलस्स चञ्चलस्स
अुअङ्गचणम्, जं थारहममं गमिदो इमिणा सअळाणं गोउलकुलङ्ग-
णाणं मङ्गलो कुलधम्मो । (इति सशिरःकम्पं दधौ विस्फुर्य ।) अरे साम-
ल्ला, कस्स एसा जाअत्ति जाणासि । सुणाहि रे, णीसङ्गं सुणाहि ।
ओ वल्लु भोइन्दस्स दुदीउअप्पा तस्स महामल्लस्स ।

कुष्णाः—करालिके, ततः किम् ।

कराला—(सक्रोधम् ।) सैधं सधं तुमं वणमञ्जे अप्पाणं दुदिअं
राजाणं जाणासि । सो खेअ राअउल्लगामी गोइणाहो अप्पणो लल्लडं
ताडिस्सदि ।

१ हन्त हन्त । अकण्डे कर्कशाया भवितव्यता चण्डाल्याश्चण्डिमा ।

२ पश्यत भोः, पश्यत अस कौसुमतैलकज्जलज्जलकालस्स कालमुजङ्ग-
मयंकरलोचनाचलस्स चञ्चलस्स अुजङ्गत्वम्, यद्वादशमार्गे गमित द्युतेन सक-
लानां गोकुलकुलङ्गनानां मङ्गलः कुलधर्मः । अरे श्यामला, कस्यैषा जायेति
जानासि । शृणु रे, निःशङ्कं शृणु । यः खलु भोजेन्द्रस द्वितीयात्मा तस्य
महामल्लस ।

३ सत्यं सत्यम् । त्वं वनमध्य आत्मानं द्वितीयं राजानं जानासि । स
यत्र राजकुलगामी गोष्ठनाथ आत्मनो ललटं ताडिष्यति ।

व्यञ्जिका ॥ पेच्छध इति । अुजङ्गत्वं कामुकत्वम् । द्वादशमार्गे गमित
इति । लीलातिभाषेयं 'थारहवाटे थारिओ' इत्यपभ्रंशे कथ्यता ॥ सम्बन्धमिति ।

कृष्णः—कराले, तुभ्यं शपे । चन्द्रावलीं विलोक्य साध्वसं
गतोऽहमुद्वेगमासादयामि ।

कराला—(चन्द्रावलीं विलोक्य । सामर्थम् ।) हा गिउज्जोज्जागरिणि, आकोमारसिखिखदकण्ठाहिसारकोसले, संरम्भोन्नद्गोविआस-
हस्सोच्छिद्धाहरबिम्बतिण्ढामेत्तविद्धंसिदकुलधदे, तिष्ठ तिष्ठ । किं
दाणिं माणसि ।

ललिता—अज्जे, को कखु दोसो जीअणणाहाणुगदाए पश्चिम-
दिसाए । को वा दोसावहारिणो सूरस्स । किंतु एदाणं आरूढरा-

१ हा निकुञ्जोज्जागरिणि, आकोमारशिक्षितकृष्णाभिसारकौशले, संर-
म्भोन्नद्गोमिकासहस्रोच्छिद्धाहरबिम्बतुण्णामात्रविध्वंसितकुलव्रते, तिष्ठ तिष्ठ ।
किमिदानीं निशेषि ।

२ आर्ये, कः खलु दोषो जीवननाथानुगतायाः पश्चिमदिशः । को वा
दोषापहारिणः सूर्यस्य । किञ्चेतयोरारूढरागयोर्द्वयो रागमुत्पाद्य संगमका-
रिण्याः संध्याकुट्टिन्या एव प्रदोषानुबन्धिता ।

अयं भावः—राजसमायां तव दुर्भूते स्नापिते सति राजदण्डमयाद् क्वापि वनमध्ये
जीनं त्वामग्राप्य राजपदान्तिके तव पितृव नन्दो राजसन्निधिं नीयमानस्तत्रैतादृशो
दुर्धतः पुत्रो मे जात इति लज्जया दुःखेन च ममो भविष्यतीति ॥ कराले इति ।
साध्वसं भयम्, पक्षे साधु अचञ्चलः अग्रातसङ्गः सन् । उद्वेगं दुःखम् ॥ अज्जे
इति । जीवननाथो जल्यधिपो महणः, व्यपदेशेन चन्द्रावत्या विशेषणं जीवननाथः
रूपतिर्महः । वस्तुतस्तत्रापि सरस्वतीभाषिते जीवननाथः कृष्णः । को वा दोषा-
पहारिणः सूर्यस्य दोष इत्यनुषङ्गः । दोषा रात्रिस्तस्मात्पक्षस्य, पक्षे दोषाणामपहा-
रिणः, किं वा दोषायां रात्रावपहारिणः स्त्रीचौरस्य शूरस्य कृष्णस्य । दोषामाये हेतु-
गर्भविशेषणमेतत् । श्लेषेण सूर्यपक्षे कृष्णपक्षेऽपि । रागं रक्तिमानं प्रदोषो रञ्जनी-
मुखं तदनुबन्धिता । पक्षे रागमायक्तिम् । पश्चिमदिक्सूर्यस्थानीयगौरवभाषित-

आणं दोणं राखं उष्पादिअ संगमकारिणीए संझाकुट्टिणीए खेअ पदोसाणुबन्धिदा ।

कराला—आदे, सखं कथेसि । (इति प्रौढमाटोपं नाटयन्ती ।) हजे पउमिए, परघरविरहिणि, कुट्टिणीकम्मलम्पडे, घण्टीमण्डलचक्रवट्टिणि, मह हत्थादो कहं मुक्खिससि । (इति वट्टिमुचच्छति ।)

पद्मा—(परगृह्य ।) अज्जे, ण जाणे कीस खिज्जसि । अभ्हेहिं तुज्झ सासणं चेअ किज्जन्तं अतियि ।

धुन्दा—(सगतम् ।) नूनं धूर्तया शब्दच्छलमालम्बितं पद्मया । (प्रथमम् ।) आर्ये, शैलमल्लयोर्नामाद्वैतेन आन्तेयं मुग्धा बाल । तदथ क्षम्यताम् ।

(कराला वट्टि विमुच्यति ।)

पद्मा—(सगतम् ।) लैलिदे, चिट्ठ चिट्ठ । तुह णिक्किदं कादुं एसा जटिलं गच्छन्ती भि । (इति निष्क्रान्ता ।)

कराला—(चन्द्रावलीमालोक्य ।) एहिं भो कुट्टुम्बकुट्टुम्बिणि, एहि । (इति चन्द्रावलीयादाय शैव्यया सह निष्क्रान्ता ।)

१ जाते, सत्यं कथयसि । हजे पथिके, परगृहविघृष्टके कुट्टिनीकर्मलम्पडे, घण्टीमण्डलचक्रवर्तिनि, मम हस्ततः कथं भोक्ष्यसि ।

२ आर्ये, न जाने कस्मात्स्त्रिघसे । अस्माभिर्युष्मच्छासनमेव क्रियमाणमस्ति ।

३ ललिते, तिष्ठ तिष्ठ । तव निष्कृतं कर्तुमेषा जटिलां गच्छन्त्यसि ।

४ एहिं भो कुट्टुम्बकुट्टुम्बिनि, एहि ।

सप्तथोरपि चन्द्रावलीकुण्डयोः सप्तकारयित्र्याः संख्यास्थानीयपद्माना इव प्रकृष्ट-
दोषानुबन्धित्वमित्यर्थः । तेन पद्मा इदं तर्ज्यतामिति भावः ॥ जाते इति ।
जाते हे पुत्रि । हजे हे पथिके । कुट्टिनीकर्म परपुरुषद्वयं तत्र लम्पडे । 'णिज्ज'उ

कृष्णः—(शोचन्नासम् ।) वृन्दे, नूनं साधितार्थासि ।

वृन्दा—माधव, रूपिणी माधवलक्ष्मीगारीतीर्थे खेळति । तथा चोपलौकितं सर्वस्वमिदं दरोन्मुद्रितं गन्धफलीद्वन्द्वम् ।

कृष्णः—(सानन्दमादाय ।) वृन्दे, यावद्भवां चारणे वयस्यानवधार्यं तत्रानुसरामि, तावद्भवतीभ्यामग्रतः प्रस्थीयताम् । (इति निष्क्रान्तः ।)

वृन्दा—(परिक्लम्ब्य ।) ललिते, पुरः संभावय कदम्बसम्राजम् । (इत्युपेल ।) हन्त हन्त ।

शङ्के पङ्कजसंभवोऽपि भवतः सौभाग्यमङ्गीमरं

वक्तुं न क्षमते कदम्बनृपते वृन्दाद्वीद्योतिनः ।

पुष्पैर्यस्य रमासहोदरतयाप्युद्गासुरं कौस्तुभं

दुर्लालैरहेलयद्भिरभितः शौरेरुरश्नाद्यते ॥ ३० ॥

ललिता—(पुरे निरीक्ष्य ।) वृन्दे, इयं निसाहादुदिआ भववदी माधन्दकुञ्जे पच्छन्नं चिद्बुदि ।

वृन्दा—(लज्जलतान्तिके राधां निरीक्ष्य ।) ललिते, पश्य पश्य ।

किमितः सुषमा वपुष्मती किमभिव्यक्तिरलं गुणश्रियः ।

अथवा प्रणयाभिसंपदः किमियं मूर्तिरुदेति राधिक ॥ ३१ ॥

१ वृन्दे, इयं विशाखाद्वितीया मगवती माधन्दकुञ्जे प्रच्छन्नं तिष्ठति ।

गोषङ्गणस्य पासम्मि' इति त्वया पूर्वमादिष्टादिति भावः ॥ माधवेति । हे माधव, रूपिणी रूपवती वसन्तशोभा । माधवस्य तव लक्ष्मीः शोभारूपा संपत्तिरूपा चा राधा इति च । गन्धफलीद्वन्द्वं चम्पकयुगलम् ॥ शङ्के इति । यस्य तव पुष्पैः । कीदृशैः । कौस्तुभमवहेलयद्भिः । कीदृशी । रमासहोदरतया । अपिकारात् स्वरूपेण च । उद्गासुरं देखीपमानम् । दुर्लालैरिति तादृशं कौस्तुभं हेलयितुं भीतिर्नास्तीति भावः ॥ वृन्दे इति । माधन्दकुञ्जे आम्नकुञ्जे ॥ कर्णेति । कमला लक्ष्मीम् ॥

(पुनर्निर्लेप्य ।)

कर्णालंकृतकमला कुन्तलवेणीशिलाचलकमला ।

करकमलाश्रितकमला विडम्बयत्यलमसौ कमलाम् ॥ ३२ ॥

(नेपथ्ये ।)

कर्णान्दोलितमुग्धपुष्पकलिकाद्वन्द्वः कदम्बसजा

संवीतो भुरलीकरम्बितकरझूडाञ्चले चन्द्रिका ।

दूरादेष मनःशिलातिलकिना मालेन विभ्रद्युतिं

मूर्तः खेलति हन्त नन्दगृहिणीवात्सल्यलक्ष्मीरसः ॥ ३३ ॥

ललिता—गूणं भगवदीए दूरे दिट्ठो कण्हो, जं वण्णीअदि ।

वृन्दा—ललिते, सत्यमविदूरवर्ती मधुवैरी । तथा हि ।

सखि कुण्डलीकृतशिखण्डमण्डलो

नटतीह ताण्डविकङ्कतिरण्डजः ।

न कदापि कृष्णमुदिरेक्षणं दिना

मुदिरेक्षणे क्षणमपि श्वसित्यसौ ॥ ३४ ॥

ललिता—सैहि, दक्षिणेण पुंणाअण्डं पेक्ख पुण्ड्रमण्डपे
णम् ।

१ नूनं भगवत्या दूरे दृष्टः कृष्णः, यद्वर्ण्यते ।

२ सखि, दक्षिणेन पुंणागण्डं पश्य पुण्ड्रकमण्डप एवम् ।

कर्णैति । नन्दगृहिणीवात्सल्य इत्यनेन भोजेभ्यां ललनेनैव कृष्णस्य परम-
सौन्दर्यमिदं जातम् । अहो तस्या भाग्यपरिपाक इति भावः ॥ सखीति । ताण्ड-
विक इति नाम्ना हृतिराङ्गानं यस्य । अण्डजः पक्षी मयूरः । कृष्ण एव मुदिरो
शेषस्तत्संक्षणम् । हे मुदिरेक्षणे । मुदिरः सज्जनः । क्षणमपि न श्वसिति प्राणिति ॥

३ 'निर्वर्ण्य' इति भूतपुस्तकपाठः.

वृन्दा—(विलोक्य । सहर्षम् ।)

चक्रं वशीकृतवतः किल नैचिक्रीनां
वंशीनिनादमधुना मधुसूदनस्य ।

आमीरशेखरगतिं प्रतिपादयन्ती

शोभा बभूव परमा परमस्य यष्टिः ॥ ३५ ॥

ललिता—यं वुचं दार्णि पि दोणं अण्णोण्णदंसणम् । केवलं
रक्किणिजं पेक्खित्व लअङ्गकुडङ्गं पविसदि कण्हो ।

वृन्दा—पश्य पश्य ।

विसृमरान्परितो हरिमूर्तितः परिमलानुपलभ्य कलावती ।

इयमितः सखि पुण्ड्रकमण्डपे सितमुखी तनुवल्लिमपावृणोत् ॥ ३६ ॥
(पुनर्निरूप्य । सकौतुकम् ।)

व्यक्तिं गतामिरभितो भुवि पांसुलायां

सद्यः पदाङ्गततिभिः कथिताध्वनोऽयम् ।

पश्चादुपेत्य नयने किल राधिकायाः

कम्प्रेण पाणियुगलेन हरिर्दधार ॥ ३७ ॥

ललिता—हन्त हन्त, एसा पुलइदङ्गी वामा लीलाकमलेण
ताडेदि कमलेक्खणम् ।

१ न वृष्टमिदानीमपि द्वयोरन्योन्यदर्शनम् । केवलं रक्किणिको प्रेक्ष्य लव-
ङ्गकुण्डं प्रविशति कृष्णः ।

२ हन्त हन्त, एसा पुलकिताङ्गी वामा लीलाकमलेन ताडयति कमले-
क्षणम् ।

सहीति । पुण्ड्रकमण्डपे माधवीलतामण्डपे ॥ व्यक्तिमिति । राधिकायाः
पश्चादुपेत्य हरिः पाणियुगलेन नयने दधार । कर्पभूताया राधायाः । पदाङ्गत-
तिभिः पदचिह्नसमूहैः कथिताध्वनोऽयं कथितोऽप्या वली यस्याः । कीदृशीभिः ।
पांसुलायां भुवि अभितो व्यक्तिं गताभिः ॥ हन्तेति । पुलकिताङ्गी वामा श्रीरामा ॥

श्रुन्दा—पश्य पश्य ।

भ्रूमेदः स्मितसंवृतो नहि नहीत्युक्तिर्मदेनाकुला

विश्रान्तोद्धति पाणिरोधरचनं शुष्कं तथा क्रन्दनम् ।

सद्यो यः सखि राघवा मुहुरयं संगोपनोपक्रमो

भावस्तेन हृदि स्थितो मुरमिदि व्यक्तः समन्तादभूत् ॥ ३८ ॥

ललिता—(संस्कृतेन ।)

प्रातिकूल्यमिव यद्विवृण्वती राधिका रदनस्वार्पणोद्धुरा ।

केलिकर्मणि गता प्रगल्भतां तेन दुष्टिमतुला हरिर्ययौ ॥ ३९ ॥

श्रुन्दा—(विहस्य ।)

नैरञ्जन्यमुपेयतुः परिगलन्मोदाश्रुणी लोचने

सेदोद्धूतविलेपनं किल कुचद्वन्द्वं जहौ रागिताम् ।

योगौत्सुक्यमगादुरः स्फुरदिति प्रेक्षयोदयं सञ्चिनां

राधे नीविरियं तव रुच्यगुणा शङ्के मुमुक्षां दधे ॥ ४० ॥

ललिता—कथं एदं विजङ्गमिहुणं माहवीकुडङ्गन्तरिदं संवृत्तम् ।

१ कथमिदं विदग्धमियुनं माधवीकुडङ्गान्तरितं संवृत्तम् ।

भ्रूमेद इति । संगोपनस्योपक्रमो यः सद्यस्तेनैव प्रत्युत भावोऽव्यक्तोऽभूत् ।
भ्रूमेदः भ्रुवोर्वकिमा भ्रंसमतिव्यञ्जकः । कीदृशः । स्मितसंवृतः स्मितमेव तत्र
परमसंमतिव्यञ्जकम् । नहि नहीत्युक्तिर्निषेधकरणम् । मदेनाकुलेति तत्र सात्विक-
विकारः स्वरभेद एव परमावधिव्यञ्जकः । पाणिरोधरचनमनभीष्टमेतदिति व्यञ्ज-
कम् । कीदृशम् । विश्रान्तोद्धति विश्रान्ता उद्धतिरौद्धत्यं यत्र । तत्करस्पर्शेन
भक्तसन्मयोर्हृदयोरौद्धत्ये शक्त्यभावात् । तेनौद्धत्यविश्रान्तिरेव परमाभीष्टव्य-
ञ्जकः । क्रन्दनं दुःखव्यञ्जकं शुष्कत्वमेव दुःखाभावव्यञ्जकमिति ॥ नैरञ्जन्य-
मिति । नैरञ्जन्यं मग्नत्वं कञ्जलरगमन्यत्वं च लोचने परिगलन्मोदाश्रुणी सखी

वृन्दा—

रावामाधवयोर्मध्यां केलिमाध्वीकनाधुरीम् ।

धयक्षयनभृजेन कस्तुसिमधिगच्छति ॥ ४१ ॥

ललिता—हेला, एदे गलन्तमरन्दंमि माह्वीपुष्पसंदोहं मुक्किञ्च
कीसं भिज्जा पुवाहिमुहं वाचन्ति ।

वृन्दा—सखि, विमुच्य माधवीमण्डपं नागरमण्डलोत्तंसौ प्रस्थितौ ।
तयो रामोदमनुसर्पन्तः पदपदा धावन्ति । तदेहि । कतामन्दिरालोकनेन
नन्दयावक्ष्यमुषी । (इति परिक्रम्य ।) ललिते, पश्य पश्य ।

मनोहारी हारस्त्वलितमणिभिस्त्वारतरलैः

परिम्लायन्मास्यो मिलितपुरटलंकृतिकणः ।

अयं कुञ्जसल्लपीकृतकुसुमपुञ्जप्रणयवा-

न्समन्तादुत्तुङ्गं पिशुनयति रङ्गं मुरभिदः ॥ ४२ ॥

ललिता—(निपुणं निरूप्य । संस्कृतेन ।)

कृष्णाङ्गसंगममिलद्भुसृणाङ्गरागा

राधापदस्वलदलकंकरकपार्थी ।

—१ सखि, एते गलन्तमरन्दमपि माधवीपुष्पसंदोहं मुक्त्वा कस्यादृक्कृतः
पूर्वाभिमुखं धावन्ति ।

वैरञ्जन्यमुपेयतुरितन्वयः । एवं सर्वत्र । राजितां विषयासक्तिं कुङ्कुमादिसर्गं च ।
ज्ञेये पक्षे संगमे औत्सुक्यम् । मुमुक्षां पक्षे प्रत्यिध्युत्तीच्छाम् । राघोसि ।
केच्यां क्रमदोषराहित्येन 'त्रैमैव गोपरामाणां क्रम इत्यगमत्रयाम्' इत्युक्तरीत्या
परमपवित्रम् । भयक्षाखादयन् ॥ मनोहारीति । हारात् स्खलिता ये मण-
यस्त्वैर्मनोहारी । तारो मुक्ता एव तरलहारमध्यगो येषु तैः । पिशुनयति सूचयति ॥
कृष्णाङ्गेति । भुसृपं कुङ्कुमम् ॥ चिक्रीडेति । या रजसि चिक्रीड कीडित-

सिन्दूरविन्दुचितधर्मजलोक्षितेयं

दूना धिनोति नयने मम पुष्पशय्या ॥ ४३ ॥

वृन्दा—(धविसायम् ।)

चिक्रीड या रजसि रञ्जितसूत्रवद्ध-

गोकर्णमात्रचिकुरा नवविद्वकर्णा ।

सेयं कुतः प्रवरविभ्रमकौशलानि

राधाध्यगीष्ट वत वैरजितं जिगाय ॥ ४४ ॥

ललिता—(पूर्वतः प्रेक्ष्य ।) तुन्दे, पेक्स णादिदूरे सराहो माहवो ।

वृन्दा—शृणुवः किमाह ।

(नेपथ्ये ।)

राधा—(संस्कृतेन ।)

कुरु कुवलयं कर्णोत्सङ्गे लवङ्गममङ्कुरं

विकिर चिकुरस्यान्तर्मल्लीसजं क्षिप वक्षसि ।

अनघ जघने कादम्बीं मे प्रलम्बय मेखलां

कलयतु न मामालीवृन्दं हरे निरलङ्कृतिम् ॥ ४५ ॥

वृन्दा—(स्मितं कृत्वा ।)

वहन्ती मञ्जिष्ठारुणिततनुसूत्रोज्ज्वलरुची-

नक्षत्रान्खेलोर्मिस्खलितशिखिपक्षावलिरियम् ।

१ वृन्दे, पक्ष्य नातिदूरे सराहो माहवः ।

वृत्ती । रञ्जितेन सूत्रेण बद्धा गोकर्णमात्रा गोकर्णपरिमिताचिकुरा यस्याः । अङ्क-
छानामिकाविस्तारेण गोकर्णो भवति । तथा कसमरेण—‘प्रादेशतालगोकर्णो-
त्सर्जन्त्यादियुते तते’ इति । नवविद्वौ कर्णौ यस्याः । कुतोऽध्यगीष्ट कस्यादूरोः
सकशादधीतवती । वत विस्मये । इदानीमेव नालिख्य आसीत्, इदानीमेव प्रवर-
तरुण्यभूदिति भावः ॥ कुर्विति । कादम्बीं कदम्बपुष्परचिताम् ॥ वहन्तीति ।
मञ्जिष्ठारुणितेभ्यस्तनुसूत्रेभ्यः सूक्ष्मसूत्रेभ्योऽप्युल्लङ्घना रुचिः कान्तियेषां तान्

२. ‘पुरतः’ इति मूलपुस्तकपाठः-

स्फुरन्मुक्तातुल्यैरलघुधनवर्मान्बुभिरलं

समृद्धा मे मेघां मधुमथनभूर्तिर्मदयति ॥ ४६ ॥

(ततः प्रविशति कृष्णः, प्रसाधितादौ रात्रौ च ।)

कृष्णः—

नीतं ते पुनरुक्ततां अमरकैः कस्तूरिकापत्रकं

नेत्राभ्यां विफलीकृतं कुबलयद्वन्द्वं च कर्णोर्पितम् ।

हारश्च स्मितकान्तिभङ्गिभिरलं पिष्टानुपेषीकृतः

किं राधे तव मण्डनेन नितरामङ्गैरसि द्योतिता ॥ ४७ ॥

उभे—(उपसृत्य ।) सुन्दर, इदं परममङ्गलं वासन्तीकुसुममण्डनम् ।

कृष्णः—(स्तवकद्वन्द्वमादाय । सहर्षम् ।)

ध्येयेन मुक्तवृन्दस्य काम्यमाना मुहुर्मया ।

युक्ता त्वमतिमुक्तानां श्रेण्या सुश्रोणि सेवितुम् ॥ ४८ ॥

(इति राधामवतंसयति ।)

(नेपथ्ये ।)

अनुपरमति यामे काममल्लस्तृतीये

जलदसमयलक्ष्मीयौवनोज्जृम्भणेऽद्य ।

नवयवसकदम्बैस्तर्पितानां कदम्बः

कलयति सुरभीणां गोकुलयाभिमुख्यम् ॥ ४९ ॥

नखाङ्गान् ॥ नीतमिति । अमरकैर्लज्जयालम्बितालकैः । 'ते लज्जते अमरकः'

इत्यमरः ॥ ध्येयेनेति । अतिमुक्तानामतिशयमुक्तानां माधवीपुष्पाणां च ।

'अतिमुक्तः पुण्ड्रकः स्याद्वासन्ती माधवीलता' इत्यमरः ॥ अनुपरमतीति ।

अथ सुरभीणां कदम्बः समूहः अलस्तृतीये यामे प्रहरे अनुपरमत्यसमाप्ते सति

गोकुलया गोकुलं प्रवेष्टुमाभिमुख्यं कलयति करोतीत्यन्वयः । अथ किंभूते ।

जलदसमयलक्ष्म्या धर्षयत्यशोभाया यौवनस्य विस्तारयोज्जृम्भणं प्रकाशो

ललिता—राहे, अणुजाणेहि । रत्तिमण्डनत्वं दुल्लभं वसन्तकुसुमं
नेहस्सिम् । (इति निष्पन्नम् ।)

कृष्णः—(स्मिता । अनान्तिकम् ।) वृन्दे, किञ्चिद्विनोदं विधातुं
कामोऽस्मि । तदत्र प्रियायाः प्रत्यायितेयं पुरो द्रुमाधिरूढा कक्खटी
त्वया मत्पक्षमाहिणी क्रियताम् ।

वृन्दा—भवतु । यतिष्ये ।

कृष्णः—(राशामवेत्त ।) प्रिये चन्द्रा—(इत्यर्थेणे कृत्रिमसंज्ञमं नाट-
यति ।)

राधिका—(चक्षेदम् ।) हृदी हृदी । कथं एवं सुजन्तं वि न मे
फुडिदं कण्णजुअलम् ।

वृन्दा—(सगतम् ।) पिच्छिकाभ्रमणेन कक्खटिकानुन्मोघ हरेस्-
भीष्टं व्याहारयिष्ये । (इत्यलक्षितं तया कृत्वा प्रकाशम् ।) सस्मि, रत्ने मा
भज वैमुख्यम् ।

कृष्णः—प्रिये चन्द्रानने, किमित्यकाण्डे विमनस्कासि ।

(नेपथ्ये ।)

सामिणि, इमिणा तुज्झ सुद्धत्तणेण ललिदा ण जीविस्सदि ।

१ राधे, अनुज्ञापय । रात्रिमण्डनार्थं दुर्लभं वसन्तकुसुमं गृहीष्यामि ।

२ ■ चिक् हा चिक् । कथमेवं शृण्वदमि न मे स्फुटितं कर्णयुगलम् ।

३ सामिनि, अनेन तव सुगन्धत्वेन ललिता न जीविष्यति ।

अत्र तथाभूते ॥ वृन्दे इति । प्रत्यायिता प्रतीकारिणी । मत्पक्षमाहिणी मत्पक्ष-
माहिनी ॥ प्रिये इति । कृत्रिमसंज्ञकेन हे प्रिये चन्द्रावलि इति गोप्रसादनं

राधिका—(कर्म्यमात्रेण । स्वयत्तम् ।) गीसदेहन्दि किदा कस्त-
दिआए । (प्रकाशम् ।) पञ्चण्डं कस्तु कुलिसविष्कृज्जिदं कथं डिण्डिमा-
दम्बरेण संवरणीज्जं होदु । (इति पराङ्मुखी भवति ।)

कृष्णः—(अपवर्त्य ।)

समरोद्धुरकामकार्मुकश्रीविजयिञ्जयुगमाकुलाक्षिपन्नाम् ।

निधुरीकृतमप्यतिक्रुधाग्रे मम राधावदनं मनो धिनोति ॥ ५० ॥
(इति राधापटाकल्लस्यत्वात् ।) सुन्दरि, मधुरेण समाप्यतां मधुनिहारकौ-
स्तुक्म् ।

(पुनर्नेपथ्ये ।)

हेदी हदी । मो पउमासिक्खे दुट्टसारसि, तुमं पि मं कटवस्ससि ।
ता कीस पराणं धारेमि ।

राधिका—(निश्चय्य सरोक्षमपसर्पन्ती ।) तुन्दे, परं केत्तिअं विह-
म्बिदम्हि । ता इत्ति वारेहि णं कवटपरिपाटीणाटभसूचचारं सुखण-
मारारम्मिमुल्लिषिक्खणीसङ्गं करालिआणत्तिणीकीलाकुरङ्गम् ।

१ निःसदेहासि कृता कस्तुष्टिकया । प्रचण्डं कस्तु कुलिशविस्फूर्जितं
कथं डिण्डिमादम्बरेण संवरणीयं भवतु ।

२ हा धिक् हा धिक् । मो पञ्चाक्षिण्ये दुट्टसारसि, स्वमपि मां कटवस्स-
यसि । तत्कक्षात्प्राणं धारयामि ।

३ तुन्दे, परं कियद्विहम्बितासि । तज्जलित्ति वारयैनं कवटपरिपाटीना-
टभसूचचारं सुवनमारारम्मिमुल्लिषिक्खणीसङ्गं करालिकानक्षीकीलाकुरङ्गम् ।

ज्ञापयति ॥ स्वस्तीति । राजे मुखसमये ॥ गीसदेह इति । प्रचण्डं कस्तु
कुलिशविस्फूर्जितम् । 'चन्द्रा—' इत्यर्धसंशोधनश्वनिः । डिण्डिमादम्बरेण चन्द्रान्तरे
इति परिष्कृतसंशोधनश्वनिना । संवरणीयं संगोपनीयम् ॥ समरेति । सीदन्
राध्यावदनम् । समरोद्धुरस्य युद्धप्रचण्डस्य कामस्य कर्मुकमियो धनुःशोभाया
अपि विजयिनो भुवोर्गुणलं यत्र ॥ मो पञ्चाक्षिण्ये, इत्यादि कवटविश्रवचनेन
चन्द्रावलीपरिवाराणां निवृत्तस्थितिं ज्ञापयति ॥ तुन्दे इति । मुनान्नं मण-

कुष्णः—(सानन्दस्मितम् ।) सखि वृन्दे, प्रसादय राघाम् ।

वृन्दा—प्रियसखि राघे, विदग्धवधूनां भूर्धन्यासि । तदकाण्डे
कठोरमानकाण्डेन नापसारय वल्लभकुष्णसारम् ।

राधिका—(बाढमवज्ञामभिनीय ।) एष्व अवत्थादुं ण जुत्तमिह ।
(इति निष्क्रान्ता ।)

कुष्णः—वृन्दे, बलीयसि रोषानले साममाघ्नीकमुदीपनायैव ।
तदल्मत्रानुयात्रया ।

वृन्दा—किमत्र युक्तम् ।

कुष्णः—वृन्दे, वरवर्णिनीवेषेण राधां प्रसाधयितुमिच्छामि ।
तदत्र भवत्या समाधानमध्यवसीयताम् ।

(वृन्दा सात्रीकारं स्निग्धं करोति ।)

कुष्णः—सखि, गौराङ्गरागसंगतं वराङ्गनावे षसाधनं कथमत्रा-
मिच्छस्ये ।

(प्रविश्य ।)

सधुमङ्गलः—^१पिथवयस्स, अस्मि गौरी घरे तहाविह्वेससामग्गी
जा पउमाए मम हत्थे समप्पिदा ।

कुष्णः—(सहर्षम् ।) वृन्दे, गौरीगृहगन्भीरिकायां भविष्यासि ।
तदात्मभिनीमावेन संभावनीयोऽहम् । (इति सवयस्यो निष्क्रान्तः ।)

१ अत्रावस्थातुं न युक्तासि ।

२ प्रियवयस्य, अस्मि गौरीगृहे तथाविधवेषसामग्गी या पद्यया मम हस्ते
समर्पिता ।

रामकस्यै कन्दर्पोरम्मन्दारिण्यै वा मुरल्यै वा शिक्षा मारय चतुर्दशभुवनस्यजन्तु-
निति वा शिक्षा तथा निःशङ्कं पापादिमयरहितम् । मुरलीनादेन अंशिताधेद्वयं न
भविष्ये तथा कथमस्य वसे स्यात् इति भावः । अथ च करालिकानन्तीश्रीद्वयकुर-

बुन्दा—(परिक्रम्य । दूरे दृष्टिं क्षिपन्ती ।)

चम्पकलवङ्गबकुलान्यवचिन्वन्त्योर्वयस्वयोरत्र ।

स्फुटमिदमेव सलज्जं राधावृत्तं निवेदयति ॥ ५१ ॥

(प्रविश्य तथाविधा रथा ।)

राधा—सहि, तदो हं अणुणेहुं पउत्तं णं अवहीरिअ एत्थ पत्तन्हि ।

ललिता—रौहे, ण कखु तुमन्हि कण्हस्स गोत्तकखलितं सिन्निणे चि संभावीअदि । ता पइदिप्रमत्ताणं पसूणं पलावे किदवीसम्भा तुमं वच्चिदासि ।

विशाखा—हँदी हँदी । ललिते, पेक्ख अज्ज सोहमपूणिमाइ चारद्धसंघरिसा बलिणो पडिपक्खा । ता निडन्निदा म्हा देव्वेण ।

ललिता—निसाहे, सच्चं कहेसि । एत्थ महोत्सवे जइ अम्हाणं मुहमालिणं सबत्तीओ पेक्खिस्सन्ति, तदो सोह्णुणं कडुक्खन्तीओ हसिस्सन्ति ।

१ सखि, ततोऽहमतुनेतुं प्रवृत्तमेनमवधीर्यात्र प्राप्तासि ।

२ राधे, न खलु त्वयि कृष्णस्य गोत्रस्थलितं स्वप्नेऽपि संभाव्यते । तत्प्रकृतिप्रमत्तानां पशूनां प्रलापे कृतविसम्मा त्वं वचितासि ।

३ हा भिक्षु हा भिक्षु । ललिते, पश्याद्य सौमन्यपूर्णिमायामारब्धसंघर्षा बलिनः प्रतिपक्षाः । तस्माद्विडम्बिताः स्म देवेन ।

४ विशाखे, सत्यं कथयसि । अत्र महोत्सवे यद्यस्माकं मुखमालिन्यं सपक्ष्यः प्रेक्षिष्यन्ति, तदा सोह्णुणं कटाक्षयन्त्यो हसिष्यन्ति ।

ज्ञम् । यद्यप्यती नर्तकवाचरो लोके श्रीठाकुर उच्यते ॥ सहीति । अवधीर्य अवह्वय ॥ हँदीति । संवर्षः संवर्षणम् । अनिष्टमिति यावत् ॥ असूयेति ।

राधिका—(स्वगतम् ।) साधु सहीधो मन्तेन्ति । ता किं एव
सरणम् ।

वृन्दा—(उपसृत्य ।) ललिते, रामानुजस्य निदेशेन राममुपनेतुं
प्रस्थितासि ।

ललिता— किंति ।

वृन्दा—वसन्तश्रीदर्शनाय ।

विशाखा—सैहि वुन्दे, क्लृप्तं विलम्बिज कुण संधिम् ।

वृन्दा—सत्यं जानीहि मया दुष्करोऽयं संधिः ।

विशाखा—कथं विज ।

वृन्दा—पृच्छतामात्मसखी, यथाय कटूकिभिरपरञ्जितः क्लृ-
प्तः ।

राधिका—(निःश्वस्य ।) हँला वुन्दे, तुमं श्वेअ गदी ।

वृन्दा—(सव्याजरोषम् ।)

अस्या चण्डाली हृदि पदमिता चण्डि विविशु-

नं वाचस्ते पथ्याः क्षुतिसरणिमीमाञ्चलमपि ।

इदानीमौदास्यं वशगमदिराक्षीवतिरगा-

न्मुकुन्दो निर्द्वन्द्वीभव सखि मुघा निःश्वसिसि किम् ॥ ५२ ॥

१ साधु सहीधो मन्तेन्ति । तत्किमत्र सरणम् ।

२ किमिति ।

३ सखि वृन्दे, क्षुप्तं विलम्बिज कुण संधिम् ।

४ कथमिव ।

५ हँला वुन्दे, त्वमेव गतिः ।

इति पदं स्थानं इत्थं प्राप्ता अत एव यथ्या वाचो न विविशुः । वशगा मदिराक्षीणां
राक्षीणां न हन्तेति । शस्त्रं मणिनीम् । वल्लुसल्लु स्वस्य भग्नं स्वयं वृन्दा

ललिता—कहिं सो कवु मोहणो ।

वृन्दा—गौरीसन्नि ।

ललिता—^१किं करोदि ।

वृन्दा—निकुञ्जविषया सार्धं गोष्ठीं सनोति ।

तिस्रः—सँहि, का कवु णिउल्लविज्जा ।

वृन्दा—(स्फुटं विहस्य ।) अहो मौग्ध्यं किशोरीणां यदमूरतिप्रसि-
द्धामपि निकुञ्जविद्यां न विदन्ति ।

तिस्रः—(सञ्जयम् ।) सँहि, कथेहि सत्तं । ण जानीम्ह ।

वृन्दा—हन्त मो विशुद्धाः, का नाम सा गोकुले बह्वचना-
कास्ति या खल्ल स्वसारं मे आण्डीरदेवतां न जानीते ।

ललिता—वुँन्दे, देहि तुमं मन्तं जेण एवं वेसम्मं सुहोदकं भवे ।

वृन्दा—सखि, गोकुलानन्दनिगूढविसम्भ्रममणिमञ्जुषेयं निकुञ्ज-
विद्या । तदेनां भजेम ।

(इति सर्वाः परिक्रामन्ति ।)

१ कुम्भ स खल्ल मोहनः ।

२ किं करोति ।

३ सखि, का खल्ल निकुञ्जविद्या ।

४ सखि, कथय सत्यम् । न जानीमः ।

५ वृन्दे, देहि त्वं मन्त्रं येनेदं वैषम्यं सुहोदकं भवेत् ।

संज्ञयेति । संज्ञया संकेताङ्गत्वेन ॥ पराधृत्य पुत्रमानयिष्यामीति । इत्य-

राधिका—तुन्दे, एदं वेज गौरीमण्डवम् । ता एत्य पविसिञ्ज
सण्णाय कहे णिउज्जविज्जम् ।

वृन्दा—(कृतोद्गीविकमालोक्य खगत्तम् ।) इन्त, गौरीमिव किञ्चोरीं
द्वारिं पइयामि । (प्रकाशम् ।) सख्यः केवलमेकात्र भाण्डीरदेवतैव
शिखण्डेन कुण्डलं कुर्वती वर्तते ।

तिस्रः—असत्त्वसंसिणि, चिट्ठ चिट्ठ । जं एसो ताण्डविज्जसि-
हण्डी पङ्गणे चिट्ठदि ।

वृन्दा—इन्त भो दाक्षिण्यशून्याः, स्वयमागत्य समीक्ष्यताम् ।
किमत्रानुमानेन ।

ललिता—हैला, फुडं तन्दाउलदा चन्दइणो जादा जं णिकमन्तो
चन्दअमडली इमिणा ण लक्खिदो ।

राधिका—हैला, धरं पविसिञ्ज णिउज्जविज्जं पूछम्ह ।

(इति सर्वाः प्रवेशं नाटयन्ति ।)

(प्रविश्य ।)

जटिला—मैणिदम्हि पैम्मेण पडमाए—‘अज्जे जटिले, दिट्ठिआ
वड्ढसि । गोअङ्गणो विअ तुम्ह पुत्तो वि गोकोटीसरो हुविस्सदि ।
जं दिट्ठं मए अज्ज गौरीतित्थे राहिए गौरी आराहीअदि’ति । ता

१ वृन्दे, हृदयेव गौरीमण्डपम् । तदत्र प्रविश्य संज्ञयाकर्षं निकुञ्जविद्याम् ।

२ असत्त्वसंसिनि, तिष्ठ तिष्ठ । यदेषस्ताण्डविकशिखण्डी प्राङ्गणे तिष्ठति ।

३ हैला, स्फुटं तन्द्राकुलता चन्द्रकिणी जाता यज्ञिष्कमन् चन्द्रकमौलि-
रत्नेन न लक्षितः ।

४ हैला, गृहं प्रविश्य निकुञ्जविद्यां पृच्छामः ।

५ मणितासि प्रेम्णा पथया—‘आर्ये जटिले, दिष्ट्या वर्षसे । गोवर्धन
इव तव पुत्रोऽपि गोकोटीश्वरो भविष्यति । यदृष्टं मयाद्य गौरीतीर्थे राधया
गौर्याराध्यसे’ इति । तद्वत्त्वा वधूयाश्चैर्मिर्वर्धयिष्यामि । साधु पथे, साधु ।

गदुच्य बहूद्विहं आसिसार्हिं वञ्चयिस्सम् । (इति परिक्रम्य रङ्गणीमग्नये दृष्ट्वा
यानन्दम् ।) साहु पउमे, साहु । असच्चभासिणी णासि । (पुनर्निभात्यः
सखेदम् ।) हद्दी हद्दी । कहां गौरीसिंहस्स सिरे तण्डविओ चिद्धह ।
ता परावट्ठिअ पुत्तं आणिस्सम् । (इति धावन्ती निष्कान्ता ।)

राधिका—(जनान्तिकम् ।) संहोओ, पेक्खव लोओत्तरं किंपि
गौरीए सौन्दरम् ।

सख्यौ—हँला, सखं सखम् । ठाणे कण्हस्स पेम्भवीसम्भसंभाविदा
एसा ।

राधिका—^३णं अविद्धपूर्वं संभासितुं ससंभमग्निह । (इत्यत्रवा
नाटयति ।)

(निपथ्ये ।)

यामि वुन्दे, नूनं राधवा नाहं परिचीये । मया तु सहस्रवेयमनु-
भूयमानासि ।

वुन्दा—(संगतम् ।) चित्रं साक्षाद्भ्रूनाकण्ठध्वनिरेवायम् ।

राधिका—वुन्दे, ण जाणे कीस पसहं णिउल्लविज्जाए सिण्ठि-
ज्जादि मे हिअअम् ।

असत्यभासिणी नासि । हा धिक् हा धिक् । कथं गौरीसिंहस्स शिरसि
ताण्डविकस्तिष्ठति । तत्परावृत्य पुत्रमानयिष्यामि ।

१ सख्यः, पश्यत लोकोत्तरं किमपि गौर्याः सौन्दर्यम् ।

२ हँला, सख्यं सत्यम् । स्थाने कृष्णस्य प्रेम्बिसम्भसंभावितेषा ।

३ यन्नामदृष्टपूर्वं संभाषितुं ससंभ्रमासि ।

४ वुन्दे, न जाने कस्मात्प्रसभं निकुञ्जविद्यायां स्तिष्ठति मे हृदयम् ।

संगता वधूं दर्शयितुमिति भावः ॥ इलेति । स्थाने युक्तम् । युक्तमेतदित्यर्थः ॥
यामीति । यामि हे भगिनि । पक्षे दे कुल्लारि । 'यामिस्ससकुल्लारियोः'

शुन्दा—सखि, तत्त्वं जाने । न चित्रमिदं यदसावपि चिरं लभ्य-
कुरज्यति ।

राधिका—(सानन्दमनुसल ।) हँला गिउअविजे, कहिँ सो तुह
गिउअणाअरो ।

(नेपथ्ये ।)

सखि, कसं जनो जानाति ।

ललिता—सैहि गिउअविजे, मुंचेहि परिहासच्छलम् । अण-
बंभो दे अन्हारिसो जणो ।

(नेपथ्ये ।)

भाटे तत्त्वमविज्ञाय ताप्यमानः कृशानुना ।

कथं शारदपद्माक्षि पारदः परिलभ्यते ॥ ५३ ॥

शुन्दा—(अनान्तिकम् ।)

सेरा कपोलपाली संसति दूत्यं निकुञ्जविद्यायाः ।

राधे मृदुलय तदिमां स्नेहेनाभ्यज्य भव्येन ॥ ५४ ॥

राधिका—हँला गिउअविजे, कीस बुन्देअ णाणुनन्ववासि सिणे-
हवन्धम् ।

(नेपथ्ये ।)

त्रिविः पद्मे पादौ नवकदलिके सन्धियुगलीं

मृणाले दोर्द्धन्द्वं तव शशिनमापाद्य वदनम् ।

१ हला निकुञ्जविधे, कुत्र स तव निकुञ्जाननरः ।

२ सखि निकुञ्जविधे, मुञ्च परिहासच्छलम् । आत्मवर्गस्नेहमात्रतो
जनः ।

३ हला निकुञ्जविधे, कसाद्वन्द्वेन नानुबन्धसि स्नेहबन्धम् ।

शब्दार्थः । विचिरिति । सिधिरि वाता । हे पदे, पादौ आपाद्य सन्धियुगली-

सूदूनामर्थानां न कठिनमवष्टम्भकमृते

स्थितिः स्यादित्यत्र व्यधित इदं नूतनशनिम् ॥ ५५ ॥

राधिका—बुन्दे, पेक्ख साणुरावहासं परिहसिज्जामि भिउज्जवि-
ज्जाए । ता गदुअ मिलिस्सम् । (इति निष्क्रान्ता ।)

बुन्दा—

गोकुलरामप्रेयसि निकुल्लविषे कठोरधीस्त्वमसि ।

यत्प्रवणामपि पुरतः परिरम्य सखीं न रञ्जयसि ॥ ५६ ॥

विशाखा—हजं राही भिउज्जविज्जं परिरब्धुं मुअवल्ली उल्लासेन्ती
पेम्भवीसद्धं जप्पदि । इला भण्डीरदेअदे, पेक्ख । गोकुलपवेशवेळा
पच्चासीअदि । ता कारिज्जउ अम्हेसु लीलारज्जसंगमितो कण्हस्स
असाओ ।

ललिता—बुन्दे, एसा तुज्ज वहिणी राहिजं परिरम्भिअ चुम्बदि ।

विशाखा—(अपह्वर ।) दिट्ठा गिल्लज्जिआए तुज्ज गिउज्जवि-
ज्जाए पुरिसधम्मल्लद्धदा । जं एसा राहावक्खोरुहे गहरक्कुरं जप्पेदि ।

१ बुन्दे, पश्य साणुरागहासं परिहसे निकुल्लविषया । तद्वत्ता मिलि-
ष्यामि ।

२ इयं राधिका निकुल्लविषां परिरब्धुं मुअवल्लीमुल्लासयन्ती प्रेमविषयं
अल्पयति । इला भण्डीरदेवते, पश्य । गोकुलप्रवेशवेला प्रत्यासीदति, तत्प्र-
थितामन्त्रासु लीलारज्जसंगमितः कृष्णस्य असादः ।

३ बुन्दे, एषा तव भगिनी राधिकां परिरम्य चुम्बति ।

४ दृष्टा निर्लज्जया तव निकुल्लविषया पुरुषधर्मलुब्धता । यदेषा राधाव-
क्खोरुहे नखराङ्कुरानर्पयति ।

भूरुद्रयम् । एवं सर्वत्र । सूदूनामर्थानां वस्तूनां पद्धानां कठिनं कठोरमवष्टम्भकं
मिना स्थितिर्न स्यादिति हेतोरन्वयनिम्नतर्हदयं व्यधित अकरोत् ॥ गोकुलेति ।

वृन्दा—(सस्मितम् ।) सस्ति, माभ्यसूयां कृथाः । प्रेमोत्कर्षविज्ञा-
सोऽयम् ।

(प्रविश्य सोत्कम्पा ।)

राधिका—(सम्भ्रमज्ञम् ।) वृन्दे, जुत्तं जुत्तं वन्देसु तुम्ह जिम्ह-
चणम् ।

वृन्दा—(विहस्य ।) सस्ति, न वेद्मि किं तवाकृतम् ।

सरुद्यौ—(वसिष्ठम् ।) वृन्दे, विष्णावा दे मोहिणीभूता निउञ्ज-
विज्ञा ।

(ततः प्रविशति सपुत्रा जटिल ।)

जटिला—बैच्छा अहिमण्णो, पेक्ख पङ्गणे रङ्गिणी तद्द तण्डविओ
वि सिहण्डी चिद्ध ।

अभिमन्युः—अम्न, सच्चं कहेसि । जं दिट्ठं मय् गोगोवमण्डलेण
सद्धं एक्को ज्जेव रामो गोकुलं पइट्ठो ।

१ वृन्दे, जुत्तं जुत्तमस्मात् तव जिज्ञास्त्वम् ।

२ वृन्दे, विज्ञाता ते मोहिनीभूता निकुञ्जविद्या ।

३ वत्साभिमन्यो, पश्य प्राङ्गणे रङ्गिणी तथा तण्डविकोऽपि शिखण्डी
तिष्ठति ।

४ अम्न, सत्यं कथयसि । यदृष्टं मया गोगोपमण्डलेन सार्धमेक एव
रामो गोकुलं प्रविष्टः ।

हे गोकुलरामार्ण प्रेयसि, पक्षे गोकुलरामाः प्रेयसो यस्य कृष्णस्य । बहुप्रेयसी
यस्या इतिवत् । 'इयसो बहुप्रीहौ प्रतिषेधो वक्तव्यः' इति इत्यतिषेधात्प्रीप्रत्ययस्य-

जटिला—वैच्छ, एसा विसारिणी कावि सौरभ्यधारा जेव तं साहसिचमिहुणं एत्य कहैह ।

अभिमन्युः—अम्ब, भवदीए णिदेसो वि मए पडिवालिदो अज्ज संवुत्तो । ता दाणि राहिअं म्हुरापुरे णहस्सम् ।

जटिला—पुँत्त, दिट्ठिआ एक्कदुआरं धरं । ता दुआरमिच्छिए लम्मा मविअ सुणम्ह पत्थावम् ।

(इति तथा स्थिता ।)

(प्रविश्य ।)

कृष्णः—(सस्मितम् ।) राधे, मा स्म कार्षीरतिदुर्लभेऽस्मिन्नर्थे प्रार्थनाम् ।

राधिका—(सनमस्मितम् ।) अहं देह, प्रसीद प्रसीद ।

अभिमन्युः—(गृहं प्रविश्य ।) “हुं साहसिणि, प्रत्यक्षं हस्ताहस्त्रि गृहीतासि ।

१ वत्स, एसा विसारिणी कापि सौरभ्यधारेव तं साहसिकमिशुनमत्र कथयति ।

२ अम्ब, भवत्या निदेशोऽपि मया प्रतिपालितोऽयं संवृत्तः । तद्विद्वानीं शर्वां म्बुरापुरे नयिष्यामि ।

३ पुत्र, दिष्ट्वा एकद्वारं गृहम् । तद्द्वारमित्या लम्मा भूत्वा शयुचः प्रस्तावम् ।

४ अयि देवि, प्रसीद प्रसीद ।

५ हुं साहसिनि, प्रत्यक्षं हस्ताहस्त्रि गृहीतासि ।

विकसित्वात् ‘शुद्धयाख्या नवी’ इत्यत्र श्रीप्रत्ययस्यैव नवीसंज्ञाकरणात् ‘अम्बायै-नयोर्ह्रस्वः’ इति ह्रस्वः । प्रकणां नन्मात् ॥ मा स्म कार्षीरिति । प्रत्युत्तरं पूर्व-

कृष्णः—(सगतम् ।) हन्त, स्वरादभिमन्युमभिज्ञाय कातरेवं प्रिया यष्टिवद्भूयौ निपपात ।

जटिला—(समित्यममङ्गत्वा दर्शयन्ती ।) वैच्छ, लोकोत्तरेण लाव-
ण्यमरेण का एसा गौरी घरं लज्जलेह ।

अभिमन्युः—(विश्रय ।) जम्भ, देह, प्रसीद प्रसीद चि मणिज
राहीए दण्डप्यणामो किदत्थि । ता एसा दिव्यरूपा महेसमहिषी फुडं
पादुळमूदा ।

कृष्णः—(सहर्षमात्मगतम् ।) गौरीनेपर्यं मम सुमु पथ्यं बभूव ।
सरूयौ—(सानन्दम् ।) गोपुत्तम, तुम्हाणं अम्बेडिदेण अम्हेहि
आराहिज्जन्ती गौरी पडिमादो णिक्कमिदा ।

अभिमन्युः—विशाहे, किं दाणिं देहपादे सुदुल्लहं राहीए अम्भ-
त्थिदम् ।

कृष्णः—वीराभिमन्यो, दारुणं किमपि संकटं तवोपस्थितम् ।
तत्सिद्धिर्हिमियं याचते ।

१ वत्स, लोकोत्तरेण लावण्यमरेण कैषा गौरी गृहमुज्ज्वलयति ।

२ अम्भ, देवि, प्रसीद प्रसीदेति मणित्वा राधया दण्डवत्प्रणामः कृतो-
ज्जलि । तदेवा दिव्यरूपा महेसमहिषी स्फुटं प्रादुर्भूता ।

३ गोपुत्तम, बुष्माकनाम्नेडितेनास्मामिराराध्यमाना गौरी प्रतिमातो नि-
ष्कमिता ।

४ विशाहे, किमिदानीं देवीपादे सुदुर्लभं राधयान्वर्चितम् ।

कृष्णस्य कृष्णस्य प्रसादः कार्यतपसि प्राचनस्य ॥ अम्बेति । मातः जटिले ॥
गोपुत्तम इति । आम्नेडितेन निमित्तेन ॥ हन्तेति । वल्लवीकुलदेवते

अभिमन्युः—(सख्यम् ।) भैरवदि, केरिसं तम् ।

कृष्णः—वृन्दे, तदभिव्यक्तये संकुचन्ति मे वचनानि । ततस्त्वया कथ्यताम् ।

वृन्दा—मानिभिमन्यो, परस्वस्त्वं भोजेश्वरेण भैरवाय सायमुप-
हारीकर्तव्योऽसि ।

जटिला—(सख्यम् ।) देह, पसीद पसीद । जीवपुत्तिञ्चं मं
करेहि ।

राधिका—(सख्यम् ।) देह, पसीद पसीद ।

कृष्णः—(स्मित्वा ।) राधे, वर्णितमेव ते । यदथ दुर्मिवारमिदम् ।

राधिका—(सकाकुभरं प्रणम्य ।) हन्त बल्लवीकुलदेवदे, किं पि
असकं दे णत्वि । ता तुष्ट गाहेण अविष्यओर्ध्वं प्रसादीकदुम अणु-
गेहीअदु एसो जणो ।

कृष्णः—(स्मित्वा ।)

वशीकृतात्मासि वशीन्द्रदुष्करैस्तवाद्य राधे नवभक्तिदामभिः ।

तदिष्टसिद्धिं कृतगोकुलस्थितिः सदा मदाराधनतस्त्वभाप्स्यसि ॥ ५७ ॥

१ भगवति, कीदृशं तम् ।

२ देवि, प्रसीद प्रसीद । जीवपुत्रां मां कुरु ।

३ देवि, प्रसीद प्रसीद ।

४ हन्त बल्लवीकुलदेवते, किमप्यशक्यं ते नास्ति । तस्मात्त्वया नाथेना-
भिप्रयोगं प्रसादीकृत्यानुगृह्यतामेव जनः ।

बल्लवीनां कुलदेवते, बल्लवसमूहानां देवते इति च । नाथेनाभिभूयतेति जटिला
ज्ञापयितुमभिप्रेतोऽर्थः । बल्लुतस्तु त्वया नाथेनेति समानाधिकरण्यम् ॥ वशी-
कृतेति । वशीन्द्रदुष्करैर्जितेन्द्रियाणां दुष्करैर्मक्तिदामभिः । तेन त्वं वशीकृता-

अभिमन्युः—(लोचकृतम् ।) अहं भक्तजनवच्छले, कदा वि मधु-
राहिसुखी मय ण राहिया कादव्वा । ता इह वसन्ती तुमं एसा
आराधेदु ।

जटिला—(राघवमालिङ्गम् ।) अहं गोउल्लणन्दिणि, रक्सिदम्हि ।

धुन्दा—(अभिमन्युसवेत्यम् ।)

विध्वंसयति हि पुंसां साध्वी परिवादितायूंषि ।

परदेवताग्र गौरी भावग्राहिष्यतौ वदतु ॥ ५८ ॥

कृष्णः—धन्याभिमन्यो, कल्याणसाधिका ते राधिका । तदस्मां
नाविशब्देन भविसव्यं भवता ।

अभिमन्युः—देह, राहीवेसं कदुअ सुबलेण अम्बा मे परिह-
सिज्जइ । तं पेक्सिअ मच्छरी अणहिण्णो मिच्छाहिससिं उप्पावेदि ।

१ अयि भक्तजनवत्सले, कदापि मधुराभिसुखी मया न राधिका
कर्तव्या । तदिह वसन्ती त्वामेवाराधयतु ।

२ अयि गोकुलनन्दिनि, रक्षितासि ।

३ देवि, राधावेशं कृत्वा सुबलेनाम्बा मे परिहसिष्यति । तत्प्रेक्ष्य मत्सरी
अनभिज्ञो मिथ्याभिसक्तिसुत्पादयति ।

मभिरसीति श्लाघ्यते । तत्तस्मात्कृतगोकुलस्थितिः सतीत्यनेन मधुराप्रस्वानं वार-
यति । मदाराधवत इत्यनेन सदगमने जटिलया आह्वानं करयति ॥ विध्वंसय-
तीति । साध्वी परिवादिता कर्त्रा आयूंषि विध्वंसयति । परदेवतेत्यनेनैतद्व्यप्ये ।
चेद्विद्यासं न करोषि तर्हि मरिष्यसीति शोच्यते ॥ देहीति । मिथ्याभिसक्तिं

ललिता—अहिमण्णो, दिट्ठिष्वा सअं चेअ वीसत्थोसि ।

अमिमन्युः—अम्ब, एहि मम धरं । सव्वस्साहं मधुरापुरे नेटुं
णिजुत्तं जणं णिवारेम्ह । (इत्यम्बया सह हरिं प्रणम्य निष्क्रान्तः ।)

सख्यौ—(राधाभाक्लिप्त्य साक्षम् ।) हौं प्रियसखि, कथं पामरेहिं तुमं
मधुरापुरे नेटुं निश्चिदासि ।

(प्रविश्य ।)

पौर्णमासी—(सानन्दसितम् ।)

अङ्गरागेण गौराङ्गी हिरण्यद्युतिहारिणी ।

मामग्रे रज्जयत्येषा निकुञ्जकुलदेवता ॥ ५९ ॥

कृष्णः—(परिक्रम्य ।) भगवति, वन्दे ।

पौर्णमासी—आशीःशतम् । हन्त यशोदामातः, दिष्ट्या भवताद्य
संवर्धितासि यदहं राधिकाविश्लेषवेदनानामनभिज्ञीकृता ।

कृष्णः—

उत्तीर्णा परममयाद्भूव राधा

निर्वाधाजनि भवती गताधिसूचिः ।

निःशङ्कं प्रमदमितास्तथाद्य सख्यः

कर्तव्यं भगवति किं प्रियं तवास्ति ॥ ६० ॥

१ अमिमन्यो, दिष्ट्या स्वयमेव विश्वस्तोऽसि ।

२ अम्ब, एहि मम गृहम् । मधुरापुरे नेटुं निजुत्तं जणं
निवारयामः ।

३ हा प्रियसखि, कथं पामरैस्त्वं मधुरापुरे नेटुं निश्चितासि ।

पौर्णमासी—(सानन्दाक्षम् ।) गोकुलबन्धो, बादमबन्धजन्मास्मि
कृता । तथापि किञ्चिदभ्यर्थये ।

प्रथयन्तुणवृन्दमाधुरीमधिवृन्दावनकुञ्जकन्दरम् ।

सह राधिकया भवान्सदा शुभमभ्यस्यतु केलिविभ्रमम् ॥ ६१ ॥

किञ्च ।

अन्तःकन्दलितादरः क्षुतिपुटीमुद्धाटयन्सेवते

यस्ते गोकुलकेलिनिर्मलसुधासिन्धूथबिन्दूनपि ।

राधामाधविकाभघो मधुरिमास्ताराज्यमस्यार्जय-

न्साधीयान्मवदीथपादकमले प्रेमोर्मिरुन्मीलतु ॥ ६२ ॥

कृष्णः—(स्मित्वा ।) भगवति, तथास्तु । तदेहि । गोदोहावसाने
ममप्रेक्ष्य चिन्तयिष्यन्तौ पितरावविलम्बं गोकुलं प्रविश्य नन्दयावः ।
(इति निष्क्रान्तः ।)

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे ।)

इति गौरीविहारो नाम सप्तमोऽङ्कः ।

कलङ्कम् ॥ हन्तेति । यशोदा माता यस्य हन्तेति हर्षे ॥ अन्तःकन्दलीति ।
हे राधिकारूपमाधविकाया मधो वसन्तस्वरूप । साधीयान् साधुतरः, अतिशयतरो
वा ॥ नन्देति । नन्दा नव । सिन्धुरा अष्टौ । बाणाः पञ्च । इन्दुरेकः । एवम्
'अङ्कस्य धामा गतिः' इत्यनुसारेण हेया अङ्काः १५८९ ॥ समाप्तश्चार्थं विदग्ध-
माधवः ॥

ग्रन्थसमाप्तिः ।

राधाविलासं वीताङ्गं चतुःषष्टिकलावरम् ।

विदग्धमाधवं साधु शील्यन्तु विचक्षणाः ॥ १ ॥

नन्दसिन्धुस्वाणेन्दु(१५८९)संख्ये सैवत्सरे गते ।

विदग्धमाधवं नाम नाटकं गोकुले कृतम् ॥ २ ॥

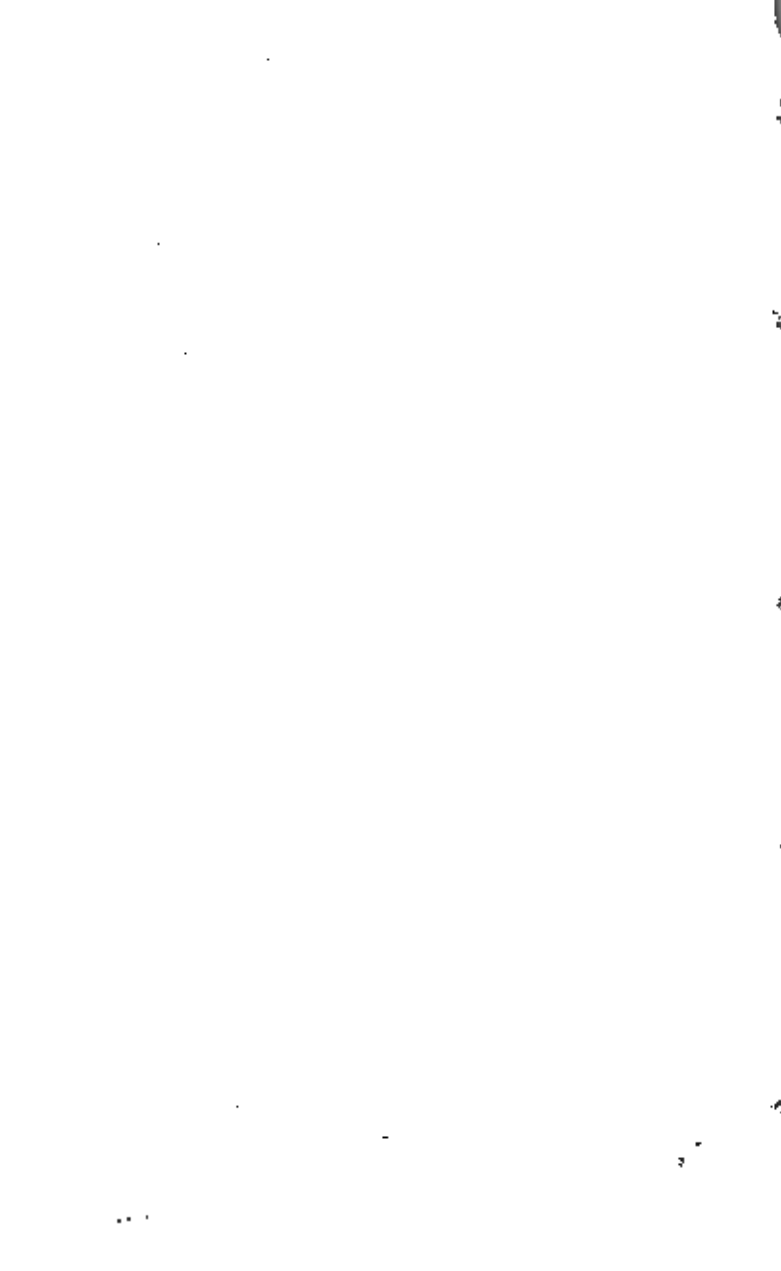
शान्तश्रियः परमभागवताः समन्ता-

द्वैगुण्यपुञ्जमपि सद्गुणतां नयन्ति ।

दोषावलीमपरितापितया मृद्नी

ष्योतींषि विष्णुपदमाञ्जि विभूषयन्ति ॥ ३ ॥

समाप्तमिदं विदग्धमाधवं नाम नाटकम् ।

विदग्धमाधवीयश्लोकानुक्रमणिका ।

८२२

	पृष्ठे	श्लोकः		पृष्ठे	श्लोकः
अकरुण मुक्तिश्च चङ्गं	७१	५४	अयं पुरः स्मेरमुखार-	२२४	६
अकलिततापस्तरणे	११०	५	अयि सुभाकरभण्डालि	१९४	९
अकारुण्यः कृष्णो यः...	६६	४७	अरतिं मम निशि पश्य	१२६	३०
अक्ष्णोर्द्वन्द्वं प्रसरति ...	७४	४	अग्नि गवदस्स सिहाम-	९०	३२
अमे वीक्ष्य शिखण्ड-...	४६	१५	अविरल्वनमाला ...	१३०	३६
अङ्गात्परिखज पुरः ...	१९६	१४	अद्याभिः श्रुतिपुटकै-...	२४	२८
अङ्गरागेण गौराङ्गी ...	२६१	५९	असूया चण्डाली इदि...	२५०	५२
अङ्गोत्पीर्णविलेपनं ...	६२	४२	अत्तौ दग्भङ्गीभिः कु ...	६८	४९
अजलः कम्पसंपावी ...	३४	३५	अस्मिन्नेकप्ररोजसंभव	२०७	२६
अजनितशासन ...	१४१	२	अस्मिन्मदीयकुर ...	१७३	४३
अजनि विमुक्तः शङ्के...	१४८	१२	अहह कमलगन्धे- ...	२७	२१
अत्रायान्तं चलमपि...	१९७	१८	अहीनो भ्रूगुच्छः ...	९७	४२
अनर्पितचरीं चिरात् ...	२	२	अहो धन्या गोप्यः ...	८९	२८
अनुपरमति यामे ...	२४६	४९	आकृष्टानि कटाक्ष ...	६९	५०
अन्तःकन्दलितादरः ...	२६२	६२	आकम्बरोज्ज्वलगति ...	२०३	२१
अन्तःक्लेशकलङ्कितः ...	५८	३७	आलीनां प्रतिहारो ...	८०	१०
अर्पा पद्भुः पुष्टीकर-...	१०६	५२	आसन्नः कुमुदाकरेषु ...	१२४	२६
अप्रेक्ष्य क्लमभात्मनो ...	६	५	आहर गौरीतीर्थे म-...	२१८	४
अरुन्धतिहृन्मि उदहणे...	८१	१४	इयं सखि सुदुःसाध्या	४१	८
अभिब्यक्ता सप्तः प्रकृति	६	६	इयमतिचुषितं वरा- ...	१९६	१५
अभिर्जं पिबसि सुमधुरं	१६३	२६	उत्तीर्णा परमभया ...	२६२	६०
अभितविभवा यस्य ...	८३	१७	उरफुल्लमूर्तेः सप्त-	२१८	६
अयं नयनदण्डित- ...	१७	१७	वदासतां नाम रक्षा-	८	९
अयमय निवर्णशीतलः	९६	४१	उदिते हरिश्चकेन्दौ ...	२४	२९
अयमुच्चिराः रुदम्ब-	२२८	१६	उदीर्णरागेण कर-	५९	३८

पृष्ठे श्लोकः			पृष्ठे श्लोकः		
उद्धरमरन्दमता ...	१७६	५२	कृत्तु कुवलयं कर्णोत्सहे	२४४	४५
उन्मदेन पुरतः शि- ...	१११	६	कृतं गोपीवृन्दैरिह ...	४	३
उल्लसति फुल्लगात्री ...	२३४	२७	कृता मक्षिच्छेदै ...	४०	५
एकं प्रयाति परिवार्य ...	१२१	२०	कृत्वा वंशीमखिल ...	१०९	२
एकस्य क्षुतमेव ...	४२	९	कृमिरपि नमितात्मा ...	१४६	८
एकं धीमदि सेव्ये ...	२३१	२२	कृष्णाग्रसंगममिल ...	२४३	४३
एष स्वैर्यमुज्जसङ्ग ...	३५	३७	केनापि धूर्तपतिना ...	७७	८
एषा नान्तिकवर्तिनी ...	६४	४४	कैसरनिकुञ्जकुदरे ...	१२६	२९
कंषा मुक्ता मुक्तावलि ...	२१२	३४	कमात्कलामक्षणेः ...	३०६	२४
कठोरग्रभूयो मया ...	२१३	३५	कूराणामलिनां कुलै ...	३६	१
कदम्बाली लम्भाभर- ...	२१४	१	क्रोशन्त्यां करपङ्क- ...	४९	२१
कनकादिनिकेतकेत ...	५१	२६	क्रान्तेन ते वदनं ...	१३२	३८
कपटी चलताकुटी ...	१२५	२७	कचिद्गुणीगीतं कचिद् ...	२५	३१
करवाणि हन्त दिव्यं ...	२३१	२०	क तपस्तथा ममा- ...	१०४	४७
करेणान्तस्तुष्टा स ...	१५५	१९	क्षणमपि न सुदृष्टि ...	१४९	१४
कर्णहृन्दमिदं स्तैरिह ...	९६	४०	क्षोणीं पङ्किलयन्ति ...	३४	३६
कर्णान्ते न कृता प्रियो ...	१४५	६	गतानां राभायाः स्वन ...	९२	३४
कर्णान्दोलितमुग्ध ...	२४०	३३	यस्मिन् रमई अर्द्धि ओ ...	२१२	३३
कर्णालंकृतकमला ...	२४०	३२	मर्वादप्राः कलमवि- ...	१४९	१६
कर्णोत्तसितरक्तपङ्क ...	१७३	४४	गृहान्तः खेलन्त्यो नि- ...	६५	४६
कस्तुरिह्रस्वमण्डलेऽय ...	५७	३५	गोकुलरामाप्रेयसि निकुञ्ज ...	२५५	५६
कस्तुरिकेव दुरवच्छ ...	१६९	३६	गोपेश्वरस्य तनयो ...	७५	५
कामं सङ्गुणमण्डलाध्र ...	७६	७	गोभ्यः शपे किमपि ...	१९	२०
किं राघेव दुरन्तमिच्छसि ...	१०९	३	गल्पयति वपुर्दुर्लीलो ...	८६	२२
किं सप्रस्य मिलक्षणा ...	३९	४	नकं वशीकृतवतः ...	२४१	३५
किं चन्दनेन कुचगो ...	९९	४४	चक्षन्मीनविलोच- ...	१३४	४२
किं तस्करी युवतिभाव ...	१५९	२२	चञ्चलसंज्ञाधण वि- ...	१७०	३४
कीमिता सुखमा वपु ...	२३९	३१	चञ्चलस्य सुखविश्व ...	१११	८

	श्लोकः		श्लोकः
सन्धानलीं भामनुरुध्व	२३५ २८	नपया नितरीं परा ...	७४ २
सन्धावलीवदन ...	११४ १२	नपाभिचरणकमे ...	११४ ११
सन्धिकां चन्द्रलेखा- ...	७० ५२	त्वद्गतोत्तरगीत- ...	८३ १८
सम्पभलहं सिण्डि ...	१२८ ३२	त्वन्मुखलक्ष्मीग्लपिता	१७५ ४९
सम्पकलवज्जवकुला ...	२४९ ५१	त्वमुससे राधास्त- ...	८९ ३०
विभीड या रजसि रजित	२४४ ४४	त्वया नीतो वामः ...	४९ २९
विन्तासंततिरथ ...	३८ २	त्वया मुक्तगिरिः ...	१८३ २
चेतस्त्राम्यति मे भयो-	९१ ३५	त्वया हृतः पार्श्व ...	९४ ३६
छिन्नः प्रियो मणिघरः...	७४ ३	वधाना मध्याह्नज्वल	१६२ २४
जगति किल विचित्रे ...	१४२ ३	दरविचलितवात्या ...	४५ १३
जरलासवं नाप्त्री स मु	८२ १५	दरोन्मीलभीक्षोत्स ...	४१ ६
जलहं सद्दी मह राहा	१६६ २८	दिश्यो रयात्रि सम- ...	१८९ ६
जातस्त्राम्भतया पर्यासि	२१ २५	दूरादप्यनुपगतः ...	८७ २३
जितचन्द्रपरागचन्दि ...	२० २२	दग्धग्रीनां किमु प- ...	८८ २७
गणकण्ठिभारकुसुमे ...	१७६ ५१	दृष्टं विस्मितधातु ...	१०८ १
गणपउमिणीसद्वर्त्स ...	२२७ १२	देहं ते भुवनान्तराल-...	३२ ३३
तव स्वकवल्ली ...	१८८ ३	देवतसेवा केवलमिह...	१६ १६
तवानुकारास्तुलं ...	१६५ २७	दोषोद्धारं त्वमपि कुरु...	४८ २०
तस्य बोधकलस्य ...	११४ ११	धन्यासा हरिणीदृशः	१४५ ७
तस्याः कान्तिद्युतिनि...	५४ ३१	धम्मिल्लोपरि नील ...	१२२ २१
तस्याः सखे मुखतुषार-	५३ ३०	धरिष पञ्चिच्छन्द- ...	५६ ३३
तस्योरस्तमण्डलं ...	६४ ४५	धारा बाधमयी न याति	१६७ ३२
ताम्बूलं धनसारसं ...	१२५ २८	धावन्त्याः श्रुतिशङ्कुली-	९५ ३९
तिमिरमक्षिभिः संवी...	१२३ २२	धूलिधूसरितचन्द्रका ...	१३६ ४६
तुङ्गस्तामोरुदृष्टः ...	१९० ८	धृतपद्मोत्सवसंतति ...	२२६ ११
तुङ्ग राहिभाण जेध्व	७५ ६	व्यात्वा धर्मं धृति- ...	८५ २१
तुण्डे ताण्डविनी ...	१५ १५	ध्येयेन मुक्तवृन्दस्य ...	२०५ ४८
तुह संयमेण पूर्ण ...	१८८ ५	न काष्मिहोपीनां भव...	१३८ ४९

पृष्ठे श्लोकः

न जानीषे मूर्ध्वक्षयुत- ...	५२	२७
नन्दसिन्धुरबाणेन्दु ...	२६३	२
न मुग्धे वैदग्ध्यगति- ...	४४	११
नमोक्त्य शिरो मुहु ...	८७	२५
नवमनसिजलीला ...	११६	१६
नवरसचारिणि मधुरे ...	१२७	३१
नवीनाग्रे नप्सी चटुल ...	१४०	५०
न संतापं स्वान्ता ...	११०	४
भादः कदम्बविटपा ...	३३	३४
नालीकिनीं निशि ...	८१	१३
निकुञ्जं कंसारेवत ...	१३१	३७
निद्रामेडपि सखि ...	१३०	३४
निर्भौतानां निखिल ...	७१	५३
निष्ठुरा भव मृद्वी ...	१६७	३१
नीतं ते पुनरुक्ततां ...	२४५	४७
नैरञ्जन्यमुपेयतुः ...	२४१	४०
नैसर्गिकाण्यपि नि- ...	२०९	३०
न्यविशत नयनान्ते ...	११६	१३
पङ्कजदरगलन्दच्छी- ...	२२	२६
पद्मिण्यास्ते सुमुखि ...	१०५	५०
परतणुपवेसविज्जा ...	१४७	१०
परमृष्टाङ्गुष्ठत्रय ...	७३	१
परिणतपरबीज ...	१७६	५०
परीतं श्रेष्ठेण स्फुट ...	१९८	१९
मिबन्तीनां वंशीरव ...	१८९	७
पीडाभिर्नवकालकूट ...	४८	१८
पीतं न वाग्मृतमत्र ...	७३	५६
पीतातिवृक्षमधिक्य ...	१७६	५३

पृष्ठे श्लोकः

पुरः फलायामाशा ...	१२०	१८
प्रणयिषु मिलितेषु ...	८०	११
प्रत्याहृत्य मुनिः कर्ण ...	४७	१७
प्रत्युहेन पराहता जु ...	८७	२४
प्रथयन्गुणवृन्दमाधुरी ...	२६२	६१
प्रपन्नमधुरोदयः ...	७	७
प्रमदरसतरङ्गस्मेर- ...	६९	५१
प्रसरति यङ्गुचापे ...	११८	१५
प्रसूनैरद्भुतैः कान्ता ...	२१८	५
प्रातिकूल्यमिव यद्विष्ट ...	२४२	३९
प्रारब्धे पुरतः परीक्ष- ...	९१	३३
प्रियसखि परिरम्भा- ...	२११	३२
फुल्लप्रसूनपटलै- ...	५१	२५
बलादक्ष्णोलैक्ष्मीः कवल ...	३०	३२
बल्यनुज कलापिना ...	२०४	२३
बल्लवीनवलतामु ...	१२	१४
बाढं तरुमविविज्ञाय ...	२५४	५३
बाले गोकुलयौषत ...	१३३	३९
भक्तानामुदगादनर्गल ...	७	८
भञ्जन्याः समीढं कथ ...	४७	१६
भमरस्व ताव ...	२३३	२४
भवदत्तसप्तविषये ...	८२	१४
भविता सविधेऽत्र ...	१९५	१३
भूयो भूयः कलिवि ...	१४९	१५
भ्रमद्भ्रूवल्लीकैः प्रति ...	५३	२९
भ्रमरेऽपि गुञ्जति ...	११९	१७
भ्रूमेदः स्मितसंष्टो ...	२४२	३८
मधुपः कमलेन सार्ध- ...	१७२	४३

पृष्ठे श्लोकः

पृष्ठे श्लोकः

मधुराक्षि भुधाय ...	१७३	४५
मनोहारी कोऽपि प्रति ...	१६२	२५
मनोहारी हारस्त्रलित ...	१४३	४२
मम राधा निसर्गस्थं ...	५३	२८
मम बाहरेहि वृन्दे ...	२३९	२३
मम संगमामृतसं ...	१७७	५४
ममास्मिन्संदर्भे यद्यपि ...	५	४
मं परिहरइ मुनन्दो ...	६३	४३
मया ते निर्वन्धान्मुर- ...	८२	१६
मित्रे विवित्रमनुरा- ...	१९१	१३
मुक्तानामुपलभ्य ...	१०६	५१
मुक्तान्तर्निमिषं मयी- ...	१३३	४०
मुदा क्षितैः पर्वोत्तरल ...	१८०	१
मुदा धैर्यमर्थी क्षणं ...	१४१	५१
मुधा मनोसाहा- ...	१६६	३०
मुधा धाक्कामन्दे ...	१०२	४५
मृदुरपि निसर्गत ...	१४८	१३
मेघ्योऽपि माधविक- ...	१४७	११
मतिः प्रेमोदात्तः सुच- ...	४८	१९
यत्र प्रकृत्वा रतिस्त- ...	५४	३२
यथायैयं वाणी तव ...	११३	१०
यदगलितमरन्दं वर्त- ...	२०९	२८
यदर्धं संकीर्णे पतसि ...	६७	४८
यदवधि तदकस्मादे- ...	५०	२४
यमुचात्तीरकदम्बाः ...	१४७	९
यष्टिं वष्टि न पाणिना ...	१४३	५
यस्मिन्नेप्रसरोपहात- ...	१३५	४५
यस्योत्सङ्गप्रुक्षाधया ...	६१	४१

यस्योपलभ्य गन्धं ...	२२९	१८
या निर्माति निकेतकर्म ...	१३०	३५
ये दण्डपाशभाजः ...	१६९	३५
रचय बकुलपुष्पै ...	१२४	२४
रागिणमपि सुकठोरं ...	५९	३९
राधा पुरः स्फुरति ...	१५४	१८
राधामाधवयोर्मध्या ...	२४३	४१
राधाधिलासं वीताहं ...	२६३	१
रश्मिरसहचरीणां ...	२०३	२२
रुद्धः कापि सखीहिता ...	१२४	२५
रुन्ध्वधम्बुसुतव्यस ...	२२	२७
रे भवान्तमण्डल सखे ...	२१०	३१
रोमरश्मः मरिचेष्यते ...	४४	१२
रोलम्भीनिकुरम्ब ...	२३१	२३
रोहिण्याधरशोभया ...	१६६	२६
लब्धं मामवलोक्य त ...	२२५	१०
ललिताजनि दुर्लक्षिता ...	१३५	४३
लोकोत्तरा गुणश्रीः ...	११	१३
वदनवीप्सीविधूत ...	८७	२६
वनरसर्जं चेतः प्रण- ...	१३६	४७
वन्यान्तर्गुचचापलं ...	१३४	४२
वक्षीकृतात्मासि वक्षी ...	२६९	५७
वक्षीचक्रे कृष्णस्त्व ...	१९७	१७
वहन्ती काषाशम्बर- ...	९	११
वहन्ती मञ्जिष्ठाश्रिता ...	२४४	४६
वाम्पाद्भवेक्ष विर- ...	१२८	३३
वासिहृष्टाण्ड लच्छी ...	१५६	२१
वासन्तीभिरयं न मे ...	१७४	४७

पृष्ठे श्लोकः

विक्रीडन्तु पटीरपर्व ...	४१	७
विधूर्णन्तः पौष्पं न म-	२०९	२९
विज्जोदन्ती राहा ...	२३४	२५
विसन्धानस्त्वन्वा भरकत-	३९	३
विकुरादाख्येव्य ...	८९	२९
विकुराज द्राणं मद- ...	१२३	२३
विधत्ते कंसारिः सखि...	९८	४३
विधिः पद्मे पादौ नवकद	२५४	५५
विध्वंसयति हि पुंसां...	२६०	५८
विधुरेति दिवा विरूप ...	१५६	२०
विपिनान्तरे मिलन्ती...	११३	९
विरतोर्मिरियं सुनीरजा	१७२	४०
निसङ्गिः कर्णान्ते तथ	१९४	१०
विद्यालैर्गोशालैर्वहु-	१८	१९
विसृमराङ्परितो हरि	२४१	३६
वृन्दावनं दिव्यकृतापरी	२१	३४
व्यक्तिं गताभिरमितो...	२४१	३७
व्यक्तिं मते मम रहस्य	१६०	२३
शङ्के चिरात्किमपि ...	१०२	४६
शङ्के पङ्कजसंभवोऽपि	२३९	३०
शङ्के संकुलितान्तराय	२०७	३५
शरदि मुञ्चरिता ...	१८८	४
सखी व्योमोत्सङ्गं ...	१०४	४९
सम्पत्तयिष्यः परमभागव	२६३	३
सिखिराय इषौ इष्टा ...	४९	२३
सुखा निष्ठुरतां ममे-...	६१	४०
सेवीभूतवपुः शिवा ...	१४	१८
सखि कुम्भकीपुत्रसिख्य	२४०	३४

पृष्ठे श्लोकः

सखि जल्पितनारिकेल	८१	१२
सखि निर्भरमदुरागः...	९४	३७
सखि मुरलि विद्याल-...	१११	७
सङ्गी मे मधुमङ्गलो ...	५८	३६
सद्यस्तद्विरप्यपिष्ठ-...	८४	१९
सद्यस्तत्तत्त्वम जनिः ...	१४९	१७
सप्या सप्यह मित्र ...	१७५	४८
ससजनि दवाङ्घ्रिजस्ता-	१७४	४६
समदमधुपलौल्यो- ...	२२८	१५
समन्तान्मे कीर्तिर्मुख-	९५	३८
समरोदुराकामकार्मुक...	२४७	५०
संभाव्यते फलमरुन्मि-	१०	१२
सर्वस्वं प्रथमरसस्य ...	२१७	२
सख्ये गिरिः स्फुरति ...	२३५	२९
सहचरि कृपमानुजया	१९६	२६
स हरिति भवतीभिः	२०८	२७
सा कस्याणी कुल- ...	४५	१४
साध्वीकृताङ्गमिह ...	९२४	८
साध्वीनां धुरि धार्या...	१९९	२०
सान्द्राः सुप्तकुमुदती ...	८४	२०
सा सुखसुषमा निर्जित	११८	१६
सा सौरभोर्मिपरिदिग्ध	४३	१०
सुगन्धौ भाकन्दप्रकर...	२१	२३
सुधानां चान्द्रीणामपि	१	१
सुन्दरि विन्दुवुत्तके ...	१३७	४८
सुखिले मनुष्य ...	१९५	१२
सुराणुरतहिभवा ...	१९१	१४
सेकन्ते दसोहिन् ...	१७१	३८

	पृष्ठे	श्लोकः		पृष्ठे	श्लोकः
सोत्कण्ठं मुरलीकला ...	२५	३०	सेरा कपोलपाली ...	२१३	५४
सोऽयं नवन्तसमयः ...	८	१०	स्रगियसुरगुणा ते ...	१३५	४४
सौहृदगपूणिभाहे ...	२२३	७	स्वस्य प्रेममणीनां ...	१९२	१७
स्वोऽग्रं यत्र तटस्थतां ...	१४२	४	हरिणानिलध्यमाणा ...	२३०	१९
स्निग्धैरेभिः सखिभिरखिलैः ...	५६	३४	हरिणीर्विह्वलयसि ...	१७१	३९
सैहः शोककृशानो ...	१४१	१	हरिणो समप्पिथ तथुं ...	१०४	४८
स्पृक्षन्तं यो मेघानघ ...	९०	३१	हरिरे न चेदवातरि ...	२१७	३
स्फुरति सरो दक्षिणतः ...	११६	१४	हित्वा दूरे पथि घन ...	७९	९
स्मरकीदालुब्धः पशुप- ...	१६७	३३	इदि ताडितोऽपि दाडि-	७२	५५
स्मितं वितनु माधवि ...	१६८	३४	इदुत्तज्जमलता ...	१२०	१९
स्मितरुचिभिराजितं ते ...	१७२	४१			

"A book that is shut is but a block."

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI

Please help us to keep the book
clean and moving.